ANNA BERGENFELDT FABRI

HÄLSOARBETE I RÖRELSE

Ett aktionsforskningsprojekt inom etableringsreformens
samhälls- och hälsoinformation

**MALMÖ
UNIVERSITET**

HÄLSOARBETE I RÖRELSE

Malmö Studies in Sport Sciences Vol 29

© Anna Bergenfeldt Fabri 2019

Omslag: The big plan. Foto: Istock images.

ISBN 978-91-7104-967-4 (print)

ISSN 978-91-7104-968-1 (pdf)

Holmbergs, Malmö 2019

ANNA BERGENFELDT FABRI

HÄLSOARBETE I RÖRELSE

Ett aktionsforskningsprojekt inom etableringsreformens
samhälls- och hälsoinformation

Malmö universitet, 2019
Fakulteten för Lärande och samhälle

Publikationen finns även elektroniskt på,
www.mau.se/muep

Till Fredrika, Viktor och Filip

INNEHÅLL

FÖRORD	11
1 INLEDNING	14
Folkhälsoarbete i förändring	15
Hälsodiskursen – en paradox.....	18
Studiens sammanhang och avgränsning	21
Aktionsforskningsprojektet	23
Syfte och frågeställningar	26
Avhandlingens disposition.....	27
2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	29
Praktikteori	29
Praktikarkitekturer	33
Praktikekologier	37
Gatubyråkratier	39
3 TIDIGARE FORSKNING	42
Fysisk aktivitet som ett sätt att främja nyanländas hälsa	42
Hälsöfrämjande arbete med aktionsforskningsansats.....	48
Att bedriva förändringsarbete inom offentlig förvaltning	53
Praktikarkitekturer i tidigare studier.....	56
4 METOD	62
Aktionsforskning	62
Kritik mot aktionsforskning.....	63
Några inriktningar.....	65
Kritisk aktionsforskning (PAR)	67
Val av forskningsansats.....	68
Projektet	72
Aktiviteter.....	75

Arbetsgrupp	77
Forskningsprocess	79
Forskarroll	79
Studiens empiri	81
Arbetsgruppsmöten	81
Fokusgruppsamtal	84
Studiebesök	86
Etiska överväganden	90
Informerat samtycke	90
Konfidentialitet och delaktighet	91
Trovärdighet	93
Analysarbetets genomförande	95
5 RESULTAT OCH ANALYS	97
Inledande samtal om förutsättningar för att motivera till fysisk aktivitet	98
Analys utifrån praktikarkitekturer	101
Planeringssamtal om förändringsarbetet	104
Analys utifrån praktikarkitekturer	108
Genomförande och konsekvenser av nya aktiviteter	112
Stegräknare	112
Besök på träningscenter	115
Naturbesök	120
Nya arbetssätt kräver nya rutiner	124
Nya erfarenheter genererar nya samtalsmönster	126
Träningscenter	129
Analys utifrån praktikarkitekturer	130
Avslutande samtal kring arbetsprocessen	134
Delaktighet	135
Begränsningar	137
Sammanhangets komplexitet	139
Framåtblickande lösningar	140
Analys utifrån praktikarkitekturer	144
Slutsatser	148
Forskningspraktiken	149

6 TVÅ ÅR SENARE	151
Rådande vardagspraktik.....	151
Analys utifrån praktikarkitekturer	159
Projekt som kommer och går	161
Analys utifrån praktikarkitekturer	173
Rollen som kommunikatör	176
Analys utifrån praktikarkitekturer	179
Slutsatser	180
7 DISKUSSION.....	184
En villkorad praktik.....	184
En förändrad praktik	187
Hållbara förändringar	191
Utmaningar	191
Dilemma.....	194
En hållbar praktik	195
Avslutande reflektion	198
Studiens bidrag och begränsningar	200
Vidare forskning.....	202
SUMMARY.....	204
Introduction	204
Aim and research questions.....	205
Research questions:	205
Theoretical framework	205
Methodology	207
Findings	207
Discussion	208
A changed practice.....	209
Sustainable changes	211
Contribution of the study	212
REFERENSER	214

FÖRORD

Det känns förunderligt och nästan lite overkligt att doktorandtiden snart läggs till handlingarna. När jag blickar tillbaka har det varit en stimulerande och mycket lärorik tid. Jag har rört mig inom ett område som ligger långt utanför mitt vanliga arbete som adjunkt på institutionen för Idrottsvetenskap vid Malmö universitet. Det har inneburit att det av och till smugit sig in känslor av vilsenhet och tvivel. När så sker behöver man följeslagare som vägleder och uppmuntrar. Ni är många som på olika sätt bistått mig under åren och som jag gärna vill tacka.

Först vill jag rikta ett varmt och innerligt tack till mina två handledare Lars Lagergren och Bim Riddersporre. Lars – Tack för att du tog med mig i projektet och gjorde denna resa möjlig. Ditt spännande erbjudande kom vid en tidpunkt i livet när jag kände ett behov av att ta ut en ny riktning. Du har under hela tiden lugnt funnits vid min sida och bistått med kloka synpunkter som fört arbetet framåt. Bim – jag är uppriktigt tacksam över att du tackade ja till att bli min handledare. Din klokskap, noggrannhet och känsla för detaljer har bidragit mycket till arbetet, inte minst när det gäller avhandlingens utformning. Tillsammans har ni handledare kompletterat varandra och hjälpt mig att hålla kursen och komma vidare.

Gruppen av Samhälls- och hälsokommunikatörer vid Länsstyrelsen i Skåne har varit helt avgörande för detta avbrottsarbete. Tack för att ni så vänligt tog emot mig och lät mig ingå i ert härliga gäng

under projekttiden. Tack också för att ni generöst delade med er av ert stora kunnande och era livserfarenheter. Av er har jag lärt mig mycket om flyktingmottagandet, vilket fått mig att se saker på nya sätt. Våra stunder tillsammans bär jag med mig som ett starkt minne.

Ett varmt tack vill jag också rikta till Anette Olin vid Göteborgs universitet för de konstruktiva synpunkterna vid slutseminariet för det som då var tänkt som en licentiatuppsats. Tack också för klok vägledningen i din roll som experthandledare några månader därefter då jag också fick chansen att delta i kurser och i sammankomster med PEP-nätverket. Det gav mig värdefulla möjligheter att träffa nationella och internationella aktionsforskare vilket har betytt mycket för avhandlingsarbetet. Jag vill också rikta ett stort tack till Professor Petri Salo, verksam vid Åbo Akademi som granskade avhandlingens slutmanus. Tack för en noggrann genomgång och en mycket givande diskussion vid själva slutseminariet. Tack även till Susanna Hedenborg, Johan Norberg, Kristian Sjövik och Tomas Peterson för läsning och värdefulla synpunkter i avhandlingsarbetets slutskede.

Ett varmt tack går också till Malmö universitet, Institutionen för Idrottsvetenskap och till Europeiska flyktingfonden som bidrog med finansieringen av mina doktorandstudier. Jag vill även tacka de tidigare och nuvarande doktorandkollegorna Annika Ahlberg, Jens Alm, Jyri Backman, Stefan Bexell, Daniel Bjärsholm, Sepand Mashreghi Blank, Niklas Hafen, Anna-Maria Jennerheim Hellborg, Joakim Ingrell, Alexander Jansson, Marie Larneby, Isak Lidström, Matilda Lindberg, Torun Mattsson, Mattias Melkersson, Anette Nordh, Marit Stub Nybelius, Julia Rönnbäck, Sofia Sebelius och Joakim Wirén Åkesson.

Tack till samtliga kollegor på institutionen för Idrottsvetenskap. Ni har alla en stor del i den arbetsglädje jag känner på jobbet. Ett särskilt tack till Maria Howding för omtänksam stöttning inte minst i vår gemensamma undervisning i friluftsliv under studieåren. Ett varmt tack till Maria Rubin för arbetsdagarna på UB i Lund. Våra

trevliga luncher och samtal om stort och smått bidrog mycket till att göra doktorandtillvaron lustfylld. Jag vill också rikta ett tack till Linda Trygg och Maria Brandström på Orkanenbiblioteket för all hjälp med referenshanteringssystem och mallar. Tack till Katarina Tornborg för noggrann korrekturläsning, till Staffan Klintborg för hjälp med översättning av engelsk sammanfattning och till Inggerd Eriksson för granskning av avhandlingens referenslista.

Det finns också personer utanför kretsen av kollegor och arbetskamrater som bidragit med viktig energi, uppmuntran och stöd under mina år som doktorand. Tack till Kerstin Bergenfeldt för all stöttning hela vägen och för språkgranskningen inför slutseminarierna. Tack till Kajsa Lind för hjälp med avhandlingens omslag. Tack till vännerna i "Skidgänget" som är så mycket mer. Tack till Anna Lundahl, Bokklubben, Skridskokompisar och Padelgänget. Ni har alla bidragit till att göra livet glädjerikt även när studierna ibland känts motiga. Jag ser fram emot många roliga upplevelser tillsammans framöver.

Avslutningsvis vill jag vända mig till min närmaste familj. Magnus – du kom in i mitt liv ungefär samtidigt som jag blev doktorand. Så mycket kul vi har tillsammans. Tack för ditt omtänksamma stöd i stort och smått under dessa år – det har varit ovärderligt. Nu börjar ett nytt kapitel! Mina barn Fredrika, Viktor och Filip som jag tillägnar denna avhandling: Er kärleksfulla uppmuntran och era glada tillrop längs vägen har bidragit med mycket energi under den här viktiga tiden.

Lund november 2018

1 INLEDNING

I din hand håller du avhandlingen *Hälsoarbete i rörelse*. Mitt arbete är tänkt som ett bidrag till det område inom det idrottsvetenskapliga forskningsfältet som särskilt riktar intresse mot fysisk aktivitet som ett sätt att motverka den ojämlika fördelningen av hälsa. Trots att vi lever allt längre existerar det påtagliga skillnader i hälsostatus mellan olika grupper i samhället (Fritzell, 2012). Nyanlända flyktingar är i detta avseende en särskilt utsatt grupp (Rostila & Hjern, 2018). Detta har, utöver det nationella folkhälsoarbetet, fört med sig både regionala och lokala satsningar som är inriktade mot att minska hälsoklyftorna (Holmberg, Rämgård, & Esbjörnsson, 2015). Denna avhandling handlar om just ett sådant engagemang. Med stöd från Europeiska flyktingfonden lanserades ett projekt med intentionen att på lokal nivå tydligare främja hälsoaspekter inom flyktingmottagandet (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015).

Med detta sagt finner jag det angeläget att inledningsvis definiera begreppet hälsa och hur det tolkas i sin vidaste mening. Därefter beskrivs några av de förändringar som folkhälsoarbetet genomgått under senare decennier. Detta för att visa hur det på olika nivåer arbetas för att möta de behov som uppkommer i takt med den fortgående samhällsutvecklingen. Kapitlet avslutas med en redogörelse av studiens sammanhang, syfte och tre frågeställningar.

Folkhälsoarbete i förändring

En god hälsa i befolkningen är en viktig förutsättning för ett hållbart samhälle (Naidoo, Wills, & Larsson-Wentz, 2007). *Hälsa* är emellertid inget entydigt begrepp utan förekommer i flera olika förklaringsmodeller och betydelser beroende på sammanhang (Winroth & Rydqvist, 2008). Bakgrund, utbildningsnivå och tidigare erfarenheter är exempel på faktorer som påverkar hur vi som individer tolkar hälsobegreppet (Svederberg & Svensson, 2001). Världshälsoorganisationen (WHO) gör en bred tolkning och definierar hälsa enligt följande:

Health is a state of complete physical, social and mental well-being, and not merely the absence of disease or infirmity (WHO, 1948).

Med denna definition pekar WHO på att hälsa är någonting mer än enbart frånvaro av sjukdom. Det är följaktligen många beståndsdelar i en människas liv som inverkar på hälsan och välbefinnandet. Vissa faktorer är livsstilsrelaterade medan andra kan kopplas till sociala och samhälleliga omständigheter som i stor uträkning ligger utanför individens påverkansram. Exempel på sådana *sociala bestämningsfaktorer* är boendemiljö, social position och tillgången till sjukvård (Rostila & Toivanen, 2018a). Även personers livssituation utgör en faktor som påverkar hälsotillståndet. Forskning bekräftar också att det finns ett tydligt samband mellan inkomstnivå, social position och hälsa (Fritzell, 2012; Marmot, Friel, Houweling & Taylor, 2008). För att komma till rätta med ohälsa krävs utifrån denna förståelse ett systematiskt arbete på många olika arenor i samhället.

Historiskt sett har folkhälsoarbete och hälsofrämjande arbete, eller hälsopromotion som det också kallas, utgjort två separata discipliner (Naidoo, Wills, & Larsson-Wentz, 2007). Folkhälsoarbete har huvudsakligen associerats med hälso- och sjukvårdssektorn och de insatser som görs på den samhälleliga nivån för att på olika sätt förebygga sjukdomar i befolkningen. Tankemodellen som präglar detta arbete är "lika för alla" det vill säga att det riktar sig till hela

befolkningen. Det kan exempelvis handla om lagstiftning, reformarbete eller informationskampanjer (Palmblad & Eriksson, 2014). Sverige har en lång tradition av sådant systematiskt arbete. Detta har fört med sig att medborgarnas hälsotillstånd kontinuerligt förbättrats och att vi numera tillhör dem som lever längst i världen.

Hälsofrämjande arbete har, i motsats till det sedvanliga folkhälsoarbetet, huvudsakligen varit orienterat mot att ställa enskilda individer eller grupper i centrum (Naidoo et al., 2007). Detta innebär således en tydlig avvikelse från det traditionella folkhälsoarbetet. I policydokumentet Ottawa Charter från 1986 definierade WHO (1986) hälsofrämjande *arbete* (health promotion) enligt följande:

Health promotion is the process of enabling people to increase control over, and to improve their health.

Till skillnad från det traditionella folkhälsoarbetet utgår hälsofrämjande arbete från ett tydligare bottom-up-perspektiv (Laverack & Labonte, 2000), där tonvikten läggs på individens delaktighet. I detta sammanhang nämns ofta begreppet *empowerment* (Winroth & Rydqvist, 2008, s. 247), för att understryka att det handlar om en process som syftar till att skapa förutsättningar för enskilda individer att själva ta kontroll över sin hälsa. Detta fordrar ett bredare förfarande där även sociala aspekter inkluderas i hälsoarbetet. Idag används ofta benämningen ”den nya folkhälsan” (New public health) (Naidoo et al., 2007, s. 27), för att synliggöra att också sociala perspektiv numera innefattas i folkhälsoarbetet. Detta har sin grund i nya forskningsrön men beror även på nödvändiga anpassningar utifrån de förändringar som pågår i befolkningssammansättningen. Exempel på sådana förändringar är att andelen personer över 65 år ökar och att den ojämlika hälsan breder ut sig (Fritzell, 2012; Lennartsson & Fors, 2018).

Den stora tillgången till olika hälsoråd i kombination med ett folkhälsoarbete som under de senaste decennierna alltmer kommit att inriktats mot individen som ett sätt att skapa engagemang för livsstilsfrågor, har bidragit till att en stark hälsodiskurs etablerat

sig i samhället (Palmlblad & Eriksson, 2014). Denna medverkar till att forma vår syn på kropp och hälsa. Medierna spelar i sammanhanget en viktig roll, inte minst för spridningen av olika hälsobudskap och därtill hörande värderingar, och inte sällan med ett förmanande anslag (Jönsson, 2009; Palmlblad & Eriksson, 2014). Sammanfattningsvis finns numera den spridda diskursen att många av vår tids folksjukdomar går att förebygga genom en sund livsstil. Olika studier signalerar att individen, genom att vara fysiskt aktiv, själv kan minska risken att exempelvis drabbas av depressioner, hjärt-kärlsjukdom, diabetes eller olika former av cancer (Henriksson & Sundberg, 2008). Förväntningarna på att individen själv ska ta ansvar för sin hälsa är höga (Palmlblad & Eriksson, 2014).

Även inom hälso- och sjukvården har fysisk aktivitet fått en starkare position som en viktig hälsofaktor (Palmlblad & Eriksson, 2014). Idag är det i och med det allmänt accepterat att ordinera fysisk aktivitet på recept (FaR) i preventivt eller behandlande syfte (Jansson & Andersson, 2008). Kunskapsutvecklingen inom hälsoområdet har också haft betydelse för utformningen av generella rekommendationer¹ beträffande fysisk aktivitet. Föreskrifterna har tillkommit dels för att öka medvetenheten om vikten av daglig fysisk aktivitet hos allmänheten dels för att visa att det inte krävs särskilt stora insatser för att uppnå betydande hälsovinster (Faskunger & Nylund, 2014). Eva Palmlblad och Erik Eriksson (2014) menar att anvisningar av detta slag också bör ses som en del av en normativ hälsofostran som syftar till att få individen att ta ett större ansvar för sin hälsa.

Tidigare var det alltså huvudsakligen staten som stod bakom folkhälsoupplysning och olika initiativ för att förbättra befolkningens hälsa (Palmlblad & Eriksson, 2014). De senaste årtiondenas ökande intresse för hälsofrågor har fått konsekvensen att många nya in-

¹ Idag är rekommendationen, för vuxna, att vara fysiskt aktiva med måttlig intensitet minst 150 minuter per vecka utspritt under veckans dagar. Gärna i form av exempelvis rask promenad i 30 minuter/dag. Ytterligare hälsoeffekter kan uppnås om tid och/eller intensitet höjs ytterligare (<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor>).

tressenter också dykt upp på denna arena. Detta har resulterat i att hälsosektorn kommit att bli en egen kommersiell marknad (Jönsson, 2009). Följaktligen har en mängd nya utbildningar, både i privat och offentlig regi, vuxit fram för att möta ett allt större behov av välutbildad personal inom en växande hälsosektor (Wirén Åkesson, 2014). Numera finns det således många nya yrkeskategorier som får sin utkomst via hälsobranschen.

Hälsodiskursen – en paradox

Enligt Eurobarometern (Europakommissionen, 2014) är endast 41 % av medborgarna i Europa fysiskt aktiva åtminstone en gång per vecka. I Sverige är motsvarande siffra 71 %. Enligt den uppföljning som Centrum för Idrottsforskning genomförde (Norberg, 2017) når två av tre vuxna svenskar upp till de allmänna rekommendationerna gällande fysisk aktivitet. Oaktat detta konstaterar Folkhälsomyndigheten (2018a) en nedåtgående trend där stillasittandet ökar i Sverige. Detsamma gäller övriga delar av världen (WHO, 2018). Enligt WHO når endast 25 % av jordens vuxna befolkning upp till rekommendationerna gällande daglig fysisk aktivitet. Trots såväl hälsosatsningar som en djupt rotad hälsodiskurs tycks den egentliga innebörden i budskapen inte få önskvärd effekt när det gäller den fysiska aktivitetsgraden. Hälsobudskap som ”den dagliga dosen” eller skrämselpropaganda räcker således inte till för att människor ska ”välja rätt”. Det förefaller följaktligen krävas något mer än enbart information för att inspireras till att röra på sig. Palmblad och Eriksson (2014) konstaterar att det inflytande som staten tidigare utövade genom reformer och hälsoupplýsning hörsammades tämligen okritiskt, medan människor idag förhåller sig mer skeptiska till olika hälsoråd. Detta har, enligt Bo Carlsson (1998), att göra med mängden budskap som vi översköljs med. Alltför många goda råd och uppmaningar från olika parter kan få motsatt effekt, det vill säga framkalla ett motstånd hos individen mot att låta olika ”förståsigpåare” styra den egna livsstilen. Den kritiska hållningen kan alltså ses som en konsekvens av en alltför stor dos av hälsobudskap och information. Ett överdrivet idealiserande av hälsa eller de mörka hotbilder som inte så sällan målas

upp kan också leda till att allmänhetens tilltro till olika hälsobudskap minskar (Palmlblad & Eriksson, 2014). En annan viktig faktor som kan vara av betydelse är människors olika möjligheter att förstå och ta till sig den hälsoinformation som erbjuds (Bäärnhielm, Hussein, Baker, & Allebeck, 2013; Löthberg, Fryklund, Westerling, Daryani, & Stafström, 2012; Sundell Lecerof, 2016). Bristfälliga språkliga och kulturella kunskaper kan påverka individens möjligheter både att förstå innebörden i ett budskap och att omsätta informationen i handling.

Den svenska folkhälsopolitiken har som mål ”att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen” (Folkhälsomyndigheten, 2014, s. 16). Trots detta framgår det av många studier att hälsan inte är rättvist fördelad mellan olika befolkningsgrupper (Fritzell, 2012; Hjern, 2012). Folkhälsomyndigheten, som har i uppdrag att årligen sammanfatta hälsotillståndet i landet, konstaterar i årsrapporten för 2014 att det framförallt är människor med kort utbildning och samhällsekoniskt missgynnade grupper som i högre grad drabbas av livsstilsrelaterade sjukdomar (Folkhälsomyndigheten, 2014). Personer inom dessa grupper upplever sig också ha sämre hälsa än personer med längre utbildning och med bättre ekonomiska förutsättningar. Hälsa kan därmed relateras till samhälleliga skillnader vad gäller levnadsvillkor och social position (Fritzell, 2012).

Hälsans sociala bestämningsfaktorer är idag välkända (Marmot et al., 2008) och Folkhälsomyndigheten (2018b) har med utgångspunkt i dessa identifierat åtta folkhälsopolitiska mål. Folkhälsoarbetet till trots tyder mycket på att skillnaderna i hälsa mellan olika grupper snarare ökar än minskar i samhället (Rostila & Toivanen, 2018b). Denna paradox är inte en uteslutande svensk företeelse utan en som vi delar med många andra länder. Samtliga medlemsstater i EU har därför förbundit sig att tillsammans verka för att minska hälsoklyftor inom gemenskapen (WHO, 2013).

På nationell nivå pågår ett långsiktigt arbete för att komma tillrätta med den ojämna hälsofördelningen. Regeringen beslutade 2015 om

att tillsätta *kommissionen för jämlik hälsa*. I sitt slutbetänkande (SOU 2017:47) presenteras åtta målområden som viktiga för det fortsatta arbetet med att minska sociala skillnader i hälsa. Exempel på målområde är behovet av att stärka barns möjligheter till likvärdiga uppväxtvillkor. Ett annat handlar om behovet av att öka möjligheterna för hälsofrämjande aktiviteter och goda levnadsvanor bland befolkningen. Detta handlar alltså om ett långsiktigt arbete som berör många olika samhällssektorer.

Det finns också exempel på hur det på lokal nivå i Sverige kraftsamlas för att hejda de ökande hälsoklyftorna. Ett sådant är Malmökommissionen som under flera år arbetat med att analysera orsakerna till olikheter i hälsa. Resultatet redovisas i rapporten: *Malmöns väg mot en hållbar framtid, hälsa, välfärd och rättvisa* (Stigendal & Östergren, 2013). Här synliggörs bland annat att det råder stora skillnader i medellivslängd i skilda stadsdelar i Malmö. Genom att föreslå en rad olika åtgärder är avsikten att åstadkomma ett hållbart folkhälsoarbete som på sikt kan bidra till att utjämna dessa skillnader i hälsa. Kommissionen ställer, förutom barn och ungas livsvillkor, även andra viktiga aspekter i centrum. Behovet av att exempelvis planera boende- och närmiljö på ett sätt som minskar segregation och utanförskap, framhävs. Möjligheter till utbildning, arbete och likvärdig sjukvård anges också som avgörande för att minska de sociala hälsoskillnaderna. Malmökommissionens rekommendationer är att detta hälsoarbete bör ha sin utgångspunkt i medborgarnas vardagsproblem. Den förespråkar följaktligen arbetsmetoder som främjar dialog och delaktighet för att åstadkomma hållbara demokratiska processer.

Det handlar således om att förändra befintliga system, men innebär även att skapa nya sociala strukturer som möjliggör en förbättrad delaktighet där dessutom formerna för faktisk delaktighet gynnar en känsla av delaktighet. Vi ser det som önskvärt att öka medborgarnas inflytande och delaktighet på alla plan för att öka känslan av sammanhang, och i förlängningen av detta, uppleva en ökad kontroll över sitt eget liv (Stigendal & Östergren, 2013, s. 128).

Nyanlända flyktingar är en speciellt utsatt grupp när det gäller ohälsa. Samtidigt som det råder konsensus kring hälsans betydelse för denna grupps möjligheter till integration och arbete, visar flera studier på att de nyanländas hälsotillstånd förvärras ytterligare under den första tiden i Sverige (t.ex. Hjern, 2009; Rostila & Hjern, 2018). Denna situation sätts i samband med de påfrestningar som de nyanlända möter under såväl migrationsprocessen som under den inledande etableringen i det nya hemlandet. Insikterna har bidragit till att det under årens lopp genomförts olika insatser som särskilt fokuserar på hälsofrågor för denna grupp (Baker & Allebeck, 2012; Björngren Cuadra & Carlzén, 2015; Lecerof & Stafström, 2011).

Redan 2001 startades en verksamhet i Malmö som innebar att nyanlända flyktingar erbjöds hälsoinformation på det egna modersmålet (Daryani & Löthberg, 2011; Löthberg et al., 2012). Idén med hälsoinformation realiserades först som ett arbetsmarknadsprojekt med intentionen att både påverka hälsan hos de nyanlända och samtidigt skapa arbetstillfällen för invandrare med kunskaper inom hälso- och sjukvårdsområdet (Daryani & Löthberg, 2011). Personerna som anställdes fick benämningen Internationella hälsoinformatörer (IHF). Verksamheten har därefter successivt expanderat och är idag en del av den samhälls- och hälsoinformation som nyanlända erbjuds i Skåne. IHF har bytt namn vid flera tillfällen och tituleras idag Samhälls- och hälsokommunikatörer (SHK). Sedan 2008 lyder de organisatoriskt under Länsstyrelsen i Skåne som har det övergripande ansvaret för flyktingmottagandet i länet. I avhandlingen är det denna grupp av samhälls- och hälsokommunikatörer som jag intresserar mig för.

Studiens sammanhang och avgränsning

Förutsättningen för denna studie är ett utvecklingsarbete som en grupp samhälls- och hälsokommunikatörer (SHK) genomförde under perioden 2013–2015. Upprinnelsen var att Länsstyrelsen i Skåne 2007 tog initiativ till ett samverkansprojekt mellan regionala och kommunala aktörer, alla på olika sätt involverade i flykting-

mottagandet. Intentionen var att förbättra koordineringen av flyktingmottagandet för att därigenom skapa gynnsammare förutsättningar för nyanländas integration och arbete i regionen (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015). Samverkansprojektet, som fick namnet Partnerskap Skåne, är när detta skrivs en väl etablerad samarbetsform. Under arbetets gång identifierades behovet av att ännu tydligare fokusera på hälsoperspektivet inom flyktingmottagandet. Detta ledde till en projektansökan till Europeiska flyktingfonden 2012 (Länsstyrelsen, 2012). Tanken var att inom ramen för Partnerskap Skåne utveckla ”hälsofrämjande strategier” som en integrerad del av etableringsinsatserna för nyanlända. Motivet till detta var att ohälsa bedömdes som ett oroande hinder för de nyanländas integrationsmöjligheter. Projektet möjliggjordes med bidrag från Europeiska flyktingfonden. Enligt Anna Isaksson (2010) har samarbeten i form av olika partnerskap kommit att bli den dominerande organisationsformen för utvecklingsprojekt som, likt detta, finansieras via medel från Europeiska unionen. Förklaringen är att det uppfattas som en lämplig arbetsform för frågor som rör ”social exkludering och diskriminering” (s. 17). Enligt Isaksson innebär denna utveckling att handlingsutrymme och inflytande allt oftare förflyttas från staten till lokala nätverk och projektgrupper. Detta kan ses som demokratiskt då fler får möjlighet att påverka hur politiska beslut utformas på praktisk nivå.

Projektet fick arbetsnamnet *Stödplattform för Migration och Hälsa* (MILSA) och utgjordes under projektiden (2013–2015) av flera praktikinära forskningsprojekt (Länsstyrelsen, 2012). Avsikten var att utveckla nya samverkansformer mellan forskare och praktiker med tydligt fokus på hälsofrågor inom flyktingmottagandet. I samtliga projekt har tjänstemän inom olika verksamheter och forskare från universiteten i Malmö² och Lund samarbetat för gemensam kunskapsproduktion. De olika projekten har varit inriktade på flera områden inom flyktingmottagandet. Det har bland annat handlat om att kartlägga nyanlända flyktingars hälsotillstånd och att förbättra samverkan mellan sjukvården och arbetsförmedlingen

² From 20180101 har Malmö högskola erhållit universitetsstatus

rörande bedömningar av nyanländas arbetsförmåga (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015).

Aktionsforskningsprojektet

I denna avhandling koncentreras intresset till ett av MILSA:s projekt vars utgångspunkt var hur *nyanlända flyktingars möjligheter till fysisk aktivitet kan stimuleras och på praktisk nivå möjliggöras inom ramen för etableringen*. Fortsättningsvis kommer detta projekt för enkelhetens skull att benämnas MILSA 3³ alternativt ”projektet”. Projektets utgångspunkt var, förutom information, att även erbjuda fysisk aktivitet som en del av innehållet i den hälsoinformation som nyanlända får (Länsstyrelsen, 2012).

MILSA 3 har haft en aktionsforskningsansats, något som formulerades redan i projektansökan av den dåvarande projektgruppen från Malmö högskola. Skälet till det var en önskan om att skapa en tydlig samverkan mellan forskaren och de praktiker som ställer de nyanländas hälsa i centrum (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015). Förutsättningarna för projektet var det samarbete som utvecklades mellan mig som doktorand vid Malmö universitet och en grupp bestående av sju Samhälls- och hälsokommunikatörer, anställda vid Länsstyrelsen i Skåne. Vårt samarbete ägde rum inom ramen för vad jag väljer att kalla den gemensamma *Mötespraktiken*. Denna innefattar de samtal och reflektioner som pågick vid arbetsgruppens olika sammankomster under projektiden. Kommunikatörerna presenteras längre fram, men kortfattat innebär uppdraget som kommunikatör att informera nyanlända flyktingar om hur det svenska samhället fungerar. En del av informationsuppdraget i Skåne innebär också att informera och samtala med deltagarna kring hälsofrågor (Länsstyrelsen, 2017).

Inom aktionsforskning är ett centralt mål att åstadkomma önskvärda förändringar av en verksamhet (Rönnerman, 2012). Ordet *förändring* har flera synonymer. Genom en snabb sökning i ett lexikon⁴ uppenbarar sig alternativ som exempelvis omvandling, för-

³ Detta var det tredje i raden av flera olika projekt under paraplybegreppet MILSA.

⁴ <https://www.synonymer.se/sv-syn/förändring>

vandling, utveckling, innovationer eller reformer, för att nämna några liktydiga ord. Nationalencyklopedin⁵ och svenska akademins ordböcker⁶ förtydligar att förändring handlar om att ändra egenskaper på en företeelse i förhållande till hur det var tidigare. Detta förefaller vagt och utifrån avhandlingens sammanhang kan det vara av värde att söka en tydligare definition. I litteratur kring organisationsutveckling finner jag följande mer passande definition:

Att gå från ett stabilt tillstånd till ett annat stabilt tillstånd och där skiftet mellan de två stabila tillstånden erbjuder möjligheter till ett lärande (Nilsson, Wallo, Rönnqvist, & Davidson, 2011, s. 151).

Med den preciseringen kopplas förändring och lärande ihop. Att åstadkomma förändringar innebär således att lära sig att göra saker på nya och annorlunda sätt. Göran Henriksson och Åsa Lundqvist (2016), med erfarenhet av arbete med ojämlig hälsa inom offentlig förvaltning, definierar förändringsarbete på följande vis:

Förändringsarbete är ett processinriktat arbetssätt som syftar till att skapa förutsättningar för förändringar genom att skapa stöd, processer och till exempel utbildningar för att främja förändringen. Det är ett arbete som försöker stödja både ledningsnivån i sitt strategiska arbete och den operativa nivåns genomförande genom att öka organisationens kapacitet att förändra (s. 524).

Förändringsarbete kan enligt Nilsson et al. (2011) initieras från olika håll i en organisation. De kan utgå från ett så kallat top-down- perspektiv (s. 153) då ledningen håller i rodret och styr förändringar utifrån organisationens viljeinriktning och mål. Motsatsen blir då ett bottom-up-perspektiv där förändringar istället tar utgångspunkt i medarbetarnas idéer eller önskningar om att göra saker på annorlunda vis. Aktionsforskning har ett uttalat bottom-up-perspektiv där praktikernas unika kunskaper om den egna verksamheten utgör en viktig resurs i förändringsarbetet (Somekh,

⁵ <https://www-ne-se.proxy.mau.se>

⁶ <https://svenska.se/tre/?sok=förändring&cpz=1>

2006). Ansatsen erbjuder därmed, enligt Bridget Somekh, större möjligheter att tillsammans öka förståelsen av de faktorer som påverkar förändringsprocesserna jämfört med andra forskningsansatser. En viktig grundförutsättning inom aktionsforskning är också att förändringsbehovet identifierats av praktikerna själva (McNiff, 2013). Under projekttiden har arbetet alltså utformats utifrån idéer som kommunikatörerna har initierat. På så vis är det de yrkesverkssamma själva som hållit i taktpinnen och utövat inflytande över arbetsprocessen. Förfaringssättet erbjuder därigenom möjligheter att genomföra de förändringar som kommunikatörerna anser önskvärda.

Lai Fong Chiu (2013) lyfter av det skälet fram aktionsforskning som en särskilt verkningsfull metod för lokala hälsoprojekt då den kan medverka till ökade insikter bland alla deltagare. Projektet hade som målsättning att identifiera och erbjuda några fysiska aktiviteter som uppfattas som meningsfulla i förhållande till målgruppen nyanlända. En grundläggande intention inom detta aktionsforskningsprojekt har varit, förutom att åstadkomma förändringar, att arbetsprocessen skulle leda till ett lärande om, och en kunskapsutveckling kring, hur fysisk aktivitet kan implementeras mer långsiktigt inom hälsoinformationens ram (Länsstyrelsen, 2012). Då fokus så påtagligt riktas mot individen och den egna sociala kontexten, erbjuder aktionsforskning både möjligheter att förbättra en verksamhet och, sett ur ett större perspektiv, att stärka svaga grupper i samhället (Laverack & Labonte, 2000; Brinton Lykes & Mallona, 2013). Detta är också det övergripande målet för MILSA. Genom att främja hälsa inom flyktingmottagandet och under etableringsfasen finns en önskan om att öka de nyanländas möjligheter att bli delaktiga i det svenska samhället (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015).

Målgruppen för MILSA 3 var avgränsad till några utvalda grupper av flyktingar som under projekttiden deltog i det etableringsprogram⁷ som vissa nyanlända flyktingar genomgår (SFS 2010:197).

⁷ Arbetsförmedlingen har i uppdrag att tillsammans med den nyanlända upprätta en etableringsplan som beskriver insatser under etableringsprogrammet (vilket omfattar

Denna grupp kommer framgent att benämnas *målgrupp* alternativt *deltagare* i avhandlingen. För att åstadkomma så tidiga hälsoinsatser som möjligt har samhällsinformationen som nyanlända flyktingar får då och då lyfts fram som en lämplig plattform för hälsoarbete (Hjern, 2012). Förutom samhällsinformation har verksamheten på några ställen i Sverige, däribland Skåne, därför utökats kring olika teman rörande hälsa och livsstilsfrågor. Information ges på deltagarnas modersmål⁸ och omfattar för närvarande totalt 80 timmar.⁹

Syfte och frågeställningar

I avhandlingen fokuserar jag på en grupp samhälls- och hälsokommunikatörer och på den mötespraktik som formas med avsikten att utveckla nya hälsofrämjande strategier inom hälsoinformationens ram. Med nya strategier avses i detta sammanhang förändrade arbetssätt och metoder att utföra arbetet på. Det är arbetsgruppens sammankomster, samtal och reflektioner som utgör studiens empiriska underlag. Studien utgår från en aktionsforsknings-tradition som i sin metodologi eftersträvar förändring. Syftet med studien är att bidra med kunskap om villkoren för en grupp samhälls- och hälsokommunikatörer att förändra formen för hälsoinformation för nyanlända flyktingar.

I avhandlingen använder jag Stephen Kemmis och Peter Grootenboers (2008) teori om praktikarkitekturer (Theory of Practice Architectures) för att lyfta fram det som formar kommunikatörernas vardagsarbete. Teorin tar utgångspunkt i ontologiska perspektiv där Kemmis och Grootenboer urskiljer tre olika arrangemang som de menar konstituerar en praktik. Enligt författarna skapar de kulturella-diskursiva, materiella-ekonomiska och sociala-politiska ar-

högst 24 månader). Planen ska upprättas inom ett år från det att en nyanländ blivit folkbokförd i en kommun och ska minst innehålla 1) utbildning i svenska för invandrare (SFI), 2) samhällsorientering och 3) insatser som påskyndar etableringen på arbetsmarknaden.

⁸ Idag bedrivs huvudsakligen information på arabiska, pashto och somaliska. Information sker i vissa fall även på engelska, kurdiska och lätt svenska.

⁹ Skåne har som enda län fått en extra tilldelning motsvarande 20 timmar för hälsoinformation utöver de 60 lagstadgade timmarna för samhällsinformation. Det innebär i en total tilldelning på 80 timmar för samhälls- och hälsoinformation.

rangemangen villkor som kommer till uttryck i typiska sätt att tala och agera inom en specifik praktik. Arrangemangen ger också form åt de specifika relationer som blir möjliga inom en given praktik. Teorins centrala begrepp är användbara som analytisk resurs då de erbjuder ett språk för att beskriva och analysera den gemensamma mötespraktiken (Mahon, Francisco, Kemmis & Lloyd, 2017). Genom att undersöka vad som formar villkoren för ett förändringsarbete kan studien i och med det både bidra till att vidga förståelsen hos kommunikatörerna om det egna vardagsarbetet och samtidigt utgöra en transformativ resurs för hur en förändrad hälsoinformation kan möjliggöras.

Studiens tre forskningsfrågor är:

- Vad möjliggör och begränsar arbetet med att implementera fysisk aktivitet som en del av hälsoinformationen?
- Hur inverkar aktionsforskningsprocessen på kommunikatörernas egen förståelse för hälsofrämjande strategier?
- Vilka förändringar av arrangemangen sker inom aktionsforskningsprojektets ram och vad återstår på längre sikt?

Avhandlingens disposition

Avhandlingen består av 7 kapitel. I detta inledande kapitel introducerar jag studiens sammanhang, bakomliggande motiv, syfte och frågeställningar. Kapitel 2 omfattar avhandlingens teoretiska ramverk och de begrepp som vägleder analysen av studiens empiri. I det tredje kapitlet görs en genomgång av tidigare forskning i relation till de kunskapsfält som avhandlingen befinner sig inom. I detta sammanhang redovisas några aktionsforskningsstudier som genomförts inom hälsoområdet. Intresset riktas även mot studier med fokus på att minska den ojämlikt fördelade hälsan. Kapitlet avslutas med en presentation av såväl internationella som svenska studier med utgångspunkt i Kemmis och Grootenboers (2008) teori om praktikarkitekturer. Några av dessa studier har fungerat som

inspirationskälla för hur de teoretiska begreppen använts för att tolka och förstå studiens empiri. Kapitel 4 utgör avhandlingens metodkapitel. Inledningsvis redogörs övergripande för vad som kännetecknar aktionsforskning som metodologiskt fält. Därefter skildrar jag, i tur och ordning, utvecklingsprojektet, forskningsprocessen och mina etiska ställningstaganden. Detta kapitel avslutas med en redogörelse för hur analysarbetet utförts. Kapitel 5 och 6 utgör avhandlingens empiriska delar. I kapitel 5 redovisar jag resultatet av den gemensamma aktionsforskningsprocessen som pågick under drygt två år. Jag har valt att presentera detta i form av fyra kronologiska sekvenser. Varje sekvens inleds med ett kort narrativ. Tanken med detta är att läsaren snabbt ska komma in i det sammanhang som skildras i respektive sekvens. I kapitel 6 presenterar jag resultatet av den uppföljningsstudie som jag genomförde med kommunikatörerna, två år efter det att aktionsforskningsprojektet avslutats. I Kapitel 7 sammanfattar och diskuterar jag slutligen studiens resultat och kunskapsbidrag. I samband med detta ger jag också förslag på ytterligare forskning inom området.

2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I detta kapitel redogör jag för avhandlingens teoretiska utgångspunkter. I studien använder jag ett praktikteoretiskt ramverk och jag inleder därför med en kortare beskrivning av begreppet *praktik* och hur det ska förstås utifrån denna studies sammanhang. Därefter ges en översiktlig orientering av det praktikteoretiska fältet följt av en presentation av Kemmis och Grootenboers (2008) relativt nyutvecklade *Theory of Practice Architectures*, som används som hållpunkt att ordna och förstå det empiriska materialet utifrån. Kapitlet avslutas med en redogörelse av Michael Lipskys (2010) begrepp om gatubyråkrater. Begreppet används för att synliggöra kommunikatörernas arbete i relation till andra yrkesgrupper, som också arbetar inom offentlig verksamhet.

Praktikteori

Ordet *praktik* används idag flitigt, ofta på ett vardagligt och oproblematiskt sätt (Green, 2009a). Inom akademien tjänstgör *praktik* också som en teoretisk begreppsram vilken inbegriper en rad olika teoribildningar som används för att förstå och förklara sociala fenomen utifrån (Green, 2009a; Mahon et al., 2017). Det är också utifrån detta perspektiv som begreppet nyttjas i denna studie.

Forskare från olika forskningstraditioner har brukat praktikbegreppet på varierande sätt vilket fått till följd att det inte existerar någon entydig definition av denna term (Green, 2009a; Nicolini, 2012). Det finns däremot några idéer som är bärande och delas av många begreppsanvändare. Exempel på gemensamma uppfattning-

är att en praktik är något som är situerat och relationellt. I denna bemärkelse ryms att det i en praktik alltid pågår sociala aktiviteter med för sammanhanget särskilda syften (Green, 2009a; Mahon et al., 2017).

En som indirekt influerat det nutida praktikbegreppet är Aristoteles (384–322 f.kr) (Nicolini, 2012). I sitt sökande efter sanning delade han in kunskap i tre separata dimensioner, var och en med sin egen legitimitet. *Episteme* står för den teoretiska, faktabetonade och kontextoberoende kunskapsdimensionen medan *Techne* utgör de praktiska och tillämpbara kunskaperna (färdigheter). *Phronesis* innebär människors visdom och förmåga att i stunden fatta förnuftiga beslut (ibid.). Målet var att människan genom kloka överväganden och goda egenskaper skulle sörja för att realisera moraliska handlingar eller *praxis* (Nicolini, 2012, s. 26). Även om mycket av Aristoteles verk har fallit i glömska har hans begreppsbildning och värdeladdade kunskapssyn plockats upp och modifierats av många efterföljande filosofer (ibid.).

Davide Nicolini (2012) lyfter fram Karl Marx (1818–1883) som en av dem som utmanade Aristoteles, i hans tycke, starkt hierarkiska kunskapssyn. Marx påpekade det otillräckliga med intellektuell verksamhet som endast hade till uppgift att begrunda världens beskaffenhet, likt filosoferna på Aristoteles tid. Istället ansågs att forskningen på ett tydligare sätt borde bidra till att åstadkomma förändringar. Enligt Nicolini grundas många moderna praktikteorier i motsvarande eller liknande ideologiska föreställningar. Utifrån ett sådant synsätt blir det rimligt att forskaren utgår från en praktisk verklighet för att belysa olika sociala fenomen.

I och med vad som beskrivits som ”*the practice turn*” (Shove, Pantzar, & Watson, 2012) i slutet av 1990-talet, har det blivit allt vanligare bland forskare inom det samhällsvetenskapliga fältet att i större omfattning studera sociala fenomen utifrån praktikorienterade perspektiv. Detta intresse förklaras med att sådana perspektiv erbjuder många möjligheter att tolka och förstå vardagliga samband på nya sätt (Schatzki, 2002; Mahon et al., 2017). Bent Flyv-

bjerg (2001) understryker också att mänskligt samspel inte enbart kan förklaras utifrån en epistemisk kunskapsbas eller med hjälp av förutbestämda teorier. Han talar om "exemplets makt" (s. 66), det vill säga i kontrast till storskaliga studier finns det mycket att lära genom att undersöka en avgränsad praktik. Styrkan ligger i möjligheterna till utvecklandet av kontextuell kunskap. Denna kunskapsform är en viktig del i vårt lärande då den bidrar till att ge en mångsidig bild av verkligheten (Mattsson & Kemmis, 2007).

Praktikteori kan numera ses som ett paraplybegrepp som innefattar en rad olika inriktningar. Denna utveckling är en följd av att forskare närmat sig praktikbegreppet från olika vetenskapliga discipliner och traditioner (Kemmis, 2009). Bourdieu, Giddens, Foucault, Latour, Lave och Wenger och MacIntyre är bara några i raden av forskare och filosofer som studerat dimensioner som makt, politiska, moraliska eller diskursiva perspektiv av mänskligt samspel utifrån detta perspektiv (Nicolini, 2012). Trots den spretighet och variationsrikedom som i och med det råder anser Kemmis (2009) att det kan finnas mycket att vinna på att främst betrakta de olika perspektiven som dialektiskt relaterade än att de står i motsats till varandra. De bidrar alla på olika sätt till att begripliggöra varierande aspekter av socialt samspel.

Forskningsfältet rymmer därmed flera teoretiska ramverk och begreppsbildningar som används för att undersöka social samverkan utifrån. Jean Lave & Etienne Wenger (1991) använder exempelvis begreppet *praktikgemenskaper*. Författarna formulerar det *situerade lärandet* som en process då individen går från en roll som "legitim perifer deltagare" till en fullvärdig medlem i en specifik praktik. Nybörjarrollen övergår successivt i en mer central roll när deltagaren genom att lyssna på samtal och delta i pågående aktiviteter stegvis socialiseras in i och förstår hur saker och ting fungerar. På det viset blir hon så småningom själv bärare av praktiken. Det successiva lärandet bereder vägen för en ökande grad av delaktighet inom praktiken.

I denna studie används ett praktikteoretiskt perspektiv för att förklara hur samtal, handlingar och relationer formas av rådande praktikarkitekturer inom en specifik praktik. Som tidigare nämnts, delar många forskare inom det praktikteoretiska fältet samma grundsyn, nämligen att en praktik handlar om sociala interaktioner människor emellan. En praktik måste därmed också förstås utifrån dess kontextuella sammanhang (Mattson & Kemmis, 2007).

I avhandlingen tar jag min utgångspunkt i Kemmis och Grootenboers (2008) särpräglade förståelse av en praktik som det dialektiska samspelet mellan individen och omgivningen, vilket kommer till uttryck i karaktäristiska sätt att tala (sayings), agera (doings) och relatera (relatings) till varandra inom en specifik praktik. Kemmis och Grootenboer har inspirerats av Thomas Schatzkis (2002) förståelse av en praktik som "The site of the social" (s. 123), det vill säga den utgörs av ett organiserat mänskligt samspel i ett specifikt sammanhang. Detta samspel tar sig, enligt Schatzki, uttryck i för kontexten specifika verbala och fysiska handlingar vilka formats utifrån de verksammars tolkning av den aktuella praktiken. Såväl de diskursiva som de materiella förutsättningarna kan därmed både möjliggöra och begränsa vad som är tänkbart att säga och göra inom en praktik. Kemmis och Grootenboer (2008) har fört Schatzkis idéer vidare genom att betona hur relationella mönster, som bland annat kan uttryckas som maktrelationer eller känslor av lojalitet, ständigt är närvarande och påverkar praktiken. Kemmis väger till skillnad från Schatzki, även in hur yttre faktorer inverkar på en praktik (Kemmis et al., 2014b). Att medverka i en praktik innebär alltså att möta andra deltagare i en social gemenskap (*intersubjective space*) (s. 4), som redan är formade av de förutsättningar som råder inom denna specifika praktik. Att bli en del av en social praktik innebär alltså att lära sig att samtala, agera och förstå vad som är rätt och fel att göra i denna gemenskap. Det betyder att en praktik alltid är värdeladdad genom de normer och värderingar som råder i sammanhanget (Kemmis, 2009).

Praktikarkitekturer

Aktionsforskning används som utgångspunkt för att bedriva ett förändringsarbete och för att tillsammans med kommunikatörerna utveckla kunskaper om villkoren för deras arbete. För att studera en sådan arbetsprocess krävs teoretiska perspektiv som både kan visa på de processer som pågår och vad som utövar inflytande på förändringsarbetets genomförande. Jag finner, med aktionsforskning som grund, att Kemmis och Grootenboers (2008) teori om praktikarkitekturer (Theory of practice Architectures) kan fungera som en lämplig teoretisk lins för sammanhanget. I avhandlingen använder jag den svenska översättningen *teorin om praktikarkitekturer* som återkommande brukats i flera svenska studier (se exempelvis Forssten Seiser, 2017; Langelotz, 2013; Nehez, 2015; Tyrén, 2013). Teorin innehåller användbara begrepp som kan vara en rent språklig resurs i skildringen av det sociala sammanhang som undersöks i studien. Begreppen hjälper mig också att leda analyserna i olika riktningar för att kunna tolka och förstå vad som faktiskt händer ”*in a site*” (Mahon et al., 2017, s. 19), det vill säga i den praktik som studeras.

Teorin om praktikarkitekturer har hitintills huvudsakligen använts för aktionsforskning inom skol- och utbildningsområdet (Forssten Seiser, 2017; Langelotz, 2013; Mahon et al., 2017; Nehez, 2015; Tyrén, 2013). Det kan bero på att de teoretiska begreppen är användbara för att synliggöra de sociala och politiska aspekterna inom en praktik (Mahon et al., 2017). Med hjälp av teorin kan mellanhavanden som exempelvis har med inflytande och maktrelationer att göra, dras fram i ljuset. Därmed kan sådana svårigheter också bli möjliga att angripa och förändra. Utifrån detta är teorin ett användbart instrument för aktionsforskning.

Teorin erbjuder således möjligheter att *zooma in* (Nicolini, 2012, s. 219) för att studera samtal, handlingar och relationer över tid och om det uppstår nya insikter som leder till nya sätt att tala och agera inom arbetsgruppen. Perspektivet utgår från antagandet att individer lär sig genom att agera i samspel med varandra. En central förutsättning för detta lärande i en arbetsgrupp blir därmed att

deltagarna kollektivt delar med sig av sina erfarenheter till övriga i gruppen. Genom denna teoretiska lins är det också möjligt att *zooma ut* (Nicolini, 2012, s. 219) för att identifiera hur lokala förutsättningar i varierande grad påverkar kommunikatörernas arbete.

Teorin erbjuder inte några särskilda strategier för *hur* förändringarna kan iscensättas. Användbarheten ligger snarare i att den kan medverka till att locka fram frågor och funderingar kring problem på nya sätt (Mahon et al., 2017). Utifrån de sociala och politiska aspekterna av en praktik kan deltagarna på så vis både bli varse och synliggöra olika maktrelationer. Teorin är därmed användbar för att argumentera kring och problematisera eventuella olägenheter eller orättvisor. Därmed kan detta ramverk även fungera som en transformerande resurs då nya insikter kan skapa förutsättningar för att åstadkomma förändringar som är till gagn för verksamheten (ibid.).

Praktikarkitekturer används för att beskriva de förutsättningar eller, med Kemmis och Grootenboers (2008) ord, *arrangemang* som konstituerar en praktik. Arrangemangen har enligt författarna formats över tid av människor såväl inom som utanför praktiken och lagrats in som mer eller mindre framträdande villkor för en praktik. Arkitekturen bildar därmed mönster för sätt att tala, agera och relatera till varandra inom en specifik praktik. I teorin om praktikarkitekturer identifieras tre arrangemang som tillsammans formar en praktik (Kemmis et al., 2014b):

- De *kulturella-diskursiva* arrangemangen som innebär de språkliga relationerna och meningsskapandet mellan dem som ingår i en praktik. Dessa kommer till uttryck i form av möjliga sätt att uttrycka sig och samtala (sayings).
- De *materiella-ekonomiska* arrangemangen avser de fysiska, ekonomiska och tidsmässiga förutsättningarna som formar olika handlingsmönster och aktiviteter (doings) inom en praktik.

- De *sociala-politiska arrangemangen* omfattar såväl formella strukturer som mänskliga relationer. Dessa förutsättningar formar regler och relationer (relatings) där varierande möjligheter till inflytande och makt föreligger.

Figur 1. Figuren åskådliggör de arrangemang som, enligt Kemmis och Grootenboer (2008), en praktik utgörs av.

Arrangemangen formar och kommer till uttryck i de samtal (sayings), aktiviteter (doings) och relationer (relatings) som förekommer. Dessa hänger intersubjektivt samman "hang together" i praktikens specifika *projekt* (se figur 2 nedan) det vill säga vad det är som är det *övergripande målet* med själva praktiken. Projekt har i detta sammanhang betydelsen *vad det är som pågår* inom en praktik det vill säga svaret på frågan: *vad gör ni?* (Kemmis et al., 2014b, s. 31).

Figur 2. Samtal (s), handlingar (d) och relationer (r) hänger ihop och bildar tillsammans praktikens projekt (Efter Kemmis et al., 2014b, s. 33).

Varje praktik har sina egna karakteristiska praktikarkitekturer (Mahon et al., 2017). Genom att ingå i en specifik praktik blir deltagarna således en del av de för praktiken typiska sätten att tala, agera och relatera till varandra. Deltagarna blir på så sätt också en del av praktikens historia och de traditioner som finns inlagrade i praktikens specifika arkitektur (Kemmis et al., 2014b). Mänskliga handlingar och mänsklig kommunikation förstås som något som är situerat i tid och rum. Detta betyder att när vi deltar i en social praktik lär vi det vedertagna sättet att tala, agera och relatera till varandra på i det för praktiken specifika sammanhanget. När deltagarna använder språkliga uttryck och exempel för att skapa mening och begriplighet i den egna arbetsvardagen sker detta följaktligen inte slumpartat, utan utifrån en känslighet för sammanhanget som de successivt socialiserats in i och lärt sig genom samspel och dialog med andra (ibid.). Teorin utgår från att det inte enbart är individerna som påverkar praktiken utan att det existerar både yttre och inre faktorer som sätter gränser för deltagarnas agerande. Det innebär således att nya praktikarkitekturer kan uppstå eller tillföras en praktik som därmed formar praktiken på nya sätt (Mahon et al., 2017). En praktik är således i allra högsta grad föränderlig.

För att studera en praktik förespråkar Nicolini (2012) ett angreppssätt som startar med deltagande observationer där forskaren zoomar in för att studera hur arkitekturen kommer till uttryck i samtal, handlingar och relationer inom praktiken. Angreppssättet kräver följaktligen ett analytiskt verktyg som möjliggör studier av dessa perspektiv. Teorin erbjuder flera sätt att studera olika processer för att urskilja mönster. Genom att rikta fokus på hur tal, handlingar och relationer tar sig uttryck inom praktiken blir det möjligt att uppfatta de viktiga angelägenheterna inom en lokal praktik. Det är följaktligen inte den enskilda deltagarens värderingar eller handlingar som är av intresse utan siktet är istället mer inställt på vilka samtal, aktiviteter och relationer som möjliggörs inom en i tid och rum specifik praktik (Nicolini, 2012). Genom att därefter zooma ut går det enligt Kemmis et al. (2014b) att ringa in hur samtal, handlingar och relationer formas av de rådande kulturella-diskursiva, materiella ekonomiska och sociala-politiska arrangemangen.

Praktikekologier

Kemmis har vidareutvecklat teorin om praktikarkitekturer utifrån förståelsen att en praktik inte existerar i ett tomrum (Kemmis et al., 2014). Genom att se världen vi lever i som bestående av olika praktiker, blir det enligt författarna betydelsefullt att se samband mellan olika verksamheter. Det blir exempelvis svårt att tänka sig ett sjukhus eller en skola som summan av en enda praktik. Verksamheten antas utifrån detta betraktelsesätt även bestå av en mängd mer eller mindre sammanbundna praktiker. I skolan är undervisningspraktiker, elevers lärandepraktiker och ledningspraktiken exempel på förekommande praktiker. Kemmis et al. (2014b) åskådliggör hur dessa praktiker ibland samspelar och påverkar varandras praktikarkitekturer. De utvidgar på så sätt begreppsapparaten kring praktikarkitekturer med ytterligare en dimension som åskådliggörs som en väv av förbindelser *praktikekologier* (*Ecologies of Practices*) (s. 43). Förutom att studera den lokala praktiken blir det viktigt att även vidga vyerna för att påvisa de samband och relationer som existerar med andra praktiker och hur

detta inflytande sätter spår i praktiken. Jean McNiff (2013) anser att Kemmis genom sin teoriutveckling har bidragit till ny förståelse av praktikbegreppet.

Som framgår av nedanstående schematiska figur (figur 3.) är kommunikatörernas vardagsarbete och forskningsprojektet inbäddat i ett komplext *praktikekologiskt* sammanhang. Avsikten med figuren är att visualisera den rörighet som Kemmis et al. (2014b) menar betecknar den mängd av influenser som i det här fallet påverkar kommunikatörernas arbete. Flera samarbetspartner samverkar på olika sätt kring flyktingmottagandet. Genom att identifiera hur dessa inverkar på samtal och handlingar i den studerade mötespraktiken, erbjuds möjligheter till en fördjupad förståelse av vad som formar villkoren för såväl vardagspraktiken som möjligheterna för att bedriva aktionsforskning.

Figur 3. Forskningsprojektet i relation till det praktikekologiska sammanhanget (Fritt utifrån en modell av Kemmis et al., 2014b, s. 52).

Arbetsförmedlingen är en viktig aktör i detta sammanhang. Den har, på regeringens uppdrag, det generella ansvaret för etableringsprogrammet för nyanlända flyktingar med uppehållstillstånd (SFS 2010:197). Det innebär bland annat att utforma en individuell etableringsplan tillsammans med den nyanlände. Handlingsplanen innehåller formuleringar kring behov av SFI-undervisning och den lagliga rättigheten att delta i samhälls- och hälsoinformation. Utifrån antalet nyanlända kommuninnevanare identifierar kommunerna det

utbildningsbehov som finns. Därefter utformas de ekonomiska ramarna för samhälls- och hälsoinformation i respektive kommun. Detta mynnar ut i att kommunsamordnaren lägger fram utbildningsanspråk för Länsstyrelsen (Lst) som har det övergripande ansvaret för flyktingsamordningen i länet (Länsstyrelsen, 2012). Det är också här formuleringarna i etableringslagen omvandlas till ett innehåll i den hälsoinformation som de nyanlända möter. Utifrån kommunernas behov formas också förutsättningar, personalbehov och scheman för kommunikatörernas arbete. En av kommunikatörerna (samordnaren) är gruppens länk i detta arbete och deltar i de interna mötena gällande exempelvis informationsbehovets omfattning eller innehållsfrågor. Länsstyrelsen är också projektsamordnare för Partnerskap Skåne (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015). Här ingår Malmö universitet som en aktör vilket är huvudanledningen till min medverkan i projektet MILSA. Aktionsforskningspraktiken och forskningsprocessen pågår parallellt under hela projektiden. Dessa båda praktiker redovisas mer ingående i metodkapitlet.

Gatubyråkratier

För att förstå villkoren för arbete i offentlig förvaltning använder jag mig av Lipskys (2010) begrepp *Street-Level Bureaucrats* som på svenska kan översättas till gatubyråkrater (jmf Rothstein, 1987) eller gräsrotsbyråkrater (jmf Johansson, 2007). Gatubyråkrater omfattar olika yrkesgrupper inom offentlig förvaltning såsom poliser, domare, socialarbetare, lärare eller personal inom hälso- och sjukvården. Trots det specifika för många av dessa yrkeskategorier, menar Lipsky (2010) att det finns generella likheter mellan deras yrkesroller som därför inryms i begreppet *gatubyråkrat*. Konceptet erbjuder ett sätt att förstå vad som karakteriserar arbete inom offentlig förvaltning vilket ger ett användbart perspektiv att diskutera rollen som samhälls- och hälsokommunikatör utifrån. Lipskys begrepp är inte någon fullständig och bärande teoriram för analysarbetet, utan används närmast som ett bollplank och ett stöd i diskussionerna kring varför olika förutsättningar möjliggör och hindrar förändringsarbetet.

Bo Rothstein (1987) påpekar att det finns en rad olika modeller från statens sida att implementera politiskt fattade beslut på. En modell

beskrivs som den *byråkratiska modellen*. Den innefattar politiska beslut som genomförs av neutrala tjänstemän utan utrymme för egna tolkningar. Det betyder att alla vet utgången av tjänstemännens agerande. Exempel på detta är fördelningen av barnbidrag som sker enligt ett strikt förfarande utan behovsprövning (s. 23). En annan modell för implementering av politiska beslut innebär att dessa delegeras till tjänstemän på gräsrotsnivå. Genom den yrkesmässiga och dagliga interaktionen med människor fungerar den så kallade *gatubyråkraten* i denna modell som en brygga mellan staten och individens möte med offentlig myndighetsutövning. Lipsky (2010) lyfter fram att gatubyråkratens roll utmärks av relativt stor handlingsfrihet när det kommer till utformningen av det egna arbetet. Man kan tro att Lipskys teori är en kritik mot politikens möjlighet att styra, men poängen med gatubyråkrater är att staten inte alltid kan precisera hur tjänstemän bör agera. Lipsky visar att när gatubyråkraten ges utrymme att använda sina kunskaper och erfarenheter för att fatta strategiska beslut på gräsrotsnivå så finns det mycket att vinna. Det kan exempelvis gälla beslutsfattande i situationer som kräver anpassningar efter individuella eller lokala behov. Under sådana förhållanden kan det finnas utrymme för dessa yrkeskategorier att styra hur samverkan med individer (klienter/kunder/patienter/elever) lämpligen bör utformas. Denna yrkesfrihet bygger på en uppfattning om gatubyråkratens professionalitet och inneboende önskan att göra samhällsnytta (ibid.).

Att delegera själva ”görandet” av politiska beslut kan innebära både för- och nackdelar. En fördel kan, förutom att det erbjuder handlingsutrymme, vara att det skapas förtroende eller legitimitet för olika reformer i mottagarledet (Norberg, 2004). Om mottagarna upplever tjänstemännens agerande som meningsfullt får de större tilltro till fattade beslut och regler. Det är följaktligen mottagaren som i slutänden avgör vilken grad av legitimitet som tillskrivs ett politiskt beslutsfattande utifrån de målsättningar och regelverk de möter på gräsrotsnivå (Rothstein, 1987). Den byråkratiska modellen får enligt Norberg (2004) låg legitimitet när den tillämpas inom mer rörliga politikområden som exempelvis det socialpolitiska området. För dessa sektorer krävs flexibilitet och en tydligare situationsanpassning av beslutsförfarandena för att bättre kunna möta människors olika behov. Tjänstemän som verkar inom dynamiska områden, lärare till exempel, utbildas därför också i att fatta avancerade

beslut. Samtidigt kan politik på delegation få till följd att staten delvis kan förlora makten över beslutsfattandet. Faran är att det kan finnas risk för godtycklighet i beslutsfattandet som i sin tur kan leda till orättvisor (Norberg, 2004; Rothstein, 1987).

För att förklara varför gatubyråkrater agerar som de gör menar Lipsky (2010) att det är viktigt att förstå vilka utmaningar som existerar för yrkesverksamma inom den offentliga sfären. Författaren lyfter fram ett antal utmärkande drag som han menar kännetecknar denna sektor. En ständig resursbrist i kombination med en konstant efterfrågan på tillhandahållna tjänster är enligt Lipsky vanligt. Bristen på resurser kan handla om att det finns för få anställda i relation till existerande arbetsbörda. Detta i sin tur kan leda till en stressfylld arbetssituation. Verksamheter inom detta fält kännetecknas dessutom ofta av vaga mål som exempelvis ”god hälsa” eller ”lika rättvisa” (s. 40), vilket gör det mer eller mindre omöjligt att utvärdera verksamhetens måloppfyllelse. Personer som vänder sig till det offentliga för att få hjälp befinner sig ofta i en utsatt position, inte minst ekonomiskt, och saknar därför handlingsalternativ. Konsekvensen blir en maktobalans som gör det svårt för individen att ställa krav eller förhålla sig kritisk i sakfrågor och därmed riskera att kanske gå miste om stöd och hjälp. Resultatet blir ett förhållningssätt som innebär att individen anpassar sig till de krav som ställs på dem som ”kunder”. Det svåruppnåeliga i att försöka uppfylla otydliga mål och samtidigt möta varje individ på ett tillmötesgående sätt i en redan ansträngd arbetssituation, skapar ofta känslor av otillräcklighet menar Lipsky. För att hantera en stressig arbetssituation utvecklar gatubyråkraten rutiner och mönster för att kontrollera omgivningen och hantera arbetssituationen. Dessa strategier kan resultera i ett informellt beslutsfattande kring tidfördelning mellan olika sysslor eller hur resurser ska bevaras i verksamheten. Rutiner och utveckling av en egen praxis kan ligga i linje med övergripande regelverk, men innebär ofta att gatubyråkraten slits mellan att arbeta efter centrala riktlinjer och uppställda mål och ett mer realistiskt förhållningssätt för att få det dagliga arbetet att fungera på praktisk nivå. Det är i ljuset av denna förståelse som Lipskys (2010) begrepp gatubyråkrat används för att resonera kring kommunikatörsrollen och det praktikekologiska sammanhanget de befinner sig inom.

3 TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel presenterar jag tidigare forskning inom områden av relevans för studien. Inledningsvis redovisas forskning som framhåller fysisk aktivitet som betydelsefull för att främja hälsa för nyanlända. Avsnittet därefter omfattar studier kring hälsofrämjande arbete som i likhet med denna studie använder sig av aktionsforskning som strategi för förändringsarbeten. Idag finns det många forskare som förordar just detta arbetssätt för att förstå och åstadkomma förändringar när det gäller de hälsoskillnader som existerar i samhället. Då denna studie tar sin utgångspunkt i ett förändringsarbete inom flyktingmottagandet, presenterar jag även forskning som på skilda sätt belyser förändringsarbeten inom offentlig förvaltning. I avhandlingen använder jag Kemmis och Grootenboers (2008) teori om praktikarkitekturer för att analysera studiens resultat. Kapitlet avslutas därför med en översikt över de områden där denna teori hitintills använts.

Fysisk aktivitet som ett sätt att främja nyanländas hälsa

Som tidigare nämnts framhålls en god hälsa som en viktig faktor för individens möjlighet till delaktighet i samhället (se tex. Björngren Cuadra & Carlzén, 2015; Hjern, 2012). Forskningsfältet kring hälsa inrymmer oräkneliga studier med tonvikt på individens möjligheter att påverka den egna hälsan. Samtidigt är det klart hur hälsan i hög grad påverkas av olika sociala och samhälleliga bestämningsfaktorer (Rostila & Toivanen, 2012). Behovet av delaktighet och människors tidigare upplevelsers betydelse för lärandet kring hälsa får stöd i många studier. Eva Svederberg och

Lennart Svensson (2001) konstaterar att lärande i stor utsträckning bestäms av tidigare erfarenheter och att vi som individer formas av den miljö och den kultur vi lever i. De handlingsmönster och tanke-sätt vi lärt oss styr följaktligen vårt förhållningssätt till exempelvis fysisk aktivitet och hur vi tar till oss hälsoinformation och författarna menar att tidigt fastlagda mönster kan försvåra lärandeprocesserna. Detta ställer krav på arbetsformer som:

utformas med utgångspunkt från aktuella mottagargruppers förutsättningar för förståelse och lärande (s. 27).

Johan Faskunger (2011) fastslår att människor som är fysiskt aktiva spontant skattar den egna hälsan och välbefinnandet högre än vad inaktiva gör. Den slutsatsen drar även Lars-Magnus Engström & Folke Lindgärde (2004) i studien *Fysiskt aktiva mår bättre*, där motionsvanor bland medelålders personer undersökts. Resultatet visar att endast en fjärdedel av de inaktiva upplevde sig ha en god hälsa jämfört med gruppen fysiskt aktiva där samtliga ansåg sig ha bra eller mycket bra hälsa. Marita Södergren (2009) har i sin doktorsavhandling *Physical activity in Swedes in general and minority women in particular* undersökt hur kvinnor med olika bakgrund värderar den egna hälsan. Hon slår fast att de svenskfödda kvinnorna som medverkade i studien både var mer fysiskt aktiva och skattade den egna hälsan högre än kvinnorna med utländsk bakgrund. Kate Murray (2014) konstaterar i artikeln *Sport across Cultures: Applications of the human Capital Model in Refugee Communities* att fysisk aktivitet har låg prioritet bland nyanlända, men att det ändå finns en stor potential i att använda fysisk aktivitet som hjälpmedel för att åstadkomma sociala förändringar som främjar hälsa. Samtidigt påpekar hon vikten av att identifiera och iscensätta fysisk aktivitet på ett hållbart och respektfullt sätt utifrån individuella behov.

Författaren bedömer att utmaningen för framtida forskning blir att adressera frågor kring diskriminering, för att utveckla mer hållbara metoder för fysisk aktivitet som stödjer alla samhällsgruppers deltagande. Anders Hjern (2012) framhåller dessutom det angelägna i

att utredningar om olika gruppers hälsostatus sker utifrån målgruppernas bästa för att minska risken för stigmatisering utifrån grupptillhörighet.

Anita Wester-Wedman (1988) visar i avhandlingen *Den svårfångade motionären* att det krävs både personliga motiv, tillfälle och de rätta drivkrafterna för att bli fysiskt aktiv. Tea O'Driscoll et al. (2014) menar att förståelsen av olika faktorerers påverkan på den fysiska aktivitetsgraden behöver fördjupas hos personer som arbetar med fysisk aktivitet och hälsopromotion. Detta för att kunna erbjuda lämpliga miljöer för fysisk aktivitet för de grupper som är minst fysiskt aktiva. Faskunger (2011) utskiljer i detta sammanhang två generella strategier som kan användas för att inspirera till en mer hälsofrämjande livsstil; dels *fysisk aktivitet* och dels *organiserad träning och motion* (s. 15). *Fysisk aktivitet* inbegriper alla former av lättare rörelseaktiviteter som har visat sig ha en hälsofrämjande effekt. Exempel på detta kan vara promenader eller vardagsaktiviteter som till exempel trädgårdsarbete, städning eller cykling till och från jobbet. Med *organiserad träning och motion* menas planerade, systematiska och målinriktade kroppsrörelser som syftar till att öka eller bevara den fysiska och mentala hälsan. Exempel på sådana aktiviteter är jogging, motionsgymnastik och simning. Det vill säga aktiviteter som ofta fordrar särskild utrustning eller specifika kläder för deltagande. Enligt Jennie Naidoo et al. (2007) kännetecknas de projekt som lyckas att upprätthålla ett högt deltagarantal över tid av fysisk aktivitet och träning av mer informell och självständig karaktär än färdigutformade program. Bland lyckosamma interventioner gick att finna sådana som bland annat betonade promenader. En viktig framgångsfaktor förefaller vara att det erbjuds såväl möjligheter till individuell utformning som regelbunden uppmuntran och uppföljning av professionell personal. Faskunger och Nylund (2014) lyfter därtill fram betydelsen av förebilder som kan bidra till att stärka individer utan erfarenheter till att bli fysiskt aktiva.

Parallellt med ansvaret som vilar på individen när det gäller den egna hälsan (Palmlblad & Erixon, 2014), råder det stora skillnader

i möjligheterna att ta till sig av de hälsoråd som erbjuds, särskilt för en nyanländ med bristfälliga språkliga och kulturella kunskaper. Denna fråga diskuterar Sofie Bäärnhielm et al. (2013) i rapporten *Hälsokommunikatörer kan bidra till bättre hälsa hos utlandsfödda*. Författarna betonar här betydelsen av den nya yrkesgruppen Hälsokommunikatörer som idag bedriver hälsoinformation på många platser i Sverige. Denna grupp anses ha en viktig roll att fylla när det gäller att öka hälsomedvetenheten bland just nyanlända. Å andra sidan visar den relativt nypublicerade avhandlingen *Exploring the potential of health promotion for recently settled migrants in Sweden health* (Sundell Lecerof, 2016) att den hälsoinformation som genomförs inte verkar ha någon större inverkan på deltagarnas hälsotillstånd. Lecerof belyser att de nyanlända inte är en enhetlig grupp och att möjligheterna för att tillgodogöra sig en likformig information därmed varierar bland deltagarna. Informationen behöver följaktligen anpassas efter deltagarnas bakgrund och inte som idag enbart efter språktillhörighet. Den slutsatsen drar även Katarina Löthberg et al. (2012) i rapporten: *Hälsokommunikation på modersmål – gör det någon skillnad?* Författarna poängterar också nödvändigheten av nya arbetsmetoder som tydligare utgår från enskilda individers behov. Det kan exempelvis handla om att kombinera information med olika praktiska inslag. Susanne Sundell Lecerof (2016) påpekar att hälsoinformationen ofta har karaktären av top-down struktur vilket hon menar försvårar ett socialt deltagande. Detta faktum har även tidigare konstaterats av Glenn Laverack och Ronald Labonte (2000). I artikeln *A planning framework for community empowerment goals within health promotion* förordas ett folkhälsoarbete som innebär att stärka individens möjligheter att påverka den egna hälsan. Författarna noterar att, trots en inrotad användning av begreppet *empowerment*, åtföljs denna retorik ofta av insatser som utgår från ett tydligt top-down-perspektiv. Detta förklaras med att de attitydförändringar som skett inom hälsofrämjande arbete – att fokusera på att stärka individens möjligheter till kontroll – i realiteten inte har resulterat i några anvisningar om hur detta kan iscensättas på operativ nivå. I artikeln om hälsoarbetet understryker författarna också vikten av

att det vid utvärderingar även ställs frågor där deltagarnas upplevelser inbegrips.

I avhandlingen *Physical Activity as a Treatment in Primary Health Care - the Role of the GP and Somali Women's Views and Levels of Physical Activity*, lyfter Gertie Persson (2014) fram fysisk aktivitet som ett sätt att främja hälsa bland nyanlända. Studiens utgångspunkt är allmänläkares förskrivning av fysisk aktivitet på recept (FaR) som ett medel för att stimulera patienter till ökad fysisk aktivitet. Person påpekar att sjukvårdspersonal här kan fylla en viktig funktion genom att påverka individens livsstil. Samtidigt visar resultatet att FaR ännu inte fått fäste som behandlingsmetod utan det krävs fortsatt implementering bland allmänläkare. Person har undersökt några grupper av somaliska kvinnors uppfattningar och erfarenheter av fysisk aktivitet. Slutsatsen hon drar är att det råder stora skillnader mellan denna grupps livsstil i Sverige jämfört med i hemlandet, där kvinnor har en central roll i hushållsarbetet. De får därmed sitt behov av fysisk aktivitet tillgodosett via vardagssysslor. Genom en bekvämare livsstil i Sverige har möjligheterna till naturlig fysisk aktivitet minskat avsevärt. I fokusgruppsamtalen framgår det att kvinnorna *har* insikter om betydelsen av fysisk aktivitet för hälsans skull, men att olika hinder försvårar deltagande. Att utforma fysisk aktivitet med respekt för olika gruppers behov framstår därför som mycket väsentligt. Förhållanden som uppfattas kunna underlätta deltagande är exempelvis möjligheten att kunna motionera tillsammans med andra somaliska kvinnor i en trygg och säker miljö. Även behovet av somaliska aktivitetsledare och socialt stöd framhölls som viktigt. Perssons slutsatser får också stöd av Murray (2014) som undersökt motsvarande målgrupp i USA.

I en litteraturöversikt gällande fysisk aktivitet för deltagare med olika kulturell och språklig bakgrund, konstaterar O'Driscoll et al. (2014) att det snarare är regel än undantag att grupper delas in efter kön, språk eller ursprungsland utan hänsyn till kulturskillnader eller andra faktorer som inverkar på den fysiska aktivitetsnivån. Denna realitet utgjorde även förutsättning för det aktionsforsk-

ningsprojekt som denna studie baseras på. Inom projektet utnyttjades en redan fastslagen organisation i form av språkindelade grupper för arbetet med att erbjuda fysisk aktivitet för nyanlända.

Även inom det idrottsvetenskapliga fältet förekommer idag studier som fokuserat på marginaliserade gruppers möjligheter till fysisk aktivitet. Verena Lenneis, (2016) verksam vid Institut for Idræt och Ernæring i Köpenhamn, har i sin avhandling *The life work and physical activity of female cleaners* undersökt vilka faktorer som påverkar den fysiska aktivitetsgraden hos en grupp städerskor. Författaren konstaterar att denna grupp huvudsakligen både nationellt (i Danmark) och internationellt utgörs av lågutbildade kvinnor med annat ursprung än majoriteten. Arbetsförhållandena medverkar till en hög andel av arbetsrelaterade sjukdomar. Även livsstilsrelaterade åkommor förekommer i större omfattning hos dem i jämförelse med andra yrkesgrupper. Som ett resultat av detta är sjukskrivningstalen och andelen förtidspensioneringar betydligt högre än hos genomsnittet. Lenneis synliggör att informanterna har kännedom om vikten av fysisk aktivitet, men att trötthet, den egna livssituationen med stort ansvar för barn och familj, brist på tidigare erfarenheter av fysisk aktivitet och sport, är omständigheter som försvårar deltagande i fysisk aktivitet på fritiden. Hennes slutsats är att fysisk aktivitet därför lämpligen bör erbjudas städerskorna under arbetstid. Rekreation i form av fysisk aktivitet på arbetstid kan, förutom sedvanliga hälsovinster, medföra avkoppling och värdefull samvaro kollegor emellan. Studien lämnar bidrag till det idrottsvetenskapliga forskningsfältet genom att låta forskning som rör ojämlik hälsa ta plats. Avhandlingen är därmed ett betydelsefullt tillskott till arbetet med att ge röst åt individer inom en marginaliserad grupp med låg hälsostatus. Detta är ett viktigt forskningsområde inte minst utifrån idrottens möjligheter att fungera som verktyg för att främja social inkludering. Även föreliggande studie grundas i problemställningar rörande sociala skillnader i hälsa och utgör i och med det ett bidrag till forskningsprofilen vid Institutionen för Idrottsvetenskap på Malmö universitet.

Hälsofrämjande arbete med aktionsforskningsansats

Numera bygger den globala folkhälsorörelsen på en bred föreställning om hälsans bestämningssfaktorer där även sociala, ekonomiska och miljömässiga faktorer bedöms vara av avgörande betydelse. Såväl Chiu (2013) som Sara Lee (2005) betonar att denna synvinkel kräver nya angreppssätt för att åstadkomma reella förändringar rörande hälsoskillnaderna mellan olika grupper i samhället. Många forskare som nämns här förespråkar därför en forskningsstrategi i form av småskaliga deltagarorienterade hälsoprojekt (så kallade Community-based Participatory research, CBPR) riktade mot specifika grupper (t.ex. Berger & Peerson, 2009; Bradley & Puoane, 2007; Sundell Lecerof, 2016; Wieland et al., 2012). Genom olika slags samarbeten mellan exempelvis hälsoarbetare och forskare, anses deltagarorienterad forskning kunna åstadkomma värdefull kunskapsutveckling. Med deltagarorienterade forskning avses projekt där forskare i olika konstellationer samarbetar med praktiker eller deltagargrupper för att åstadkomma lösningar och praktiska förändringar som kan främja hälsa hos utsatta grupper. Strategin kan exempelvis bidra till att synliggöra både de möjligheter och de begränsningar som existerar för skilda grupper att delta i fysisk aktivitet. På så vis kan de som ansvarar för hälsopromotion ges tillfälle att utveckla ny medvetenhet om vilka faktorer som påverkar hälsoaspekter bland marginaliserade grupper av befolkningen (Bradley & Puoane, 2007; Lee, 2005). När representanter för olika grupper inkluderas i planeringsarbetet kan det bidra till identifiering av olika individers specifika behov. Förfarandet kan därmed medverka till att åstadkomma sociala förändringar på lokal nivå som inkluderar alla kommuninnevånare (Lee, 2005). Lee understryker också vikten av att kunskaper som genereras ur den här formen av lokala undersökningar och hälsofrämjande program synliggörs och får spridning. Faran är annars att lärdomarna stannar på lokal nivå.

Vid genomsökningar i databaser påträffades drygt hundratalet aktionsforskningsprojekt som arbetat med fysisk aktivitet som ett sätt att främja hälsa för immigranter. Merparten har genomförts under det senaste decenniet. Ett tydligt exempel på ett småskaligt projekt,

liknande det som studeras i föreliggande avhandling, skildras i artikeln *Physical Activity and Nutrition among Immigrant and Refugee Women: A Community-Based Participatory Research Approach* (Wieland et al., 2012). En grupp forskare arbetade tillsammans med hälsoarbetare i en småstad i USA för att stimulera till fysisk aktivitet bland grupper av kvinnliga flyktingar. Arbetet inbegrep ett direkt samarbete med deltagargrupperna. Projektet lades upp så att kvinnorna inledningsvis fick prova på olika träningsformer. Till skillnad från MILSA 3, genomfördes därefter fokusgruppsamtal för att tillvara deltagarnas synpunkter. Deras erfarenheter låg därefter till grund för utformningen av en sociokulturellt inspirerad pilot i större skala, där ett större antal kvinnor ur samma målgrupp erbjöds träning två gånger per vecka under en sexveckorsperiod. För att underlätta deltagande ordnades bland annat barnvakt, fotbollsträning för större barn och transport till och från träningscentret. Resultatet visar att en deltagarstyrd utformning ökar motivationen för fysisk aktivitet vilket kan bidra till hälsofrämjande livsstilsförändringar hos individen. När forskare och hälsoarbetare närmar sig dessa frågor på ett mer jämbördigt sätt, finns enligt Mark Wieland et al. (2012) större utsikter att utveckla strategier som stärker och förbättrar förståelsen för kulturellt viktiga aspekter. Trots behovet av småskaliga undersökningar kring fysisk aktivitet bland flyktingar menar författarna att det ännu existerar relativt få sådana studier.

Gabriella Berger och Anita Peersons (2009) studie *Giving young Emirati women a voice: Participatory action research on physical activity* är ytterligare ett exempel på ett lokalt projekt med målsättningen att utveckla hälsofrämjande aktiviteter för kvinnliga universitetsstudenter. Berger och Peerson tar sin utgångspunkt i vad som förefaller vara en etablerad grupp av inhemska studenter, vilket är en annan målgrupp än vad som var fallet i MILSA, där siktet var inställt på att utveckla hälsofrämjande strategier för grupper av nyanlända. Det finns dock en hel del beröringspunkter mellan dessa båda studier som är intressanta. I båda fallen handlar det om att använda aktionsforskning för att utveckla kunskaper om hur fysisk aktivitet kan främjas för olika marginaliserade grup-

per. I Berger och Peersons studie samverkade en extern grupp forskare med en grupp yrkesverksamma lärare på ett lokalt universitet i Förenade Arabemiraten. Studien riktar specifikt intresset mot gruppen av kvinnliga muslimska studenter och deras fysiska aktivitetsgrad. Förutom intervjuer och fokusgruppssamtal genomfördes även olika idrottsevenemang på skolan för att stimulera till fysisk aktivitet. Dessa aktiviteter gick dock i stöpet då deltagarantalet var så lågt att merparten av aktiviteter fick ställas in. Resultatet av de fokusgruppssamtal och intervjuer som genomfördes gjorde det möjligt att ringa in kvinnornas förståelse och meningsskapande kring fysisk aktivitet. Resultatet bekräftade att den idrottsliga aktiviteten var låg och att denna studentgrupp inte värderade fysisk rörelse särskilt högt. Brist på kunskaper kring nyttan med fysisk aktivitet, avsaknad av förebilder (role models) och kamratstöd identifierades som orsaker till detta. Därtill ska fogas svårigheter med transporter till och från idrottsaktiviteter. Avsaknaden av motionsvanor relaterades bland annat till att kvinnorna under gymnasietiden valt bort skolans idrottsundervisning. Att svedas eller uppträda iklädd träningsoverall ansågs också som något främmande. Sammantaget bidrog alltså en rad faktorer till bristande motivation för fysisk aktivitet. Erfarenheterna från detta och liknade projekt kan lära oss vilka möjligheter som ligger inom aktionsforskningens ram att utveckla en kontextuell förståelse för de faktorer som rör hälsa och sociala orättvisor. Studiens design möjliggjorde att identifiera de hinder som förelåg för fysisk aktivitet. Detta resulterade i sin tur i olika förslag på förändringar. De rekommendationer som framfördes utgick från den aktuella gruppens önskemål och villkor.

En liknande metodologi användes för att skapa en inkluderande och hälsofrämjande miljö för alla kommuninneboare i en stad i Minnesota. Genom samarbete mellan kommunen och hälsovården utvecklades flera olika projekt med syfte att förbättra det lokala hälsoarbetet. Ett av projekten, som redovisas i artikeln *Physical activity among somali men in Minnesota: Barriers, facilitators, and recommendations* (Mohamed, Hassan, Weis, Sia, & Wieland, 2014), fokuserades specifikt på de somaliska männens hälsa och deras syn på fysisk aktivitet. Från att ha anlänt till USA med en re-

lativt god upplevd hälsa har en stillasittande livsstil medfört att många ur denna grupp drabbats av livsstilsrelaterade sjukdomar. Studien belyser att det inte saknas kunskaper om värdet av fysisk aktivitet bland deltagarna. Via gruppsamtal synliggjordes såväl hinder som möjligheter för positiva livsstilsförändringar. I likhet med MILSA tycks fokus ha legat på arbetsmarknaden under de första åren i det nya hemlandet. Fysisk aktivitet prioriteras alltså inte. Ahmed Mohamed et al. (2014) förespråkar därför att de utbildningsinsatser som erbjuds kring hälsa och livsstil bör koncentreras på att underlätta möjligheterna för fysisk aktivitet på lokal nivå. Detta för att motverka att vanor av inaktivitet utvecklas som kan vara svåra att bryta. Denna slutsats har även presenterats tidigare i detta kapitel, då utifrån en studie med städerskors möjligheter och hinder för att vara fysiskt aktiva (Lenneis, 2016). Lenneis föreslår att fysisk aktivitet bör erbjudas inom arbetets ram för att säkerställa möjligheterna till lärande och social inkludering. Även det aktionsforskningsprojekt som presenteras i Mohamed et al. (2014) studie resulterade i en förteckning över deltagarnas önskemål gällande fysisk aktivitet. En motionsform som de nyanlända i studien redan hade etablerat i sitt hemland var promenader, något som man därmed fortsättningsvis kunde inspirera till att upprätthålla. Andra barriärer som blev synliga var att bristen på kunskaper om normer och klädsel vid olika idrottsliga aktiviteter skapade känslor av osäkerhet. Det blev utifrån studiens design tydligt att den största faktor som motiverade till fysisk aktivitet i denna grupp var goda förebilder (role models) bland landsmän. Information sprids huvudsakligen muntligen och de framgångshistorier som förmedlas har en positiv påverkan i att forma attityder som ”kan han så kan jag”.

Om vi jämför detta aktionsforskningsprojekt med det projekt som skildras i artikeln *Promising Physical Activity Inclusion Practices for Chinese Immigrants in Vancouver Canada* (Frisby, 2011), går det att göra intressanta kopplingar. I båda fallen handlar det om en samverkan mellan forskare och yrkesverksamma som dagligen arbetar med flyktingar. Wendy Frisby tar avstamp i ett aktionsforskningsprojekt mellan forskare och personal på ett lokalt immigrat-

ionskontor. Till skillnad från MILSA 3 ingick även immigranter - en grupp kinesisktalande kvinnor - som aktiva aktörer i de kunskapshöjande samtal om fysisk aktivitet som genomfördes. Invandrarkvinnor är en särskilt angelägen grupp att utforska då de, enligt författaren (2011), visar upp ett betydligt lägre deltagande i fysisk aktivitet än övriga befolkningsgrupper. Utgångspunkten för diskussionerna var en samling intervjuer gjorda med en större krets ur den aktuella minoritetsgruppen. Intervjuerna gav denna grupp en röst vad gäller innebörden och erfarenheten av fysisk aktivitet. Seminarierna skapade tillfällen för värdefull interkulturell kommunikation och ett ömsesidigt lärande mellan forskarna, lokala tjänstemän och gruppen av immigranter. Förfarandet resulterade i många nya förslag och handlingsstrategier när det gäller hur fysisk aktivitet kan erbjudas så att alla upplever sig inkluderade. Samtalen gjorde det bland annat synligt att det förekom stereotypa föreställningar bland de lokala fritidsorganisatörerna. Kvinnors inaktivitet ansågs till exempel bero på bristande intresse eller att de ser fysisk aktivitet som något enbart för män. Även uppfattningen att kvinnorna bör ta ett egenansvar och själva ta reda på vilka möjligheter som finns för fysisk aktivitet var vanlig. Författaren påpekar att åsikter av detta slag förbiser att nyanlända ofta saknar kunskaper om hur fysisk aktivitet är organiserad i en västerländsk kontext. I artikeln blir det tydligt att det krävs insatser på flera arenor för att åstadkomma förändringar som kan bidra till social inkludering kring fysisk aktivitet.

Frisby (2011) betonar också ett generellt behov av att lokala strukturer ändras i takt med att många städer får en förändrad befolkningssammansättning. I artikeln lyfts Vancouver som exempel som en av världens mest mångkulturella städer. En liknande demografisk utveckling går också att urskilja på många andra håll, så även i Sverige. Detta kräver enligt Frisby förändringar, inte minst när det gäller hur information sprids och hur fysisk aktivitet erbjuds i lokalsamhället. Lee (2005) framhåller betydelsen av ett bredare och mer holistiskt angreppssätt. För att åstadkomma förändringar gällande sociala orättvisor behöver därför även organisatoriska och kommunala förutsättningar beaktas. Frisby (2011) ar-

gumenterar även för ett behov av att uppmärksamma kritiska aspekter gällande fysisk aktivitet. Det saknas exempelvis ofta aktiviteter som särskilt riktas mot kvinnor. Författaren menar i enlighet med Lee (2005) att dessa frågor kräver samarbete på politisk och strategisk nivå. Det är också särskilt viktigt att uppmärksamma de yrkesgrupper som arbetar med hälsofrågor och främjandet av fysisk aktivitet för marginaliserade grupper. Sammantaget belyser forskningsgenomgången ovan olika men viktiga aspekter kring hur sociala skillnader i hälsa kan motverkas.

Att bedriva förändringsarbete inom offentlig förvaltning

Underlaget för min studie är ett utvecklingsprojekt som startades av flera aktörer som på olika sätt är involverade i flyktingmottagandet i Skåne. Genom EU har det skapats möjligheter för medlemsländerna att söka finansiering för utvecklingsprojekt som är i linje med prioriterade satsningar inom unionen. Med ekonomiskt stöd från europeiska flyktingfonden blev så även detta projekt verklighet. Målet för samtliga projekt inom MILSA har varit att utveckla nya metoder som tydligare lägger tyngdpunkten på de nyanländas hälsa under flyktingmottagandet (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015). Initiativtagarna var alla de samarbetspartner som ingår i Partnerskap Skåne. Dessa är till väsentlig del myndigheter och aktörer inom offentlig förvaltning. Av det skälet finns det anledning att sätta detta projekt i relation till tidigare forskning inom denna sfär.

Isakssons (2010) avhandling *Att utmana förändringens gränser* är intressant i sammanhanget. Hon har studerat förutsättningar för projekt som finansierats via medel från Europeiska unionen. Isaksson använder dels teoretiska begrepp kring offentlig styrning (government och governance) dels en genusteoretisk lins för att analysera hur ett EU-projekt beskrivs i texter både till Europeiska socialfonden men också på webbsidor, i filmer och i forskningspublikationer. Det studerade projektet hade som mål att utveckla nya metoder för att minska ojämlikhet och främja ökad jämställdhet på arbetsmarknaden. Syftet med studien är ”att belysa vad det är för

föreställningar om förändring som framträder i utvecklingspartnerskapets texter” (s.14). Isaksson belyser att staten idag i allt större utsträckning decentraliserat beslutsfattandet kring svårlösta samhällsfrågor till olika nätverk och partnerskap. Tanken med detta är dels att låta fler komma till tals, dels att utnyttja de kompetenser som finns inom olika nätverk. Partnerskap Skåne kan ses som ett exempel på ett sådant nätverk där olika aktörer samverkar för att utveckla ett hälsofrämjande flyktingmottagande. Isaksson anser att det bör belysas att många grupper i samhället inte har tillgång till inflytande i dessa sammanhang.

Genom att dela in förändringar i två kategorier; dels individorienterade dels de som är inriktade mot förändringar av strukturer, konstaterar Isaksson att förändringar, trots programmens ambitioner, huvudsakligen skildras utifrån ett individperspektiv och kopplas till individer och grupper på arbetsmarknaden. Förändringar antas kunna ske om exempelvis de kvinnor som arbetar inom mansdominerade professioner kan tjänstgöra som inspiratörer för andra kvinnors utbildnings- och yrkesval. Författaren påpekar att det därmed tycks vara kvinnorna själva som ska bidra till att förändringar kommer till stånd. Huvudansvaret läggs därmed väsentligen på individen själv. Underrepresenterade grupper tillskrivs på så sätt initiativmöjligheter som de enligt Isaksson saknar. Denna uppfattning kan liknas vid den diskurs som också är synlig kring hälsa. Idag riktas hälsoupplysningsretoriken mer explicit mot specifika grupper och individer än tidigare. Förr stod det kollektiva ansvaret och statens betydelse för detta arbete i centrum. Numera betonas att varje enskild individ förväntas ta sitt ansvar för att genomföra de förändringar som krävs för att uppnå en god hälsa (Palmblad och Erixon, 2014).

Isaksson (2010) anser att ”den inkluderande mångfaldsretoriken” (s. 167) och uttryckssätt som delaktighet och ekonomisk tillväxt har sin grund i att vissa samhällsgrupper idag befinner sig i utanförskap. Även partnerskap och samverkan framställs som viktiga förutsättningar för förändringsarbetenas måluppfyllelse. Däremot lyser de perspektiv som gäller behovet av strukturella förändringar

exempelvis kring ledarskap och maktstrukturer på arbetsmarknaden – med sin frånvaro i texterna. Isaksson drar därmed slutsatsen att formuleringarna sätter gränser för möjligheterna att ifrågasätta maktstrukturer och för att belysa olika konfliktperspektiv. Sådana perspektiv marginaliseras därmed. De nätverksliknande samarbetsformer som ofta används i sammanhang där staten enligt Isaksson har svårt att hantera olika samhällsproblem, bidrar därmed till reproduktionen av rådande maktordningar och orättvisor.

I artikeln *Jämlikhetsarbete i praktiken – Har vi kapacitet att arbeta effektivt med komplexa samhällsfrågor?* diskuterar Henriksson och Lundqvist (2016) förändringsarbete kring svårlösta samhällsfrågor. Detta utifrån egna erfarenhet av att arbeta med frågor rörande ojämlik hälsa inom offentlig förvaltning. Det finns idag omfattande vetenskapliga belägg för att det är många faktorer som påverkar individens hälsa (Rostila & Toivanen, 2018a). Enligt Henriksson och Lundqvist (2016) krävs ett holistiskt perspektiv där olika parter samverkar för gemensamma lösningar. Samtidigt pekar de på olika svårigheter som föreligger med att arbeta med den här typen av svårlösta problem inom offentlig förvaltning. De lyfter bland annat fram strukturen inom offentlig förvaltning som en försvårande omständighet i arbetet med ojämlik hälsa. Den inre konstruktionen utgörs av vad de beskriver som ”tre logiker som samspelar” (s. 521), närmare bestämt de politiska, den administrativa och den professionella verksamhetsfälten. Dessa skiljer sig åt genom att de bygger på olika strukturer, har avvikande arbetssätt och mäter resultat på olika sätt. En sådan konstruktion gör det svårt att ta få ett helhetsgrepp om problemkomplexen vilket, enligt författarna, resulterar i att arbetet kring ojämlik hälsa ofta utmärks av förenklade och kortsiktiga lösningar.

Henriksson och Lundqvist (2016) ger olika förslag på hur ett holistiskt perspektiv kan främjas när det gäller arbetet med att motverka sociala skillnader i hälsa. Det handlar om att öka kunskaperna och förståelsen i organisationen om problemens komplexa natur där bland annat de olika logikerna samverkar och skapar ”översättningsproblem” (s. 527) i beslutsprocesserna. Författarna

föreslår en arbetsprocess som kännetecknas av delaktighet och nätverksbyggande och att arbetet måste utgå från tydliga strukturer och strategier för att åstadkomma önskvärda förändringar.

Praktikarkitekturer i tidigare studier

I denna studie används i Kemmis' och Grootenboers (2008) teori om praktikarkitekturer för analys av studiens resultat. En forskningsöversikt över de områden där detta ramverk har använts hitintills, bekräftar att teorin genom denna avhandling får spridning inom ett nytt tillämpningsområde. Det förekommer både internationella och svenska studier som använder denna teoretiska lins för att analysera förändringsprocesser. Det går att konstatera att det är i studier inom skol- och utbildningssektorn som teorin fram tills nu huvudsakligen har använts. Sökningar i databaser erbjuder endast ett fåtal artiklar utanför detta område. Två av dessa studier är svenska och förekommer inom det medicinska forskningsfältet. I båda artiklarna har teorin om praktikarkitekturer använts för att analysera ett utvecklingsprojekt kring patientrollen inom rondpraktiken på två sjukhusavdelningar vid universitetssjukhuset i Linköping. Karin Thörne et al. (2017) visar i en studie hur de genom att förändra praktikarkitekturerna inom en rondpraktik lyckas stärka patienternas delaktighet och position.

Inom ett helt annat område har Anders Buch och Vibeke Andersen (2015) undersökt hur teamarbete påverkar samarbete och projektutveckling i två danska företag verksamma inom teknisk konsultverksamhet. Utifrån studiens resultat går det att göra kopplingar även till det projekt som skildras i denna studie. Buch och Andersen understryker bland annat vikten av att samtliga praktikarkitekturer både understödjer och främjar de förändringar som eftersträvas.

I artikeln *Understanding partnership practice in child and family nursing through the concept of practice architectures* (Hopwood, Fowler, Lee, Rossiter, & Bigsby, 2013) har en grupp forskare studerat sjuksköterskors arbete med att införa nya arbetsformer för

sitt vardagsarbete. Projektet innebar implementering av en ny arbetsmodell för att åstadkomma förändringar som kan stärka föräldrarollen i utsatta familjer i Australien och på Nya Zeeland. Även om det rör sig om en annan yrkesgrupp synliggör analyserna, precis som i detta aktionsforskningsprojekt, spänningen mellan att implementera nya arbetsformer och vad som i realiteten formar i det här fallet sköterskornas arbete. Teorin fungerar även här som ett verktyg för att klargöra vad som krävs för att åstadkomma hållbara förändringar som kan upprätthålla nya arbetsformer i praktiken.

Kemmis har, dels själv dels tillsammans med kollegor, publicerat en rik mängd forskning inom det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet där teorin om praktikarkitekturer ger ett väderfullt bidrag till att belysa och tolka förändringsprocesser (t.ex. Kemmis, 2009; Kemmis, 2012; Smith, Edwards-Groves, & Brennan Kemmis, 2010). Kemmis (2008) har exempelvis analyserat hur lokala och nationella utbildningsstrategier och skoladministration påverkar undervisningspraktiken och därmed elevernas lärandepraktik i matematik. Kemmis visar att lärarnas handlingar och undervisning styrs, förutom av egna praktiktraditioner, av vad som är praxis inom matematikutbildning, också av andra närliggande praktiker. Under vissa omständigheter kan praktikarkitekturerna bli stillastående och institutionaliserade istället för rörliga och föränderliga. Alltför många intressenter och en ”klåfingrighet” i form av toppstyrda direktiv för undervisningen, kan ta fokus från vad utbildning egentligen borde handla om. Nya krav kan cementera undervisningsmönster. Detta äventyrar intentionerna med utbildningen och det som borde vara i centrum för undervisningen; nämligen elevernas lärande. Den uppdelning i olika yrkeskategorier som finns inom många verksamheter leder ofta till att utbildningar delas i teori och praktik. Enligt Kemmis leder detta inte sällan till att tolkningsföreträdet och kontrollen av den egna lokala praktiken ligger hos andra än praktikerna själva och vilkas praktikarkitekturer bygger på annan logik än den undervisningspraktik som har elevernas och samhällets bästa för ögonen.

Kemmis är också en av grundarna av det internationella nätverket *Pedagogy Education and Practice* (PEP) med spridning i Australien, Nederländerna, Norden och England. Samverkan har resulterat i många publikationer och utbildningsrelaterade forskningsprojekt (se t.ex. Kemmis & Smith, 2008; Rönnerman & Salo, 2014).

Flera svenska forskare har tagit hjälp av Kemmis och Grootenboers teoretiska lins för att studera förändringsprocesser i skolan. Lena Tyrén (2013) har i avhandlingen *Vi får ju inte riktigt förutsättningarna för att genomföra det vi vill*, studerat några svenska pedagogers utvecklingsarbete med att införa datorn som verktyg för att stödja elevers läs- och skrivinlärning. Genom att undersöka språkliga och fysiska handlingar och relationer blottlägger Tyrén förändringsprocesser utifrån de möjligheter och hinder som manifesteras inom de praktiker som studeras. Genom att vara deltagande observatör i den gemensamma mötespraktiken studerar hon samtal och handlingar och hur relationer av makt och solidaritet kommer till uttryck under utvecklingsarbetet. Författaren beskriver sin egen roll i detta aktionsforskningsprojekt som flerfaldig; dels som observatör bland elever och lärare under datorarbetet, och dels som handledare och organisatör i möten och samtal med de medverkande lärarna. I avhandlingen visar Tyrén hur de existerande kulturella-diskursiva, materiella-ekonomiska och sociala-politiska arrangemangen formar praktiken och inverkar på förändringsarbetet. Olika beslut inom det praktikekologiska sammanhanget påverkar såväl lärarnas arbetssituation som möjligheterna att driva ett utvecklingsprojekt.

I avhandlingen *Vad gör en skicklig lärare?* diskuterar Lill Langelotz (2013) kompetensutveckling. Langelotz har studerat en grupp högstadielärares kompetensutveckling genom kollegial handledning. Författaren har under några år följt en lärargrupp och varit delaktig i grupphandledningens genomförande. Även Langelotz använder teorin om praktikarkitekturer som analysverktyg för att synliggöra vad som främjar respektive begränsar utvecklingsprojektet. I avhandlingen är det lärarnas samtal kring sin yrkespraktik som är i fokus men även handlingar och relationer studeras. Langelotz re-

dovisar sin analys utifrån de kulturella-diskursiva, materiella-ekonomiska och sociala-politiska arrangemangen. Hon visar hur samtalsmönster, handlingar och relationer påverkas av de historiskt präglade arrangemangen som lärarna är en del av och hur detta blir iakttagbart i det hon beskriver som "kompetensutvecklingens arkitektur" (s. 82). Lärarna påverkas av såväl styrdokument som en historisk diskurs om hur kollektivt lärande "bör" gestalta sig. Olika normer och värderingar blir synliga exempelvis genom att en del lärare inte frivilligt deltar i utvecklingsgruppen. Resultatet av undersökningen visar att kollegial handledning förbättrar de kommunikativa och sociala relationerna vilket bland annat leder till olika samarbeten kollegor emellan. Detta gynnar inte minst undervisningspraktiken och elevernas lärande. Även de demokratiska processerna förändras genom utvecklingsprojektet genom ett tydligare elev- och föräldrainflytande. Langelotz (2013) konstaterar att en nyckelfaktor för kompetensutvecklingsprojektets genomförande och resultat, var en märkbart positiv och engagerad ledningspraktik som bidrog inte minst med de ekonomiska resurser som gjorde utvecklingsarbetet möjligt.

Ytterligare två svenska avhandlingar tar utgångspunkt i teorin om praktikarkitekturteorier. Jaana Nehez (2015) har i avhandlingen *Rektorsers praktiker i möte med utvecklingsarbete* studerat ett förändringsarbete som en grupp gymnasierektorer och en gymnasiechef har genomfört under ett år i en kommun. Förändringsarbetet, som handlar om att utveckla entreprenöriellt lärande, har liksom föregående exempel, en aktionsforskningsansats. Förfaringssättet möjliggör för samarbete mellan rektorerna och forskaren. Nehez använder teorin för att fördjupa förståelsen dels kring de praktiker som formas under utvecklingsarbetet, dels de praktiker som rektorerna är en del av i sitt vardagsarbete. Hon konstaterar bland annat att den gemensamma mötesarenan som organiserades under projektet var av tillfällig karaktär medan övriga praktiker som rektorerna var en del av i sitt vardagsarbete var mer välförankrade. "Organisera den dagliga driften" "undvika konflikt med lärarna" och "ge sken av att lyckas" (s. 140) är exempel på andra praktiker som Nehez identifierade att rektorerna var involverade i samtidigt

som förändringsarbetet pågick. Dessa omständigheter kom att inverka på rektorernas förhållningssätt till det planerade utvecklingsprojektet.

Nehez använder teorin om praktikarkitekturer för att åskådliggöra de arrangemang som formar de praktiker som utvecklingsarbetet kom att vara en del av. Hon visar hur de arrangemang som konstituerar dessa praktiker motverkar rektorernas möjligheter att bedriva förändringsarbete på det sätt som avses i aktionsforskning och uppmärksammar behovet av att problematisera aktionsforskning som metod för att bedriva den här typen av förändringsarbete. Utifrån de förutsättningar som rådde inom detta projekt var det exempelvis svårt att uppnå den demokratiska dialog som eftersträvas inom aktionsforskning. Även ett demokratiskt handlande på lika villkor var svåruppnåeligt då det dagliga arbetet krävde mycket av rektorernas uppmärksamhet. Detta förde bland annat med sig att rektorerna förlitade sig på forskaren som därmed tog över mycket av ansvaret för utvecklingsprojektet. Något liknande kunde även av och till skönjas inom MILSA 3. Nehez (2015) betonar i sammanhanget det problematiska i att utvecklingsprojektet initierats utifrån. Även tidsaspekten är av stor betydelse. Förtroendefulla relationer tar mer tid att bygga upp än vad som, enligt Nehez, stod till förfogande. Praktikanalyser av det slag som Nehez genomför är viktiga då de kan öka kunskaperna om varför planerade förändringar inte blir av, trots att det är något som i det här fallet, förväntas av rektorer. Praktikanalyser kan därmed bidra med förståelse om vad som krävs för att önskvärda förändringar ska bli möjliga.

Den senaste i raden av svenska studier som utgår från teorin om praktikarkitekturer, är *Stärkt pedagogiskt ledarskap*. Anette Forssten Seiser (2017) har under avhandlingsarbetet samarbetat med en grupp skolledare för att utveckla och stärka deras ledarskap i rektorsrollen. Studien visar att det under projektiden utvecklas en fördjupad förståelse hos rektorerna om villkoren för rektorspraktiken och rollen som rektor. Teorin har, enligt Forssten Seiser, varit användbar för att spåra och identifiera de förändringar som upp-

står under utvecklingsprojektet. Genom nya sätt att samtala och agera på i fokusgruppsamtalen drar Forssten Seiser slutsatsen att aktionsforskningspraktiken därmed bidragit till en rad förändringar som eftersträvades.

När det gäller hur teorins centrala begrepp använts för analys och tolkning av empiriskt material har jag har hämtat inspiration från ovan nämnda studier. Begreppen har visat sig vara värdefulla för att besvara denna studies frågeställningar då de medger att rikta fokus åt olika håll. Genom samtal i den gemensamma mötespraktiken och i fokusgruppssamtal blir det med hjälp av analysverktygen möjligt att särskilja hur språkbruk, handlingar och relationella mönster både möjliggör och hindrar det planerade förändringsarbetet. Därmed kan teorin fungera som en analytisk resurs och bidra till att fördjupa förståelsen av villkoren för kommunikatörernas yrkesutövning. Parallellt kan teorin i och med det också fungera som en transformerande kraft genom att den kan medverka till att belysa hur en förändrad hälsoinformation kan möjliggöras.

4 METOD

I studien använder jag mig av aktionsforskning och därför inleds detta kapitel med en övergripande redogörelse för vad som kännetecknar denna forskningsansats. Därefter följer en specifik beskrivning av utvecklingsarbetet och för hur forskningsprocessens har genomförts. Kapitlet avslutas med en genomgång av de nödvändiga etiska övervägandena och för hur jag har genomfört analysarbetet.

Aktionsforskning

Epistemologiskt bygger aktionsforskning på socialkonstruktivistiska antaganden om att kunskap är något som skapas genom sociala processer människor emellan och som därigenom är något levande och föränderligt (Gergen & Gergen, 2013). Det handlar alltså om en handlingsinriktad forskningsstrategi som tar avstamp i praktiken och i tanken att praktikerna själva kan utveckla sin verksamhet (Gustavsen, 2001; Rönnerman, 2012). Detta sätt att arbeta har varit bärande för det aktionsforskningsprojekt som denna avhandling belyser. Utgångspunkten var ett samarbete på lika villkor mellan mig som forskare och kommunikatörerna. Avsikten var att initiera ett engagemang för att vi tillsammans skulle finna lösningar på olika arbetsrelaterade problemställningar. Ett uttalat villkor för aktionsforskningsprocesser är att det är praktikerna själva som identifierar problemen och därefter agerar för att åstadkomma förbättringar (McNiff, 2013; Rönnerman, 2012). Aktionsforskning innebär således ett kollektivt lärande i och genom målmedvetna handlingar. För att försöka förstå vad som inverkar på förändringsarbetet betonas vikten av att kritiskt reflektera tillsammans

(Kemmis et al., 2014a; McNiff, 2013). Forskarens roll är att på olika sätt bidra till att vidga praktikernas insikter av det sammanhang vari arbetsprocessen befinner sig. Ansatsen erbjuder, till skillnad från mer traditionella forskningsmetoder, tillträde till praktikernas unika kunskaper om en verksamhet (Sandberg, 1982; Somekh, 2006). Genom dialog och samarbete på lika villkor mellan forskaren och praktikerna kan inblicken i den egna praktiken utvecklas. Detta i sin tur kan skapa förutsättningar för att utmana olika problem som praktikerna identifierat som angelägna (Somekh, 2006). Det aktuella projektet startade i enlighet med aktionsforskningen i ett förändringsbehov som tidigare identifierats av de yrkesverksamma kommunikatörerna.

Denna forskningsgren har sitt ursprung i USA. Socialpsykologen Kurt Lewin betraktas som den förste att använda begreppet *aktionsforskning* på 1940-talet (Bradbury, Mirvis, Neilsen, & Pasmore, 2008; Mattsson & Kemmis, 2007). Genom sina studier av organisationsutveckling insåg Lewin att en framgångsfaktor för förändringsarbete var att göra praktikerna delaktiga i forskningsprocessen (Lewin, 1946). Praktikernas kunskaper om verksamheten och forskarnas vetenskapliga perspektiv kan tillsammans bidra till fördjupad kunskap hos de inblandade. Lewin utvecklade så småningom en cyklisk lärandemodell (planera-agera-observera-reflektera) för att gestalta denna form av arbetsprocess (McNiff, 2013, s. 57). Modellen har kommit att användas som symbol för hur en aktionsforskningsprocess utgörs av ett antal repetitiva steg (Rönnerman, 2012).

Kritik mot aktionsforskning

Aktionsforskning är numera en etablerad strategi inom deltagarorienterad forskning. Så har det inte alltid varit. Inledningsvis riktades betydande kritik mot detta sätt att bedriva forskning på. Aktionsforskning betraktades som ovetenskapligt då den stred mot gängse vetenskapssyn. Kritiken gällde särskilt forskarens roll eftersom den gängse uppfattningen om god forskning var att ett kritiskt och distanserat förhållningssätt var det optimala för att kunna dra korrekta slutsatser (Kalleberg, 1993). Inom aktionsforskning är

det istället det delade ansvaret som står i centrum. Forskaren och praktikerna deltar aktivt och demokratiskt i forskningsprocessens olika faser. Det gäller även vid granskningen av fakta och förklaringsmodeller (Starrin, 1993). Aktionsforskare beskylldes därför inte sällan för bristande kontroll över forskningsprocessen och otillräcklig vetenskaplig noggrannhet. Kritikerna lät också förstå att det krävdes något mer än att arbeta tillsammans i förändringsprocesser för att det skulle kunna kallas forskning (Kalleberg, 1993). Argumentet som fördes fram var att vetenskapligt arbete, förutom systematiska faktasammanställningar och analyser, också fordrar publicering i etablerade forskningstidskrifter. Detta kriterium ansågs inte vara uppfyllt genom de korta rapporter som forna tiders aktionsforskningsprojekt ofta resulterade i (ibid.). Det andra kritikområdet gällde bristen på dokumentation. Aktionsforskare kritiserades för att de framförallt hade siktet inställt på att åstadkomma förändringar snarare än att vara objektiva forskare. Det ifrågasattes om inte forskaren i själva verket bidrog till att framkalla spänningar och konflikter. Slutligen debatterades om aktionsforskning var vetenskap eller ej när syftet var att ”förändra det som studeras” (s. 29).

Under senare decennier har detta forskningsfält genomgått en snabb utveckling och framträder idag i många olika skepnader och inriktningar (jmf Reason & Bradbury, 2013) som har resulterat i ett omfattande forskningsområde med en riklig mängd publiceringar (Hansson, 2003; Reason & Bradbury, 2013; Zeichner, 2001). Kurt Aagaard Nielsen (2004) förklarar aktionsforskningens växande popularitet med att det senmoderna samhället blivit så komplext att möjligheterna att utveckla generaliserbar kunskap minskat. Sett ur detta perspektiv, kan metodologin på grund av sin kontextuella natur, därmed vara ett alternativ för att utveckla ny och viktig kunskap (Somekh, 2006, s. 28ff). För att adressera sociala skillnader i hälsa förespråkar forskning explicit arbetsmetoder som kan stärka människors möjligheter till delaktighet (Chiu, 2013; Laverack & Labonte, 2000; Naidoo et al., 2007; Svederberg & Svensson, 2001). Ett sådant förhållningssätt rekommenderades även i policydokumentet *Ottawa Charter* (WHO, 1986). Den

starka tonvikten på deltagarperspektivet för att få till stånd sociala förändringar, har bidragit till ett ökande behov av forskningsmetoder som särskilt beaktar detta perspektiv (Chiu, 2013). Aktionsforskning lyfts ofta fram som en speciellt användbar forskningsstrategi när det gäller att stärka utsatta och marginaliserade grupper (Gaventa & Cornwall, 2013). Detta grundas i deltagarnas möjligheter till delaktighet både i forsknings- och förändringsprocessen. Genom att kombinera handlingar med ett kollektivt reflekterande kan människor stärkas i att själva ta kontroll över sin situation och att åstadkomma meningsfulla förändringar (Chiu, 2013; Kemmis et al., 2014a). Deltagarperspektivet inom aktionsforskning ligger således i linje med dagens syn på folkhälsoarbete vilket kan förklara det ökande intresset för aktionsforskningsprojekt inom området.

Några inriktningar

Inom det breda metodologiska fält som aktionsforskningen idag utgör, har förgrundsgestalterna Wilfred Carr och Stephen Kemmis (1986), gjort en grov gruppering i *teknisk aktionsforskning*, *praktisk aktionsforskning* och *kritisk aktionsforskning*. Indelningen bygger på Habermas indelning av kunskap efter vilket kunskapsintresse som är i fokus (ibid.). Ett tekniskt kunskapsintresse utgår från ett nyttoperspektiv och människans önskan om att kontrollera och utveckla omvärlden (Habermas, 1974). Utgångspunkten är en logiskt grundad och lagbunden kunskap som företrädesvis erhålls genom instrumentella och kvantifierbara aktiviteter. Ett praktiskt kunskapsintresse grundas i vårt behov av meningsskapande genom kommunikation med andra människor. Kunskaper som frambringas genom att tolka och förstå den sociala verkligheten kan på olika sätt bidra till att öka vår förståelse om samhället (Flyvbjerg, 2001; McNiff, 2013). Ett emancipatoriskt kunskapsintresse gäller människans vilja åstadkomma förändringar genom att synliggöra olika missförhållanden (Carr och Kemmis, 1986; Habermas, 1974).

Utifrån ovanstående indelning framställer Carr och Kemmis (1986) *teknisk aktionsforskning* (s. 202) som en form av förändringsarbete som utgår från ett tekniskt kunskapsintresse. Denna form av aktionsforskning uppstår när problemställningarna formuleras av andra än praktikerna själva. Det innebär att det inte nödvändigtvis är praktikernas behov av förändringar som är i centrum utan insatserna kan ha andra avsikter. Forskaren har huvudrollen och kontrollerar på olika sätt skeendena. Det råder i och med det en huvudsakligen enkelriktad kommunikation mellan forskaren och övriga deltagare. Den logiska grunden utgörs av att förbättringar av praktiken automatiskt innebär ett förbättrat resultat (Kemmis, McTaggart, & Nixon, 2014).

Inom *praktisk aktionsforskning* (Carr & Kemmis, 1986, s. 203) har samtliga involverade en röst. Syftet med denna form av aktionsforskning är att tolka och förstå hur saker och ting hänger ihop. Det är också praktikerna som beslutar om vilka förändringar som kan vara relevanta att sätta i verket (Kemmis et al., 2014a). Det finns därmed en tydlig relation mellan forskaren och dem som påverkas av verksamheten. Skillnaden gentemot teknisk aktionsforskning är att denna inriktning vilar på en genomgående uppfattning är att det är praktikerna som genom självreflektion kan påverka och utveckla sin verksamhet. Forskarens roll kan beskrivas som en processledare i det gemensamma arbetet (Carr & Kemmis, 1986). Forskningssamarbeten av detta slag kan bidra till att medvetandegöra praktikerna om vad som behöver göras. Kunskaperna kan därefter visa vägen till lämpliga praktiska handlingar (Kemmis et al., 2014a).

Enligt Habermas (1974) räcker det dock inte med att bara förstå hur den sociala världen hänger ihop. Det krävs således metoder som kan medvetandegöra och frigöra individer från de begränsningar som undergräver möjligheterna att komma till rätta med orättvisor (Carr och Kemmis, 1986). Den *kritiska aktionsforskningstraditionen* (s. 138) benämnd Participatory Action Research (PAR), bygger på idéer om forskning som samhällsförändrande och emancipatorisk (Carr & Kemmis, 1986; Kemmis et al., 2014a).

Det är inom denna inriktning som detta aktionsforskningsprojekt tar sin utgångspunkt i. Nedan beskrivs inriktningen mer i detalj.

Kritisk aktionsforskning (PAR)

Målet inom PAR är att främja demokrati och solidaritet i samhället genom att på olika sätt stärka människor. Det betyder att det handlar om en forskningsansats som inte är värdeneutral (Somekh, 2006). Eli Moksnes Furu och Petri Salo (2012) anser att kritisk aktionsforskning bör förstås både som en *metodologi och en ideologi* (s. 13). Tanken är, i enlighet med Aristoteles, att uppnå det goda samhället genom att agera på lämpliga sätt. Aristoteles använde begreppet *praxis* i betydelsen att agera med mänsklighetens bästa i fokus (Nicolini, 2012).

Enligt Bjørn Gustavsen (2001) har den kritiska aktionsforskningen vuxit fram som ett svar på att forskare inom det samhällsvetenskapliga fältet på 1970-talet uttryckte ett behov av nya forskningsmetoder. Den traditionella forskarrollens objektiva, neutral och distanserade hållning ansågs inte räcka till för att på ett distinktare sätt kunna bidra till att skapa förutsättningar för en förändring av olika missförhållanden. Av vissa forskare uppfattades denna forskarroll dessutom som en form av maktutövning (Starrin, 1993). Behovet av nya forskningsmetoder och arbetsformer blottade forskarnas önskan om att kunna medvetandegöra vanliga människor om orättvisor eller missförhållanden. PAR tillämpades inledningsvis framförallt i utvecklingsländer som en metod för att göra utsatta människor medvetna om sina livsvillkor och att skapa förutsättningar för att förändra dessa. Den brasilianske pedagogen Paulo Freires betydande insatser för att emancipera svaga grupper i Sydamerika nämns ofta i detta sammanhang (t.ex. Kemmis et al., 2014a; Rönnerman, 2012; Somekh, 2006). Freire (1970/2000) förespråkade en frigörande pedagogik som innebar att vägen till emancipation för de förtryckta gick genom en dialog på lika villkor. Då skapades förutsättningar hos var och en att utveckla ett kritiskt tänkande och en medvetenhet om den egna livssituationen. Freire använde termen *conscientização* (s. 67) för denna form av

kritisk medvetenhet. Han menade att det är först när människor blir medvetna om de orättvisor som råder som det kan börja gro en övertygelse hos var och en om nödvändigheten i att verka för få tillstånd förändringar.

I Norden ökade den kritiska aktionsforskningen i popularitet under 1970-talet (Gustavsen, 2001). Anledningen till att denna gren av aktionsforskning fick spridning anses bero på det bildningsideal som existerade (Salo & Rönnerman, 2014). I Sverige och Norge finns förutom den obligatoriska ungdomsskolan en lång bildningstradition för vuxna. Denna vilar på principen om alla medborgares möjligheter till växande genom utbildning. Dialog, delaktighet och kritiskt tänkande ses som viktiga förutsättningar för att få medborgare att känna medansvar för samhället. Det var således genom olika studiecirklar, inspirerade av bildningstraditionens demokrati-perspektiv, som den kritiska aktionsforskningen inledningsvis spreds i Norden (Rönnerman, Moksnes Furu, & Salo, 2008; Salo & Rönnerman, 2014).

Samverkan inom kritisk aktionsforskning bygger i enlighet med den nordiska folkbildningstraditionen på demokratiska värderingar. Det är genom delaktighet och dialog på lika villkor mellan deltagarna som förändringar kan åstadkommas (Salo & Rönnerman, 2014). Därför betonas betydelsen av att det skapas ett så kallat *Communicative space* (Kemmis et al., 2014a, s. 16) där alla deltagare kan mötas och kollektivt reflektera kring frågor som rör det egna arbetet. Genom att skapa ett utrymme för samtal där alla involverade agerar för att nå gemensamma lösningar på problem i arbetet kan man uppnå en viktig känsla av mening (ibid.).

Val av forskningsansats

När projektansökan formulerades fanns det redan en idé om att använda aktionsforskning som forskningsmetod. Därefter blev jag inbjuden till att medverka i projektet. I projektansökan (Länsstyrelsen, 2012) uttrycktes forskningssamarbetet på följande vis:

Att vara ett forskningsbaserat operativt stöd i utvecklings- och implementeringsarbetet med en hälsofrämjande etableringsprocess (s. 4).

Trots citatet ovan har det under arbetets gång vid flera tillfällen funnits anledning att ställa sig frågan om detta är ett aktionsforskningsprojekt eller ej. Det finns deltagarorienterad forskning som på många sätt liknar aktionsforskning utan att i egentlig mening vara det. Exempel på detta är *Learning studies* eller *designforskning*. Båda skiljer sig dock på flera punkter från aktionsforskning. Inom *Learning studies* är det förvisso praktikerna själva som formulerar forskningsfrågorna och lärandeobjektet. Det handlar emellertid ofta om att pröva och utveckla så gynnsamma undervisningssituationer som möjligt för eleverna. Detta förhållningssätt har enligt Ingrid Carlgren et al. (2017) likheter med det som Habermas beskriver som ett tekniskt kunskapsintresse. Designforskning innefattar forskning om och genom målinriktade interventioner i syfte att lösa verkliga problemställningar i praktiken. Det empiriska undersökandet innebär också att pröva de teorier som finns integrerade i designkonstruktionen (McKenney & Reeves, 2012).

För att resonera om huruvida det genomförda projektet är aktionsforskning tar jag min utgångspunkt i några av de metodologiska grundprinciper som aktionsforskning, enligt Somekh (2006, s. 6-8), vilar på.

Aktionsforskning kombinerar forskning och aktioner

Att vara engagerad i ett aktionsforskningsprojekt innebär ett dialektiskt samspel mellan aktion och forskning vilket leder fram till en unik kunskapsgenerering och ett lärande (Somekh, 2006). Det betyder att det finns dubbla intressen. I detta fall har det för det första funnits en önskan om att utveckla nya arbetssätt som tydligare fokuserar på nyanländas hälsa. För det andra fanns det ett behov i arbetsgruppen av att fördjupa kunskaperna om vardagspraktiken och de villkor som råder för att bedriva och genomföra förändringsarbete. Metodologin erbjuder resurser att generera kontextuell kunskap utifrån det ömsesidiga pågående arbetet. Genom den

cykliska arbetsprocessen kan en systematisk och strukturerad arbetsprocess bli verklighet. Detta är av betydelse för att kunna identifiera den kunskap som genereras (McNiff, 2013; Somekh, 2006). Enligt Karin Rönnerman (2012) kan sådana förutsättningar bidra till ny förståelse av den egna verksamheten. Inom projektet har det funnits en tydlig avsikt att åstadkomma förändringar vilket stöds av den cykliska arbetsprocessen. Forskningsprocessen har löpt parallellt med utvecklingsprocessen och har därmed varit en integrerad del av arbetet.

Aktionsforskning iscensätts genom samarbete

Till skillnad från en distanserad syn på forskarrollen läggs tonvikten inom aktionsforskning på samarbete och dialog (Somekh, 2006). Detta för att ge alla deltagare möjlighet att bidra till kunskapsproduktionen. Samarbetet skildras ofta i termer av insider/outsider för att beskriva att det kan röra sig om olika former av kompanjonskap och arbetsrelationer (ibid.). Jag har ingått i vad som kan beskrivas som en arbetsallians med en grupp kommunikatörer för att utveckla nya arbetsformer kring fysisk aktivitet för målgruppen nyanlända. Samarbetet i projektet har inneburit att alla kunnat bidra till arbetet oavsett våra skilda roller. Jag kan i detta sammanhang definieras som en *outsider* i min egenskap av doktorand vid Malmö universitet och kommunikatörerna som *insiders* eller *praktiker*. Vi har dock alla haft ett gemensamt mål; att tillsammans utveckla deras vardagspraktik. Somekh (2006) försvavar outsiders roll då det ibland kan vara svårt för praktikerna att lyfta blicken från den egna vardagskulturen.

Traditionella maktstrukturer motverkas genom att alla involverade solidariskt ges möjlighet att bidra oavsett social position (Kemmis et al., 2014a). Kommunikatörerna har unika kunskaper om kontexten som blivit åtkomlig genom detta sätt att arbeta. Genom systematiskt reflekterande i den gemensamma mötespraktiken har deltagarna fått en möjlighet att bli varse sig själva och den egna praktiken utifrån nya perspektiv. Detta förfaringssätt erbjuder enligt Somekh (2006) möjligheter att utveckla en fördjupad kunskap om en verksamhet som annars inte hade varit möjlig. Även om arbetet pågått i en begränsad och lokal kontext och eventuella framgångar därför kan tyckas små, kan enligt Kemmis (2013), denna form av

kompanjonskap frambringa känslor hos deltagarna om att de är med och bidrar till något betydelsefullt och angeläget. Framgångsrika lokala förändringsarbeten kan ibland dessutom fungera som en gnista för mer omfattande förändringsarbeten (ibid.).

Aktionsforskning strävar efter att åstadkomma förändringar

Aktionsforskning är enligt Susan Noffke (1997) alltid politisk då syftet är att förändra och påverka. Målet för det här projektet har varit att åstadkomma förändrade arbetsmetoder som uttryckligen ställer de nyanländas hälsa i centrum. Anledningen till just detta fokus bygger på kunskaper om hälsotillståndet hos flyktingar. Tidigare forskning visar att bristande hälsa förhindrar integration och är också en orsak till en oskäligen förlängning av integrationsprocessen för denna grupp (Frykman & Skaffari-Multala, 2011). Genom att inom projektets ram låta grupper av nyanlända delta i och pröva olika fysiska aktivitetsformer, väcktes en förhoppning om att kunna underlätta och påskynda målgruppens etableringsprocess också i ett större sammanhang. Detta är ett exempel på ett emancipatoriskt kunskapsintresse med målet att åstadkomma ett bättre och mer rättvist samhälle för alla (Gergen & Gergen, 2013). Med hjälp av den här formen av mikropolitisk aktionsforskningsprocess kan praktikerna bidra till ny teoribildning kring vardagsarbetet vilket i sin tur kan påverka livskvaliteten för andra i en positiv riktning (McNiff, 2013). Kemmis et al. (2014a) beskriver denna process på följande vis:

People involved in critical action research aim to change their social world collectively, by thinking about it differently, acting differently, and relating to one another differently (s. 17).

Detta kan i förlängningen bidra till en ökad social rättvisa genom att stärka svaga grupper i att kunna ta kontroll över sin egen situation (Noffke, 1997).

Aktionsforskning innebär en hög grad av reflexivitet

Under projektet har den gemensamma mötespraktiken inneburit ett sådant särskilt utrymme där alla har öppet kunnat dela med sig av sina erfarenheter och idéer kring hur arbetet kan förbättras. Det

individuella lärande som kommunikatörerna successivt under många år byggt upp har utvecklats till en personlig praxisteori som var och en förfogar över (Lauvås, 2001). Denna tysta kunskap möjliggör för individen att agera på olika sätt i vardagspraktiken vilken formar en *”living Theory”* (McNiff, 2013, s. 65) där gränsen mellan teori och praktik är mer eller mindre utsuddad.

Often, we cannot articulate what we know: we ”just know” and we tend to know more than we can say. It seems we all have a vast fund of tacit knowledge (McNiff, 2013 s. 40).

Genom att öppet dela med sig av upplevelser och stimuleras till att sätta ord på det vardagliga och självklara, har även den personliga vardagskunskapen aktiverats och blivit tillgänglig för de övriga i gruppen (Thomsson, 2002). De kollektiva samtalen kan på så sätt både bidra till att öka självförståelsen och samtidigt åskådliggöra nya handlingsalternativ (Altrichter, Feldman, Posch, & Somekh, 2008; Rönnerman, 2012). Arbetsprocessen har efterhand givit insikter om hur förändringsarbetet är beroende av olika arrangemang. Under arbetets gång har bland annat olika maktförhållanden och logistiska problem blivit uppenbara vilka diskuteras längre fram i denna avhandling. Nedan följer en beskrivning av det utvecklingsarbete som genomfördes under projektiden.

Projektet

Arbetsgruppen utgjordes av mig och sju yrkesverksamma Samhälls- och hälsokommunikatörer. Tillsammans ville vi pröva betydelsen av att erbjuda fysisk aktivitet i ett hälsofrämjande mottagande. Målsättningen med aktionsforskningsprojektet var att skapa möjligheter för nyanlända att förutom delges information även få uppleva olika former av fysiska aktiviteter och därigenom få ett smakprov på vad hälsa kan vara i en svensk kontext.

I mötespraktiken har arbetsgruppen samverkat kring att planera och utveckla arbetsformer beträffande fysisk aktivitet som en del av hälsoinformationen. Detta var förändringar som initierats av

kommunikatörerna vilket bidrog till att skapa engagemang för den gemensamma arbetsprocessen. Samtalen kom relativt snabbt att innehålla diskussioner om och konkret planering av flera aktiviteter samtidigt. Dessa parallella processer har varit utmärkande för hur arbetsprocessen med utvecklingsprojektet gestaltat sig. Förfarandet var nödvändigt utifrån de tidsramar som stod till förfogande med hänsyn till rådande arbetssituation. Konsekvensen blev att arbetsgruppen hade ”många bollar i luften” från det att projektet kom igång. Den sedvanliga beskrivningen av en aktionsforskningsprocess, i form av cyklisk process med klart definierade faser (planera-agera-observera-reflektera (Kemmis et al., 2014a s. 19), är därmed inte riktigt representativ som modell för detta aktionsforskningsprojekt. McNiff (2013) har vidareutvecklat Lewins modell (se figur 4) så att den på ett mer träffande sätt symboliserar det oregelbundna och spontana i arbetsprocessens fortskridande.

Figur 4. Aktionsforskningsspiral (McNiff, 2013, s. 66).

Startpunkt och planeringsarbete

I november 2012 fick jag en förfrågan om att delta i ett projekt som avsåg ”ett hälsofrämjande mottagande för flyktingar i Skåne”. Förutsättningen för mitt deltagande var att en ansökan om projektfinansiering hos Europeiska flyktingfonden (ERF) beviljades. Ansökan bifölls i februari 2013. I april samma år träffades hela arbetsgruppen på Länsstyrelsen i Malmö för att dra upp de första riktlinjerna kring projektet. Kommunikatörerna hade då redan mötts vid några tillfällen på egen hand i början av året för att diskutera det stundande projektet. Vid ett av dessa tillfällen genomfördes en brainstorming som resulterade i ett urskiljande av fysiska

aktiviteter som ansågs vara intressanta inom ramen för projektet. Det var alltså kommunikatörerna som utifrån sin kunskap om målgruppen hade valt ut lämpliga aktiviteter att pröva på. Under maj månad 2013 ägnades mötestid åt att diskutera och konkretisera det fortsatta arbetet och beslut fattades då, i närvaro av hela arbetsgruppen om vilka fyra aktiviteter som skulle ingå i projektet: stegräknare, besök på träningscenter, naturmöten och cykelskola.

Denna studie omfattar endast tre av projektets aktiviteter: stegräknare, besök på träningscenter samt naturmöten. Avgränsningen är gjord då det endast är dessa aktiviteter som arbetsgruppen genomfört med deltagare inom ramen för hälsoinformation. En cykelskola planerades och genomfördes i en kommun tillsammans med personal från arbetsförmedling och kommun och berörde därmed inte kommunikatörernas dagliga arbete med målgruppen. Av det skälet har denna aktivitet inte tagits med i studien. Avgränsningen innebär inte att möjligheterna att följa den studerade mötespraktiken minskat.

Det kom tidigt ett önskemål i arbetsgruppen om att starta med stegräknare, då kommunikatörerna ansåg att detta var något de omgående kunde införa i den ordinarie verksamheten. Övriga aktiviteter bedömdes kräva mer långsiktigt planeringsarbete. Inför en andra träff i september 2013 blev det min uppgift att införskaffa lämpliga stegräknare samt konstruera en enkel träningsdagbok för dokumentation. Då i stort sett ingen i arbetsgruppen hade egen erfarenhet av stegräknare genomfördes en "pröva-på"-vecka för alla som inledning på planeringsarbetet. Gruppens första riktiga arbetsgruppsmöte förlades till slutet på september och kan beskrivas som gruppens egentliga "kickoff" eller startpunkt för det konkreta planeringsarbetet. Under hösten 2013 fortsatte arbetsprocessen med måndagsträffar på Länsstyrelsens kontor i Malmö 1–2 gånger per månad. Arbetsprocessen innebar att kommunikatörerna hade att klara av många saker parallellt. Samtidigt som gruppen fokuserade på pågående aktiviteter, genomfördes ett planeringsarbete för att skapa underlag för nya aktiviteter. Gruppen genomförde också studiebesök i fortbildande syfte på ett träningscenter och med ett

naturbesök tillsammans med en naturvägledare. Därigenom erhöles erfarenheter om sammanhanget som var av betydelse för den fortsatta planeringen av deltagarbesök. Vid några tillfällen bjöds även representanter från föreningar och kommuner in till arbetsgruppens måndagsmöten på Länsstyrelsen. Exempel på detta är en naturvägledare som medverkade vid två sådana tillfällen.

Aktiviteter

Här nedan beskrivs i korthet och kronologiskt de tre aktiviteter som arbetsgruppen genomfört med deltagare och som används som utgångspunkt för den empiri som denna studie omfattar.

Stegräknare

Under oktober 2013 genomfördes aktiviteter med två utvalda grupper av deltagare. Samtliga deltagare fick vid starten besked om att detta var ett forskningsprojekt och att deltagandet var helt frivilligt. Intresset var stort hos målgrupperna och efter genomgång av hur en stegräknare fungerar och hur dokumentation i träningsdagboken skulle utföras ville alla i gruppen medverka. Under första aktivitetsperioden (fyra veckor) träffade kommunikatörerna gruppen en gång per vecka vilket gav möjligheter till motiverande samtal och svar på deltagarnas frågor. Efter denna inledande omgång genomförde flera i arbetsgruppen vid olika tillfällen denna aktivitet med olika deltagargrupper. Deltagarna följdes upp efter varje tillfälle med både skriftlig och muntlig redovisning. Efter varje avslutad period genomförde jag fokusgruppssamtal med de kommunikatörer som utfört aktiviteter med deltagare.

Besök på träningscenter

I januari 2014 genomfördes ett första besök på ett träningscenter med en grupp bestående av 21 deltagare. Två kommunikatörer var med på besöket och undertecknad var med som deltagande observatör. Inför besöket ombads deltagarna att medta ombyteskläder om de ville delta aktivt i de pass som erbjöds. Dagen inleddes med att gruppen fick information om verksamheten och de olika aktiviteter som erbjöds, vilket resulterade i många intresserade frågor från deltagarna. En av träningscentrets medlemmar, som var av

samma ursprung som deltagarna, bjöds in för att berätta om sina erfarenheter. Hon hade kommit i kontakt med träningscentret genom sjukvården. Efter presentationen kunde deltagarna ställa frågor till henne.

Trots att ingen i gruppen hade tagit med sig ändamålsenliga kläder ville samtliga pröva någon av de aktiviteter som erbjöds. Efter det att personalen ordnat fram låneskor, testade de manliga deltagarna olika träningsmaskiner i gymmet. Två instruktörer handledde deltagarna. Samtliga kvinnor deltog antingen i gruppträning eller använde damgymmet tillsammans med en instruktör. Kommunikatörerna fungerade här som språkstöd. Eftermiddagen ägnades åt ordinarie hälsoinformation i ett av träningscentrets konferensrum. I december 2014 blev det ytterligare ett besök med en ny deltagargrupp. Inför detta besök hade en del justeringar gjorts utifrån erfarenheterna av det tidigare besöket. Bland annat påpekade kommunikatörerna hur viktigt det var med ett klädombyte. Trots detta var det bara tre deltagare som hade ett ombyte med sig. Detta resulterade i en likartad situation som vid första tillfället. Samtliga deltagare ville delta i någon av de motionsformer som erbjöds. Kvinnorna deltog i ett gruppträningspass till musik i en stor sal med ett 50-tal andra deltagare. Upplägget vid dessa pass är enligt "följa-John principen" och det var inspirerande både för mig och för de kommunikatörer som var på plats att se deltagarnas engagemang. Vid detta tillfälle erbjöds samtliga deltagare också ett gratis träningskort under tre veckor. I anslutning till besöken gjordes det både skriftlig och muntlig utvärdering med deltagarna. De ansvariga kommunikatörerna diskuterade erfarenheterna från besöken vid ett efterföljande fokusgruppssamtal.

Naturbesök

En vecka före det första naturbesöket hade deltagarna informerats om de praktiska detaljerna. Deltagargruppen fick då i uppgift att själva ta ansvar för att ordna lunch. Naturdagen inleddes med att deltagarna och en av kommunikatörerna möttes för gemensam bussresa till det valda rekreatiomsområdet. Väl framme informerade en naturvägledare om den verksamhet som bedrivs och vad

allmänheten erbjuds. Efter en rundtur i Naturum¹⁰ presenterades även friluftsförmedlarnas verksamhet som avslutades med en frågestund. Vid detta tillfälle var även kommunens samordnare för flyktingmottagandet inbjuden för att få ta del av arbetsgruppens idéer om hur fysisk aktivitet kan iscensättas. Efter fikapausen genomfördes en 3 km lång naturvandring som avslutades vid en av grillplatserna. Deltagarnas lunchplanering hade resulterat i en stor grillbuffé. Vid efterföljande fokusgruppssamtal diskuterades erfarenheterna. I arbetsgruppen ledde detta till diskussioner om fler besök vilket medförde att två nya besök genomfördes med andra deltagare. Erfarenheterna från det första besöket bidrog till en planering som tydligare fokuserade på olika naturaktiviteter med deltagarna. Bland annat besöktes en naturlekplats för att visa vad som erbjuds specifikt för barnfamiljer. Kommunikatörerna genomförde vid dessa tillfällen även en egen naturaktivitet med gruppen. Inspirationen till denna var hämtad från en fortbildningsdag i utomhuspedagogik som några i arbetsgruppen deltog i hösten 2014 vid Linköpings universitet. Sedvanlig utvärdering genomfördes med deltagarna vid samtliga naturbesök.

Arbetsgrupp

Arbetsgruppen bestod inledningsvis av mig och sju heltidsanställda Samhälls- och hälsokommunikatörer vid Länsstyrelsen i Skåne. Kommunikatörerna är en specifik arbetsgrupp som i sin yrkesroll möter i stort sett alla vuxna flyktingar i regionen (Länsstyrelsen, 2017). Detta betyder att de har en viktig roll i flyktingmottagandet. Samtliga kommunikatörer har själva kommit till Sverige som flyktingar vilket innebär att de har djupa insikter i migrationsprocessens svårigheter. De har stegvis genomgått olika utbildningsinsatser för att kunna verka som kommunikatörer (Carlzén, 2012). För att nå ut till alla nyanlända flyktingar med information är Skåne indelat i fem områden, så kallade *knutpunkter* där nästan alla kringliggande kommunerna ingår (Länsstyrelsen, 2017). Dispositionen av den information som ges till nyanlända flyktingar har olika upp-

¹⁰ Naturum finns utplacerade på många ställen i landet. Tanken med anläggningarna är att på olika sätt inspirera människor till utevistelse. För mer information se: <https://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Naturum/>

lägg i de olika knutpunkterna då anpassningar görs för att motsvara kommunernas behov och önskemål. Informationen är indelad i flera block som är uppbyggda kring sammanhängande teman (ibid.)¹¹. Genom en tydlig struktur säkerställs att samtliga nyanlända får en likvärdig information. Kommunikatörerna verkställer informationsuppdraget i samtliga knutpunkter vilket medför en ambulerande vardagstillvaro fyra dagar i veckan. Måndagar är avsatta för gemensamma möten och egen planeringstid på Länsstyrelsens kontor i Malmö. Det är vid dessa tillfällen som arbetsgruppen huvudsakligen har träffats för att planera och diskutera utvecklingsarbetet. En av kommunikatörerna har en samordnande funktion med att leda det inre planeringsarbetet och sköta kontakten med kommunernas flyktingsamordnare och arbetsförmedlingen. Rollen innebär också en arbetsledande funktion för övriga kommunikatörer. Efter projekttidens slut har en organisationsförändring medfört att denna roll formaliserats. I och med det har samordnaren fått titeln enhetschef.

Under projekttiden skedde en del förändringar i gruppens sammansättning. Under det första året slutade en kommunikatör som ersattes av en timanställd medarbetare under några månader. Genom ett ökat behov av arabisktalande kommunikatörer kom gruppen successivt att växa för att vid projekttidens slut bestå av totalt 16 personer. Detta har inneburit att det funnits en *kärngrupp* av sex kommunikatörer som kontinuerligt deltagit i diskussioner och samtal under hela arbetsprocessen. Det är företrädesvis denna grupp som arbetat med utvecklingsprojektet och bidragit med empiri till studien. Det är därför denna grupp som huvudsakligen kommer till tals i resultatdelen och som följaktligen haft betydelse för kunskapsbildningen i denna avhandling. Vid arbetsgruppsmöten har även nyanställda, en grupp som efterhand har vuxit, inbjudits att delta. Av naturliga skäl har de då mest fungerat som åskådare eller vad Lave och Wenger (1991) beskriver som perifera legitima deltagare och de syns därför inte i empirin. Några undantag finns då re-

¹¹ I dag består informationen av 4 block med 8 teman i varje. Hälsoinformationens motsvarar totalt 20 timmar och finns utspridd i samtliga block.

lativt nyanställda kommunikatörer aktivt deltagit i de olika aktiviteter som genomförts med deltagare. Då har det varit av intresse att även ta del av deras synpunkter kring förändringsarbetet.

Forskningsprocess

Parallellt med arbetsprocessen med att bedriva ett förändringsarbete har det också pågått en forskningsprocess. Aktionsforskning iscensätts genom ett samarbete mellan forskare och praktiker där olika samarbetsformer och relationer är möjliga (Somekh, 2006). Nedan beskriver jag min egen roll i detta arbete.

Forskarroll

Min roll har genomgått olika faser, och jag lånar Lave och Wengers (1991) begrepp för att beskriva min introduktion till detta främmande sammanhang. Inledningsvis var jag en outsider och mitt deltagande i gruppen kan beskrivas som legitimt men perifert när jag närmade mig kommunikatörernas verklighet som en officiellt sanktionerad och också välkommen deltagare utifrån projektidén. Kommunikatörerna hade idéer om hur de ville förändra sin praktik. Genom att delta i mötespraktiken ökade min kontextuella förståelse gradvis när de övriga i gruppen delade med sig av sina erfarenheter. Mina tidigare erfarenheter - som adjunkt vid institutionen för Idrottsvetenskap - finns inom det idrotts- och hälsorelaterade området. Trots obetydliga kunskaper om sammanhanget anses outsiders kunna bidra med nya och värdefulla perspektiv till ett förändringsarbete (Somekh, 2006). Katrine Fangen (2014) lyfter exempelvis fram outsiders möjligheter ”att ifrågasätta det självklara, så att du kan tränga bakom det som deltagarna tar för givet”(s. 79).

Jessica Aspfors, et als. (2015) beskrivning av hur komplex forskarens roll kan vara i ett aktionsforskningsprojekt, känner jag väl igen. Min medverkan i arbetsprocessen och vid mötena har inkluderat en rad olika roller, bland annat som samtalspartner och inspiratör. Till skillnad från kommunikatörerna var det möjligt för mig att ägna en väsentlig del av tiden åt både aktionsforsknings-

projektet och min egen forskningspraktik. Detta har inneburit att jag bland annat kunnat vara behjälplig med att anordna studiebesök och bjuda in de gäster som vi tillsammans kom överens om. Förutom ovanstående representerade jag även arbetsgruppen vid de styrgruppsmöten som anordnades inom MILSA. Parallellt innebar forskarrollen att jag kontinuerligt under projektiden dokumenterade, gjorde datainsamlingar och genomförde doktorandstudier. Detta gav mig en position där jag pendlade mellan att vara i ett nära samspel med arbetsgruppen och att förhålla mig mer distanserat både fysiskt och med hjälp av det vetenskapliga perspektivet. Nicolinis (2012) metafor, att utifrån kamera-relaterade begrepp beskriva närmandet till en praktik, är användbar. Jag kunde exempelvis zooma in på praktikernas arbete genom att vara särskilt uppmärksam på detaljer i vad som sägs och görs i den gemensamma mötespraktiken. Genom att däremellan zooma ut blev det också möjligt att placera kommunikatörernas arbete i ett större socialt sammanhang. Vid detta arbete har praktikteoretiska perspektiv (Kemmis & Grootenboer, 2008) använts för att plocka isär och granska empirin noggrannare för att fördjupa förståelsen av de olika förutsättningar som formar förändringsarbetet. Aktionsforskningens dubbla natur är inte alltid så enkel att handskas med då det aktiva deltagandet innebär att engagera sig i ett förändringsarbete som pågår under en relativt lång tid. Jag har påverkats av både enskilda upplevelser och av de deltagare som på varierande sätt har medverkat i projektet. Morten Levin (2013) menar att den stora utmaningen för aktionsforskare ligger i just detta; att kunna förena ett djupt engagemang i en förändringsprocess med ett distanserat reflekterande. Att själv vara en del i gruppen kan göra det svårt att förhålla sig objektiv och skildra förhållandena som de verkligen är (ibid.). Även Nehez (2015) resonerar i sin avhandling kring denna problematik. Hon menar att aktionsforskningsprojekt inte så sällan beskrivs som "lyckade solskenshistorier" (s. 149) då forskaren kanhända blundat för saker som inte fungerat. Somekh (2006) anser att förmågan till självinsikt och reflektion över exempelvis egna förutfattade meningar är helt avgörande för kvaliteten på publicerat arbete.

Av ovan nämnda skäl kan det också vara av värde att även studera lokala förändringsprocesser i ett längre tidsperspektiv än enbart under tiden för projektens genomförande. Detta för att kunna synliggöra kritiska aspekter av betydelse för att åstadkomma varaktighet i förändringar. Denna form av uppföljningar förefaller dock vara tämligen ovanliga när det kommer till aktionsforskningsprojekt. Det finns dock en inspirerande studie som undersöker effekterna av aktionsforskningsprojekt i ett längre tidsperspektiv. I rapporten *Medvetet kvalitetsarbete* granskar Rönnerman (2008) vad som återstår av det kvalitetsarbete som startades inom ramen för en universitetskurs i aktionsforskning för forskollärare. Resultatet visar att deltagarna i stor utsträckning fortfarande, flera år efter det att kursen avslutats, använde aktionsforskning som grund för kvalitetsarbete på sina arbetsplatser. Faktorer av betydelse för detta diskuteras i relation till denna studies upplägg längre fram i avhandlingen.

Studiens empiri

Cato Bjørndal (2005) betonar vikten av att använda verktyg för insamling av data som är relevanta utifrån vad studien har för syfte. I avhandlingen studeras den *mötespraktik* som formades under projekttiden. Studien bygger således på empiri insamlad vid genomförda arbetsgruppsmöten, fokusgruppssamtal och studiebesök. Verktyg som utnyttjats är deltagande observationer, ljudinspelningar och dokumentation genom fältanteckningar och loggboksskrivande. De kunskaper som genererades har bidragit till en ökad medvetenhet och förståelse av vad som utspelat sig i den gemensamma mötespraktiken. Här nedan följer en beskrivning av var och en av de olika mötesformer som utgör tillfällena för att samla empirigrundande information. En detaljerad sammanställning av de mötestillfällena som ägt rum går att finna i tabell 1 nedan.

Arbetsgruppsmöten

Under projekttiden träffades arbetsgruppen 1–2 gånger per månad för att dels planera aktiviteter och dels diskutera gjorda erfarenhet-

er. Samtliga möten utom två¹² genomfördes vid kommunikatörsgruppens måndagsmöte på Länsstyrelsen i Malmö. Inför varje möte bokades ett konferensrum och vid dessa tillfällen har jag genomfört vad Bjørndal (2005) benämner *observationer av andra ordningen* (s. 26). Det betyder att jag har tagit aktiv del i diskussioner kring förändringsarbete samtidigt som jag fört anteckningar, lyssnat på samtal och observerat handlingar under pågående arbetsprocess. Metoden medför naturligtvis begränsningar att uppfatta detaljer i samtal och risken finns att värdefull information förbises (Ehn & Löfgren, 2012). Å andra sidan, fördelen med att på detta sätt komma deltagarna nära är att förståelsen av sammanhanget ökar, och därmed också möjligheterna till att kunna dra relevanta slutsatser (Fangen, 2014).

Vid samtliga möten, utom de två inledande, gjordes även *ljudinspelningar* med hjälp av en mobiltelefon. Inför varje inspelning inhämtades muntligt godkännande från alla närvarande. Rutinmässigt informerades också om att materialet inte var för spridning utan enbart för genomlysning av undertecknad. Ljudupptagningarna blev till en rutin som snabbt föll i glömska och inte kommenterades av någon. Att det ligger en mobiltelefon på ett konferensbord är ju ingen ovanlig syn idag. Jag är av uppfattningen att inspelningarna inte har påverkat innehållet i samtalen. Vid ett tillfälle utfördes ett fokusgruppsamtal på ett café. Samtalet som pågick under en timme försiggick i en lokal med bakgrundsmusik. Detta upplevdes inte som störande under själva konversationen men i efterhand kan konstateras att musiken försämrade ljudkvalitén på inspelningen avsevärt. Konsekvensen är att delar av samtalet är svåra att uppfatta vilket är olyckligt och har gjort transkriberingsarbetet särskilt mödosamt. Med hjälp av fältanteckningar kunde den sämre bandupptagningen kompletteras med annat empiriskt material.

¹² Vid de ena tillfället genomfördes ett arbetsgruppsmöte vid institutionen för Idrottsvetenskap. Vid det andra tillfället genomförde gruppen ett internat där tid avsattes för samtal kring projektet.

Trots att ljudinspelningarna inte kan göra anspråk på att ge en fullständig bild av verkligheten (Bjørndal, 2005), har tekniken möjliggjort upprepade genomlysningar vilket har givit empirin en större detaljrikedom. Element som exempelvis tonfall, tystnader och känslomässiga uttryck hade jag gått miste om utan inspelningarna. Metoden erbjöd också tillfälle att lägga mer fokus på det pågående samtalet än vad som annars varit möjligt. Samtliga ljudfiler har efter hand transkriberats¹³ i stort sett i sin helhet. Korrigeringar kring grammatik och meningsbyggnad har gjorts för att underlätta läsbarheten. Detta är dock inget som påverkat innebörden i utsagorna. Transkriberingen skedde med hjälp av ett transkriberingsprogram, *Transana*. Programmet gör det möjligt att sortera datamaterialet i olika teman. Genom att exempelvis märka datamaterial under kodordet *hinder* går det enkelt att sortera och skriva ut en fullständig och kronologisk sammanställning av samtliga uttalanden inom denna kategori. Med *Transana* går det också att urskilja exakt vid vilken tidpunkt och i vilken sekvens ett urklipp hör hemma i den totala mängden data. Detta underlättar att välja ut lämpliga citat för resultatredovisningen och också att överblicka den stora datamängd som genererats.

Under de gemensamma mötena fördes även fältanteckningar som sammanfattades i en enkel *loggbok*. Fältanteckningarna återkopplades till kommunikatörerna med en muntlig sammanfattning vid nästkommande möte. Samtliga i arbetsgruppen uppmanades också att regelbundet föra en loggbok för personliga tankar och idéer under arbetsprocessen. Ett aktivt självreflekterande i form av skrivande kan bidra till att medvetandegöra det egna lärandet (Altrichter et al., 2008; Fangen, 2014).

Som en hjälp att underlätta skrivandet och att systematisera tankarna presenterade jag, inledningsvis, ett enkelt sätt att strukturera skrivandet i form av den så kallade "G-L-L-metoden" vilket är en förkortning för Gjort-Lärt-Listat ut (Tiller, 2009). Denna typ av loggboksskrivande benämner Bjørndal *syntesdagbok* (2005, s. 68)

¹³ I tabell 1 redovisas det sidantal som transkriberade samtal resulterat i.

då händelser som skrivs ner konsekvent kopplas till eget lärande på såväl kort som lång sikt. Inför våra arbetsgruppsmöten uppmanades alla att ta med sina loggböcker som stöd för minnet vid våra diskussioner. Jag noterade vid flera tillfällen att de flesta tagit med sig de små färgglada (och igenkänningsbara) anteckningsblock som delades ut i början av utvecklingsprojektet. Detta kan tolkas som att det fanns en intention att skriva ner reflektioner.

Cherbel: Vi pratar nu om spontana erfarenheter från deltagarna och dina spontana erfarenheter när du träffar gruppen [...]. Om det bara finns i huvudet så kan man glömma, så jag tänker att det vore bra om man kunde skriva en direkt reflektion på plats. Det var därför som hon (Anna. Min anmärkning) delade ut de små blocken som man kan skriva i (Arbetsgruppsmöte, 20141104).

Ovanstående hänvisning visar att det också fanns tillfälle när kommunikatorerna reflekterade över nyttan med loggboksskrivande. Anette Olin et al. (2016) lyfter fram loggbokens förtjänster i detta hänseende - att kunna minnas små men viktiga detaljer från särskilda tillfällen. Metoden kan också ge deltagarna en möjlighet att sätta ord på sin tysta yrkeskunskap, men också att notera specifika händelser eller känslor i stunden. Huruvida loggboksskrivandet tillämpats bland kommunikatorerna låter jag dock vara osagt. Loggboken har varit var och ens eget personliga material, något som Bjørndal (2005) poängterar som väsentligt för att öppna upp för spontana tankar och reflektioner.

Fokusgruppsamtal

Fokusgrupper är numera en vanlig form för samtal inom deltagarinriktad forskning. Metoden kan sägas vara en arena där deltagarna kan utbyta tankar och dela med sig av sina idéer i mindre grupper. Samtalen sker på deltagarnas villkor vilket anses vara mycket väsentligt under lokala förändringsprocesser (Wibeck, 2010). I denna kontext är forskarens roll nedtonad vilket gör att förutsättningarna för närstudier och datainsamling blir bättre när det gäller gruppens samtalsmönster och interaktion.

Denna studie bygger bland annat på empiri insamlad vid de samtal i fokusgrupper som genomförts med en sedan tidigare etablerad arbetsgrupp av hälsokommunikatörer. De flesta fokusgrupper genomfördes i konstellationer om 2–4 deltagare, med mig som moderator inräknat. Detta har möjliggjort en mer relationsorienterad samvaro än vad som oftast varit möjligt vid arbetsgruppsmötena då tiden varit mer begränsad. Under samtalen fanns det mer utrymme för var och en att fritt framföra sina åsikter och samtala kring genomförda aktiviteter. Genom att på detta sätt få tillfälle att diskutera olika frågeställningar eller praktiska bekymmer ökade också medvetenheten om olika handlingsstrategier, inte minst inför mötet med målgruppen. Erfarenhetsutbyten av detta slag kan således bidra till ett kollektivt lärande. Nya idéer kan genereras som i sin tur kan leda till förändrade handlingsmönster och annorlunda aktiviteter (Somekh, 2006; Nilsson et al., 2011).

Vid ett tillfälle användes samtal i fokusgrupp även för att fördjupa diskussionerna kring delaktighetsperspektivet under arbetsprocessen. Då fick kommunikatorerna parvis diskutera utifrån några frågeställningar jag hade förberett. Samtal i olika konstellationer bidrog också till att skapa möjligheter för alla att komma till tals. Vid dessa tidpunkter fanns det ofta mer tid och utrymme till att uppmuntra dem som annars höll en lägre profil. Jag har mestadels försökt att hålla mig i bakgrunden för att lyssna och samtidigt skapa en avslappad atmosfär där alla har känt sig inbjudna att prata och delta. Ibland har jag ställt någon fråga för att ge lite energi när det har behövts.

Under fokusgrupperna har jag försökt fånga hur åsikter, attityder och idéer uttrycks, men också hur exempelvis olika känslor av frustration eller engagemang kommer till ytan. Det har därför inte funnits några färdiga intervjufrågor (utom vid ett tillfälle) utan allt utrymme har gått till fria samtal där kommunikatorerna obehindrat kunnat tala om sina erfarenheter. Fördelen med detta förfaringssätt är att när väl samtalet är igång drivs det av kommunikatorerna själva, vilket bidrar till en demokratisk dialog. Det blir kommunikatorernas erfarenheter som ligger till grund för vilken riktning samta-

let tar. Strategin öppnar därmed upp möjligheter för mig som observatör att verkligen lyssna in hur kommunikatörerna samtalar kring förändringsarbetet, vilket är väsentligt inom aktionsforskning (Sommek, 2006; Wibeck, 2010). Nackdelen kan å andra sidan vara att man då kan gå miste om samtalsämnen som skulle kunna vara relevanta i sammanhanget (Wibeck, 2010). Vid några tillfällen upplevde jag att det uppstod ett vakuum och att samtalsklimatet blev konstlat när jag hade förhållit mig passiv. Detta kunde få mig att fundera över hur min outsiderroll påverkade kommunikatörernas tillit till mig som samtalspartner inom projektet.

I rollen som diskussionspartner har jag i enlighet med aktionsforskning (t.ex. McNiff, 2013; Rönnerman, 2012) strävat efter att vara och en ska känna delaktighet i arbetsprocessen och att allas synpunkter är lika viktiga. Samtal i mindre grupper har stundtals varit mindre formella vilket skapade utrymme för att vi i gruppen kunde lära känna varandra närmare. Detta har skapat känslor av samhörighet och trivsel som jag är övertygad om har bidragit till att bygga förtroendet sinsemellan i arbetsgruppen. Samtidigt som det handlar om att visa empati och inlevelse som samtalspartner är det också viktigt att förhålla sig neutral och opartisk. Jag har varit noga med att framhålla att jag inte är någon expert på deras område.

Så gott som alla fokusgruppsamtal pågick inom ramen för aktionsforskningsprocessen. Ett undantag är ett fokusgruppssamtal som genomfördes två år efter det att projektet avslutats. Syftet var att söka svar på den tredje forskningsfrågan, det vill säga om projektet fått någon reell inverkan på arbetsmetoder och vardagsrutiner i ett längre perspektiv. Vid detta tillfälle uppfattade jag förväntningar från kommunikatörerna på att jag skulle vara mer drivande i samtalen än vad som var min avsikt. Resultatet blev en trevande start där jag kände att kommunikatörerna var lite undrande över avsikten med mitt besök.

Studiebesök

Vid några tillfällen gjorde arbetsgruppen studiebesök i olika miljöer. Då fungerade jag som deltagande observatör. Vid några tillfällen var

det möjligt att inta en mer tillbakadragen position, det vill säga genomföra vad Bjørndal (2005) beskriver som *observationer av första ordningen* (s. 26). Detta gjorde det möjligt för mig att mer systematiskt föra en fältdagbok och också att iaktta vad som pågick i samtal och handlingar. Vid två tillfällen i början av projektet observerade jag även kommunikatorerna i vardagspraktiken för att lära mig mer om hur själva mötet med målgruppen gick till. Vid andra besök har jag haft en mer central roll då jag både organiserat och deltagit i samtal och aktiviteter. Det har också under projektets gång funnits tillfällen att både observera och prata med deltagargrupper när de provat olika aktiviteter. Anteckningsboken har ständigt varit närvarande. Med hjälp av ett enkelt frågeformulär har deltagarna och kommunikatorerna också utvärderat aktiviteterna. I avhandlingen är det arbetsgruppens samtal och handlingar som studeras. Även om intresset i första hand inte varit inriktat på gruppen nyanlända och de frågeformulär som använts för att undersöka deltagarnas upplevelser, är detta trots allt av betydelse eftersom de perspektiv som redovisats dyker upp som empiri i samtalen.

Den rika mängd data som har genererats genom deltagande observationer, samtal och fältanteckningar har gjort det möjligt att granska empiri utifrån olika perspektiv. Förhoppningsvis bidrar bredden i anslaget till att läsaren får en tydlig bild av vad som skett och av de analyser som gjorts. Även det uppföljande fokusgruppsamtalet, två år efter att projektet avslutats, har bidragit med nya insikter i hur en förändrad praktik kan åstadkommas och förstås.

I nedanstående sammanställning (tabell 1) presenteras de olika tillfällena för datainsamling under projektiden. Även det uppföljande fokusgruppsamtalet finns med sist i denna sammanställning. I kolumn 2 respektive kolumn 5 synliggörs arbetsgruppsmöten och fokusgruppsamtal som genomförts med personer ur kärngruppen (antal personer inom parentes) + eventuella nytillkomna kommunikatörer (SHK). I Kolumn 4 redovisas de studiebesök som fullföljts i kärngruppen (antal personer inom parentes) + eventuella nytillkomna kommunikatörer (SHK). Bokstaven (M) är markerad vid några av studiebesöken och symboliserar de tillfällen då delta-

gare ur målgruppen besökt och deltagit i motionsaktiviteter på träningscenter (Träning) eller vid naturbesök (Natur). Som framgår av tabellen har empiri insamlats genom ljudinspelningar, minnesanteckningar och eget loggboksskrivande.

TID (personer i kärngrup- pen inom parantes)	Arbetsgrupps- möten med (kärntrupp)+ nya SHK + ev. gäst	Skript antal sidor	Studiebesök med (kärntrupp) +nya SHK + deltagare (M)	Fokusgrupp med specifikt tema (deltagare)	Skript antal sidor
VT 2013	April (6) Juni (1)	0 0			
HT 2013 (7 pers.)	Sep (7) +1 Okt (7) +1 Nov (7) Dec (5) Dec (6) +gäst	39 11 11 8 8		Okt stegräk(2) Nov stegräk(2) Nov stegräk(1)	13 10 10
VT 2014 (6 pers.)	Jan (5) Feb (5) +gäst April (5) +1	5 12 20	Jan Träning (6) * Feb Träning (2+M) Maj Natur (5) Juni Natur (2+M)	Mars Träning (1) Juni Natur (1) Juni Träning(2) Juni Stegräk (1)	5 11 8 8
HT 2014 (6 pers.)	Okt (4) Nov (6) +2 Dec (3)	12 7 10	Okt Linköping (3) Nov Träning (2) ** Dec Trän (3+M)	Okt stegräk (1) Nov projekt (2) Nov projekt (2) Nov projekt (1) Dec Träning (3)	4 5 2 2 11
VT 2015 (6 pers.)	Jan (6) +2+gäst Mars (5) +4 Mars (5) +6 Juni (3) +1	15 14 6 16	April Natur (6) +9 Maj Natur (2+M) Maj Natur (3+M)	Juni Stegräk (1) Juni Natur (3)	2 2
VT 2017				April (5)	33
Summa	17	194	10	14	126
Datain- samling	Ljudinspelning, minnesanteck- ning, loggbok		Minnesanteckningar, loggbok och ljudinspel- ning vid två tillfällen*	Ljudinspelning, minnesanteck- ningar, loggbok	

Tabell 1. Schematisk bild över mötes- och datainsamlingstillfällen

* Första tillfället resulterade i 6 sidor transkriberat material, ** andra tillfället i 9 sidor.

Etiska överväganden

Som forskare är man ålagd ett ansvar att skydda dem som på olika sätt deltar i forskningsprocesser. Etikprövning måste genomföras i enlighet med Vetenskapsrådets (2017) riktlinjer, i de fall då forskningen innefattar kliniska undersökningar, eller om metoder används som skulle kunna påverka försökspersonerna fysiskt eller mentalt. I studien samlas data från en arbetsgrupp bestående av vuxna Samhälls- och hälsokommunikatörer som samtalar kring den egna yrkesprofessionen. Vid diskussioner med såväl mina handledare som med Malmö universitets jurist¹⁴ har det bedömts att etikprövning inte var nödvändig för denna studie då den inte omfattar hantering av personuppgifter av känslig art. Aktionsforskning inrymmer dock specifika etiska utmaningar utifrån de begreppsmässiga antaganden som denna forskningsansats vilar på (Herr & Anderson, 2005; Locke, Alcorn, & O'Neill, 2013; Mattsson & Kemmis, 2007; Zeni, 2001). Dessa utmaningar diskuteras nedan.

Informerat samtycke

Genom den dynamiska och processinriktade utformningen som kännetecknar aktionsforskning är etiska frågeställningar ständigt närvarande (Herr & Andersson, 2005). Designen medför att det på förhand kan vara svårt att veta hur forskningsprocessen kommer att utveckla sig. Därmed behöver frågan om *informerat samtycke* tydligare beaktas än vad som är fallet i andra forskningssammanhang (ibid.). Det är i detta fall inte tillräckligt med ett *engångssamtycke*, utan under hela forskningsprocessen har ett *processinriktat samtycke* (ibid, s. 119) regelbundet muntligen inhämtats av deltagarna. Arbetsprocessen har utgått från idéer och aktiviteter som kommunikatorerna önskat pröva och beslutsfattandet har skett genom kollektiva samtal i gruppen. I och med detta förfaringsätt kan man med fog påstå att alla i gruppen har känt delaktighet och varit välinformerade kring vad den egna medverkan skulle innebära. Vid möten har gruppen kontinuerligt informerats om frivilligheten i att delta och att de när som helst kunde avstå från sin

¹⁴ Telefonsamtal 180614

medverkan. Denna möjlighet har ingen i arbetsgruppen utnyttjat utan det har tvärtom funnits ett intresse bland kommunikatörerna för att delta i förändringsarbetet.

Det har även varit angeläget för arbetsgruppen att vara öppen gentemot de nyanlända som på olika sätt medverkat i de aktiviteter som erbjudits under projektiden. Kommunikatörerna har därför kontinuerligt informerat om avsikten med projektet och frivilligheten i att delta i olika aktiviteter. I denna studie riktas syfte och frågeställningar mot kommunikatörerna och deras förståelse av aktionsforskningsprocessen. Det innebär att det inte funnits behov eller intresse av att urskilja eller mer ingående skildra någon av de nyanlända. Deras röster finns däremot med indirekt, via kommunikatörerna, i empirin insamlad vid arbetsgruppsmöten och fokusgruppsamtal. Detta tillvägagångssätt innebär emellertid inte att deras identitet röjs.

Konfidentialitet och delaktighet

Deltagande i forskning kan innebära att utsätta sig för risker och det är mitt ansvar som forskare att beakta att ingen kommer till skada genom publicerat material (Mattsson & Kemmis, 2007; Zeni, 2001). Då projektet pågick i ett småskaligt sammanhang med en namngiven projektgrupp innebar det att deltagarna anonymitet svårligen kan upprätthållas. McNiff (2013) understryker därtill att det kan uppfattas som direkt oetiskt i aktionsforskningssammanhang att anonymisera deltagarna. Samtliga deltagare har lagt ner mycket arbete och på olika sätt bidragit till forskningsprocessen och bör, menar Terry Locke et al. (2013) få ett erkännande för sin del i resultatet. Ulrika Dahl (2011) lyfter också fram hur anonymisering kan bidra till att reproducera makthierarkier då det enbart är forskaren som får uppmärksamhet i ett vetenskapligt sammanhang. Samtliga deltagare har tillfrågats och gett sitt tillstånd till att detta material får offentliggöras. Var och en har därtill gett sitt medgivande till att deras namn kan användas i avhandlingen. Trots detta kan det finnas ett dilemma i ett sådant förfaringsätt. Genom att publicera deras namn, förvisso med deras fulla medgivande, lägger jag över ansvaret på dem att förstå vad en publicering inne-

bär. Jag har därför valt att anonymisera kommunikatörerna genom att låta dem själva välja ett nytt namn som ersättning för det egna. På så vis framträder de i texten men det är enbart de själva som vet vilka citat som är deras. I studien riktas fokus på en praktik, vilket gör det av underordnad betydelse vem av kommunikatörerna som sagt vad. Bland kollegor är det kanske möjligt att fundera ut vem som är vem bakom pseudonymerna. Jag är ändå av uppfattningen att resultatet inte kommer att orsaka kommunikatörerna någon skada. Däremot kan de tolkningar som gjorts belysa problem som kan vara av känslig art. Medveten förändring innebär att vara kritisk mot något och, som i alla aktionsforskningsprojekt, löper deltagarna därmed en risk att utmana rådande strukturer. Detta skulle kunna medföra att kommunikatörsgruppen kan känna sig utsatt i relation till andra intressenter inom etableringsprogrammet. Bedömningen är dock att denna risk får betecknas som mycket liten. Projektet är väl förankrat inom Partnerskap Skåne där alla som medverkar gått samman för att gemensamt utveckla olika hälsofrämjande strategier inom flyktingmottagandet (Länsstyrelsen, 2012; Björngren Cuadra & Carlzén, 2015). Överenskommelsen innebär därmed, som jag ser det, att även arbetsgivaren har ett tydligt ansvar gentemot de medarbetare som på olika sätt samverkar för att utveckla ny kunskap om den egna verksamheten. Oavsett studiens resultat får det därmed också anses vara i linje med vad alla deltagare önskar få klarhet i. Kommunikatörerna är en viktig grupp inom etableringen eftersom de i stort sett träffar samtliga nyanlända vuxna i regionen som har fått uppehållstillstånd. De har erfarenheter av att arbeta inom etableringen och det är också deras egna problemformuleringar som ligger till grund för förändringsarbetet.

Genom den pågående dialogen med arbetsgruppen har empirin kontinuerligt återkopplats vid de gemensamma mötena. Då har det också erbjudits tillfällen att kommentera och komma med ytterligare förslag. Detta förfaringssätt med så kallad "members check" (Tracy, 2010, s. 844), innebär att deltagarna haft möjlighet att ge synpunkter på och reflektera över sammanfattningar från tidigare möten. Återkopplingen har även fungerat som igångsättare för

fortsatta samtal. Avsikten med detta har varit att skapa transparens kring arbetsprocessen och skapa delaktighet i förändringsarbetet. Arbetsgruppen har vid flera tillfällen informerats om att studien är inriktad på den gemensamma mötespraktiken och att det är jag som har formulerat de forskningsfrågor som studien ämnar besvara. Det är också jag som är ansvarig för resultatredovisningen och analysen. För att säkerställa att alla känner sig förstådda på rätt sätt och är införstådda med studiens resultat, har även återkoppling av resultat och analysdelar genomförts med arbetsgruppen vid två tillfällen. Efter allas genomläsning av resultatdelarna har vissa justeringar gjorts för att avlägsna formuleringar som skulle kunna missförstås. Exempel på detta är när en sekvens ur ett citat ströks då en kommunikatör kände sig obekväm med att formuleringen publiceras.

Trovärdighet

Trovärdigheten inom kvalitativ forskning bör bedömas utifrån hur studien är genomförd och presenteras, enligt Steinar Kvale (1997). Skildringen av såväl det metodologiska avsnittet som de teoretiska utgångspunkter som använts i denna studie har för avsikt att ge läsaren en innehållsrik och tät beskrivning av studiens genomförande. Genom att använda flera olika metoder för datainsamling har observationer, samtal och studiebesök genererat flera möjligheter att analysera studieobjektet och att validera tolkningar för ökad trovärdighet (Svensson & Ahrne, 2015). Exempelvis har observationsanteckningar som gjorts i fält kunnat berika empirin insamlad vid arbetsgruppsmöten och fokusgruppsamtal. Förfaringssättet inbjuder därmed till flera möjligheter att jämföra olika nedslag i arbetsprocessen. Även studiens resultatredovisning i form av fyra kronologiska sekvenser har för avsikt att möjliggöra för utomstående att bedöma den cykliska arbetsprocessens trovärdighet. Herbert Altrichter et al. (2008) anser att data alltid är teoriladdad då den används för att belysa ett specifikt perspektiv. Jag är medveten om att det jag väljer för att ge läsaren inblick också innebär att något annat väljs bort. Den empiri som används för att beskriva skeenden i syfte att besvara studiens forskningsfrågor symboliserar trots allt en liten del av den verklighet som studerats.

Inom aktionsforskning är frågan om *demokratisk validitet* av avgörande betydelse (Herr & Andersson, 2005). Den säkras genom den kollaborativa arbetsprocessen som tar utgångspunkt i kommunikatörernas önskemål om förändringar. Samtalen som förts i arbetsgruppen har varit av öppen karaktär där allas röster varit lika viktiga. Min roll har inneburit att ställa klargörande frågor och stödja och uppmuntra alla att delta i samtalet. Genom att säkerställa att allas röster, så långt det är möjligt, också finns med i utvald empiri och att resultat och analys återkopplats till de medverkande, har deltagarna kunnat kommentera och bekräfta tolkningarnas giltighet. Detta förfaringssätt används ofta inom kvalitativ forskning för att stärka trovärdigheten för den analys som är gjord (Svensson & Ahrne, 2015; Tracy, 2010).

Forskningsstrategin har tidigare motiverats utifrån de möjligheter som ryms inom aktionsforskning – nämligen att kunna kombinera forskning med ett aktivt förändringsarbete (Somekh, 2006). Herr och Andersson (2005) använder begreppet *katalytisk validitet* för att adresserar frågor kring i vilken omfattning aktionsforskningsprocessen leder till en ökad förståelse bland deltagarna om hur förändringar kan åstadkommas i praktiken. Den gemensamma mötespraktiken och den cykliska arbetsprocessen främjar möjligheten att tillsammans fördjupa förståelse av hur nya aktiviteter kan infogas i befintliga strukturer. De teoretiska begreppen är användbara för att tydliggöra hur nya samtalsmönster, aktiviteter och relationer efterhand uppstår. Den katalytiska validiteten prövas också genom den uppföljningsstudie som genomförts med kommunikatörerna.

Studien har vid flera tillfällen presenterats vid seminarier och på både nationella och internationella forskningskonferenser där andra forskare inbjudits att kritiskt granska och ge synpunkter. Som doktorand ingår jag i en grupp av ”kritiska vänner” (Altrichter et al., 2008; McNiff, 2013) genom deltagande både i *doktorandseminariet* och det *högre seminariet* på institutionen för Idrottsvetenskap vid Malmö universitet. Diskussioner som förts i dessa sammanhang har tillfört så kallad *dialogisk validering* (Herr

& Anderson, 2005), då kollegor och forskare har kunnat kritiskt granska och problematisera studiens resultat. I denna process har även mina handledare spelat en stor roll. Det är vid deltagande forskning av största vikt att samtliga medverkande också får tillfällen att ta del av och kommentera materialet före publicering eftersom de är en del av den praktik som studeras (Zeni, 2001). Som tidigare nämnts har även kommunikatörerna vid olika tillfällen fått möjligheter att läsa och ge respons på resultatredovisningen. De har då bekräftat att de känner igen sig i tolkningarna och givit sin tillåtelse till att underlagen publiceras i denna avhandling.

Genom att göra studiens arbetsprocess transparent blir det också möjligt för läsaren att själv bilda sig en uppfattning om den genomförda studiens trovärdighet, så kallad *extern validitet* (Herr & Anderson, 2005). Även om studien har genomförts i ett lokalt sammanhang och därmed inte gör anspråk på att vara generaliserbar, menar Kathryn Herr och Gary Anderson (2005) att detta kriterium för kvalitet kan bemötas genom att det åligger läsaren själv att avgöra om erfarenheterna från detta forskningsprojekt går att överföra till andra sammanhang.

Analysarbetets genomförande

Analysarbetet har genomförts i flera steg och initierades genom upprepade genomläsningar av insamlade data i sökande efter mönster och kategorier. Aktionsforskningsprocessens cykliska karaktär har inverkat på bearbetningen och resulterat i en i huvudsak kronologisk framställning av resultat och analys som därefter tematiserats i fyra sekvenser. Varje sekvens inleds med ett narrativ för att kontextualisera sammanhanget för läsaren. Därefter presenteras råmaterial i form av citat hämtade från arbetsgruppsmöten och fokusgruppssamtal som sedan tolkats. Som deltagande observatör under utvecklingsarbetet har jag kunnat zooma in för att utföra en första gradens tolkning (Fangen, 2014, s. 224) av det jag sett och hört vid samtalen med kommunikatörerna. Detta för med sig att jag även reflekterar över min egen roll och förståelse av arbetsprocessen.

Analysarbetet har gått ut på att försöka tolka iakttagelser av såväl vardaglig som oväntad och intressant karaktär. Därefter har en mer distanserad och kritisk analys av resultatet genomförts i form av ett sökande efter underliggande betydelser i samtal och skeenden. Därmed kan nya perspektiv bli synliga som i förlängningen kan bidra till en mer fördjupad förståelse av sammanhanget. I denna fas har jag utgått från Kemmis och Grootenboers (2008) uppfattning om vad som konstituerar en praktik. Teorin om praktikarkitekturer och dess centrala begrepp har i och med det tillfört ett språk att sortera det empiriska materialet utifrån. De kulturella-diskursiva, materiella-ekonomiska och sociala-politiska arrangemang som författarna anser är de beståndsdelar som en praktik utgörs av, har varit användbara för att på ett kortfattat sätt beskriva och tolka denna form av social värld. Dessa begrepp har således fått bilda kategorier för analysarbetet. Genom att gruppera på detta vis har det skapats gynnsamma förutsättningar för att rikta blicken mot olika dimensioner i den studerade mötespraktiken. Arrangemangen medverkar till att synliggöra de möjligheter och begränsningar som existerar under den gemensamma arbetsprocessen. Likaledes har den uppföljande studien bearbetats i olika steg med hjälp av valda teoretiska ramverk som analytisk resurs. Det har bland annat inneburit att identifiera de uttalanden kring aktiviteter och relationer som bär spår av det gemensamma projektet. Detta för att synliggöra kommunikatörernas möjligheter att mer långsiktigt ta till vara och implementera de erfarenheter som genererats under aktionsforskningsprocessen. Även Lipskys (2010) begrepp gatubyråkrat används för att sätta rollen som kommunikatör i relation till det handlingsutrymme som finns att bedriva förändringsarbete på. Kommunikatörerna är tjänstemän inom ett område som befinner sig i ett spänningsfält mellan strikt byråkratisk styrning och en verksamhet som omgärdas av stor rörlighet och otydliga mål, vilket inverkar på hur samtal, aktiviteter och relationer gestaltar sig i såväl aktionsforskningspraktiken som i vardagspraktiken.

5 RESULTAT OCH ANALYS

I de två kommande kapitlen presenteras studiens resultat och analys. Detta kapitel har som grund empiri insamlad under den gemensamma aktionsforskningsprocessen. Resultatredovisningen, vilken huvudsakligen sker i kronologisk ordning, är uppdelad i fyra sekvenser utifrån hur arbetsprocessen fortlöpt. Varje sekvens inleds med ett kort *narrativ* om sammanhanget just där och då för att öka den kontextuella förståelsen för läsaren. Varje sekvens avslutas med att resultatet analyseras med hjälp av praktikarkitekturer. Även Lipskys (2010) begrepp gatubyråkrati och gatubyråkrater används som stöd i analysdelen. Detta för att ställa kommunikatörernas arbete mot en generell bild över vad Lipsky framställer som allmängiltiga drag för arbeten inom offentlig förvaltning. Avslutningsvis gör jag en sammanfattning över resultatet som redovisas i detta kapitel. Nedanstående fyra sekvenser utgör avsnitten för redovisning av resultat och analys.

- Inledande samtal om förutsättningar för att motivera till fysisk aktivitet
- Planeringssamtal om förändringsarbetet
- Genomförande och konsekvenser av nya aktiviteter
- Avslutande samtal kring arbetsprocessen

Det är dags för höstens första möte och vår faktiska kickoff för att komma igång ordentligt med projektet. Det är mitt förslag att vi ska träffas på min arbetsplats denna gång. På så vis kan de kanske lära känna mig lite bättre, tänker jag, om de vet var jag håller till om dagarna. Jag har bokat en lämplig sal, ordnat med fika och förberett en powerpoint med information om hälsa och fysisk aktivitet. Jag har planerat att vi ska diskutera hur de dagliga rekommendationerna för fysisk aktivitet kan sättas i relation till stegräknare. Det ska bli kul att komma igång men det känns också lite nervöst att träffa gruppen. Vi har bara träffats några få gånger och jag känner mig osäker. Jag är dåligt insatt i deras verksamhet. Frågorna snurrar i huvudet och allt känns ostrukturerat. Vad har de för förväntningar på mig egentligen? Vad kan de om fysisk aktivitet och hälsa? Vad har jag gett mig in på och vart är vi på väg?

Inledande samtal om förutsättningar för att motivera till fysisk aktivitet

Projektet för med sig att en ny form av kollegiala samtal blir verklighet och vid gruppens inledande möten diskuteras hälsoinformation och det sammanhang inom vilket kommunikatörerna arbetar. I diskussionerna synliggörs kommunikatörernas förståelse av förutsättningarna för den egna praktiken och hur de ser på de nyanländas förutsättningar att tillgodogöra sig informationen.

Amin: Vår målgrupp är inte så lättmotiverad med tanke på att familjerna är splittrade, så går energin till det liksom [...]. Det är inte lätt för dem att inse att det (fysisk aktivitet. Min anmärkning) är någonting som de behöver! Därifrån jag kommer så är det ofta så bland kvinnorna att det är ett förändringsjobb, de ser det som någonting som killarna gör. Det här konceptet (fysisk aktivitet. Min anmärkning) finns inte på landsbygden i Afghanistan.

Baizid: Jag ska utveckla detta lite grann också, som sysslar med detta dagligen. Det är så här att det här hamnar längst ner på önskelistan. Vi utgår inte från en normal svensk befolknings syn-

punkter. Vi har just pratat om Afghanistan – där ligger det längst ner med idrott och hälsa. I kvinnors ordförråd finns inte det här. Första gången de kommer i kontakt med denna information är här i Sverige. Så det är som Amin säger, det finns tio andra bekymmer före det här.

Ali: Anna! Det finns jättemånga i våra grupper, som när vi informerar om att det är viktigt (Att röra på sig. Min anmärkning), så tar de det inte på allvar.

(Arbetsgruppsmöte, 20130923).

Samtalen möjliggör för kommunikatorerna att diskutera den egna praktiken och flera påtalar att de arbetar med en grupp som de anser är särskilt svårmotiverad i jämförelse med svenskar i allmänhet. Samhälls- och hälsoinformation är obligatorisk för deltagarna och flera av kommunikatorerna beskriver att de för det mesta uppfattar målgruppens intresse för hälsoinformation som lågt. Detta förklaras med att många saknar erfarenheter inom området och att hälsoinformation därmed inte får någon djupare innebörd. De egna erfarenheterna används för att förstärka argumentationen. Samtalet genomsyras av, vad jag tolkar som, en åsikt att fysisk aktivitet är mycket viktigt för denna målgrupp. Kommunikatorernas personliga livserfarenheter som flyktingar lyfts fram i samtalen och karaktäriserar hur de samtalar om möjligheterna att motivera deltagarna. Detta blir särskilt tydligt när några i gruppen spontant leder in samtalet på cykling.

Ali: Vi kan motivera dem, jag till exempel har aldrig cyklat där, när jag var i Irak, aldrig! Jag kunde inte cykla där. Det finns inte cykelbanor och vägar men här är det jätteannorlunda. Det är lätt att cykla och det är inga problem.

Amin: Det tog mig årtal att upptäcka Malmös cykelvägar, som nyanländ. När jag var ny i Sverige så visste jag inte att Malmö hade så bra cykelnät och att det går överallt!

Kosovare: Det handlar om rutin, jag brukar cykla till jobbet. Eftersom jag är van att ta cykeln nu saknar jag det om jag inte cyklar. Jag cyklar i snö och i alla väder.

Amin: Jag tycker att vi som kommunikatörer borde få dem att förstå att det (fysisk aktivitet. Min anmärkning) är någonting som de behöver och att det är någonting som kan hjälpa.

(Arbetsgruppsmöte, 20130923).

Samtliga delar Alis och Amins åsikt att den kulturella förståelsen av målgruppen är ett viktigt redskap i arbetet som kommunikatör. Kommunikatörerna ger exempel på hur de själva tagit till sig av den svenska cykelkulturen och de diskuterar att det är möjligt att skaffa sig nya vanor som i vissa fall är otänkbara i hemlandet. Implicit framträder en bild att de nyanlända står inför olika utmaningar. Det är tidskrävande att lära sig om en ny kultur och att förändra tidigare vanor. Detta förändringsarbete har kommunikatörerna själva gått igenom. I det här läget börjar jag förstå att kommunikatörerna funderat en hel del på hur de skulle kunna förbättra hälsokommunikationen och det finns ett stort engagemang i gruppen för att arbeta med fysisk aktivitet med målgruppen.

Flera i gruppen uttrycker att de nyanlända är omedvetna om värdet av en hälsofrämjande livsstil. När detta diskuteras upplever jag att stämningen i gruppen blir något dyster och det går att uppfatta att det har smugit in en viss uppgivenhet. Kommunikatörerna vänder och vrider på sina olika funderingar och önskemål om hur fysisk aktivitet skulle kunna erbjudas målgruppen.

Ali: Anna - du sa att det är svårt att förändra. Finns det ingen myndighet som kan...

Anna: Bestämma...?

Ali: Nä inte bestämma och tvinga människor [...]. Informera och börja från början med dem som är nyanlända, med olika aktiviteter till exempel genom SFI? Att staten lägger lite pengar på fysiska aktiviteter så att kommunerna har pengar att satsa på akti-

viteter och sedan får staten tillbaka jättemycket.

Kosovare: Som i skolan till exempel.

Ali: Precis som grundskolan eller gymnasieskolor – de har idrott!

Ali och Kosovare: (och någon till i mun på varandra. Min anmärkning): Obligatoriskt!

Ali: Men det är precis som med andra saker till exempel med språket. Ibland har vi svårt att motivera dem att det är viktigt att få information i Sverige och lära sig språket. Så därför har staten bestämt att ge SFI-bonus - tänk om man kan göra samma sak med träning.

(Arbetsgruppsmöte, 20130923).

Resonemangen ovan visar några av de idéer som arbetsgruppen diskuterar kring hur ett tydligare hälsofrämjande mottagande kan åstadkommas. Ali betonar att tydligare hälsofrämjande åtgärder på sikt kan innebära vinster både för den enskilde och för samhället i stort. Jag erfar i detta skede av samtalet att de vänder sig till mig med en undran i blicken om jag kanske har någon lösning på problemen. Skolans obligatoriska idrottsundervisning används som exempel på hur statliga regelverk bidragit till en hälsofostran av samtliga barn och unga i Sverige. Flera av kommunikatorerna önskar en liknande styrning för nyanlända inom etableringsprogrammet. Svenska för invandrare (SFI), som nyanlända undervisas i regelbundet, föreslås kunna härbärgera en sådan verksamhet. I diskussionerna går det, parallellt med talet om vikten av fysisk aktivitet och en hälsosam livsstil, implicit att spåra en oro över de egna svårigheterna med att få de nyanlända att relatera till och förstå hälsobudskapet. Diskussionen tydliggör också den osäkerhet som kommunikatorerna känner om vilka som faktiskt bär ansvaret eller har makten att påverka möjligheterna till mer fysisk aktivitet för nyanlända.

Analys utifrån praktikarkitekturer

Kulturella-diskursiva arrangemang

Genom observationer framträder en bild av att kommunikatorerna har en tydlig förståelse att fysisk aktivitet är så angeläget att det borde erbjudas alla nyanlända som deltar i etableringsprogrammet.

I rollen som kommunikatör är de medskapare till att upprätthålla den rådande hälsodiskursen i samhället (Palmlad & Eriksson, 2014). Det upplevs som bekymmersamt att innehållet inte uppfattas meningsfullt av mottagarna. Att kvinnorna särskilt behöver prioriteras i hälsoarbetet lyfts fram som något mycket viktigt. Samtalen genomsyras också av en gemensam förståelse för betydelsen av den egna kulturellt grundade erfarenheten i mötet med deltagarna. Kommunikatörerna tillskriver sig ett självklart värde som en brygga och kulturbärare som kan underlätta för de nyanlända. Flera forskare (t.ex. Svederberg & Svensson, 2001; Wieland et al., 2012) delar en uppfattning om behovet av kulturell lyhördhet, för att särskilt kunna möta specifika och målgruppsrelaterade önskemål och behov, vid utformningen av lokala hälsoprojekt likt detta. Genom att betona det uppfattade kulturella avståndet som råder mellan de nyanlända och den verklighet som kommunikatörerna arbetar i, går det att tolka att de i detta skede garderar sig mot eventuella motgångar. Det kommer alltså inte an på dem att det nästintill är omöjligt att skapa något intresse för hälsa och fysisk aktivitet utifrån de förutsättningar som existerar. Samtalen pekar också på en uppfattning att det skulle gå att lösa situationen bättre under andra förutsättningar. Det är tydligt att det som skapar engagemang och mening för kommunikatörerna är när samtalen ställer de nyanlända i centrum och specifikt handlar om hur betingelser kan skapas för att på bästa sätt göra gott för denna grupp. Jag upplever att mina naiva frågor öppnar upp för att gruppen delar med sig av sina erfarenheter. De förstärker också resonemangen med tydliga exempel för att jag ska förstå. Sammantaget bidrar detta till att både öka min förståelse och att få igång diskussionerna. Det är intressant att ta del av deras kunskaper och jag blir också medveten om hur lite jag faktiskt kan om detta område.

Materiella-ekonomiska arrangemang

I de inledande diskussionerna påtalar arbetsgruppen svårigheterna med att väcka intresset för hälsofrågor utifrån de förutsättningar som formar den hälsoinformation som erbjuds. Kommunikatörerna önskar sig förutsättningar som kan relateras till de materiella-ekonomiska arrangemangen exempelvis i form av statliga investe-

ringar som avsätts specifikt till hälsoarbete. Det finns en förhoppning att detta skulle kunna bidra till att inspirera de nyanlända till fysisk aktivitet. Deltagandet i etableringsprogrammet framställs som en tillvaro av inrutade och långa dagar, vilket i sig erbjuder mycket lite utrymme för fritid. Dessa uttalanden får stöd i en studie utförd av Mohamed et al. (2014) i vilken det konstateras att för den nyanlände finns det många andra frågor som anses viktigare, till exempel arbete, bostad och familjeangelägenheter, än fysisk aktivitet och egna fritidssysselsättningar. Denna situation kan således härledas till de strukturer som omger de nyanlända och något som kommunikatörerna i liten grad har något inflytande över eller kan påverka. Samtidigt framkommer förslag som skulle kunna råda bot på detta förhållande i form av fysisk aktivitet som en obligatorisk del av flyktingmottagandet och därmed en rättmätig del av strukturen. Kommunikatörerna önskar alltså att nyanlända tydligare styrs in i vad Kemmis et al. (2014b) skulle beskriva som specifika lärandepraktiker (s. 55ff) kring fysisk aktivitet. Detta är också avsikten med den aktionsforskningsprocess som vi precis har påbörjat.

Sociala-politiska arrangemang

I samtalen synliggörs en praktik som en del av ett större sammanhang. Kemmis et al. (2014b) konceptualiserar detta som att praktiken ingår i ett praktikekologiskt sammanhang (ecologies of practices). Konsekvensen blir att det egna informationsuppdraget är beroende och påverkas av beslutsfattande från andra praktiker. Lipsky (2010) menar att trots att offentliganställdas arbete tydligt regleras av lagstiftning och övergripande beslut, har dessa yrkesgrupper ofta en hög grad av handlingsfrihet och makt att utforma myndighetsutövandet efter eget omdöme, i mötet med individen. Genom att utarbeta rutiner och hitta egna lösningar formar den så kallade gatubyråkraten alltså gradvis sitt arbete utifrån givna villkor. Det går att uppfatta att arbetet som kommunikatör i stora delar överensstämmer med vad en gatubyråkrat ska göra, men tvärtemot Lipskys uppfattning pekar innehållet i samtalen genomgående på att kommunikatörerna förvisso är offentliganställda men saknar inflytande över såväl innehållet som strukturen i det

egna arbetet. Min tolkning är att de sociala-politiska arrangemangen fastlägger en roll som utförare i ett projekt där arbetsmetoderna är förutbestämda av andra instanser. Detta bidrar till att kommunikatörerna känner att de inte har något att säga till om. De tillskriver sig dock en viktig roll genom att de förfogar över mycket insider-kunskap om de kulturella förutsättningarna. Trots att det blir påtagligt att kommunikatörerna upplever att de inte ges möjligheten att göra en betydande insats för de nyanländas hälsa, förekommer inget klander kring detta i arbetsgruppen.

Planeringssamtal om förändringsarbetet

Idén att alla skulle bära en stegmätare under en vecka kom sig av att i stort sett ingen hade egna erfarenheter av att samla steg. Det märks att de är inspirerade av upplevelsen. Stämningen är uppsluppen när alla delar med sig av hur det gått för egen del under veckan. Det jämförs och skojas. De nyvunna erfarenheterna bidrar också till att det ställs en hel del frågor om saker som de kommit att tänka på under den gångna veckan. Hur mäter man om man cyklar istället för att gå? Måste stegräknaren vara fäst i höfthöjd? Hur gör vi då med kvinnor i klänning? Jag känner att det trots mötets lite dystra inledning blir det en bra avslutning när vi skrattar och har roligt tillsammans.

När det samtalas om de aktiviteter som arbetsgruppen enats om att prova med deltagare, uppfattar jag att det blir i trevande ordalag. I loggboken koncentreras texten till att försöka förstå kommunikatörernas arbete. Jag funderar över min egen begränsade förståelse för deras arbetsvardag när jag ställer frågor om möjligheter att ändra något i rutinerna för att skapa mer utrymme för ett nytt innehåll. Min okunnighet och mina troskyldiga frågor tycks dock bidra till att få i gång diskussionerna kring hur vardagspraktiken som kommunikatör ter sig.

Ali: Det är bara när vi har till exempel temat kost och motion som vi har lite utrymme att kombinera (Arbetsgruppsmöte, 20131014).

Diskussionerna handlar i detta skede om hur ett nytt innehåll ska kunna rymmas i en redan fulltecknad informationsstund. Samtalen synliggör en osäkerhet om *var och hur* kommunikatorerna kan introducera de aktiviteter som de ser som intressanta att prova med utvalda deltagargrupper. Flera är uppfyllda av att det existerar ett begränsat tidsutrymme och ett färdigt arbetsschema som försvårar att lägga till och experimentera med nya aktiviteter. Det går att uppfatta att arbetsgruppen tvivlar på möjligheterna att frångå det ordinarie innehållet. Utifrån diskussionerna inser jag att det inte är en okomplicerad process vi startat när vi planerar för en förändrad hälsoinformation. Jag blir lika osäker och sammantaget gör detta att projektet känns ostadigt. Detta påverkar arbetsprocessen och får till följd att arbetsgruppen bestämmer sig för att börja lite försiktigt med att erbjuda stegräknare till en deltagargrupp.

När samtalen mer konkret kommer att handla om planering av vilka grupper som kan få delta har kommunikatorerna idéer om var och hur detta bör ske:

Ali: Det är bättre med Helsingborgsgruppen än Lundagruppen för i Helsingborg har vi en hel dag och har tid att gå ut med dem men i Lund vi har bara en halv dag så vi kommer inte att hinna gå ut med dem.

Cherbel: Men du behöver inte gå ut med dem...? Jag tycker det är bättre med två städer.

Kosovare: Det behövs inte (gå på promenad. Min anmärkning).

Ali: Det är praktiskt så det är bättre att vi kan vara med dem första gången 10 – 15 minuter och se och prova. Det blir mer praktiskt.

(Arbetsgruppsmöte, 20130923).

Det uppstår diskussioner i gruppen när en av kommunikatorerna föreslår att introduktionen av stegräknare bör ske i en kommun där informationen är strukturerad i form av heldagar. Detta för att

möjliggöra för en promenad tillsammans då användandet på ett bättre sätt kan förtydligas för deltagarna. Samtliga kommunikatörer har själva använt en stegräknare under en veckas tid och kanske är det den erfarenheten som erbjudit en ny insikt hos Ali som nu kommer till uttryck i samtalet. Vid detta tillfälle uppstår en livlig diskussion i gruppen och fler engagerar sig kring för- och nackdelar och om det över huvud taget är tillåtet eller lämpligt att lämna klassrummet med deltagarna. Förhandlingarna som uppstår resulterar i att gruppen till slut kommer överens om att testa förslaget att gå på promenad. Hur de ska lösa problem med deltagare som inte vill vara med eller huruvida detta är obligatoriskt eller frivilligt tar också en stund att reda ut, liksom hur många och vilka som ska få delta. Det finns ett begränsat antal stegräknare så det måste bli ett urval. Farhågor kring vad som händer om deltagarna tappar bort eller inte lämnar tillbaka stegräknaren är också en del av samtalet.

Vid ett möte några veckor senare förs återigen diskussioner om tid och innehåll. Genom observationer blir det tydligt att invanda rutiner begränsar möjligheterna att införa fysisk aktivitet i programmet. Loggboksanteckningarna för tankarna till att jag upplever att arbetsgruppen har svårt att "lyfta blicken" för att göra plats för nya tankesätt. Detta medför att diskussionen inledningsvis går lite i stå:

Ali: Men problemet är att det blir komplicerat för vi har vår tid med informationen så vi kan inte ta mer tid. Om vi har två teman så måste vi hinna att informera om dom inom fyra timmar.

Cherbel: Kanske är det okey i Kristianstad, men inte för Malmögruppen för de kommer en vecka sedan försvinner de och vi vet inte om de kommer tillbaka så det är lite svårt.

Ali: Det är omöjligt att inom två timmar både informera och göra studiebesök - det går inte.

(Arbetsgruppsmöte, 20131014).

När Ali återigen upprepar de hinder han tycker är övermäktiga, får det mig att dra slutsatsen att de inte kan gå utanför ramarna i vardagsarbetet och att denna insikt är djupt rotad i gruppen. Jag uppfattar att detta bidrar till kommunikatörernas svårigheter att se förbi och släppa de fasta rutinerna. En åsikt som delas av flera i gruppen är att nuvarande struktur begränsar möjligheten att prova nya arbetssätt i vissa kommuner. Cherbel öppnar upp för en möjlighet att prova i en kommun vilket jag uppfattar bidrar till en konkretisering av samtalet i form av en faktisk förberedelse för mötet med deltagarna.

Under samtalet kommer en av kommunikatörerna med ett nytt förslag och hon försöker få övriga att tänka annorlunda:

Kosovare: Jag skulle köra 15 minuter bara instruktioner och berätta om fysisk aktivitet och hur viktigt det är, inte gå efter varje bild (Arbetsgruppsmöte, 20131014).

Kosovare presenterar alltså en lösning på hur de genom en förändring av rutinerna kan skapa utrymme för nya aktiviteter. Detta möts med tystnad från övriga i arbetsgruppen. Tystnaden tar jag som ett tecken på att detta är ett känsligt eller främmande ämne och jag tolkar det som ett uttryck för att invanda rutiner är svåra att frångå för övriga i gruppen. Kosovare indikerar att hon vill prata vidare om detta, vilket jag gör en notering om. Detta blir dock aldrig verklighet då hon kort därefter slutar i gruppen.

Cherbel innehar rollen som samordnare för gruppen kommunikatörer. I denna roll ingår att ha kontakt med kommunens samordnare två gånger per termin för planering och uppföljning av verksamheten. Det hör också till Cherbels uppdrag att se till så att gjorda överenskommelser åtföljs.

Cherbel: Innan vi förändrar någonting så måste vi prata med samordnaren och ha hennes godkännande (Arbetsgruppsmöte, 20131014).

Att förändringar av strukturerna är riskabla förstärks ytterligare när Cherbel påtalar att nya arbetsmetoder kräver godkännande från högre ort. Detta indikerar att det är andra än kommunikatorerna som har tolkningsföreträde när det gäller gruppens arbete. Eftersom det är kommunerna som står för de ekonomiska och materiella resurserna i form av tid, lokaler och teknisk utrustning för verksamheten, ligger det implicit att de också har inflytande över vilka arbetsformer som blir möjliga.

Analys utifrån praktikarkitekturer

Kulturella-diskursiva arrangemang

Genom samtalen blir det påtagligt att invanda tankemönster hindrar kommunikatorerna från att förändra strukturen på vardagsarbetet. Ett exempel på detta är när en av kommunikatorerna föreslår en förändring av rutinerna till förmån för ett nytt innehåll och här möts med tystnad från de övriga. Tankemönstren tycks därmed fungera som en resurs som kommunikatorerna utnyttjar för att strukturera sin förståelse av sammanhanget och vilka möjligheter de anser sig ha att agera. Kemmis et al. (2014b) formulerar detta som att det existerar ett gemensamt praktikminne (s. 32), vilket ger form åt vad som är begripligt att säga eller göra i rollen som kommunikator. Detta har utvecklats gradvis utifrån rollen som kommunikatorer och utifrån det sammanhang som de verkar inom. Som kommunikatorer är de därmed också medkonstruktörer till de lokala traditioner som ger vardagsarbetet mening och betydelse (ibid.). Ett genombrott i diskussionerna kommer när kommunikatorerna uppfattar att det går att skapa ett nytt innehåll utan att lojaliteten mot regler och överenskommelser behöver utmanas. En förändring av attityden kan märkas när det står klart att ett nytt innehåll kan infogas i det befintliga informationsupplägget genom små men flexibla lösningar. Exempel på detta är när en av kommunikatorerna redogör för hur han är beredd att utnyttja rasten på ett nytt sätt för att visa hur stegräknare fungerar praktiskt.

Materiella-ekonomiska arrangemang

Verksamheten är avhängig de materiella och ekonomiska resurser som respektive kommun tillhandahåller. Den materiella verklighet-

en erbjuder således vissa möjligheter att utföra uppdraget på och hindrar andra. Strukturen för samhälls- och hälsoinformation varierar från kommun till kommun vilket upplevs både som en möjlighet och en begränsning för förändringsarbetet. I några kommuner utförs exempelvis informationsuppdraget som intensivutbildningar vilket utesluter att pröva på nya arbetssätt under en längre period. Ett annat hinder är att tiden inte medger utflykter eller studiebesök. De materiella och ekonomiska förutsättningarna verkar i det här skedet av arbetsprocessen begränsande för nya arbetssätt att ta form. Lipsky (2010) förklarar att även behovet att hantera en ansträngande arbetsvardag kan hindra nya handlingar. Detta innebär inte att det finns ett motstånd mot förändringar. Svårigheterna kommer sig av att nya arbetsformer utmanar befintliga rutiner som vuxit fram över tid för att underlätta arbetet. Tid för utförande och placering av nya aktiviteter i informationsprogrammet kommer upp i samtalen. Informationen är i väsentlig del en rättvisefråga som bygger på en tanke att alla nyanlända har rätt till samma information. Det framkommer tydligt att kommunikatörernas roll är att förmedla de planerade informationsteman och att likformighet därmed går före pedagogisk design. Samtalen rör hur kommunikatörerna ska hinna med, inte om det som förmedlas är av värde för deltagarna. Om informationsupplägget är i form av hel- eller halvdagar eller i form av intensivutbildningar är således inte en pedagogisk fråga. Detta styrs huvudsakligen av de materiella-ekonomiska arrangemangen såsom lokaltillgång och hur andra delar av etableringsprogrammet passar in i den enskildes etableringsplan. Det existerar därmed en likvärdighetskultur där insatsen handlar om information enligt löpande-band-principen och inte om någon pedagogiskt genomtänkt lärprocess. Lipsky (2010) beskriver dessutom hur medarbetare i offentlig förvaltning ofta brottas med en tillvaro där de utifrån begränsade resurser har att hantera en stor mängd människor. Beslutsfattarnas krav på effektivitet blir då ofta på bekostnad av ett individcentrerat bemötande av deltagarna. Detta blir uppenbart i form av det noggrant indelade schemat för informationsinsatserna, där alla deltagare oavsett bakgrund erbjuds samma information. Att deltagare ansluter och lämnar informationsblocken med oregelbundenhet har också bidragit till att

konstruktionen fått en statisk karaktär. Min tolkning är i detta skede att de rutiner som upparbetats för att underlätta arbetsvardagen svårligen överges för nya arbetsformer, som jag uppfattar att kommunikatörerna inte riktigt tror kan fungera.

Sociala-politiska arrangemang

I samtalen ter sig maktlösheten tydligt. Det praktikekologiska sammanhanget kännetecknas av att det är andra än kommunikatörerna själva som har det största inflytandet över det egna vardagsarbetet vilket framstår som ett hinder för planeringsarbetet. Detta blir uppenbart när strukturer och innehåll diskuteras. Ett exempel på kommunikatörernas underordnade roll är uppfattningen i gruppen att de inte får lämna lokalerna. Trots att MILSA 3 är ett väl kommunicerat projekt på regional nivå inom Partnerskap Skåne, finns det inte några i förväg givna överenskommelser om befogenheter eller särskilt handlingsutrymme för arbetsgruppen under projektiden. Detta innebär att aktiviteter som planeras kontinuerligt måste förhandlas med beslutsfattare innan de kan bli verklighet med deltagare. Undantag är försöken med stegräknare som kan genomföras inom de befintliga strukturerna. Sammantaget upplever jag att detta skapar osäkerhet i hela gruppen om handlingsutrymme vilket bidrar till en försiktig och trevande start för planeringsarbetet.

Det är påtagligt att samordnaren har en position som skiljer sig från de övriga i gruppen. Rollen innebär att ha kontakt med flera av beslutsfattarna och att vara kommunikatörernas röst uppåt i organisationen och beslutsfattarnas röst till kommunikatörerna. Samordnaren är därmed närmast ansvarig för hur arbetet blir utfört och den som styr kommunikatörernas interna samtal och handlingar. Samordnaren är i och med det den ende i gruppen som kan utöva makt över både individen och gruppen. Detta innebär alltså en position som förhandlare inom projektet.

Min egen roll innebär att jag träder in som en "outsider" i ett redan etablerat socialt sammanhang där förändringsarbetet är beroende av hur samarbetet och våra relationer utvecklar sig under

processens gång. Gruppens tvivel och letande efter tänkbara svårigheter är faktorer som stressar mig som handledare. Mycket står på spel och den ovisshet som finns i gruppen i kombination med min ovana att arbeta med en yrkesgrupp som, vad jag uppfattar, har ett starkt begränsat handlingsutrymme gör att jag känner ett behov av att driva på arbetet. Vid genomlysning av inspelningar efter de inledande arbetsgruppsmötena upptäcker jag att jag ofta pratar fort, ibland avbryter konversationer och inte riktigt lyssnar, vilket känns besvärande. Inom aktionsforskning är ju tanken att jag som deltagande forskare ska inta en mer tillbakadragen och stödjande roll i samtalen än vad som ibland är fallet i detta skede av arbetsprocessen (jmf Kemmis et al., 2014a; Somekh, 2006; Wi-beck, 2010). Stressen kan kopplas till min dubbla roll som forskare respektive handledare i projektet, vilket är ett dilemma då rollerna delvis har inbördes oförenliga mål (Olin et al., 2016). Samtidigt som jag som handledare förväntas aktivt bidra till att nå de för projektet uppsatta målen, fordras det att jag som forskare intar en mer analytisk och distanserad position. Jag upplever i detta skede en tydlig önskan bland kommunikatörerna att jag ska ta kommandot och upprätthålla balansen med dem som utförare och med mig som beslutsfattare. Jag tänker att detta har att göra med att de ser mig som en person med inflytande och makt i min egenskap av doktorand vid Malmö universitet. Olin et al. (2016) skildrar hur aktionsforskare inte sällan kan uppleva svårigheter att balansera dessa olika roller. För att stödja kommunikatörerna till att ta större plats i arbetet och för att främja ett gott arbetsklimat understryker jag betydelsen av deras erfarenheter och insider-kunskaper i planeringsarbetet. Min förhoppning är att framkalla en vi-känsla och få alla att känna delaktighet i arbetsprocessen. Inom aktionsforskning betonas just den demokratiska dialogen och delaktighetsperspektivet som ett sätt att skapa förutsättningar för att våga bryta invanda mönster och att undersöka nya sätt att agera på (Kemmis et al., 2014a; Olin et al., 2016). Detta är också min ambition trots svårigheten i att förena de olika rollerna.

Genomförande och konsekvenser av nya aktiviteter

Efter denna för arbetsgruppen något trevande inledning är det med spänd förväntan jag beger mig till Länsstyrelsen. Jag har stämt möte med Baizid och Ali. De har precis avslutat stegräknaraktiviteter med sina grupper. Arbetet har pågått under några veckor och vi ska nu samtala om hur det gått. Jag blir överrumplad över deras entusiasm när de delar med sig av sina upplevelser. Konversationen är inriktad på målgruppen. Deltagarnas positiva reaktioner har smittat av sig på kommunikatorerna. Jag får också ny energi och tänker att detta kan nog bli bra i alla fall. Baizid ger en målande beskrivning i form av ett litet skådespel när han återger gruppens nyfikenhet när de får en stegräknare i handen. Det är underhållande.

Stegräknare

Under hösten 2013 tas olika initiativ i arbetsgruppen och de planerade aktiviteterna provas allteftersom med deltagare. Två av kommunikatorerna har introducerat stegräknare för några grupper och reflekterar över gjorda erfarenheter:

Baizid: Jag var tydlig med att säga att ”det är just för er hälsa” och jag tror att det har uppmuntrat tillräckligt. De var väldigt förväntningsfulla faktiskt – ”vad är detta för en liten magisk låda? Hur kommer det sig? Hur öppnar man den?” (Fokusgruppsamtal Baizid och Ali, 20131014).

Baizid delar med sig och uttrycker entusiasm över hur deltagarnas nyfikenhet riktades mot det han hade att presentera. Han visar glädje över det positiva mottagande som den nya aktiviteten fick och beskriver också hur nytt och främmande det här redskapet var för deltagarna. Ali har också introducerat stegräknare och i samband med detta tagit en promenad med sina deltagare:

Ali: Vi hade själva provat och visste hur det funkade [...]. Vi tog en promenad på 15–20 minuter och alla var med! [...]. Det funkade bra. Alltså under rasten istället för att de sitter och dricker te och röker cigaretter är det bättre för dem att motionera och gå på promenad istället [...]. Sedan tittade vi på stegräknarna hur

många steg (skratt) 2000 - 3000 det var inte så långt. Alla tittade; hur många har du, hur många har jag (skratt), så de har redan börjat prata om det. Så jag tror att det kommer att funka. De var nöjda och vi skrattade och pratade. Det var bra! (Fokusgrupp-samtal Baizid och Ali, 20131014).

Eftersom arbetsgruppens medlemmar själva har använt stegräknare blev det också en personlig erfarenhet som Ali uttrycker är användbar i mötet med deltagarna. Han beskriver entusiastiskt hur aktiviteten direkt inverkar på det sociala klimatet i gruppen när deltagarna spontant börjar samspela med varandra. De hinder som inledningsvis tog upp en stor del av samtalet i arbetsgruppen som till exempel vad göra med deltagare som inte vill vara med, är i detta skede inte en del av samtalet. Genom att utforska stegräknare erbjuds nya positiva insikter som märks i formen av engagemang hos kommunikatörerna. Förväntningar väcks att detta sätt att arbeta som nu erbjuds också ska bidra till att höja motivationen för fysisk aktivitet bland deltagarna. Jag gjorde vid ett tillfälle en deltagande observation när en av kommunikatörerna genomförde en avslutande träff med en grupp som använt stegräknare under två veckors tid. Avsikten med besöket var att ta del av vardagsarbetet på fältet med en deltagargrupp. Trots mina obefintliga kunskaper i arabiska gick det inte att ta miste på inlevelsen och motivationen för uppgiften bland deltagarna. Nya erfarenheter hade därtill genererat många synpunkter och frågor som deltagarna ville ha svar på av kommunikatören.

Även Amin har introducerat stegräknare med en av sina grupper och berättar under ett av arbetsgruppsmötena:

Amin: Personligen tycker jag att de visade mer intresse än vad jag trodde, personligen, ärligt talat tänkte jag - "det här kommer de inte att vara intresserade av" - men det var de faktiskt (Arbetsgruppsmöte, 20131118).

Amin är alltså förvånad över det intresse som gruppen visade för aktiviteten. Han erkänner att han hade små förhoppningar vilket kan tolkas som att han relaterar till tidigare erfarenheter då delta-

garna inte visat så stort engagemang för hälsoinformationen. Genom att även prova en stegräknare själv blir han varse sin egen aktivitetsnivå.

Amin: Jag trodde jag var lat och inte rörde på mig så mycket men det gjorde jag faktiskt! Utan att träna men jag cyklade mest och gick också. Men nu är jag lite nöjd över mig själv! (Arbetsgruppsmöte, 20131118).

Stegräknare är ett effektivt verktyg för att skapa motivation att röra på sig vilket följaktligen är erfarenheter som även Amin gör. Hans entusiasm över den egna aktivitetsgraden i vardagen gick inte att ta miste på när han delade med sig av sina lärdomar.

Artur har efter avslutad aktivitet genomfört en muntlig utvärdering med sin grupp som har använt stegräknare under några veckor. Han delger alla sina erfarenheter vid ett efterföljande fokusgruppsamtal. Det som fångat hans intresse är hur aktiviteten motiverat deltagarna till att röra på sig:

Artur: Deltagarna säger att det är bra att man organiserar det tillsammans i gruppen. Om man är ensam har man inte lust att gå men det finns behov! [...] En (deltagare. Min anmärkning) sa att det var motiverande att gå varje dag (Fokusgruppsamtal 20131120).

Artur redogör för att deltagarna betonar vikten av socialt stöd och hur det bidrar till att skapa motivation för fysisk aktivitet. Genom samtalen med deltagarna blir kommunikatören även varse hur det planerade upplägget, med möjligheten för deltagarna att låna hem en stegräknare, sporrar till regelbunden motion. Genom små förändringar i form av en erbjuden stegräknare går det att tolka att det råder en allmän åsikt i arbetsgruppen att detta skapar ett ökat intresse för fysisk aktivitet bland deltagarna och kan fungera som en resurs i verksamheten.

Besök på träningscenter

I december 2013 kontakter jag ett träningscenter för att undersöka möjligheterna till ett samarbete. Vi har svårigheter att hitta en tid när alla i arbetsgruppen kan följa med på ett platsbesök. De är så upptagna. Efter några veckor lyckas vi i alla fall få till ett möte och vi träffas på träningscentret. Vi möts av ett mycket stort intresse och engagemang och jag känner att detta har en positiv inverkan på arbetsgruppen. De ställer många viktiga frågor för att öka den egna förståelsen om detta nya sammanhang. Cherbel tar också initiativ så att vi kan skissa på ett konkret program. Jag kan avläsa en påtaglig vilja i arbetsgruppen för att genomföra denna aktivitet när vi lämnar mötet. Många inledande problemställningar och diskussioner kring tid och resurser känns nu också avlägsna.

Genom gränsöverskridande samarbete med andra, för arbetsgruppen relevanta yrkesgrupper, blir nya former av samtal möjliga. I december 2014 genomförs ett arbetsgruppsmöte på ett träningscenter vilket erbjuder nya erfarenheter och samtal kring ett kommande målgruppsbesök. Cherbel delar i slutet av mötet med sig av hur han ser på på träningsverksamheten i relation till målgruppens behov:

Cherbel: Syftet är att våra deltagare som kanske inte vet, jag visste själv inte, om vissa träningar... vi vill att våra målgrupper som har lite svårt att hitta det som passar dem får det tillgängligt här hos er och får komma hit och titta och se de olika passen och sedan kan de välja själva. [...]. Jag har bott 10 år i Sverige och aldrig varit här. Jag är lite imponerad faktiskt av de aktiviteter som finns här [...]. Det är enkelt och det passar våra målgrupper eftersom de är mellan 20 och 65 år och vissa kvinnor vill inte träna där det finns män (Arbetsgruppsmöte 20140120).

Samtalet genomsyras av samma iver som Cherbel uppvisade i ovanstående citat. Han uttrycker hur denna miljö kan bidra till att skapa motivation hos målgruppen som kan vara sporrande för var och en. Besöket förefaller ha bidragit till nya insikter hos honom att denna träningsmiljö har något att erbjuda alla oavsett ålder el-

ler kön. En i personalen bekräftar kommunikatörens resonemang och klargör vidare:

Stefan: Det du pekar på är jätteviktigt [...]. Det finns en jättestor spännvidd i hur tränad man är och därför tror vi på att det finns ett stort "smörgåsbord" att välja utifrån (Arbetsgruppsmöte 20140120).

Stefan är utvecklingsledare och beskriver att en central utgångspunkt för hur de format verksamheten är att det ska finnas något för alla oavsett träningsnivå. Tillgång till ett gym enbart för kvinnor är ett exempel på hur utbudet förändrats för att öka tillgängligheten för fler.

I diskussionerna spåras också en önskan bland kommunikatörerna om att få tillstånd ett samarbete mellan träningscentret och arbetsförmedlingen som har det yttersta ansvaret för etableringsprogrammet:

Cherbel: Alla våra deltagare ingår i en etableringsplan som Arbetsförmedlingen har ansvar för och i den finns inte utrymme för träning och friskvård. Tanken på lång sikt är att vi vill att det ska bli en fast aktivitet där Arbetsförmedlingen lägger en plan för deltagarna. Där alla våra deltagare får testa och samtidigt blir motiverade och själva väljer att fortsätta (med fysisk aktivitet. Min anmärkning) (Arbetsgruppsmöte, 20140120).

Flera av kommunikatörerna anser att det är viktigt med ett tydligare fokus på hälsofrämjande åtgärder så att fysisk aktivitet finns med som en del i den etableringsplan som görs upp mellan arbetsförmedlingen och den nyanlände. Det går också att förstå att detta inte är någon lätt process utan kräver att Arbetsförmedlingen tar ett större ansvar för samarbete kring dessa frågor eftersom tillgängliga resurser inte gör det möjligt att erbjuda målgruppen denna typ av aktiviteter inom verksamheten.

Nedanstående dialog är ett exempel på hur studiebesöket erbjuder en ny kontextuell insikt för kommunikatorerna, som ofta ser språket som en anledning till att nyanlända exkluderas i olika sammanhang och miljöer.

Cherbel: Jag bara tänker, hur är det med språket?

Lotta: Språket brukar sällan vara ett problem. Gympa bygger ju på att man härmar. Vi har ju döva studenter som går på gympa och de kan träna lika bra. Många utbytesstudenter kan så småningom räkna på svenska och de lär sig de ord som återkommer.

(Arbetsgruppsmöte, 20140120).

Lotta utgår från sina erfarenheter av att under flera år ha arbetat med att utveckla en breddad träningsverksamhet som vänder sig till många. När hon ger exempel på personer som deltar utan gemensamma språkliga färdigheter, skapar hon möjligheter för kommunikatorerna att tro på att ett besök för deltagarna kan vara genomförbart. Citatet nedan vittnar också om hur diskussionerna med personalen genererar insikter om att deltagarbesök indirekt kan vara viktigt ur flera perspektiv:

Cherbel: Jag känner att när vi gör det här besöket med våra deltagare så har vi något praktiskt från verkligheten som vi kan utgå ifrån när vi sedan pratar med Arbetsförmedlingen (Arbetsgruppsmöte, 20140120).

Nya erfarenheter skapar möjligheter för nya samtal i det praktik-ekologiska sammanhang som kommunikatorerna är en del av. Detta väcker följaktligen förhoppningar om att få en ökad trovärdighet i samtalen med Arbetsförmedlingen. I observationerna synliggörs inte bara möjligheter utan också hur de strukturer och regelverk som omger praktiken försvårar arbetsprocessen med att initiera nya aktiviteter med deltagargrupper.

Cherbel: Vi kan bestämma tidpunkt preliminärt men jag måste prata med samordnaren. Jag bestämmer inte detta själv (Arbetsgruppsmöte, 20140120).

Under samtalet blir det återigen uppenbart att besluten kring verksamhetens utformning och organisering sker utifrån kommunernas önskemål och behov. Cherbel hänvisar tydligt till att rollen som kommunikatör innebär att hålla fast vid de anvisningar och avtal som är ingångna med kommunerna. Även under ett pågående förändringsarbete är kommunikatörerna begränsade i att utveckla nya metoder eller strategier utan att kontinuerligt be om lov. Det upplevs gå emot de åtaganden och ansvar som den egna yrkesrollen kräver.

Det är dagen för vårt första deltagarbesök. Deltagarna leds in i ett konferensrum. Jag är nervös. Det är viktigt att mötet blir bra och jag känner ett stort ansvar. Tänk om det blir misslyckat? Vad gör vi då? Stefan håller i informationen. Han är van vid detta och berättar ledigt om allt vad som erbjuds, kostnader och tillgänglighet. Allt går i en rasande fart och jag hoppas att tolken hinner med. Till min glädje ställer gruppen många frågor och verkar genuint intresserade. En man frågar om han kan få hjälp med sin skottskadade höft. Nu får en arabisk kvinna som tränar på träningscentret, ordet. Hon berättar på arabiska om hur det är att träna här och vad träningen betyder för henne. Det ställs nya frågor från publiken. Därefter är det dags för praktiska delen av programmet. Samtliga vill delta. Ingen har kläder med sig. Personalen springer efter låneskor som inte räcker till alla. Männen beger sig till gymmet och kvinnorna provar dans och gympa till musik. Efteråt är jag lättad. Besöket blev en succé. Jag söker upp Stefan på hans kontor för att tacka för att vi fick komma. Han är märkbart tagen av vissa av de frågor han fick och glad över det intresse som deltagarna visade.

Efter att ha genomfört ett deltagarbesök på träningscentret i början av februari 2014 genomförs ett fokusgruppssamtal med de kommunikatörer som deltagit. En av kommunikatörerna redogör för

deltagarnas reaktioner när de, med få undantag, besökte ett träningscenter för allra första gången.

Dima: Så fort vi kom in så slappnade de av och blev glada. Det såg man på deras ansikten (Fokusgruppsamtal 20140306).

Dima beskriver hur hon veckan före besöket informerade deltagarna om studiebesöket. Under vårt samtal reflekterar hon över hur det motstånd som hon inledningsvis mötte från deltagarna förbyttes i nyfikenhet och entusiasm när de väl var på plats. Genomförda observationer bekräftar också kommunikatorens bild.

Intresset var stort bland deltagarna och alla deltog i någon aktivitet trots att detta var en helt ny erfarenhet för de allra flesta. Eftersom de redan innan besöket fattat beslut om att inte delta uppstod en situation där merparten deltog i sina vanliga kläder och i bara strumplästen. Personalen lånade ut de låneskor som fanns tillgängliga (utdrag ur loggbok 20140213).

Dima leder in samtalet på angelägenheten i att skapa möjligheter för målgruppen att få träda in i nya sociala rum av det slag som erbjuds inom projektet.

Dima: Det är viktigt att lyfta fram de bra sakerna i Sverige. Nu när ni ska åka till naturen med en grupp i maj. Jag tycker att sådana studiebesök är väldigt viktiga för grupperna för att de får se vad som finns i Sverige, istället för att sitta hemma. När jag slutar mitt jobb eller inte har något att göra- istället för att sitta och tänka på kriget och sådana saker- njut av att du bor i Sverige, njut av naturen här i Sverige och gå ut och motionera. Det finns många saker som man kan lära sig av er svenskar som ni vet finns (Fokusgruppsamtal 20140306).

När Dima tar sig själv som exempel och framhåller att konkret vägledning kan erbjuda möjligheter till en större delaktighet i samhället går det att förstå det utifrån hennes egna erfarenheter och insikter som tidigare nyanländ. Jag noterar i min loggbok att hon

diskuterar i termer av ”ni” om projektet vilket väcker funderingar om detta är ett uttryck för att hon är timanställd och hoppar in vid behov, vilket hindrar henne från att uppfatta att hon tillhör arbetsgemenskapen. Behovet av personal växlar i kommunerna vilket skapar rörlighet i arbetsprocessen då det ibland är olika personer som planerar och andra som genomför de planerade aktiviteterna med deltagare.

Naturbesök

I början av februari handlar våra samtal om hur vi kan få till ett naturbesök med några grupper. Jag har bjudit in Marie, som är naturvägledare, till ett måndagsmöte på Länsstyrelsen. Hon och jag har träffats en gång innan och jag skriver i min loggbok: ”Det kändes skönt att ha någon utomstående med”. Marie har stor erfarenhet av att informera om naturen för ovana besökare. Detta känns också i hennes sätt att prata och det märks att kommunikatörerna omgående får förtroende för henne. Marie är så positiv och har många bra idéer som går hem bland kommunikatörerna. Hon ger intryck av att förstå vad som kan vara viktigt att veta om naturen om man är nyanländ. Vi fattar beslut om att vi ska hälsa på henne i skogen, i början maj. Målet är att planera ett program för ett deltagarbesök i juni. Efter mötet är flera av kommunikatörerna påtagligt nöjda.

Samtalet med naturvägledaren bidrar till att samtalet konkret handlar om den naturmiljö som är aktuell för deltagarbesök:

Marie: Skrylle är bra för dels går det en buss dit så det går att ta sig dit lätt om man inte har bil, dels är det bra nybörjarnatur. Det finns många tydliga leder och det finns människor som jobbar där så det går alltid att alltid fråga om hjälp. Det går också att boka grillplats gratis. Det är lätt att göra saker i Skrylle men man kan ändå se riktigt fin natur.

Baizid: Var ligger det? Jag vet inte exakt var det ligger för jag har aldrig varit där.

(Arbetsgruppsmöte, 20140210).

Nästan ingen av kommunikatörerna har besökt detta naturområde och samtalet erbjuder ny kunskap om vad denna plats kan ge målgruppen. Tid och innehåll blir en del av diskussionerna när besök med deltagare kommer på tal.

Cherbel: Jag tänker direkt nu att det kan vara en del av information när vi pratar om naturen. Att vi gör ett besök och pratar om Allemansrätten och allt möjligt inom temat. Men vi har max 2,5 timmar för det här temat.

Ali: Vet du vad - vi kan ha två teman så vi kan informera på förmiddagen och sedan åker vi ut och stannar till 15.

Anna: Skulle man inte kunna ha all information i skogen istället?

Ali: Problemet är att vi har två teman (per gång. Min anmärkning). Vi har alltså natur och miljö och sedan allergi. Så allergi måste vi informera om samma dag. Det är bättre att vi informerar en och en halv timme (om allergi. Min anmärkning) och sedan åker vi ut och informerar om natur och miljö.

Artur: Men kan vi inte flytta det temat (om allergi. Min anmärkning)?

Cherbel: Vi kan inte göra så.

(Arbetsgruppsmöte 20140210).

Samtalet ovan är ett exempel på hur rutiner och tidscheman skaver mot möjligheterna att planera för nya aktiviteter. Detta bidrar till svårigheten att frigöra tid för ett längre besök i naturområdet. Jag försöker medverka i samtalet genom att ställa frågor som kan bidra till nya sätt att tänka kring hur informationen kan struktureras för att skapa tid för ett nytt innehåll. Planeringen av kommunikatörernas arbete sker i början av varje termin och ligger därefter fast ett halvår i taget. Cherbel, i sin samordnande funktion, vidmakthåller överenskomna strukturer. Den medverkande naturvägleda-

ren föreslår att informationen kan ske i Friluftsförbundets lokaler. Hon utvecklar resonemanget genom att ge exempel på fler teman som är möjliga att genomföra i samband med ett naturbesök. Detta bidrar till att samtalen tar en ny vändning:

Marie: Men ni har ju fritid, kultur och föreningsliv och då kan deltagarna ju få träffa friluftsförbundet.

Ali: Ja, inte bara det för vi har kost och motion. Alltså vi har fritid och kultur och vi har kost och motion - på samma dag.

Baizid: Det är ett ännu lämpligare tema där (i skogen. Min anmärkning).

(Arbetsgruppsmöte 20140210).

Naturvägledarens tankegångar bidrar till att kommunikatorerna blir engagerade när de finner lösningar som kan skapa det tidsutrymme som fordras för aktiviteter som är beroende av att de lämnar undervisningslokalerna. Det uppstår en livlig diskussion när flera i gruppen får klart för sig hur de kan hålla fast i sina teman även om aktiviteter genomförs i nya omgivningar. I samtalet märks hur arbetsprocessen bidragit till nya insikter som kläs i ord och sätts i förbindelse med kommande aktiviteter:

Baizid: Vi informerar om Allemansrätten, teoretiskt alltså – nu kan de själva få uppleva det [...]. Det är verklighetsbaserad erfarenhet. Jag knyter an till stegräknarna (Arbetsgruppsmöte 20140210).

Baizid ser en koppling mellan stegräknare och naturbesök. Deltagarna får på detta sätt uppleva ett innehåll på ett mer verklighetsförankrat sätt. Efter samtalet reflekterar Baizid kring sina upplevelser av mötet med naturvägledaren:

Baizid: Hon ser inga hinder med saker och ting! Hon är öppen - en fantastisk människa! Det var som att rensa vägen. Det känns

mycket lättare. Det kanske du också märkte? Man träffar inte sådana människor så ofta (Arbetsgruppsmöte 20140210).

Det Baizid ger uttryck för visar hur diskussionerna med naturvägledare bidrar till att öppna upp för nya sätt att se på den egna vardagspraktiken vilket upplevs stimulerande. Arbetsgruppen förlägger under våren 2014 även ett arbetsgruppsmöte i det aktuella naturområdet vilket ger ytterligare perspektiv genom nya samtal med naturvägledaren och friluftsförbundets representant. Så gott som ingen av kommunikatörerna har besökt friluftsområdet tidigare och observationer vid tillfället förstärker bilden av att detta öppnar upp för nya erfarenheter. I loggboken beskriver jag mina upplevelser:

Promenaden vi genomförde blev mycket bra. Vi gick myrstigen och Marie föreslog att vi genomför just den vandringen med gruppen i juni. Hon berättade väldigt trevligt och det inbjöd till att alla blev intresserade. Frågor ställdes om olika växter som vi träffade på längs vägen, om det finns några farliga djur. Frågorna fick mig att tänka på hur lätt det är att ta saker för givna. Jag känner att det etablerades en riktigt bra kontakt mellan Marie, Titti (representant från Friluftsförbundet. Min anmärkning) och kommunikatörerna. Ett väldigt bra besök för oss alla (utdrag ur loggbok 20140521).

I juni 2014 genomförs det första naturbesöket med en deltagargrupp och den kommunikatör som medverkar vid tillfället reflekterar under ett fokusgruppsamtal kring sina erfarenheter av besöket:

Cherbel: Jag tänker, utifrån det intresse jag såg hos målgruppen för att delta i olika aktiviteter och utifrån det jag har pratat med gruppen om, så jag tycker det är jätteviktigt (med naturbesök. Min anmärkning). Jag tycker inte det är så svårt att implementera det (naturbesök. Min anmärkning) men jag tänker på transportkostnaderna. Om man ska planera det här som en del av hälsoinformation, det går att göra det. Men samordnarna måste vara lite mer flexibla [...]. Det här är information på ett annat sätt än

att sitta och lyssna i klassrummet. Vi måste jobba lite mer med dessa frågor (Fokusgruppsamtal, 20140609).

Ovanstående resonemang tyder på en förståelse för betydelsen av en förändrad hälsoinformation - inte minst i form av ökad motivation för hälsa och fysisk aktivitet bland deltagarna. De hinder som är iakttagbara handlar om avsaknaden av resurser och bristen på det handlingsutrymme som krävs för att på allvar kunna etablera de nya arbetsformerna inom den egna praktiken.

Nya arbetssätt kräver nya rutiner

I arbetsgruppen tas ett kollektivt beslut att avsätta tid för en gemensam workshop för att få bukt med en del svårigheter som uppstått under arbetets gång. Under en eftermiddag diskuteras hur arbetet kan struktureras på ett bättre sätt för att underlätta vardagen.

Cherbel: Jag tycker att vi har haft lite problem med att dokumentera. Vi har problem speciellt i den arabiska gruppen, till exempel vid överlämning från en kommunikatör till en annan kommunikatör. En kommunikatör delade ut stegräknare och när man skulle samla in så var det en annan kommunikatör. Jag känner att vi har lite problem med rutinerna. Vi diskuterade och sa att vi också måste hitta en struktur där allt dokumenteras på ett professionellt sätt (Arbetsgruppsmöte 20140414).

Cherbel menar att en tydligare struktur skulle underlätta arbetet. Det rådande sättet att organisera vardagsarbetet på innebär att kommunikatörerna cirkulerar mellan olika grupper och att flera av kommunikatörerna därmed möter respektive grupp. Kommunikatörerna förväntas även samla information om antalet deltagare och vilka grupper som genomför aktiviteter. Underlaget ska användas till den rapport som projektledningen ska sammanställa till Europiska flyktingfonden efter projekttidens slut. Observationerna visar på att dokumentationen, som ska ske inom ramen för det ordinarie arbetet, hindras av såväl tidsbrist som avsaknad av rutiner. Kommunikatörerna uttrycker en önskan om att skapa en manual där arbetsuppgifterna stegvis definieras:

Baizid: Manualen borde vara en lista på några punkter som preciserar vad man ska göra. kanske fem, sex max sju punkter om hur man ska hantera det här. Dokumentation, hantering, lämning och allt (Arbetsgruppsmöte, 20140414).

Att vara en del av projektet innebär att nya arbetsuppgifter tillkommer vilket bidrar till viss oordning i vardagsarbetet för kommunikatörerna. Det uppstår därför ett behov av att skapa nya rutiner. Kommunikatörerna efterfrågar en skriftlig instruktion som kan möjliggöra en smidig arbetsprocess utifrån en tydlig struktur där alla steg definierats. Erfarenheter av genomförandet av nya aktiviteter ger också upphov till nya förslag på hur arbetet kan organiseras.

Artur: Jag tror det är jätteviktigt att man i början planerar med en person och det från början till slut. Det är han eller hon som ska ta hand om detta annars blir det förvirring och det blir inget bra resultat (Arbetsgruppsmöte, 20140414).

Artur föreslår att de ska frånga det tidigare upplägget och att en kommunikatör ska ta ansvar för en deltagargrupp istället för att kontinuerligt skifta mellan grupperna. Förslaget möts av visst motstånd:

Cherbel: Det behöver inte vara samma person. Jag vill också att vi använder alla kommunikatörerna i de här aktiviteterna för det är olika upplevelser och olika erfarenheter. Vi är inte lika heller som kommunikatörer och det är bra att träffa olika kommunikatörer (för deltagarna. Min anmärkning). Om man bara hittar en rutin så blir det inte svårt med överlämning. Vi har nu lärt oss en hel del så det är bara att hitta en plan (Arbetsgruppsmöte, 20140414).

I sin roll som arbetsledare framhåller Cherbel att det är viktigt att alla kommunikatörer är med i arbetsprocessen och lär sig de nya arbetssätten i mötet med deltagarna. Det är möjligt att tolka detta på olika sätt. Jag förstod av hans uttalande att han tänker pedago-

giskt, det vill säga att det kan vara väsentligt för deltagarna att erbjudas flera möjligheter att förstå innehållet, då man får höra det från flera personer. När kommunikatörerna medverkar i olika grupper och sammanhang blir de efterhand väl insatta i varandras arbete vilket möjliggör att delta på lika villkor i förändringsarbetet. En annan tolkning kan vara att denna organisering hindrar förändringsarbetet då det skapar oreda, men att det trots detta finns goda skäl att hålla fast vid tidigare mönster. Verksamheten är rörlig då den växlar i omfång beroende på kommunernas behov. Genom att ha en personal som dels är van att ambulera dels är bekant med lokaler och förutsättningar i samtliga knutpunkter kan de utgöra en flexibel resurs utifrån rådande förutsättningar.

Nya erfarenheter generar nya samtalsmönster

I samband med mina observationer vid ett naturbesök blir det tydligt hur detta tillfälle skapade engagemang både bland kommunikatörerna och deltagarna. Denna bild förstärks också under efterföljande samtal med en av kommunikatörerna:

Cherbel: Jag börjar med min egen upplevelse. Det var jättestor skillnad i informationsintagning jämfört med att sitta i klassrummet. Detta påverkade hela dynamiken för informationen. Jag tycker det är ett jättebra sätt att ge information på. Ofta när man sitter i klassrummet i traditionell undervisning, blir det tråkigt efter ett tag och de kan inte koncentrera sig och fokusera [...]. Men vid besöket var det är en jättestor skillnad hur de bemötte informationen och hur de upplevde det. Jag märkte det genom de frågor man ställde och dynamiken i gruppen och hur de frågade varandra efter vissa saker. Jag märkte också att de började tänka på viss information som vi gett i klassrummet för länge sedan. Det togs upp när vi promenerade. Vissa började ställa frågor till mig. Jag kände att de var mer naturliga också i sina frågor och beteende. Du vet man är ofta trött i klassrummet, och det gör det svårt att koncentrera sig. Men här var de mer livliga - det var mer frågor, det var mer socialt och vi var mer nära varandra också (Fokusgruppsamtal 20140609).

Cherbel beskriver både vilken skillnad det blir för deltagarna och hur den egna yrkesrollen förändras när nya aktiviteter erbjuds. I det traditionella upplägget är kommunikatorerna bundna till sitt informationsmaterial och Powerpoints. Att levandegöra informationen med praktisk tillämpning upplever han bidrar till att skapa en tydligare närvaro och ett ökat intresse hos deltagarna. Detta är i sig stimulerande och han beskriver också en ökad närhet till deltagarna. I citatet ovan lyfter Cherbel även fram en annan intressant iakttagelse som tycks ha gjort stort intryck på honom; deltagarna erinrar sig plötsligt tidigare information som nu får ett sammanhang och en inramning som medför att de ställer relevanta frågor och blir mer aktiva. Cherbels beskrivning ligger i linje med mina egna observationer vid tillfället:

Deltagarna är nyfikna och verkar intresserade av att lära sig om naturen. För flera av deltagarna är det första gången de går en naturpromenad. De ställer många frågor. Cherbel berättar att en av deltagarna undrar om man får vara här ute i naturen 2–3 timmar och det ställs frågor om det finns några farliga djur. Flera uttrycker att de ska ta med sina familjer hit. Cherbel vill ha mer tid vid nästa besök 8-17 (utdrag ur loggbok 20140521).

Kemmis et al. (2014b) betonar att lärande innebär att invigas i samtal, handlingar och de relationer som karaktäriserar en specifik praktik. Genom diskussioner i arbetsgruppen, med naturvägledaren och besök i naturområdet har Cherbel fångat upp nya perspektiv och vidgat sin egen förståelse. Detta blir även explicit i nedanstående citat:

Cherbel: Närheten (till naturen. Min anmärkning) var väldigt viktig för att de ska ta emot informationen. Jag kände också att de var mer trygga ute, för okey jag hade rollen att vara ledare men jag var ändå väldigt nära dem. Jag var en del av gruppen, jag kände vad de kände och jag upplevde vad de upplevde. Viss information var ny även för mig och de märkte detta och det var jättebra för dem. På det viset kände jag att det var en jättebra metod att ge information på, ute i naturen. Det är min upplevelse.

Men via respons från dem också. De (deltagarna. Min anmärkning) pratade också om bemötandet från personalen på Skrylle. Det var jättebra. Dom var inkluderande. Dom har aldrig fått sådan information tidigare, de har aldrig blivit respekterade på det viset. Personalen var hjälpsamma men samtidigt en del av gruppen. De var också för vissa en möjlighet att prata svenska med personalen (Fokusgruppsamtal 20140609).

Cherbel formulerade sig på ett liknande sätt som naturvägledaren och friluftsförbundets personal. De resonerade kring närheten till naturen och diskuterade vikten av att känna sig trygg i naturen som förstagångsbesökare. Han anpassar nu denna kunskap till det egna sammanhanget och rollen som kommunikatör. I samtalet betonar han hur de naturliga relationer som uppstår mellan personalen och deltagarna bidrar till att deltagarna känner sig trygga, sedda och respektfullt bemötta.

Erfarenheter som görs tillsammans med deltagargrupperna ger också näring till nytt innehåll i samtalen. Detta blir synligt vid flera tillfällen. Exempel på detta är vid ett samtal då Amin resonerar om vad förändringsarbetet bidragit med när det gäller det egna arbetet med deltagargrupperna.

Amin: Det ger mer förtroende till oss. Vi har pratat om någonting och sedan får de gå och testa det. Det är praktiskt, smidigt och det kostar inte så mycket. Det gör temat mer spännande och roligt att de fick göra saker och lära saker genom att göra. Samtidigt blir de motiverade – det ser vi [...]. Man refererar ju till det här när vi pratar om hälsa, kost och motion till exempel som vi har som tema (Fokusgruppsamtal 20141020).

Amins resonemang är i linje med det Faskunger (2011) kommit fram till. Författaren understryker att lusten att bli fysiskt aktiv för den ovane är helt avhängig hur information och handledning kring hälsofrågor utformas. Amin beskriver hur deltagarnas nya erfarenheter av fysisk aktivitet också kan fungera som ett verktyg för reflektion.

Träningscenter

Under andra året av projektet genomförs ett nytt besök med deltagare på ett träningscenter. Vid efterföljande fokusgruppsamtal noterar jag att kommunikatörerna är mycket uppmärksamma:

Ali: Jag trodde aldrig, speciellt inte kvinnorna, att de skulle våga vara med. De var direkt med. Jag var mycket glad – de vågar.

Alysar: Jag tror att det var bra för dem att vi var med dem, inte bara för att tolka och översätta. När de skulle träna så sa de till mig: "Kan du vara med?" Sedan vågade de komma med [...]. Jag sa till dem att jag inte varit här innan och att det var nytt för mig också och det motiverade dem. "Om du kan göra det så kan vi också göra det!"

Ali: Det är speciellt viktigt att det finns en kvinnlig kommunikatör (Fokusgruppsamtal med Ali och Alysar, 20141211).

Alysar beskriver hur hon tar på sig en ny roll och själv deltar, trots att hon helt saknar erfarenhet av motionspass. Hon anser att detta gör att kvinnorna i gruppen vågar delta i en grupp med för dem okända motionärer. Gabriella Berger och Anita Peerson (2009) har i sin studie påvisat betydelsen av förebilder för att som oerfaren våga delta i fysisk aktivitet. Även Ali som varit med vid båda tillfällena när deltagargrupper besökt träningscentret, uttrycker en klar förvåning över det stora intresse de visar och att kvinnorna faktiskt deltar aktivt i ett av motionspassen. Detta sätter han i samband med att det finns en kvinnlig kommunikatör närvarande. Observationerna visar att samtalet är centrerat kring att alla de närvarande kvinnorna var fysiskt aktiva och jag noterar att de manliga deltagarna inte nämns alls i sammanhanget, trots att även de deltog mangrant. Jag tolkar detta som att kommunikatörerna anger att kvinnornas deltagande är en exceptionell händelse.

Vid ett arbetsgruppsmöte i den senare delen av projektiden diskuterar arbetsgruppen ett kommande deltagarbesök i naturen. Cherbel har tillsammans med mig och två av kollegorna, under hösten

2014 deltagit i en fortbildningsdag kring utomhuspedagogik. Nedanstående resonemang visar hur detta inspirerar honom att vilja utveckla innehållet:

Cherbel: Jag hade en bra upplevelse från dagen (förra besöket i naturen. Min anmärkning) men jag känner att utifrån den utbildning vi fick i Linköping så tycker jag vi skulle ha lite mer aktiviteter under dagen. Att utveckla programmet mer för deltagarna. [...]. Det tar inte så mycket tid och ändå är det roligt och spännande för gruppen (Arbetsgruppsmöte, 20150126).

Cherbel beskriver ingående innehållet i fortbildningsdagen för alla som var på plats och hur detta skulle kunna tillämpas vid kommande besök för att inspirera deltagarna. Nya erfarenheter kommer till uttryck i form av nya sätt att tala. Detta gör det möjligt för arbetsgruppen att ta del av hans nyvunna erfarenheter. Observationerna tydliggör att erfarenheterna från fortbildningsdagen därmed inneburit att Cherbel är villig att ta ansvar för att erbjuda nya aktiviteter med deltagarna.

Analys utifrån praktikarkitekturer

Kulturella- diskursiva arrangemang

Allt eftersom kommunikatörernas erfarenheter av projektet utvidgas förändras samtalen till att handla om vad de aktiviteter som provats erbjuder för möjligheter till lärande för deltagarna. Genom egen reflektion och i samtal med andra aktiveras kunskaper och blir därmed tillgängliga, vilket kan bidra till att både öka den egna självförståelsen och samtidigt synliggöra handlingsalternativ vilket är centralt inom aktionsforskning (Altrichter et al., 2008; Somekh, 2006). Detta är något som blir allt tydligare under arbetsprocessens gång. Genom att konkret fokusera på det dagliga arbetet i de kollegiala samtalen både i arbetsgruppen och tillsammans med andra yrkesverksamma, uppenbarar sig möjligheter att överge gamla rutiner för andra sätt att göra saker på (Kemmis et al., 2014b). Detta bidrar till att skapa engagemang i arbetsgruppen och möjliggör nya kommunikativa mönster. Detta blir explicit i det att kommunikatorerna använder varandras och andras insikter och

förståelse i samtalen. Vid några tillfällen blir oväntade handlingsalternativ uppenbara exempelvis i samtalet med naturvägledare. Detta beskriver Billy Ehn och Orvar Löfgren (2012) som en kritisk vändpunkt, vilken också bidrar till nya sätt att tala och agera på än tidigare.

Reaktionen från deltagarna låter inte vänta på sig och den passiva anpassning som de tidigare uppvisade för den obligatoriska hälsoinformationens har förändrats och kommer därmed kommunikatorerna till del i form av positiv respons. Feedbacken fungerar som en pådrivare för förändringsarbetet i form av energi till arbetsgruppen. Det kulturella avståndet i de inledande diskussionerna har försvunnit. Upplevelserna inom projektets ram erbjuder insikter och perspektiv på vad fysisk aktivitet kan bidra med inom hälsoinformationens. I takt med att nya arbetssätt prövas upplever jag också att erfarenheterna verkar stabiliserande för projektet. Kommunikatorerna anser att insatserna är betydelsefulla för de nyanlända vilket ger bränsle till förändringsarbetet. Den trevande starten har alltså ersatts av att de nya arbetssätten erkänns som värdefulla.

Materiella-ekonomiska arrangemang

Att utmana gängse arbetssätt upplevs inledningsvis bekymmersamt och mycket tid går åt att diskutera frågor kring *vad* och *hur*. Genom de materiella resurser som erbjuds inom projektets ram, blir det synligt för kommunikatorerna hur en konkretisering av hälsoinformationens kan fungera som ett pedagogiskt verktyg som kan bidra såväl till att höja motivationen för fysisk aktivitet som att skapa nya möjligheter för de nyanlända att närma sig det svenska samhället. Detta är också den huvudsakliga intentionen från statens sida med samhälls- och hälsoinformation inom etableringsprogrammet (SFS 2010:197).

Alltjämt är inramningen en viktig förutsättning i samtalen men det märks en flexibilitet där kommunikatorerna är beredda att rucka lite på temana inom den överenskomna strukturen för att underlätta för nya arbetsformer. När tidigare oprövade aktiviteter testas

sker trots allt ett genombrott i samtalen. De svårigheter som formuleras inledningsvis ersätts av resonemang om hur resurser kan omfördelas och hur rutiner kan skapas för implementering av fysisk aktivitet. Detta resulterar bland annat i konstruktionen av en manual för att underlätta arbetet. Exemplet synliggör hur lärandet om de egna praktikarkitekturerna används för att utveckla verktyg som kan användas att forma och stärka framtida agerande (Edwards-Groves, 2008). Att erbjuda deltagarna alternativ upplevs stimulerande för kommunikatorerna. Ekonomiska begränsningar avhjälpas under projektiden med hjälp av tilldelade resurser avsatta för projektet. Kostnader för bussresor för deltagare är ett sådant exempel. Rådande arbetsscheman och rutiner för hur verksamheten är organiserad är faktorer som försvårar förändringsarbetet. Kommunikatorerna cirkulerar bland annat mellan grupperna vilket komplicerar informationsöverföringen dem emellan under förändringsarbetet. Upplägget och det innehållsmässiga i informationsuppdraget upplevs som det svåraste att överge i samtal om en förändrad praktik.

Sociala-politiska arrangemang

I arbetsgruppsmöten och fokusgruppssamtal framträder tillfredsställelse och glädje över deltagarnas ökande intresse för hälsofrågor när olika aktiviteter efterhand provas. Förändringar av handlingsmönster påverkar de sociala relationerna till deltagarna. Den egna rollen byts från en informatörsroll utan sikte på individen till en roll där individen är i centrum och ges möjlighet att ta ett större ansvar för sitt lärande. Den nya rollen frigör resurser för kommunikatorerna att vara mer personliga och aktivt lyssna in synpunkter från den enskilde deltagaren. Genom frigörelse från tidigare arbetsrutiner möjliggörs för ett mer respektfullt bemötande av deltagarna. Detta tolkar jag som att det nya sättet att agera bidrar till en mer inkluderande praktik. Den distans som kommunikatorerna tidigare tvingats inta gentemot deltagarnas eventuella behov och önskemål har ersatts av en närvaro i samtalet. Deltagarnas synpunkter blir ett viktigt redskap i det fortsatta förändringsarbetet. Observationerna pekar på att aktionsforskningsprocessen därmed

bidrar till att skapa en bättre maktbalans mellan deltagarna och kommunikatörerna.

Den likvärdighetsprincip som är en tydlig förutsättning för kommunikatörernas arbete främjas också av de aktiviteter som provas i projektet. Lipsky (2010) framhåller den orättvisa som kan ligga i att behandla alla människor likvärdigt, vilket regelverk inom offentlig förvaltning ofta föreskriver. Val av aktiviteter ger möjligheter till deltagande utifrån egna förutsättningar och behov vilket medför att likvärdighetsprincipen trots allt blir något som faktiskt främjar förändringsarbetet. De begränsade materiella-ekonomiska resurserna går därmed att hantera och ansträngs inte ytterligare av ett individcentrerat förhållningssätt, trots deltagargruppernas heterogena sammansättning både när det gäller ålder, kön och språkliga förutsättningar.

I samtalen synliggörs ofta känslor av lojalitet och sympati. Flera av kommunikatörerna uttrycker medkänsla med deltagarna, utifrån egna erfarenheter, av vad de nyanlända går igenom. Därmed kan de förstå deltagarna på ett sätt som andra inte gör. Samordnaren låter förstå att de nya erfarenheterna kan fungera som belägg, i möte med beslutsfattarna, för hur en ökad konkretisering av hälsoinformationen öppnar upp för mer påtagliga pedagogiska läroprocesser och inkludering. Förändringsarbetet visar alltså på möjligheter att främja ett större samhällsansvar och därmed göra skillnad i mötet med de nyanlända.

Den maktlöshet som uttrycktes i de inledande samtalen bryts och kommunikatörerna intar en förändrad position som ger dem möjligheter att närma sig en roll som gatubyråkrat (Lipsky 2010). Genom att vara delaktiga i arbetsprocessen har kommunikatörerna skapat ett litet men inte obetydligt manöverutrymme, trots begränsningar i de materiella och ekonomiska resurserna, vilket gynnar det egna arbetet. Jag upplever likväl en lättnad bland kommunikatörerna över att det går att tänja på ramarna utan att de därför måste göra våld på strukturerna eller bryta lojaliteten mot ingångna överenskommelser.

De erfarenheter och kunskaper som kommunikatörerna har och som de kontinuerligt delar med sig av under arbetsprocessen bidrar till att fortlöpande öka min egen förståelse för att de äger mycket insider-kunskap som de genererat under lång tid i yrket. Ett exempel är när vi vid ett tillfälle diskuterar ett framtida cykelprojekt och en av kommunikatörerna reflekterar över vilken betydelse ett sådant projekt kan få: *Våra kvinnor är så bundna till sina familjer och män. Den dagen hon lär sig cykla och hon kommer till stan för att handla och hittar vägen tillbaka – vad tror du hon känner? Det ena ger det andra.* Detta är en naturlig del av deras kulturella förståelse, men för mig är det starka berättelser som påverkar mig mycket.

Avslutande samtal kring arbetsprocessen

Hösten 2014 funderar jag ständigt på huruvida kommunikatörerna känner sig delaktiga och är engagerade i arbetsprocessen. Jag förstår att arbetsbelastningen tynger deras vardag. Situationen påverkar våra möjligheter att ses. Själv befinner jag mig i en intensiv period som doktorand. Jag bearbetar empiri, deltar i seminarier och åker till Göteborg för att delta i en doktorandkurs i aktionsforskning. Här handlar samtalen om vikten av allas delaktighet på lika villkor. Jag blir bekymrad över att vi har så lite kontakt i arbetsgruppen. Försöker maila och ringa men arbetssituationen är ansträngd. Till slut uppenbarar sig en möjlighet att ses. Jag tar mig till en kursgård där gruppen är på internat. Jag blir överraskad över alla nya ansikten som möter mig. Arbetslaget har under hösten utökats med flera nya kollegor. Nu måste jag få tillfälle att ta reda på om kommunikatörerna känner sig delaktiga. För att tydliggöra det jag hoppades på när det gäller ambitioner som ritar jag Lewins cirkel på tavlan. Jag pratar om aktionsforskningsprocessen och gör en sammanfattning över vad vi gjort och vad som kan tänkas vara nästa steg. Vi samtalar om arbetssituationen. Hur den begränsar våra möjligheter att ses. Efter lunch delar kommunikatörerna med sig av sina tankar. De är tydliga med att det är deras idéer och aktiviteter som ligger till grund för förändringsarbetet. Det gör mig lättad. Samtalet innehåller en bekräftelse på allt kan relateras till

aktionsforskning. Samtidigt är begränsningarna ett faktum. De vill men kan inte delta så som de skulle önska. Jag tänker att detta projekt som vi alla egentligen brinner så mycket för är satt på vänt.

Delaktighet

Det blir tydligt att det råder en gemensam uppfattning bland kommunikatörerna om att det är de själva som tagit initiativet till förändringsarbetet. Det blir uppenbart att de känner stolthet över och medansvar för det som åstadkommits hitintills. Genom att våga bryta mönster har det visat sig att det fungerar med nya arbetssätt inom ramen för projektet.

Amin: Idén (med att erbjuda fysisk aktivitet. Min anmärkning) föddes ju bland oss kommunikatörer, så det initiativet har vi varit delaktiga i. Det kom upp hela tiden när vi till exempel hade temat kost och motion och vi pratade mycket om motion. Den här frågan brukade dyka upp både i gruppen (deltagarna. Min anmärkning) och på personalmötena att det skulle vara något praktiskt - såklart har vi påverkat. Sedan kom samarbetet med er. Sedan i planeringsfasen påverkade vi. Vi har suttit tillsammans och planerat. Att verkställa planeringen - det är vi som har gjort det, som har praktiskt tillämpat den idé som vi kom på (Fokusgruppsamtal 20141104).

I Amins beskrivning framgår det klart att projektet tar utgångspunkt i ett förändringsbehov som förts fram av dem själva. Impulser till detta fick de bland annat via önskemål från deltagargrupper. Genom att dela med sig av sin syn på arbetsprocessen låter de mig förstå att de fått möjlighet att vara delaktiga i såväl planering som utforskandet av nya arbetsformer.

Muna: Vi har största rollen kan man säga: vi motiverar, vi visar och vi gör tillsammans. Då är man riktigt, riktigt delaktig tycker jag. Vi har påverkat genom att vi använt och provat stegmätare själva och sedan har målgruppen fått prova.

Baizid: Det är inte så att ni kommer med färdiga produkter till oss "gör nu så alltså" utan vi har suttit med dig och vi har pratat och planerat. Vi har tagit fysiska grejer med oss (till deltagarna. Min anmärkning). Det är vi som propagerar och motiverar i klassrummet. Det är vi som delar ut och plockar tillbaka (stegräknare. Min anmärkning). Så utan oss hade det inte kommit mer än till Länsstyrelsen [...]. Jag kan beskriva alla dessa ord i en sak: vi är en koppling som hänger bakom bilen. Om du har bil och släpvagn men ingen koppling, då kan du inte koppla ihop dem alltså. Så den kopplingen är vi! Du kan ha bilen och släpvagnen för sig själva men du kan inte flytta dem samtidigt. Det måste finnas den där kopplingen med kulan ovanpå.

(Fokusgruppsamtal, 20141104)

Både Muna och Baizid resonerar kring den egna rollens betydelse för förändringsarbetet. Samarbetet i arbetsgruppen har möjliggjort för kommunikatörerna att känna delaktighet i arbetsprocessen och Baizid understryker kommunikatörernas betydelse genom att använda en metafor. Han låter mig därmed tydligt och med viss stolthet i rösten, förstå att utan kommunikatörerna hade projektet inte tagit den positiva utveckling det har gjort. Observationerna får mig att fundera över att kommunikatörernas erfarenheter av målgruppen och insider-kunskaper borde tas till vara bättre, något som jag uppfattar inte riktigt sker idag. Målgruppen för det här projektet är nyanlända flyktingar och under hela arbetsprocessen har det funnits flera tillfällen då det märkts att kommunikatörerna blivit berörda och engagerade av det intresse som deltagarna visar:

Ali: Vi har lärt oss - för mig fanns det inget hopp om de nyanlända, men när vi delat ut stegräknare, varit på Kullaberg, Gerdahallen och Skryllegården. De vill och vi måste hjälpa dem att fortsätta. Det är en viktig del av integrationen om de kommer hit som Alysar sa, på studiebesök, då får de kontakt med svenskar och det blir bättre [...]. Vi har lärt oss mycket men om det finns

mer utrymme med tid och pengar så kan vi göra mer (Fokusgruppsamtal 20141211).

Kommunikatörerna har genom förändringsarbetet blivit varse att motivationen kan påverkas beroende på hur innehållet presenteras. Detta blir tydligt i citatet ovan när Ali lyfter fram att deltagarna i projektet inte är så svärmotiverade, vilket skiljer sig från hur kommunikatörerna såg på saken i början av projektet. I resonemangen märks en förståelse för att resurser och nya arbetsformer kan sporra intresset för olika former av fysisk aktivitet. Detta är någonting som i förlängningen kan bidra till att skapa förutsättningar för både delaktighet, integration och arbete.

Begränsningar

Ett tema som framträder allt tydligare är att ju fler erfarenheter kommunikatörerna får under arbetsprocessen, desto djupare blir insikterna om vad det är som begränsar nya former för hälsoinformation. Detta blir också synligt i våra gemensamma samtal:

Baizid: Låt oss säga att vi tar dem till Gerdahallen – kolla bara hur mycket jobb som ligger bakom den processen. Att ta två grupper till Gerdahallen, som du tycker är självklart att man bara går dit. Nej det kräver tid, tillstånd från AF, kommunen, transporten. Vem? Och var? Och hur? Det blir hur stort som helst (Fokusgruppsamtal med Muna och Baizid, 20141104).

Artur: Det är bra om man skapar utrymme, annars blir det inte lätt för vi är upptagna hela veckan. Vi har inte hunnit eller hinner inte annars (Fokusgruppsamtal med Ali och Artur, 20141104).

Baizid: En viktig grej som vi inte får glömma är att vi är begränsade i vår tid och i vårt utrymme. Vi är begränsade till att informera, förklara och propagera. Stegräknare är en enkel grej men annars har vi som kommunikatörer, förutom en sal för information, inte tillgång till en idrottshall som en idrottslärare har. Vi kan motivera dem (målgruppen. Min anmärkning) till att delta på ett allmänt plan men i övrigt är vi begränsade och det krävs en

specifik planering för att ta dem till specifika ställen (Arbetsgruppsmöte 20150302).

I samtalen återkommer kommunikatorerna ofta till hur de givna förutsättningarna begränsar genomförandet av de flesta aktiviteter som prövas inom projektet. De lokaler kommunikatorerna har till sitt förfogande definierar vad de faktiskt kan erbjuda deltagarna. Stegräknare upplevs som tämligen okomplicerat och genomförbart medan både naturbesök och besök på träningscenter kräver andra resurser än de som normalt står till buds. När Baizid förklarar att de har begränsade möjligheter att erbjuda aktiviteter av det slag som genomförs i projektet, uppfattar jag att han nu har goda insikter i arbetsprocessen och är klar över vad som krävs av både tid och ekonomiska resurser för genomförande. I ett av citaten ovan märks att de anser att jag nog inte riktigt förstår hur begränsade de är när det gäller tid, ekonomiska resurser och inflytande. Även Muna pratar om förutsättningarna för det egna arbetet och hon visar också på en tydlig förståelse av vad som begränsar förändringsarbetet:

Muna: Det är en ny arbetsuppgift och det är en ny metod. Vi är vana att ge information och visa bilder eller film men nu är det ju aktivitet, såklart att det är lite annorlunda. Det är ett annat sätt att arbeta och vi är ju inte vana alls. Så jag vet inte. Det här behöver struktur och planering tillsammans. Det kan vi ju inte själva avgöra, inte bara kommunikatorerna. De här målgrupperna är inblandade med en massa andra myndigheter [...]. Det är inte bara vi som kan avgöra detta utan det behövs att andra myndigheter runt omkring också är med – inte bara vi. Så hittar man den tiden och den processen och strukturen då är det inget problem att vi lägger till detta till våra teman (Fokusgruppsamtal med Muna och Baizid, 20141104).

Givna strukturer och resurser upplevs försvåra implementeringen av nya arbetsformer och det efterfrågas en tydligare samverkan kring såväl strukturer som innehållsfrågor för att få till stånd varaktiga förändringar. I resonemanget framkommer också att deras

position inte medger något större inflytande över den egna verksamheten.

Sammanhangets komplexitet

Kommunikatörerna befinner sig i ett komplext sammanhang och det framgår att det är andra som har tolkningsföreträde över den egna praktikens innehåll och form. Samtalet genomsyras av en oro över hur tidsramarna hindrar medverkan i förändringsarbetet.

Ali: Anna – Jag måste säga en sak – vi har jätte, jättemycket, speciellt vi arabiska kommunikatörer, jätte, jättemycket att göra så därför har vi inte så mycket tid för MILSA [...]. Vi måste ha tid för att kunna göra det. Du har mailat till mig och undrat vad de tyckte (målgruppen. Min anmärkning) och så vidare, men jag kunde inte svara. Det är jättesvårt för vi hinner inte. Nu sitter jag med dig men samtidigt tänker jag jättemycket på grupperna på tisdag, onsdag, torsdag och fredag. Fyra dagar ska jag vara ute. Jag vill bara förklara så om vi missar något så betyder det inte att vi inte är engagerade i MILSA. Men om man har en grupp med 25 så måste man förbereda sig (Arbetsgruppsmöte, 20141208).

Vissa av kommunikatörernas tillvaro är splittrad då även måndagar, som egentligen är mötesdag på Länsstyrelsen, ibland behöver tas i anspråk för informationsarbete. I några kommuner genomför kommunikatörerna intensivutbildningar vilket leder till att några av kommunikatörerna har svårt att delta i den gemensamma mötespraktiken. Detta visar på rörligheten i verksamheten de bedriver och att förutsättningarna tämligen snabbt kan ändras beroende på kommunernas utbildningsbehov. Mina angelägna försök att på annat sätt skapa kontakt med kommunikatörerna försvåras också av arbetsbelastningen. I denna kontext är det viktigt att betona att situationen, som alltså påverkar möjligheterna att bedriva förändringsarbete, är en faktor som kommunikatörerna inte kan styra över. De är en del av ett sammanhang som både är statiskt och föränderligt vilket de inte kan påverka själva utan bara förhålla sig till.

Kommunikatörerna har med egna ögon sett ett stort engagemang bland deltagarna under projektiden och Alysar reflekterar efter besöket på ett träningscenter kring hur hon ser på vad som sätter stopp för att åstadkomma en varaktig förändring:

Alysar: Jag tänker att man ska fråga sig vad det är för syfte med att de ska komma hit och titta på allt detta. Ni vill att de ska fortsätta med detta efter projektet tar slut men om man ska göra det så tror jag inte det räcker med tre veckor gratis. För jag tror att för allt vi gör så måste vi tänka varför vi gör detta. Vad är målet med detta? Målet är inte bara att vi ska visa att vi har ett program. Nej - utan vi vill att detta program fungerar. Då måste vi fråga oss vad vi ska göra för att de ska fortsätta. Jag vet att man inte vänjer sig (vid fysisk aktivitet. Min anmärkning) efter bara några dagar [...]. Arbetsförmedlingen lägger mycket pengar på etableringslotsar och många program och projekt som de har, men om man istället kan investera pengar i sådana här saker så tror jag det ger ett bättre resultat (Fokusgruppsamtal med Alysar, Ali och Artur 20141211).

Alysar är kritisk när hon resonerar kring att det måste finnas en tydlighet i syftet med de olika aktiviteter som erbjuds. Hon efterfrågar klara mål kring vad det egentligen ska resultera i på lång sikt. Hennes resonemang visar att hon tydligt inser att det dessutom krävs stora insatser för att en individ ska bli fysiskt aktiv. Hon önskar en omfördelning av resurser för ett bättre utnyttjande. Alysar betonar också att införandet av fysisk aktivitet skulle vara samhällsekonomiskt gynnsamt.

Framåtblickande lösningar

Under våren 2015 samtalar kommunikatorerna kring vad som kan öka möjligheterna till implementering av arbetsformer likt dem som provas i projektet. Amin klargör hur han ser på saken.

Amin: Om vi ska göra detta nu så vill jag ha lite mer frihet. Att vi kommunikatörer har mer frihet att välja dag och tema utan att ta hänsyn och fråga Arbetsförmedlingen etcetera. Lite mer bestäm-

mande över aktiviteter och som kunde vara friluftaktiviteter i närheten av varje knutpunkt. Det kunde vara i en park för lekar tillsammans. Lite mer frihet! (Arbetsgruppsmöte, 20150302).

Av citatet ovan framgår att genom att förändra strukturer kan det skapas möjlighet att ta kontroll över utformningen av den egna vardagspraktiken. Detta kan enligt kommunikatorerna bidra till nya och mer lämpliga undervisningsformer. Cherbel har en idé om hur detta skulle kunna genomföras:

Cherbel: Det har inget med Arbetsförmedlingen att göra men det är kanske en diskussion som vi behöver ta upp med våra samordnare. Att de bara informeras om att det när som helst kan bli så att vi kommunikatörer tar ut gruppen (Arbetsgruppsmöte, 20150302).

Cherbels och Amins diskussion lyfter fram att strukturerna som omgärdar praktiken är svårbegripliga även för kommunikatorerna själva. Cherbel uttrycker ett behov av att diskutera strukturella förändringar med kommunernas samordnare för att skapa handlingsutrymme som kan möjliggöra nya arbetsformer. Observationerna bekräftar att samtalen haft betydelse för att skapa förståelse för hur fysisk aktivitet kan bli en del av praktiken. Kommunikatorerna har därigenom blivit medvetna om vilka premisser som krävs för att förändra praktiken. I samtalen framkommer det också hur kommunikatorerna under förändringsarbetet upplever att de är medskapare till att utveckla lämpliga lärandemiljöer för deltagargrupperna.

Amin: Vi har börjat fundera mycket mer på fysisk aktivitet. Vi har det som teori i våra hälsoteman. Nu tänker vi mycket mer på att hitta verklig fysisk aktivitet så att det inte bara är teoretiskt utan att det är lika viktigt att göra det praktiskt med målgruppen. För min del är det så att det har ändrat mitt tankesätt. Det räcker inte att bara meddela till målgruppen att göra det och det utan att planera för och erbjuda dem mer fysisk aktivitet (Arbetsgruppsmöte 20150302).

Amin beskriver nödvändigheten i att koppla ihop information med nya erfarenheter. Projektet har lämnat utrymme för att utveckla en ökad medvetenhet om relevansen av fysisk aktivitet som en naturlig del av hälsoarbetet. Flera studier bekräftar att behovet av faktiska upplevelser av fysisk aktivitet för målgruppen är oundgängligt (t.ex. Frisby 2011; Wieland et al 2012). Detta inte minst för att bryta det mönster av stillasittande som kan vara ett resultat av de svårigheter en migrationsprocess kan innebära (Mohamad et al. 2014). Vid observationerna under detta möte noterar jag att samtalet blir livfullt när kommunikatorerna diskuterar möjligheter. Jag uppfattar att den stora utmaningen är att motivera målgruppen vilket blivit möjligt genom en förändrad praktik. De valda aktiviteterna i projektet har dessutom inneburit att alla har kunnat delta oavsett ålder, kön eller bakgrund. I gruppen är kommunikatorerna alltså överens om att det är viktigt att införa nya aktiviteter i undervisningen för att göra den mer levande och intressant. Den fortsatta diskussionen handlar nu om *hur* de ska kunna möjliggöra detta.

Masoud: Jag har ett förslag att vi får undervisa utomhus. Det är logiskt att man pratar om naturen och fritid utomhus. Det är stor skillnad jämfört med i salen mellan fyra väggar. Det kan vara i en park eller var som helst.

Cherbel: Det är en annan känsla när man ser och hör och gör och rör.

Masoud: Ja det är exakt så man gör med dagis och barnen i skolan. Man går till skogen och känner på träd och vatten och skog.

(Arbetsgruppsmöte, 20150302).

Masoud uttrycker hur förändringar som till exempel att ha handlingsfriheten att kunna lämna hänvisade lokaler kan erbjuda nya tillfällen att utveckla hälsotemat på. När han använder ett ord som "logiskt" tolkar jag det som att han inser att allt annat vore mot bättre vetande. Han exemplifierar också med att detta är ett veder-

taget sätt att arbeta med natur och miljöfrågor inom ungdomsskolan. Cherbel ser också möjligheter med de genomförda förändringarna och han har insikt i att verklighetsbaserat lärande är viktigt. Detta är något som även Ali skriver under på.

Ali: Vi har lärt oss av det här att det måste utvidgas och det måste vara mer verklighetsbaserat med fysisk aktivitet. De (deltagarna. Min anmärkning) har precis fått upp ögonen och sedan slutar de (Arbetsgruppsmöte, 20141211).

Citatet ovan pekar på vikten av hälsoperspektiv i hela etableringen. Kommunikatörerna bekräftar att ett verklighetsbaserat innehåll har en positiv inverkan på deltagarnas motivation och bör ges större utrymme än vad som sker idag. Utifrån det sätt Ali uttalar sig på, uppfattar jag även en viss uppgivenhet över att inte kunna påverka mer utifrån den egna rollen då tiden de träffar de nyanlända är begränsad.

Vid vårt sista arbetsgruppsmöte inom ramen för projektet delar kommunikatörerna med sig av de erfarenheter de fått genom att delta i förändringsarbetet. Samarbetet har inneburit att kommunikatörerna har utvecklat en ny förståelse för potentialen i olika aktiviteter. Det blir påtagligt i nedanstående reflektion kring hur naturbesök borde kunna erbjudas:

Artur: Först och främst skulle det (naturvistelse. Min anmärkning) göras oftare till exempel var tredje månad – även på vintern, det gör inget. Som svenskarna säger felet ligger på kläderna. Om man har bra kläder har det (vädret. Min anmärkning) ingen betydelse (Arbetsgruppsmöte, 20150622).

Resonemanget genomsyras av en önskan om att kunna erbjuda deltagarna nya och mer motiverande miljöer som kan stimulera till ett aktivt deltagande bland de nyanlända. Citatet är intressant då det visar på en förändrad attityd hos Artur. Han använder talesättet ”det finns inget dåligt väder utan bara dåliga kläder” för att förstärka sin argumentation att det går att vara ute året runt. Att de

skulle kunna besöka naturen oavsett väder och årstid är något som diskuterats tillsammans med naturvägledaren och hennes argument är nu synliga i deras sätt att resonera. Vid observationer under den inledande fasen av projektet noterade jag däremot att det fanns en utbredd inställning hos kommunikatorerna, att naturbesök enbart kunde genomföras under den varma delen av året. Denna attityd har alltså förändrats under arbetsprocessens gång.

Analys utifrån praktikarkitekturer

Kulturella-diskursiva arrangemang

Kommunikatorernas diskussioner erbjuder olika tolkningar kring inflytandegraden i den gemensamma arbetsprocessen. Samtalen genomsyras av vad som kan beskrivas som en förståelse för att de egna och målgruppens önskemål om fysisk aktivitet ligger till grund för projektets tillblivande. Inom aktionsforskning anses det angeläget att det är just praktikernas egna önskemål och initiativ som ligger bakom de förändringar som ska åstadkommas (Somekh, 2006), vilket upplevs bland kommunikatorerna vara fallet i detta projekt. Trots att ramarna för projektet i slutänden har formulerats och utarbetats av Partnerskap Skåne har det utvecklats en positiv inställning i arbetsgruppen till förändringsarbetet då det uppfattas vara till gagn både för det egna arbetet och för målgruppen. Den bild som inledningsvis tonade fram kring hälsoinformation har förändrats. De egna föreställningarna om målgruppens inställning till fysisk aktivitet och hälsoinformation har utmanats och ifrågasatts. Detta är också påtagligt vid de deltagande observationer som jag genomfört kontinuerligt. Samtalen vittnar om en medvetenhet hos kommunikatorerna om att lärande är beroende dels av hur innehållet presenteras, dels i vilken miljö det sker. Även flera av de studier som nämnts tidigare i denna avhandling bekräftar att ett intresse för fysisk aktivitet kan skapas då det erbjuds på ett för individen passande sätt (se t.ex. Frisby, 2011; Lee, 2005).

Diskussionerna i arbetsgruppen har bidragit till såväl nya insikter som känslor av delaktighet i arbetsprocessen. Den uttrycker stolthet över vad de egna initiativen i förändringsarbetet resulterat i. Andy Hargreaves (2004) som i sin forskning intresserat sig för lä-

rare syn på förändringsarbete, konstaterar att intresset för att delta och genomföra förändringar är avhängigt av om det är påtvingat eller om förändringsarbetet utgår från praktikernas egna önskemål och behov.

I samtalen går det då och då att uppfatta vad Ehn och Löfgren (2012) beskriver som brytpunkter (s. 30) det vill säga när nuvarande strukturer verkligen ifrågasätts. Detta tolkar jag som att det gradvis under förändringsarbetet blivit märkbart för kommunikatörerna hur de kan åstadkomma en motiverande verksamhet om gängse regler och rutiner kunde förändras. I samtalen betonas vikten av faktiska upplevelser i undervisande syfte, för att individen själv ska blir motiverad till fysisk aktivitet. Dessa resonemang bekräftas också i många andra aktionsforskningsstudier inom hälsoområdet (jmf Berger & Peerson, 2009; Frisby, 2011; Lee, 2005; Nelson et al., 2007; Wieland et al., 2012).

I takt med att arbetsprocessen fortgår upplever jag en växande öppenhet från kommunikatörerna, vilket indikerar att arbetsprocessen resulterat i att ett ömsesidigt förtroende byggts upp i gruppen. Wibeck (2010) menar att det ibland kan vara lättare att visa öppenhet mot en "outsider", som kan betraktas som en opartisk gäst, än mot kollegor i den egna verksamheten. En annan tänkbar förklaring är att det efter hand som nya erfarenheter görs formas en ny förståelse som kommer till uttryck under diskussioner och i samtal i arbetsgruppen.

Materiella-ekonomiska arrangemang

En rad potentiella svårigheter som härrör från de materiella och ekonomiska premisserna begränsar utformningen av en verksamhet som på ett varaktigt sätt kan erbjudas målgruppen. För att möjliggöra hållbara förändringar formuleras behov av förhandlingar om tid och resurser med såväl Arbetsförmedlingen som med kommunerna. Projektet utgår från ett tänkt normalläge men med en allt mer ökande arbetsbörda i senare delen av projektiden blir det tydligt hur kommunikatörerna faller tillbaka på sina rutiner för att få vardagen att fungera. Samtalen handlar i detta läge mer om bristen

på resurser för att åstadkomma bestående förändringar. Flera av kommunikatörerna framhåller även tidsbrist som ett hinder för deltagande i den gemensamma mötespraktiken. Projektets materiella-ekonomiska resurser har dock visat på möjligheter bakom olika strukturella hinder.

Inom aktionsforskning är det delade ansvaret och praktikernas egen lust att driva ett förändringsarbete som är i fokus (Rönnerman, 2012), men vid olika tidpunkter under projekttiden upplever jag att de materiella förutsättningarna bidrar till att arbetsprocessen utgör en extra press för kommunikatörerna trots att antalet kommunikatörer mer än fördubblas under projekttiden. Lipsky (2010) förklarar att resursökningar inom offentlig sektor, ofta i form av personalökningar, inte per automatik leder till kvalitetshöjning eller till att önskade förändringar kan bli verklighet. Resursökningar konsumeras istället av att fler människor i behov av hjälp och stöd erbjuds angelägen service. För de enskilda medarbetarna blir resultatet därför sällan någon lindring av arbetsbördan.

I resonemangen framkommer att arbetsprocessen genererar känslor av delaktighet men ibland också frustration när tiden inte räcker till. Hargreaves (2004) understryker att praktikernas inställning till förändringsarbete är avhängigt hur de upplever utsikterna att fullgöra intentionerna med projektet. Om de fysiska ramarna inte är anpassade till vad praktikerna vill åstadkomma, kan det istället leda till känslor av vanmakt. Intresset att delta i projektet finns bland kommunikatörerna, men de upplever också att förutsättningar begränsar möjligheterna att arbeta på de sätt de önskar. En förklaring kan vara att vissa aktiviteter är mer tidskrävande och fordrar mer omfattande planering för att iscensättas med deltagare, något som det inte finns utrymme för.

Genom samtal och dialog i arbetsgruppen har det vuxit fram en tydlig bild av hur små men konkreta förändringar också kan bidra till ett bättre resursutnyttjande. Ett större handlingsutrymme skulle innebära nya arbetsformer vilket skulle ha betydelse för deltagarnas motivation för hälsofrågor och fysisk aktivitet, utan att extra

resurser behöver skjutas till. Exempelvis väcks förslag om att närmiljön kan användas i pedagogiskt syfte för att förstärka temana om natur och miljö.

Sociala-politiska arrangemang

Flera praktiker påverkar kommunikatörernas arbete och i samtalen framgår det att deras roll förhindrar dem påverka utformningen av den egna praktiken. De sociala och politiska förutsättningarna är således närvarande och genomsyrar kommunikatörernas förståelse av att det tillgängliga handlingsutrymmet utgör en begränsning för förändringsarbetet. De har blivit varse hur fysisk aktivitet kan bidra med värdefulla perspektiv för deltagarna och önskar sig ett manöverutrymme, likt det som de tillskansat sig i projektet, för att kunna fortsätta med omväxlande arbetsformer. Det finns önskemål om att lämna den anvisade informatörsrollen.

Arbetsgruppens relationsbyggande och diskussioner med andra yrkesverksamma har inneburit möjligheter till lärande, något som blir synligt i samtalen. Även om den egna förståelsen förändras under arbetsprocessen inser kommunikatörerna att detta inte räcker för att hållbara och varaktiga förändringarna ska kunna bli verklighet. Även Faskunger (2011) understryker vikten av kontinuitet för att kunna etablera fysisk aktivitet som ett naturligt inslag i vardagen över tid. Gruppens samtal utmärks av att om fysisk aktivitet ska kunna få någon betydelse för deltagarna behöver även andra intressenter inom etableringsuppdraget vara involverade. Det fordras också att de praktiker som påverkar kommunikatörernas arbete förändras till stöd för nya arbetsformer. Denna uppfattning får medhåll av Kemmis et al. (2014a) som formulerar det på följande sätt:

Changing practices requires more than changing participants' knowledge about practices; it also requires changing the conditions that supports their practices-the practice architectures that enable and constrain their practices. To have new practices, with new sayings, doings and relatings, we must also have new practice architectures to support them; new cultural-discursive ar-

rangements, new material-economic arrangements, and new social-political arrangements. Only when these new practice architectures are in place can new practices survive (s. 55).

Kommunikatörerna har erfarenheter av olika pilotprojekt vilket resulterat i en insikt att projekt kommer och går men sällan resulterar i några varaktiga förändringar. Denna uppfattning delas av Lipsky (2010) som utvecklar resonemangen och förklarar hur utvecklingsprojekt inom politiskt styrda organisationer ofta genomförs för att exemplifiera hur en föredömlig verksamhet skulle kunna utformas. Författaren menar att dessvärre skulle kostnaderna för mer genomgripande förändringar bli så höga att de inte är politiskt försvarbara annat än i pilotform.

Slutsatser

Så här långt visar studiens resultat att aktionsforskningspraktiken erbjuder möjligheter att åstadkomma en arkitektur som skiljer sig från den som formar vardagspraktiken. Denna arkitektur formas av arrangemang som befrämjar kollegiala samtal, nya aktiviteter och sociala relationer. Inom projektets ram möjliggör de kulturella-diskursiva arrangemangen för diskussioner om villkoren för det egna arbetet och hur nya arbetsformer kan implementeras. De materiella och ekonomiska förutsättningarna bidrar till att öppna upp för en pedagogisk verksamhet som resulterar i ett tydligare intresse för hälsofrågor och fysisk aktivitet hos målgruppen. Detta får ses som ett lovande resultat. Inte minst i ljuset av att just intresse och vilja bedöms som viktiga faktorer för att åstadkomma livsstilsförändringar, som kan främja den egna hälsan (Wester-Wedman, 1988). Projektets sociala och politiska arrangemang erbjuder dessutom kommunikatörerna ett nätverksbyggande som främjar arbetsprocessen. Via MILSA ges utrymme att via konferenser och styrgruppsmöten att sprida det resultat som genereras inom aktionsforskningspraktikens ram. I nedanstående figur (5) synliggörs de arrangemang som ger form åt vardagspraktiken och vilka arrangemang som formar aktionsforskningspraktiken.

Figur 5. Praktikarkitekturer som formar vardagspraktiken respektive aktionsforskningspraktiken

Forskningspraktiken

Efter det att MILSA- projektet avslutats i juni 2015 lämnar jag den gemensamma aktionsforskningspraktiken ungefär lika plötsligt som jag trädde in i den drygt 2 år tidigare, för att huvudsakligen ägna mig åt min egen forskningspraktik. Med utgångspunkt i praktikarkitekturer går det att synliggöra hur en forskningspraktik formas av de förutsättningar och traditioner som explicit råder inom denna praktik (Pennanen al., 2017). Forskningsseminarier, doktorandkurser och textproduktion har varit återkommande aktiviteter i denna arbetsvardag. Genom att både ta del av andras texter och då och då även presentera eget material möjliggörs för doktorander och forskare vid Institutionen för Idrottsvetenskap på Malmö universitet att kritiskt granska och kommentera pågående forskningsprojekt. Sådana aktiviteter framställs som av avgörande betydelse för en god forskningsmiljö. Under doktorandutbildningen styrs vi studenter följaktligen successivt in i forskningspraktiken för att så småningom själva bli bärare av densamma. Under denna fas av avhandlingsarbetet har jag kontinuerligt haft anledning att fundera över vad aktionsforskningspraktiken kan ha fått för konsekvenser på längre sikt. Engagemang som jag upplevde bland kommunikatörerna, men också hos alla dem som på olika sätt var engagerade i MILSA, har satt spår. Det har ökat min förståelse för

att hälsofrågor är ett mycket angeläget utvecklingsområde inom flyktingmottagandet. Deltagandet i projektet har gett insikter om vikten av att utveckla hållbara strategier för detta hälsoarbete. Samtidigt ger Lipsky (2010) en tämligen dyster bild av utvecklingsprojekt som ryms inom byråkratiska organisationer, likt den studerade. De får sällan något riktigt genomslag annat än som tillfälliga insatser. När projekten väl är avslutade verkar det alltså som om allt återgår till ”business as usual”, åtminstone om man får tro Lipsky. En motbild till detta synliggörs, som tidigare nämnts, i den uppföljningsstudie som Rönnerman (2008) genomförde fyra år efter det att kursen *Kvalitetsarbete genom aktionsforskning i förskolan* avslutats. Resultatet visar att fyra av fem kursdeltagare alltjämt använde aktionsforskning för kvalitetsarbetet på sina respektive arbetsplatser. Med dessa olika bilder som följeslagare har det grott en känsla av angelägenheten i att följa upp och reda ut vad aktionsforskningsprocessen fört med sig i ett längre perspektiv. I arbetsgruppen fanns i slutet av projektiden en klar bild av vad som krävs för att få till stånd mer motiverande arbetsformer. Samtidigt synliggör processramen att de hinder som motverkar implementeringen av ett mer hälsofrämjande praktik exponeras. Frågan som utifrån detta bör ställas är därför om aktionsforskningsprocessen har lämnat några mer långsiktiga spår efter sig i verksamheten. I april 2017, två år efter det att projektet avslutats, återvänder jag därför till arbetsgruppen för att söka svar på frågan om det gemensamma aktionsforskningsprojektet genererat några förändringar på längre sikt. I nästa kapitel redovisas resultatet av detta arbete.

6 TVÅ ÅR SENARE

För att ytterligare fördjupa förståelsen för verkningarna av förändringsarbetet i ett längre perspektiv återvänder jag i detta kapitel till arbetsgruppen¹⁵ för att samla ny empiri. Avsikten är att, vid denna tidpunkt, nästan två år efter det att projektet avslutades, ta reda på om aktionsforskningsprocessen inneburit några reella förändringar i kommunikatörernas vardagspraktik. Genom att undersöka de praktikarkitekturer som formar verksamheten vid denna tidpunkt, är min intention att i samtalet försöka spåra vad som kan relateras till det gemensamma aktionsforskningsprojektet. Därmed blir det relevant att iaktta vad det är som nu är meningsfullt att samtala om vad gäller det egna arbetet. Liksom tidigare används praktikarkitekturer (Kemmis & Grootenboer, 2008) för att sortera och synliggöra mönster i det empiriska materialet.

Rådande vardagspraktik

Efter att ha bokat tid med kommunikatörerna träffas vi för ett uppföljande fokusgruppssamtal. Det är länge sedan vi arbetade tillsammans. Det blir ett glatt återseende. Min plan är att lyssna efter vad kommunikatörerna spontant väljer att prata om. Jag vill därmed undvika att styra samtalet i någon riktning. Konsekvensen blir att jag inledningsvis uttrycker mig lite vagt kring syftet med mitt besök. Detta uppfattar jag bidrar till att dialogen blir en aning tre-

¹⁵ Samtalet genomfördes 170424. Vid detta tillfälle närvarade 5 av de 6 kommunikatörer som deltog i aktionsforskningsprojektet (MILSA 3).

vande i början. Väl igång med samtalet beskriver en av kommunikatörerna hur verksamheten utvecklats.

Amin: Vi har ökat verksamheten. Vi har jättemånga grupper. Idag är vi 23 anställda jämfört med när du först kom i kontakt med oss – hur många var vi då (7 stycken. Min anmärkning)? Vi har blivit en enhet nu. Det är det som har hänt också. Tidigare var vi en del av social hållbarhet. Där har man en intern regel att en chef inte ska ha mer än 25 personal under sig.

Anna: Hur känns det för er?

Amin: Faktiskt så är det ingen skillnad. På organisationsnivån så ville man splittra det men för oss, praktiskt i vårt vardagsarbete, har det ingen påverkan.

Baizid: Vi är en liten stat med egen flagga (alla skrattar).

Genom Amins redogörelse blir det påtagligt att den personalökning som skett de senaste årens sätts i samband med det stora antalet nyanlända som fått uppehållstillstånd. Detta har fått till följd att verksamheten nu ryms under en egen enhet. Av Baizids konstaterande uppfattar jag att det är en förändring som är av betydelse för honom. Liknelsen han använder skulle kunna tolkas som ett uttryck för känslor av ett ökat erkännande genom att verksamheten nu står på egna ben. En annan tolkning är att kommunikatörerna därmed uppfattar sig som en isolerad enklav skild från övrig verksamhet på länsstyrelsen. Jag funderar därför på om enhetsuppdelningen möjliggjort mer handlingsutrymme för kommunikatörerna än tidigare. I dialogen nedan visas hur vardagsarbetet alltjämt är organiserat kring de specifika teman som även synliggjordes under den tidigare arbetsprocessen.

Ali: Det finns, som du vet, 32 huvudteman gånger 20 bilder eller 25 bilder. Det är mycket information så det uppdateras. Speciellt förra året och i år.

Amin: Det är mycket sifferuppdateringar. Det är nya lagar och regler. Vissa av kommunikatörerna har fått i uppdrag att utveckla vissa teman.

Alysar: Vi har nya teman också. Vi har utgått från deras (deltagarna) behov alltså.

Baizid: För vissa av temana så har vi expertis här i huset. Även om vi uppdaterar materialet så kollar de på detta. För vissa stora teman så finns det siffror på försäkringskassan och migrationsverket. Då går vi in där och hämtar det senaste alltså. Ramen finns där.

Flera av kommunikatörerna engagerar sig i samtalet när det handlar om den pågående omarbetningen av undervisningsmaterialet. Uppdateringarna som görs granskas av tjänstemän från andra enheter för att säkerställa innehållet. Detta förstärker den tidigare bilden av den rättvisediskurs som råder. Alla deltagare, oavsett bakgrund, erbjuds en likvärdig och korrekt information, på bekostnad av att informationen anpassas efter vem som är mottagaren. Jag reflekterar efter samtalet att jag borde följt upp Alysars kommentar, hur nya teman, som sägs ha deltagarnas behov som utgångspunkt, blir verklighet. Det verkar inte ha tillkommit några nya teman. Samtidigt som jag lyssnar funderar jag på om de fortfarande använder de stegräknare som köptes in till projektet. Eller om de erbjuder deltagarna någon form av fysisk aktivitet inom hälsotemana. Jag avstår emellertid från att ställa riktade frågor, utan avvaktar för att se om de oombedda kommer att nämna något om detta. Det blir i samtalet uppenbart att en av kommunikatörerna finner det angeläget att hålla sig ajour med nya rön som kan relateras till hälsa.

Amin: Vissa teman tror man inte behöver uppdateras som till exempel kost och motion men våra deltagare är såpass duktiga. Jag sade någonting om att "man ska undvika att äta så mycket kalorier innan man sover", då sa en deltagare "nej ny forskning visar att om du har ätit mindre under dagen och sedan äter mycket på

kvällen så balanseras det - så det kvittar”. Vad jag vill säga med det, är att även när det är en sådan allmän och fast information och teori så behöver vi hålla oss uppdaterade utifrån forskning.

Det verkar finnas behov av att få ta del av ny kunskap när Amin pekar på att många av deltagarna numera är välutbildade och insatta i hälsofrågor. Förutom att informationen måste vara up-to-date uttrycker han att de som kommunikatörer behöver vara pålästa för att inte bli ifrågasatta av deltagarna. Genom nickningar och hummanden är det också lätt att uppfatta att övriga är av samma mening. Kommunikatörerna låter mig därmed förstå att uppdraget som kommunikatör, att utbilda alla oavsett bakgrund, numera kräver mer än vad som täcks av det informationsmaterial som används. I utdraget nedan står det klart att såväl lagstiftning som olika intressenter har fortsatt stor inverkan på utformningen av både innehåll arbetsvardagens struktur.

Ali: Etableringsreformen kom 2010 så vi utgår från denna etableringsreform. Den innehåller 8 punkter som vi måste tänka på, ”att bo i Sverige, att komma till Sverige, familjen, att vänta barn, barns rättigheter” till exempel. Så att vi har uppfyllt kraven från själva regeringen.

Alysar: Ja, och det kommer också frågor från deltagare.

Ali: Ja men även om det kommer från deltagarna, om det inte står i etableringsreformen, så kan vi inte ändra detta själva. Det är de (regeringen. Min anmärkning) som bestämmer.

Baizid: Det går som på rutin alltså. Man kan inte ändra en sådan struktur alltså. På måndagar har vi personalmöte och sedan är vi ute (och informerar. Min anmärkning) 3 - 4 dagar. Mer har vi inte tid för andra grejer. Resten av måndagen är det möten. Eftermiddagen sitter vi i någon utbildning och sedan är dagen slut. Upp och hämta schema, fylla på din ryggsäck som en kommandosoldat.

Samtalet formas här av de vedertagna traditioner som utgör villkor för hur samhälls- och hälsoinformation bör verkställas. Ali ger prov på en insikt om att etableringslagstiftningen utgör grundsatsen för arbetet. Den stabilitet som existerar i praktiken formas även av upparbetade rutiner och det informationsmaterial som används i mötet med deltagarna. Det blir påtagligt hur förståelsen i gruppen präglas av en övertygelse att varken strukturer eller innehåll i realiteten är förhandlingsbara. Utformningen är i och med det omgärdad av vad jag uppfattar som ett förgivettagande som inte ifrågasätts. Diskussionen klargör att kommunikatörerna fortsatt fullföljer ett uppdrag där allt ansvar för innehållet vilar på andra. I takt med att verksamheten expanderat har ökningen av antalet kommunikatörer möjliggjort små förändringar i sättet att samordna arbetet på.

Ali: Det är lite bättre nu. Vet du varför? För att de nya som börjat jobba bor i samma kommuner så det är lättare nu. De som bor där informerar där. Vi åker men inte lika mycket som tidigare. Det gör det lite lättare. Detta gäller de arabiska kommunikatörerna. Övriga reser som tidigare. Samordnarna har blivit fler också. I Malmö hade vi bara Tanja men nu finns det 3 assistenter. Dom är på fältet och kommer till oss och frågar vad vi behöver.

Ali beskriver att det idag är möjligt att värva medarbetare utifrån hemort. Vissa av kommunikatörerna slipper därmed de förut så tidskrävande resorna, vilket förefaller underlätta vardagen för några i gruppen. Redogörelsen åskådliggör hur expansionen fått kommunerna att skjuta till nya resurser. Ett antal anställda medhjälpare bistår numera också kommunikatörerna med praktiska ting. I samtalet märks det att relationerna i gruppen har varit av betydelse för hur arbetet kunnat genomföras de senaste åren.

Baizid: Det är fantastiskt alltså. Kollegorna har verkligen offrat. Alltså de kommunikatörer som jobbar här. Jag tror inte det finns någon likhet på någon offentlig myndighet. Att medarbetare skulle ha ställt upp så mycket som kollegorna har gjort här de

senaste två åren. De har rest kors och tvärs i hela Skåne. Alltså att åka till Kristianstad är en sak men sedan ta sig till Sibbhult och Glimåkra. Det är faktiskt så att jämförelsevis med kollegorna runt omkring på andra myndigheter så har vi minimalt med sjuk-skrivningar. Vi har ställt upp för varandra.

Alysar: Vi hjälper varandra.

Det är inte utan stolthet Baizid beskriver den lojalitet som existerar gentemot arbetsgivaren. Detta förefaller också ha spelat en avgörande roll under en tid som upplevts som särskilt utmanande. Hans resonering visar även på vikten av den omtanke och kollegialitet som existerar inbördes i gruppen. Praktiska problem som uppstår löser man sinsemellan. Jag noterar att resonemangen får bifall av samtliga i gruppen. Det märks att lojaliteten gentemot varandra har bidragit till att skapa en stark "vi-känsla" i gruppen. Trots bristen på inflytande finns det en stark känsla av självaktning i gruppen och man gör allt man kan för att fullfölja uppdraget. Uppenbart är också hur politiska beslut når verksamheten genom en dominoeffekt. Detta uppmärksammar jag särskilt när en av kommunikatörerna riktar sig direkt till mig och berättar om en förändring som nyligen satts i verket.

Baizid: Du vet kanske inte om de nya tillfälliga uppehållstillstånden sedan en tid tillbaka? Migrationsverket prövar de nyanländas situation under ett år. De får max 13 månaders uppehållstillstånd. Då står man med folk som går från säkerhet till osäkerhet. Förr hade vi grupper där alla hade permanent uppehållstillstånd. Då visste de att de fick vara kvar här i Sverige. Nu har du hälften av gruppen som endast har ett års uppehållstillstånd. Vad som händer är att det påverkar hela arbetsmiljön. Vi får ofta frågor kring deras tillfälliga uppehållstillstånd.

Baizid delar med sig av några av de negativa effekter som han fått syn på och som har sin grund i de nya regler för uppehållstillstånd som införts. De alltfjämt heterogena grupperna som kommunikatörerna har att hantera innefattar nu också en ny osäkerhetsdimens-

ion då ett stort antal människor inte vet om de kommer att få permanent uppehållstillstånd eller ej. Detta skapar stress och oro bland många av deltagarna. Baizids redogörelse sätter igång en diskussion i gruppen om hur de senaste besluten inverkar på den egna arbetssituationen.

Ali: Vi pratar om stress och migration och hälsa. Vi försöker att lugna dem. Verkligheten är något annat. Vad kan vi göra för att hämta deras familjer? Hur ska vi ... vi kan inte hjälpa till med detta.

Baizid: Det förekommer att alla klagar: "Vad ska jag göra" "hur ska jag få bostad"? Man kan inte bara vifta bort det att det är deras problem. Ingen annanstans kan de lyfta upp dessa saker. De kan inte prata lika konkret på ett annat språk.

Ali: Jag frågade en grupp förra veckan när jag hade temat migration och hälsa. "Hur många har märkt skillnad i hälsa mellan att vara där (i hemlandet. Min anmärkning) och ett, två år här? De flesta var missnöjda med hälsan. De mår sämre än för två år sedan.

Gruppen delar en känsla av maktlöshet som har sin grund i att de inte kan bidra i en situation som skapar extra stor oro för många av de nyanlända. Flera tar till orda och ger exempel, vilket stärker bilden av att förändringarna som genomförts försämrar de nyanländas upplevda hälsotillstånd. Det verkar också försvåra kommunikatörernas utsikter att nå fram med hälsobudskapet. Förhållandet som uppkommit förefaller därmed att bidra till att öka gapet mellan hälsoinformationens intention från statens sida och de lokala villkoren för hälsofrämjande arbete. Den starka oro som finns bland deltagarna gör intryck på kommunikatörerna. Jag uppfattar, utifrån mina egna erfarenheter från utvecklingsprojektet, att detta bland annat har sin grund i kommunikatörernas personliga upplevelser av en flyktningtillvaro. De inser att de i och med det uppfattas som en viktig resurs, bland de nyanlända, att kanalisera sitt missnöje hos. Kommunikatörerna uppvisar också en explicit förståelse

för deltagarnas uppdämda behov av att samtala om deras olika svårigheter. Rollen som kommunikatör tillåter dem dock inte att hålla med de nyanlända i allt de uppfattar som påfrestande.

Ali: Problemet är att vi måste försvara själva reglerna och myndigheter. Vi kan inte... vi representerar myndigheterna. Samtidigt som vi måste försvara myndigheter och säga någonting positivt. Men om det är någonting som är negativt så kan vi inte säga det.

Amin: Vi får inte bekräfta så mycket.

Ali: Vi får inte säga att tillfälliga uppehållstillstånden är dumt att göra för det påverkar dem när det gäller hälsan och allting. De kommer kanske att bli kriminella eller terrorister man vet inte.

Amin: oj, oj, oj,

Ali: Ja det händer! Det händer om man tappar allting. Om man inte har en framtid och man inte kan hämta hit sin familj och så vidare då kommer man inte att tro på själva samhället. Man kommer inte att tro på Sverige. Det påverkar honom jättemycket. Man blir galen och gör dumma saker.

Alysar: Trots allt detta är de tacksamma att de är här. Vi vill hjälpa dem - vi vill göra någonting för dem, ja personerna uppskattar att de är här i Sverige. Men de behöver lite hjälp.

Det blir i samtalet uppenbart hur den vilja att lyssna och hjälpa som finns i gruppen begränsas av insikten om skyldigheten att vara solidarisk med sin uppdragsgivare. Kommunikatörerna reflekterar över att de har att försvara det system som de representerar parallellt med att de önskar att de kunde bistå de nyanlända på ett sätt som minskar deras känslor av utanförskap och övergivenhet. Jag uppfattar genom samtalet att de i rollen som kommunikatör måste stå till svars för andras fattade beslut, vilket inte alltid är en trevlig uppgift. Det går därmed att förstå att gapet mellan att vara en empatisk person som lyssnar i de dagliga mötena med deltagare till att

vara en lojal medarbetare uppfattas som ett dilemma i arbetet. Detta visar på komplexiteten i rollen som kommunikatör. Jag tolkar att de uttrycksfulla slutsatser Ali drar hänger samman med det som hände i Stockholm¹⁶ två veckor tidigare. Jag uppfattar att uttalandet sprider viss oro i gruppen vilket indikerar att detta yttrande överskrider gränsen för vad som är ett passande sätt att uttala sig på i rollen som kommunikatörer.

Analys utifrån praktikarkitekturer

Kulturella-diskursiva arrangemang

När jag åter zoomar in på den mötespraktik som utgör avhandlingens studieobjekt, blir de karakteristiska sätten att samtala på i gruppen uppenbara. De formas enligt Kemmis & Grootenboer (2008) av de kulturella-diskursiva arrangemang som just denna praktik består av. Många av de tankegångar som förs fram i samtalet känns också igen från diskussioner vid tidigare möten med gruppen. Nicolini (2012) förklarar att detta språkliga meningsskapande, som uttrycks i ord som är utmärkande för denna specifika praktik, bidrar till praktikens upprätthållande och stadga. Kommunikatörerna är på det klara med att det inte går att säga vad som helst i mötet med deltagarna. Att vara en del i en praktik innebär följaktligen att förstå sin roll och vara överens om vilka ståndpunkter och förhållningssätt som är passande att ge uttryck för inom denna grupp (Green, 2009a). De kulturella diskursiva arrangemangen förefaller därmed göra vissa (typer av) samtal möjliga samtidigt som de hindrar kommunikatörerna från att exempelvis bejaka deltagarna när de delar med sig av svårigheter de möter. Det blir märkbart hur det regelföljande, som går före ett etiskt och moraliskt handlade, upplevs som ett dilemma i arbetet.

Materiella-ekonomiska arrangemang

Diskussionerna visar hur traditioner som kan härledas till de materiella och ekonomiska arrangemangen över tid, har format särskilda rutiner och aktiviteter så att kommunikatörerna ska kunna utföra sitt arbete. Upparbetade vardagsrutiner, temana och det ar-

¹⁶ 170407 inträffade ett terrorattentat på Drottninggatan i Stockholm

betsmaterial som används spelar fortsatt en väsentlig roll för att befästa praktiken. Förhållandena bidrar till att skapa trygghet och stabilitet i arbetet. De ifrågasätts därmed inte utan verkar snarare vara omgärdade av något som kan beskrivas som en ofrånkomlig självklarhet. Särskilt i en tid då arbetsbelastningen verkar ha ökat avsevärt och det finns ett allt större behov av kommunikatörernas tjänster. Tvärtemot detta framhåller Nicolini (2012) att en praktik inte ska ses som något statiskt, utan snarare som något som befinner sig i ständig förändring. Jag uppfattar hur de nya resurser som tillförts har medverkat till att verksamheten successivt kunnat expandera. Detta har också möjliggjort små men inte obetydliga förändringar som underlättat vardagen för flera av kommunikatörerna. Exempel på det är de resor som tidigare kostade mycket energi nu har blivit färre. Trots detta konstaterande verkar förutsättningarna som råder bidra till att begränsa kommunikatörernas möjligheter att tillgodose deltagarnas önskemål och behov.

Sociala-politiska arrangemang

Trots strävandena att skapa förutsättningar för ett hälsofrämjande flyktningmottagande förefaller det som om olika faktorer som väsentligen kan relateras till de sociala och politiska arrangemangen försvårar. Kemmis hävdar att en praktik inte befinner sig i ett vacuum skilt från sin omgivning. I dialogen blir det explicit att kommunikatörernas verksamhet är beroende av andra praktiker för sin fortlevnad. Politiska förändringar inom integrationspolitiken är exempel på yttre omständigheter som får direkta konsekvenser för kommunikatörernas arbetssituation. Som framhållits tidigare i avhandlingen innebär detta att närliggande praktiker påverkar den egna och vice versa och därmed formar de varandra (Kemmis et al., 2014b). Avståndet till de beslutsfattande instanserna förefaller alltså vara betydande. Det inflytandet över det egna vardagsarbetet som Lipsky (2010) hävdar är karakteristiskt inom gatubyråkratier, saknas fortfarande i kommunikatörsrollen. Det är också påtagligt att huvudorsaken till den organisationsförändring som genomförts verkar styras av traditionellt chefsansvar och inte primärt för att skapa handlingsutrymme för att organisera verksamheten på något nytt sätt. Det verkar fortfarande som om det, internt, är andra enheters medarbetare som utövar inflytande över

innehållsfrågor. De säkerställer att det undervisningsmaterial som används är korrekt utformat.

Trots avsaknad av inflytande är lojalitetskulturen både gentemot varandra och arbetsgivaren, stark. Detta trots det faktum att det är kommunikatörerna som, i mötet med deltagarna, erfar vad Lipsky (2010) beskriver som de praktiska konsekvenserna av politiskt fattade beslut. Bristen på inflytande begränsar möjligheterna att utarbeta egna strategier, på lokal nivå, som kan mildra politikens omedelbara och, i det här fallet, negativa påverkan på individen (ibid.). Skyldigheterna i rollen tycks alltså alltså alltför svåra att på ett verkningsfullt sätt kunna bistå och stödja de enskilda individer som de möter. Dilemmat uppträder följaktligen i skarven mellan uppdraget som kommunikatör och den insider-kunskap de förfogar över vad nyanlända egentligen är i behov av.

Den maktlöshet över det egna arbetet som är iakttagbar, pekar mot att ett hälsofrämjande flyktingmottagande snarast utgår från ett top-down-perspektiv – det vill säga handlar mer om vad som sker på den politiska nivån än vad som görs i form av hälsofrämjande insatser på lokal nivå. När en av kommunikatörerna öppet ger sin syn på konsekvenserna av den nya reformen som införts, tolkar jag det som ett uttryck för att de relationer och den tilltro till varandra som byggdes upp under projektarbetet, finns kvar oss emellan. Denna anda bidrar till att han har modet att föra resonemang där han delar med sig av sina innersta farhågor.

Projekt som kommer och går

När diskussionen berör ett pågående projekt, blir det påtagligt att MILSAs inflytande över detta är stort.

Baizid: Indirekt är det en MILSA-grej som vi gör alltså under namnet "Välkommen till Skåne" fast det kunde lika gärna vara en del av MILSA. Att ta hela gruppen på en promenad en timme runt Pildammsparken och in tillbaka och sedan förklara det här med vad betyder fysisk aktivitet.

Alysar: Det är studiebesök. Tanken är att koppla arenor som finns i samhället med SO (samhälls- och hälsoinformation. Min anmärkning) och det är ganska stort för det är många aktörer som är inblandade. Museer, bibliotek, föreningsliv, näringsliv och fysisk aktivitet. Vi körde fyra pilotgrupper, två i Landskrona och två i Malmö och det utvärderas av Uppsala universitet. Vi hade genomgång förra veckan för att se resultatet av utvärderingen. Det var utifrån deltagarnas perspektiv den här gången och det har visat att det är väldigt positivt och de uppskattar det för att, du vet, man ska inte enbart få en teoretisk information utan man ska besöka ställen som finns i samhället. Det har visat sig att det finns brist på kunskap, man (deltagarna. Min anmärkning) vågar inte gå till de här ställena om de inte är med i projektet. Ja, det utökar förståelsen av samhälls- och hälsoinformation kan man säga.

När ett pågående projekt kommer på tal, hänvisar två av kommunikatörerna självmant till det tidigare gemensamma projektet. Genom att ställa projekten i relation till varandra och göra jämförelser blir det uppenbart att den nuvarande projekttiden bygger på erfarenheter som hämtats från MILSA. I det pågående projektet har resurser frigjorts för att kunna erbjuda några utvalda grupper att delta i studiebesök och fysisk aktivitet. När Alysar och Baizid artikulerar platsens betydelse för lärande överensstämmer resonemangen med idéerna som formade arbetsprocessen under MILSA 3. Betydelsen av att använda arbetsmetoder som möjliggör praktisk och tillämpbar kunskap är något som Alysar tagit fasta på och för resonande tankar om. Genom att varva de traditionella undervisningssituationerna med tillämpningar skapas utrymme för en pedagogisk verksamhet som förefaller vara inkluderande. Inte minst när det gäller att skapa trygghet så att de nyanlända ska våga utsätta sig för fenomen de inte har tidigare erfarenheter av. Detta framkallar positiva upplevelser både bland deltagarna och kommunikatörerna. I dialogen som följer blir det uppenbart att kommunikatörerna också fått del av de resurser som avsatts inom projektet.

Baizid: Vi har 20 extratimmar. Det blir mer jobb, men vi har resurser till det alltså. Vi har inte lika många grupper. Även om du planerar så har du med detta i beräkningen alltså. Sedan de ekonomiska resurserna – det vet jag inte för det har jag ingenting med att göra.

Alysar: Till exempel på förmiddagen så informerar vi som vanligt om vårt eget tema och sedan på eftermiddagen brukar vi fungera som språkstöd för, du vet, aktörerna informerar ju på svenska och våra deltagare kan inte språket så vi försöker hjälpa till.

Genom en ökad resurstilldelning skapas utrymme för nya pedagogiska arbetsmetoder utan att arbetsbelastningen ökar. Kommunikatörernas roll blir i det här sammanhanget att understödja deltagarna när de befinner sig i nya lärandemiljöer. Utifrån Baizids resonemang går det att förstå att några direkta diskussioner kring resursfördelningen inte verkar ha förekommit. Arbetsmetoderna följer det tidigare projektuppläggets mönster. Ali tar till orda och ventilerar ett problem som han upplever med denna form av temporära projekt.

Ali: Men det som jag har märkt det är att deltagarna inte är nöjda. Bara en del av deltagarna är med och de som är med säger till de andra att ”vi har varit där och där” så resten frågar oss hela tiden ”varför får inte vi, varför får inte vi”. Det borde finnas en kontinuerlig verksamhet som en del av etableringsplanen.

Alysar: Det kommer.

Ali: Det är inte säkert att det kommer Alysar! Vi var i Kullaberg för 4–5 år sedan och olika naturreservat och sedan blev det ingenting. Därför frågar de som är i Helsingborg och undrar varför vi inte fortsatte med det. Dom förstår inte pilotprojekt och sådant.

I resonemanget synliggörs ett problemkomplex som uppstått som ett resultat av de strategier som tillämpas för utvecklings- och för-

ändringsarbete. Jag uppfattar att en av kommunikatörerna vid upprepade tillfällen har fått stå till svars för ett upplägg som uppfattas som mycket positivt av somliga deltagare och exkluderande av andra. I arbetsgruppen råder det delade meningar om huruvida de nya arbetsformer som provas kommer att nå det önskade implementeringsstadiet och bli en del av hälsoinformation. Ali, med lång erfarenhet som kommunikatör, använder erfarenheter från MILSA för att betona att fysisk aktivitet ännu bara existerar i pilotform, trots att det efterfrågas av många deltagare. Resonemanget kan tolkas som att så fort projektiden löper ut saknas det avnämare som tar idéerna vidare och befäster nya arbetsmetoder med medel för att möjliggöra fortsatt implementering. Motivet som låg bakom MILSA är en del i samtalet. En av kommunikatörerna hänvisar till att de tidigare fört fram behovet av nya arbetsmetoder som ett sätt att öka motivation för fysisk aktivitet bland deltagarna.

Amin: Det hela bygger sedan länge på idén att vi ska ta dem ut från klassrumsmiljön. Det har vi lyckats med liksom i form av att vi nu tar dem till olika arenor där vi skapar intresse för fysisk aktivitet.

Ali: Fysisk aktivitet har också stor betydelse: När vi tänkte på aktiviteter så tänkte vi på att förbättra etableringsverksamheten. Så det kunde hjälpa till. Men hur kommer det att hjälpa – om du tänker på aktiviteter att någon har använt en stegräknare – samtidigt som han tänker på sin familj och framtid och boende. Han tar det inte på allvar. Det är inte så viktigt för honom eller henne.

Erfarenheterna från de olika projekten har bidragit till nya insikter om vad som fungerar när det gäller att motivera deltagarna till aktiviteter som kan främja hälsa. Det är också tydligt hur det existerar en kollektiv uppfattning i gruppen om vikten av att erbjuda fysisk aktivitet till målgruppen. Inte minst som ett sätt att öka förståelsen av hälsofrågor i den lokala kontexten. Detta blir även uppenbart när Amin refererar till såväl tidigare projekt som det pågående för att synliggöra hur nya pedagogiska arbetsformer som använts

har möjliggjort ett växande intresse för fysisk aktivitet bland deltagarna. Han bedömer att de gjort framsteg trots att aktiviteterna i nuläget enbart sker i begränsad form och inte kommer alla till del. Ali verkar mer tveksam till resultatet än hans kollega när han uttrycker oro över att den situation som deltagarna befinner sig i, också begränsar utsikten till att de hoppar på de aktiviteter som erbjuds. Denna tolkning bekräftas också av tidigare forskning; att det finns många hinder som sätter gräns för nyanlända att ta till sig av olika hälsobudskap (Mohamed et al., 2014; Murray, 2014). Denna bild stämmer däremot inte överens med det resultat som synliggjordes genom MILSA 3. Resultatet visade att det fanns ett stort intresse för att delta i de aktiviteter som erbjöds, särskilt stegräknarna. När stegräknare ändå nämns passar jag på att försiktigt skjuta in en fråga om de fortfarande använder dem som köptes in till projektet.

Alysar: De fungerar inte längre. Jag tror det är problem med batterierna. Men vi använder oss i alla fall av mobiler nu. De flesta deltagarna har smartphones. Det finns väldigt bra appar som man kan använda som fungerar som stegräknare. Där ser man inte bara hur många steg man tar utan även kaloriförbrukning, kilometer, tid och hastighet.

Genom Alysar blir det tydligt att stegräknarna enbart var en del av MILSA-projektet. De har blivit överflödiga i samband med att ny teknik blivit tillgänglig. Alysars resonemang om appar låter förstå att hon är väl insatt i hur de fungerar. Det faktum att samtliga telefoner idag innehåller hälsoverktyg underlättar utformningen av nya pedagogiska metoder som kommer till användning i pågående pilotprojekt. Det blir också påtagligt att uppsökandet av olika miljöer syftar till att möjliggöra för deltagarna att få kunskaper om lämpliga platser för fysisk aktivitet.

Alysar: De har vi gjort och använt inom "Välkommen till Skåne" när vi hade den här dagen om fysisk aktivitet. Vi gick till Pil-dammsparken. Vi visade deltagarna träningsställen som finns där och de fick ladda ner de här apparna och vi gjorde en liten täv-

ling. Vem samlar mest steg på appen? Vi har gjort det med alla fyra grupperna. Ibland gör vi det, alltså vi nämner det här med appen med stegräknare i kost och motionstemat i de vanliga grupperna. I "Välkommen till Skåne" så hade vi möjlighet att ladda ner dem och se hur de fungerar på plats men i de andra grupperna så informerar vi om det.

Utifrån ovanstående resonemang förefaller det som att så länge ett projekt pågår skapas utrymme för vissa typer av aktiviteter. Då används till exempel appar och promenader som redskap för att levandegöra olika former av fysisk aktivitet. I den ordinarie verksamheten däremot, går aktiviteterna att spåra genom kommunikatörernas sätt att samtala om hälsofrågor med deltagarna på. Det tycks finnas en diskrepans mellan vad kommunikatörerna finner viktigt att deltagarna får kunskap om och vilka strategier som är tillgängliga för att möjliggöra för detta lärande. Ali resonerar om vad han anser måste vara det långsiktiga målet med att erbjuda olika former av fysisk aktivitet.

Ali: Men det viktigaste är att de fortsätter att vara i Skrylle och i olika aktiviteter som på museet och sådant. Vi kan inte vara med dem (deltagarna. Min anmärkning) hela tiden och de är bara med oss några få veckor.

Alis uttalande visar att han förstår att de nya arbetsformer som provas faktiskt skapar intresse för fysisk aktivitet bland deltagarna. Han har i tidigare samtal delat med sig av hur den korta tid som finns tillgänglig gör att de knappt hinner väcka ett intresse för fysisk aktivitet innan deras uppdrag är slutfört. Han låter nu förstå att det krävs mer hållbara strategier än vad som för tillfället är disponibla. Att skapa möjligheter för de nyanlända att kunna använda sig av de olika miljöer som finns för olika aktiviteter, framstår som mycket betydelsefullt. Ali använder också erfarenheterna från MILSA för att förstärka sina argument när han resonerar om nödvändigheten av att utgå från ett deltagarperspektiv i detta arbete.

Ali: Det är samma med MILSA eller andra aktiviteter, det är viktigt att man följer upp med deltagarna. Vad gjorde de? Tog de det på allvar eller...?

Artur: Men det är lite svårt. När de fått 80 timmars information är de färdiga och du träffar dem inte mer.

Ali: Nej det är inte svårt. Du behöver inte träffa dem. Du kan ta telefonnummer eller mail och du kan fortsätta med dem via arbetsförmedlingen. Skicka enkäter till dem som fick vara med i MILSA, efter ett år eller två år.

Baizid: När vi delade ut enkäter på plats så kom de inte tillbaka. Vi såg resultatet. Inte ens hälften lämnade tillbaka enkäterna. För det första: hur ska de besvara våra enkäter ett år senare? För det andra: vårt uppdrag är att visa möjligheter och motivera dem till fysisk aktivitet.

Ali: Jag tänker inte på vårt uppdrag utan på dem som gör projektet. De måste tänka efter om det är givande. De bara gör det och sedan "hej då". De är nöjda och deltagarna svarade positivt. Men är det givande för dem som är nyanlända? Jag tänker på de nyanländas perspektiv alltså. Hur tänker de? Det är viktigt att vi följer upp med de nyanlända och ser resultatet, sedan efteråt. De som har fått projektpengar de kan avsätta lite pengar för att kunna skicka enkäter till deltagarna.

Ali ventilerar sitt tvivel om nyttan med olika projekt som kommer och går utan att det görs en grundlig analys av deltagarperspektivet. Tankegångarna sätter igång en diskussion i gruppen om möjligheterna till en mer långsiktig uppföljning. Det framgår klart att kommunikatörerna har olika uppfattning i frågan. I samtalet betonas hur hinder av både strukturell och ekonomisk karaktär begränsar möjligheterna till en fördjupad undersökning av deltagarperspektivet. Här lyfts även deltagarnas bristande intresse för att svara på frågor fram som ett reellt hinder. När dessa resonemang får mothugg av Ali, märks det av hans röstläge att detta är en mycket

angelägen fråga för honom. Det tycks däremot råda en samsyn om att det ligger utanför det egna uppdraget att ta reda vad deltagarna tycker. Jag uppfattar att diskussioner likt den ovan härrör ur kommunikatörernas välgrundade erfarenheter från ett flertal tidigare projekt. Genom samtalet synliggörs även att initiativet och därmed inflytandet över de olika projekt som iscensätts inte ligger hos kommunikatörerna utan hos andra aktörer. Jag funderar på om kommunikatörernas tankegångar därmed är ett resultat av en inneboende uppfattning i gruppen att projekten egentligen enbart genomförs för sakens skull snarare än att de prövar möjligheten att ge dem en mer varaktig innebörd inom verksamheten.

När vi samtalar om fysisk aktivitet kopplar Alysar spontant samman diskussionen till en av de aktiviteter som genomfördes inom MILSA 3. Hon utvecklar sina tankegångar om vilken betydelse det har haft för henne personligen.

Alysar: Jag alltså, jag informerar fortfarande om den dagen och pratar om när vi var i Lund på Gerdahallen. Jag brukar säga det till deltagarna. Vi åkte med deltagarna dit och det var olika åldrar som tränade där. Det är utmärkt när man ser en äldre kvinna som tränar. Så jag berättar för dem och säger: "Säg inte att ni är gamla. Ni kan göra det. Så gå och titta på det. Det här stället är jättemotiverande".

Ali: Kvinnor som vågade.

Alysar. Det är synd att vi bara tog dit dem en gång. Varför har ni inte fortsatt med det? Det här stället är jättebra [...]. Det är ett minne hos mig och hos deltagarna! Jag nämner alltid detta när jag har kost och motionstemat och jag säger att man ska gå och titta, att det är öppet och man får gå och anmäla sig.

De arbetsformer som genomfördes under aktionsforskningsprocessen uppfattar kommunikatörerna uppenbarligen som meningsfulla. Jag erinrar mig att kvinnornas engagemang, under besöket på träningscentret, väckte stor uppmärksamhet bland kommunikatörer-

na. Upplevelsen har etsat sig fast och är idag ett påtagligt minne hos Alysar vilket hon delar med sig av till övriga i gruppen. Erfarenheterna hon fick har gett insikter som gått att införliva som en verklig berättelse för deltagarna i samtal kring kost och motion. Genom att konkretisera platsen och sina upplevelser av den inkluderande atmosfären använder hon exemplet som ett sätt att motivera deltagarna till att på egen hand våga besöka ett träningscenter. När Alysar vänder sig till mig med undran i rösten om varför denna aktivitet upphört ser jag det som ett uttryck för att hon uppfattar att jag har det inflytande hon själv saknar, när det gäller verksamhetens utformning. Ingen av de övriga i gruppen kommenterar detta vilket bidrar till att jag stärks i min övertygelse att gruppen delar Alysars uppfattning om vilket inflytande jag har.

Ett inslag under aktionsforskningsprojektet som var mycket uppskattat både bland deltagarna och kommunikatörerna var de naturbesök som genomfördes. När detta förs på tal frågar jag om de fortsatt att besöka naturområden med deltagargrupper. Baizid förklarar varför dessa aktiviteter inte kunnat vidmakthållas trots att de upplevdes som värdefulla.

Baizid: Det är planeringen. Vi har haft mycket att göra. Det är inget som man säger – ”att i morgon åker vi”. Det måste planeras; transporten och att ta sig dit. I Malmö till exempel kommer deltagarna från olika byar. Det är något som inte går i längden om man inte har det i planering i god tid med personalen.

Baizid hänvisar till en rad olika omständigheter som sätter stopp för implementering av de processer av fysisk aktivitet som utvecklats under MILSA. Sättet att lägga fram argument återspeglar attityder som förts fram vid våra tidigare samtal. Idéerna som utvecklats under MILSA verkar alltså inte vara möjliga att realisera i nuläget. Begränsningar hänförs till såväl den aktuella arbetssituationen som tillgängliga resurser. Även strukturer som har anknytning till hur verksamheten är organiserad i knutpunkter, tycks inverka ofördelaktigt på dessa möjligheter. Av takten i hans resonemang och med vilken ledighet han radar upp olika hinder för nya arbets-

sätt att ta plats, förstår jag att detta är något han ansett viktigt att tänka mycket kring. När behovet av framförhållning i planeringsarbetet kommer på tal går det ändå att tolka hur en öppning för hur nya arbetssätt skulle kunna bli verklighet.

Det råder en samstämmighet i gruppen om att kost och motions temat möjliggör för kommunikatörerna att motivera deltagarna till fysisk aktivitet.

Artur: Jag vill säga att de grejerna som vi sköter inom de tre timmarna, det är som Baizid säger. Vi motiverar på bästa sätt och det räcker. Det är vuxna människor. Vi säger att man ska motionera och gå och träna och promenera.

Alysar: Hur kan deltagarna inte vara på väg att bli motiverade till fysisk aktivitet? Vi själva, när vi pratar så bli blir vi motiverade själva! (Skratt) På grund av "Välkommen till Skåne" kan jag säga att jag går på gym nu. Jag promenerar med bra fart. När jag gick med gruppen och informerade om detta tänkte jag att man måste också börja med sig själv. Jag tror också att de nyanlända upplevde sådana saker.

Baizid: För att tala om mig själv till exempel (tittar i sin telefon. Min anmärkning) så har jag redan gått 4621 steg idag!

Den diskursiva sanningen - att det är viktigt med fysisk aktivitet - lyser igenom i samtalet. Erfarenheterna från olika projekt har bidragit till att kommunikatörerna kan se nyttan med fysisk aktivitet. Det verkar som om de flesta på olika sätt även själva anammat den livsstil som de nu uppmuntrar deltagarna till. Stegräknare tas som exempel när en av kommunikatörerna redogör för den egna fysiska aktivitetsnivån. Det får mig att återigen minnas ett av våra första möten då i stort sett samtliga kommunikatörer provade stegräknare för första gången. Det förefaller som om erfarenheterna från MILSA har varit av betydelse på det personliga planet för åtminstone två i gruppen. Samtalet inrymmer också en föreställning om att aktiviteterna som erbjuds borde inspirera deltagarna i likhet

med hur de själva blivit påverkade. Diskussionerna ger i det här skedet plats åt motstridiga uppfattningar. Å ena sidan hävdas angelägenheten av att erbjuda fysiska aktivitet åt deltagarna. Å andra sidan låter några av kommunikatorerna mig förstå att hälsoinformationen inom den ordinarie verksamheten är tillräcklig för att skapa motivation bland deltagarna. En annan återkommande åsikt är att de har att göra med en utsatt grupp där det finns begränsningar i att nå fram med budskapet.

Ali: Men samtidigt finns det koppling mellan att informera dem som inte är nöjda med sin situation. Då lyssnar de inte på oss. Det är svårt. När vi pratade om uppehållstillstånd och boende (här hänvisas till tidigare i samtalet. Min anmärkning). Vi säger till dem att motionera men de är inte som svenskarna. Svenskar-
na är stabila. De har sin framtid, sina hus och allt. De nyanlända har inte samma möjligheter och tänker därför inte på det. Det är en viktig sak.

Amin: Ja nu kommer en viktig punkt! När vi diskuterar det här så får vi jättemånga idéer liksom. Det är 20 personer som pratar och de är intellektuella. Grejen är att det finns motargument mot det här med att de anser att de har mycket annat att tänka på än träning och motion, att det inte prioriteras. Det argumentet hör jag i min grupp. Motargumentet är att om du tränar så mår du bra. Om du äter bra så kommer du att kämpa med alla dessa problem som du brottas med.

Det råder konsensus bland kommunikatorerna om att en god hälsa är av avgörande betydelse för en gynnsam framtid för de nyanlända. Parallellt konstaterar Ali återigen det omöjliga i att nå fram med hälsoinformation till en målgrupp som måste ge företräde åt andra och viktigare sysslor. Detta får Amin att dela med sig av hur han hanterar situationer när deltagarna anger sina skäl varför fysisk aktivitet nedprioriteras. Genom detta yttrande upplever jag att han kritiskt reflekterar över alternativa angreppssätt att diskutera hälsofrågor på.

I samtalet lyser återigen behovet av samarbete med fler aktörer som är involverade i mottagandet av nyanlända, fram.

Baizid: Arbetsförmedlingen måste vara med. Det är ett stort projekt och om de inte deltar så går det inte alltså.

Ali: Det är inte Cherbel som kan bestämma. Det är regeringen som bestämmer. Om det blir en del av etableringsplanen så blir det lättare. Då kommer de att tänka på finansieringen. Nu kör de bara för forskningens syfte.

Baizid: Det är som du (Ali. Min anmärkning) sa, en-två-gångers grej. Det är svårt att fortsätta kontinuerligt. Det är svårt alltså. Rent logistiskt.

Alysar. Det är bättre att vi går på de här ställena och sedan (skratt) informerar vi om upplevelsen. Alltså jag säger att det är bra vi har varit på de här ställena. Sedan kan vi berätta om upplevelsen för deltagarna.

Att kommunikatörerna inte har något inflytande att tala om är ganska tydligt. Samtalet följer ungefär samma mönster som jag iakttagit vid våra tidigare möten. Diskussionerna rör sig som så ofta mellan det möjliga och de ogenomförbara. Att vara organiserad som en egen enhet med en enhetschef tycks inte ha förändrat detta förhållande. Inte heller har det samarbete med andra verksamheter angående fysisk aktivitet som efterfrågats under tiden, kunnat bli verklighet. Alysar drar dock slutsatsen att tack vare att hon själv tagit del av fysisk aktivitet och träning har hon fått nya erfarenheter. Hon presenterar en lösning som innebär att om det inte är möjligt att erbjuda alla deltagare fysisk aktivitet så kan projekten i alla fall generera användbara erfarenheter, för kommunikatörerna, att dela med sig av till deltagarna.

Analys utifrån praktikarkitekturer

Kulturella-diskursiva arrangemang

Deltagande i olika projekt möjliggör nya samtalsmönster. Resonemangen formas av de praktikarkitekturer som skapas när kommunikatörerna styr in deltagarna i nya lärandepraktiker (Kemmis et al., 2014b). I diskussionerna blir olika uppfattningar kring nyttan med pilotprojekten synliga. Resonemangen genomsyras å ena sidan av uppfattningen att projekten är viktiga och betydelsefulla. De nya arbetsformer som erbjuds uppfattas på ett påtagligare sätt motivera deltagarna till fysisk aktivitet. Kommunikatörerna blir därmed både bärare av en redan förutbestämd samtalskultur samtidigt som de också bidrar till att forma nya sätt att förstå tillvaron på (ibid.). Å andra sidan påtalas att strukturer i den ordinarie verksamheten hindrar möjligheterna att implementera de goda idéer som genereras genom projekten. I detta skede betonar kommunikatörerna istället att den information som ges är tillfredsställande nog för att motivera målgruppen till en hälsofrämjande livsstil. Det förefaller således som om de kulturella-diskursiva arrangemangen som finns tillgängliga inom projekten formar specifika sätt att samtala inom just denna praktik.

Under aktionsforskningsprojektet var arbetsgruppen fokuserad på att finna lösningar som gjorde det möjligt för deltagarna att testa olika former av fysisk aktivitet. I och med detta utvecklades en arkitektur som fortfarande, två år senare, delvis är synlig i diskussionerna. Erfarenheterna från projekten används som argument för nyttan med att erbjuda deltagarna olika former av fysisk aktivitet under etableringsprogrammet. De lärdomar som genereras bidrar också till att kommunikatörerna själva uttrycker en tydlig relation mellan fysisk aktivitet och hälsa.

Samtalen med de nyanlända frambringar idéer och det finns ett engagemang bland kommunikatörerna för dessa (hälsofrämjande) utvecklingsfrågor, vilket Aspors et al. (2015) menar är av avgörande betydelse för att åstadkomma framgångsrika förbättringar av en verksamhet. Parallellt finns en tydlig uppfattning om att olika projekt kommer och går, oftast initierade av externa aktörer, där van-

ligen endast ett fåtal av kommunikatörerna är involverade. Detta uppfattar jag bidrar till att det existerar en diskurs som implicit kommer till uttryck som "vi och dom" när det gäller vem som bär ansvaret för projekten. Kommunikatörerna känner sig inte delaktiga och kan (får) därmed inte ta ansvar för helheten. Projekten med sin egen praktikarkitektur uppfattas därmed som isolerade satelliter i relation till vardagsverksamheten.

Materiella-ekonomiska arrangemang

Som tidigare nämnts visar aktuell forskning (Aspfors et al., 2015; Langelotz, 2013) vikten av att det avsätts såväl ekonomiska resurser som tid för utvecklingsprojekt. Detta uppfattas som en kärnfråga för att legitimera samarbetet mellan lokalt anställda och externa intressenter. Genom att, som i det pågående projektet, ge kommunikatörerna ett specifikt tidsutrymme, erbjuds fördelaktigare villkor som formar förutsättningar för kollegialt samarbete. Den frustration som då och då blir synlig beror oftast på tidsbrist, vilket är en konstant utmaning vid utvecklingsarbete (ibid.). Aspfors et al. (2015) slår till och med fast att tidsramarna behöver diskuteras först, för att säkerställa ett engagemang bland alla inblandade. Begränsningar relaterade till de materiella-ekonomiska arrangemangen blir synliga i diskussionerna och visar tydligt hur de format vad som är möjligt inom ramen för det egna arbetet. Olika motbilder framträder som avslöjar att de rådande praktikarkitekturerna skapar materiella resurser, nämligen att i projektform utforska nya arbetssätt samtidigt som det finns tydliga hinder för att implementera de nya idéerna i den egna verksamheten. De stegräknare som införskaffades till det gemensamma projektet är exempel på verktyg som därefter inte ryms inom den ordinarie verksamheten. De egna erfarenheterna av fysisk aktivitet som är ett resultat av genomförda projekt bedöms dock fungera som en resurs i arbetet med de nyanlända.

Sociala-politiska arrangemang

I takt med att nya arbetsformer skapar intresse för fysisk aktivitet synliggörs hur de rådande förutsättningarna därefter begränsar fortlevnaden när projekttiden väl är avslutad. Eftersom kommuni-

katörerna saknar möjlighet att själva bestämma över såväl innehållsfrågor som strukturer förefaller det därför som att allt återgår till det normala när projekt avslutas. Flera av de svårigheter som framförs kan hänföras till de sociala-politiska arrangemangen som formar praktiken. Kommunikatörerna anpassar sig företrädesvis till den rådande diskursen. Förståelsen att det är andra än de själva som har tolkningsföreträde över verksamheten och de projekt som genomförs är starkt rotad. Det existerar därmed bestämda maktpositioner som de har att förhålla sig till. De uppfattar förväntningar på vad som krävs av dem som kommunikatörer och vad som är lämpligt att säga och göra i denna roll. Kemmis et al. (2014b) åskådliggör hur det, genom små förändringar av inlagrade maktstrukturer går att åstadkomma känslor av delaktighet. Enligt författarna kan sådana känslor fungera som en garant för ett delat ansvar. Aspfors et al. (2015) understryker också vikten av att deltagare på olika nivåer bjuds in i beslutsfattande som rör resursfördelning och utformningen av gemensamma projekt. Författarna ger ett exempel på hur de som närvarade faktiskt gav upp hoppet då förhållandena upplevdes omöjliga att påverka. En effekt som också blir synlig i samtalet med kommunikatörerna. Den egna maktlösheten bidrar till att de inte kommer vidare med nya arbetsmetoder. Vid flera tillfällen under MILSA framkom att de mer deltagarorienterade arbetssätten ökade intresset för fysisk aktivitet hos målgruppen. Det bidrog också till att skapa nya relationer och känslor av inkludering och delaktighet vilket i sin tur upplevdes som positivt av alla involverade. Nya erfarenheter och kunskaper har således satt spår i samtalet, men bara delvis i vardagsarbetet. Om det inte är möjligt att implementera nyskapande idéer på praktisk nivå verkar det i alla fall indirekt komma deltagarna till godo genom kommunikatörernas nyvunna kunskap. De erfarenheter och relationer som byggs upp inom projekten utvecklar kommunikatörernas insikter om vad som kan vara viktigt att informera om. De har också idéer om att grundligare utredningar behöver göras gällande deltagarnas upplevelser. Detta får stöd av Laverack och Labonte (2000) som också betonar betydelsen av utvärderingsverktyg med ett tydligare bottom-up perspektiv som fångar deltagarnas erfarenheter, istället för de statiska mått som ofta används för utvärde-

ring. Projekten som genomförs erbjuds några utvalda deltagargrupper. Avsaknad av långsiktig uppföljning av deltagarperspektivet begränsar möjligheterna till en fördjupad förståelse av relevansen för målgruppen på längre sikt. På gräsrotsnivå kan detta tolkas som att ledningen inte ger frågan utrymme. Konsekvensen blir att kommunikatörerna kringskärs i sina möjligheter att känna ansvar för de projekt som genomförs. Återigen verkar det finnas vattentäta skott mellan dem som har det formella inflytandet och kommunikatörernas vardagspraktik. Den kunskapsproduktion som kommunikatörerna är en del av, genom de lokala projekt som de medverkar i, riskerar därmed att gå förlorad när det väl kommer till kritan.

Rollen som kommunikatör

Diskussionerna handlar också om hur kommunikatörerna uppfattar att andra ser på dem i rollen som kommunikatörer.

Baizid: Jag tror att de som inte har pratat med oss... Jag ska ta ett exempel: SFI - skolan, där de har en annan syn på oss. När de sedan sitter och pratar med oss så upptäcker de att vi kan mycket mer än de.

Ali: Alltså vi kan jättemycket om dem som är nyanlända, hur de tänker, vad de vill. Men det tas inte på allvar. De bara "jaha". "Okey". Men de (makthavarna. Min anmärkning) har sina idéer och tänker och planerar. De lyssnar inte på oss för de har redan bestämt.

Baizid visar på vikten av att få möjlighet att sprida information om den egna kompetensen och vad de kan bidra med. Både han och Ali ger uttryck för att den insider-kunskap de har kring målgruppen fortfarande inte riktigt tillvaratas. Jag lägger också märke till att detta är en uppfattning som delas av andra i gruppen. I samtalet blir då och då bristen på överensstämmelse mellan beslutsfattarnas syn på flyktingmottagande och kommunikatörernas erfarenhetsgrundade förståelse uppenbar.

Ali: Regeringen måste vara mer realistisk. De måste tänka på de momenten, inte bara på fantasiidéer. De måste tänka på att de som är nyanlända inte bara behöver etableringsersättning 300 kronor [...]. Problemet är att det finns jättemånga som tänker att de som är nyanlända är fattiga och att de kommer för att tjäna pengar. Det är inte så! Jag och även de som sitter här: vi var inte fattiga. Vi hade våra familjer, våra företag och våra hus och vi hade inga problem. Vi var rika. Men vi kom för att det var krig och för att det var tortyr, eller hur?

Alla: Ja

Amin: Faktiskt alltså, de syrier som kommer, det är toppeliten som har flytt. Det är de som kan fly i början. De är en resurs.

I resonemanget ovan synliggörs att det råder en diskrepans mellan kommunikatörernas uppfattningar om vad målgruppen behöver och vad de tolkar som den generella bilden av de nyanländas behov. Både Ali och Amin delar med sig av sin syn på vilka de nyanlända är. Jag upplever att det här finns en uppriktighet i samtalet när Ali resonerar och samtidigt ger uttryck för den frustration och uppgivenhet han känner när detta kommer på tal. Jag uppfattar att han är kritisk mot delar av förfarandet kring flyktingmottagandet. Han anser att det bygger på en felaktig förståelse av de nyanländas behov. Dessa förutfattade meningar bidrar till att forma ett flyktingmottagande som han inte riktigt tror på.

Ganska plötsligt och lite överrumplande får jag en fråga om mina planer för framtiden och flera av kommunikatörerna ansluter sig till diskussionen, ställer frågor och kommer med idéer om nya projekt.

Alysar: Men vad har du för planer på framtiden? (riktar sig till mig. Min anmärkning)

Baizid: För oss?!

Alysar: Hon (det vill säga jag. Min anmärkning) kan vara en del av fysisk aktivitet.

Den tillit som etablerades oss emellan under aktionsforskningsprojektet gör att jag känner mig välkommen i gruppen. Det tycks till och med som om de vill att jag ska arbeta vidare tillsammans med dem i nya projekt. På frågan om de upplever att de skulle kunna genomföra ett projekt utifrån egna idéer, blir det tydligt vad som hindrar dem från att kunna organisera en verksamhet som på ett påtagligt sätt skulle kunna göra nytta för de nyanlända.

Baizid: Anna! Nu kanske du kan sätta igång med det här projektet? Det vill de (deltagarna. Min anmärkning). Ett kort, sätt dem på träning. Det är det enklaste. Även när man ska ta dem på promenad så måste det finnas en av oss med. Samla gruppen, gå tillsammans. Det är nästan omöjligt! En - två gånger kan man göra det. Men fortsättningen finns inte. Det enda är att du sätter igång detta. Du som har möjligheter. Du kan de här strukturerna. Du har makt - men nämn min assistans - jag tror det här kommer att bli klass!

Amin: I forskningssyfte att ta en grupp till Lund: Det är bra alltså för att mäta vad målgruppen säger och tycker. Men långsiktigt är det som han säger (Baizid. Min anmärkning).

Baizid: Alltså, vi är anställda. Vi har en schemalagd arbetstid. Så vi får order. Men du håller i projekt. Du kommer med idéer och du vill ha idéer från oss. Det här är en sådan idé om hur man kan göra. Och det kommer att bli succé alltså! För din del men glöm inte mitt namn!

I samtalet framförs åsikter om olika sätt att erbjuda fysisk aktivitet till de nyanlända. Trots att vi inte har träffats eller arbetat ihop på nästan två år går det att uppfatta en tilltro och en förhoppning om att jag ska kunna åstadkomma förändringar, utifrån idéer som finns i gruppen. Återigen blir jag centralfiguren när en av kommunikatorerna uttrycker att jag har den makt som de saknar för att få

till stånd både projekt och mer kontinuerlig fysisk aktivitet för de nyanlända. Kommunikatörsrollen inrymmer inte sådana möjligheter. De utför det som andra tilldelar dem genom sina ämbeten. Det finns en tilltro till mig som jag känner är både rörande och frustrerande. Jag har deltagit i ett projekt tillsammans med dem utifrån vad jag förstod som på lika villkor. Här blir det nu uppenbart att de ser mig som en makthavare som kan styra vilka projekt som blir verklighet eller inte.

Analys utifrån praktikarkitekturer

Kulturella-diskursiva arrangemang

Trots förhållanden som uttrycks vara omöjliga att påverka uppfattar jag att samtalet genomsyras av den tilltro och öppenhet som etablerades genom vårt tidigare samarbete. Att bli respekterad och lyssnad till utifrån den egna kompetensen framstår som mycket viktigt, liksom också att deras insider-kunskaper gör det möjligt för dem att uttala sig om vad deltagarna värdesätter i fråga om fysisk aktivitet. Jag blir än en gång varse en viss uppgivenhet i gruppen när det gäller möjligheterna att anpassa verksamheten för att bättre kunna möta de nyanländas behov. Bilden som framträder är att projekten som genomförs enbart fungerar som en aptitretare då arbetsformerna som utvecklas förefaller omöjliga att implementera i det dagliga arbetet.

Materiella-ekonomiska arrangemang

Fokusgruppssamtalet är ytterligare en möjlighet för kommunikatorerna att resonera kring utmaningarna i vardagsarbetet. De begränsningar som kan relateras till de materiella och ekonomiska förutsättningarna och som förhindrar att arbetet får ett nytt innehåll, är vid detta tillfälle relativt lätta att uppfatta. Detta eftersom de problem som finns med struktur och tidsbrist har varit ett återkommande tema i samtalen även under den tidigare arbetsprocessen. Också vid detta tillfälle pekas dessa ut som avgörande hinder för att åstadkomma förändringar. Detta till trots indikerar åsiktsutbytena att det finns en tydlig medvetenhet i gruppen om att nya aktiviteter kan öka motivationen för fysisk aktivitet som är till godo för deltagarna. Detta tolkar jag som att de praktikarkitektu-

rer som möjliggjorde olika aktiviteter inom MILSA och efterföljande projekt har bidragit till fördjupad insikt om vikten av nya arbetssätt.

Sociala-politiska arrangemang

Utifrån våra diskussioner under fokusgruppssamtalet blir det uppenbart hur kommunikatorerna tror sig veta att min roll som forskare innebär att jag har inflytande över utformandet av nya projekt som de önskar sig. Aspfors et al. (2015) betonar att den utvidgade forskarrollen kan vara ovan för de verksamma praktikerna. Förväntningar kan följaktligen uppstå om att forskaren ska komma med tydliga svar och aktivt vidta åtgärder snarare än att arbeta för att stärka praktikerna i att arbeta mot gemensamma lösningar (ibid.). Vid de tillfällen då samtalet är inriktat på att det är jag som har makten upplever jag att denna syn på min roll står i kontrast till vad rollen som deltagande forskare borde vara. Kommunikatorerna anser att de har mycket att bidra med, att de erfarenheter och kunskaper som de har inte alltid är allmänt kända bland de personer som de samverkar med. Detta kan också översättas till att de sociala-politiska arrangemangen ger form åt särskilda känslomässiga relationer inom praktiken. Dessa sätter gränser för kommunikatorernas upplevda möjligheter att utveckla nya metoder att arbeta utifrån. Av samtalet framgår det att när kommunikatorerna saknar praktikarkitekturer som stödjer önskvärda förändringar sätter de istället hoppet till mig. Det blir också uppenbart att de gärna vill vara med på ett hörn. Även om de gärna ser mig som ägare och drivande i ett sådant eventuellt projekt.

Slutsatser

Uppföljningen visar att kommunikatorerna arbetar i en verksamhet som kännetecknas av stor rörlighet när det gäller arbetsstyrkans storlek. Detta är ett resultat av de anpassningar som fortlöpande görs utifrån de utbildningsbehov som finns i de olika knutpunkterna, baserat på nationella politiska beslut. Arbetet utmärks således av förutsättningar som kan ändras när som helst. Personalstyrkans växande storlek har, sedan vi sågs senast, medfört en omorganisat-

ion. Verksamheten utgör numera en egen enhet. Kontrollen över vardagsarbetet och innehållsfrågor ligger dock som tidigare utanför det egna handlingsutrymmet. För närvarande sköts omarbetningar av informationsmaterial av externa medarbetare, för att säkerställa ett korrekt och likformigt innehåll.

Gruppens lojalitet gentemot varandra och mot arbetsgivaren framgår tydligt. Denna bidrar till att upprätthålla de traditioner och rutiner som existerar för vardagspraktiken. Samtidigt uttrycks behov av ny kunskap som bättre kan möta de nyanländas olika kunskapsnivåer. Trots att verksamheten syftar till att påverka de nyanländas hälsa positivt lyfter samtalet fram att kommunikatörernas arbete hänger ihop med strukturer som i sig skapar stress hos målgruppen. Det finns en uttalad insikt om att detta komplicerar arbetet och att rollen som kommunikatör i och med det blir något annat än vad som är syftet.

Det råder fortsatt en ömsesidig insikt om att det existerar begränsningar när det gäller att ändra något i innehållet. Undantaget är vid de tillfälliga pilotprojekt som då och då sätts i verket. Då anslås resurser så att en pedagogisk verksamhet kan bli verklighet. MILSA 3 byggde på idéer som kommunikatörerna inledningsvis fört fram. Detta ledde till en verksamhet som under projektiden kännetecknades av engagemang och inkludering. Det tycks dock som om projekten annars utmärks av ett top-down-perspektiv. Denna tolkning grundas i att det är andra än kommunikatörerna som är initiativtagare och styr såväl resursanvändning som innehållsfrågor. Projekten förefaller till viss del också innebära exkludering i den bemärkelsen att det endast är ett fåtal av de nyanlända som av resursskäl erbjuds att delta. Tyvärr var så även fallet under det gemensamma aktionsforskningsprojektet. Trots motstridiga uppfattningar i gruppen om effekterna av olika projekt, blir det uppenbart att nya sätt att arbeta har ökat medvetenheten i gruppen om betydelsen av att erbjuda aktiviteter som tydligare ställer de nyanländas kontextuella lärande i centrum. Uppfattningen som delas av samtliga i gruppen är att det krävs mer hållbara strategier än tillfälliga projekt för att få till stånd varaktiga förändringar som i slutänden

kan erbjuda verkligt lärande kring hälsofrågor bland de nyanlända. Kommunikatörerna uttrycker behov av att få till stånd en verksamhet vars praktikarkitekturer stödjer tillvaratagandet av de kunskaper som generas under projekten. I dagsläget finns en insikt om att deras insider-kunskaper inte riktigt fått spridning inom flyktingmottagandets praktikekologiska sammanhang. Det kan tolkas som att kommunikatörernas kunskaper därmed inte riktigt utnyttjas på bästa sätt. Även deltagarperspektivet lyfts fram som en viktig källa till information som behöver tillvaratas bättre än vad som nu är fallet vid de utvärderingar som görs. Det som går att spåra som återstoder av det gemensamma förändringsarbetet utgörs av de personliga erfarenheter som kommunikatörerna nu bär med sig. De används för att porträttera olika aktiviteter. Genom att kontextualisera informationen finns hopp om att inspirera nya deltagare till att ha mod att själva besöka olika platser för fysisk aktivitet. I figuren (6) nedan sammanfattas uppföljningsstudien utifrån de samtal, handlingar och aktiviteter som har blivit möjliga inom såväl vardagspraktik som projektpraktik. I figuren synliggörs också de lärdomar som kan härledas till det gemensamma aktionsforskningsprojektet som blivit del av kommunikatörernas egen praxis-teori (Lauvås, 2001), men som i dagsläget inte får stöd av de praktikarkitekturer som formar vardagsarbetet.

Figur 6. Sammanfattande slutsatser utifrån de praktikarkitekturer som formar samtal, handlingar och relationer två år efter projekttidens slut.

7 DISKUSSION

I det aktionsforskningsprojekt som är utgångspunkten för föreliggande studie, är siktet inställt på att utveckla nya arbetsmetoder som tydligare främjar hälsa hos nyanlända. Avhandlingens syfte är att bidra med kunskap om villkoren för en grupp av Samhälls- och hälsokommunikatörer att förändra formen för hälsoinformation för nyanlända. I detta kapitel diskuterar jag mina slutsatser. Jag har jag valt att redovisa svaren på forskningsfrågorna inbäddade i mina resonemang under de tre rubriker som diskussionen består av. Kapitlet avslutas med en reflektion och en sammanfattning av studiens kunskapsbidrag. Jag ger också förslag på vidare forskning.

En villkorad praktik

Jag menar i min analys att den hälsoinformation som erbjuds nyanlända flyktingar inom ramen för etableringsprogrammet sedan tidigare bygger på en folkhälsoidé om allas lika rätt, i det här fallet till samma information. De valda praktikteoretiska perspektiven har gjort det möjligt att beskriva vad de villkor som gäller får för konsekvenser för kommunikatörernas vardagsarbete. Genom att dela upp det empiriska materialet i samtal, aktiviteter och relationer, växte det succesivt fram en bild av hur mening skapas och realiserar i praktiken. Studien synliggör hur de samtal, handlingar och relationer som pågick, inte ägde rum av en slump eller utifrån kommunikatörernas fria val. I studiens inledning framstår kommunikatörernas arbete som hårt styrt. En klassrumsbaserad undervisning föreföll vara norm för hälsoinformation. Arbetsformer och strukturer låg fast, de tilldelade lokalerna fick inte lämnas och

tidsschemat måste hållas. Kommunikatörernas uppgift var att förmedla ett färdigt stoff inom de stipulerade tidsramarna. Analysen visar alltså att kommunikatörerna är inlåsta i praktikarkitekturer som ger dem ringa utrymme att påverka uppdragets utformning på. De rådande arrangemangen ger kommunikatörerna därmed en roll som verkställare av beslut som fattats på olika avstånd från den egna vardagspraktiken. Trots att gruppens medlemmar har både kunskaper och idéer när det gäller innehållsfrågor förefaller det alltså som om de inte har någon arena där idéerna kan realiseras. Informationens statiska karaktär verkar ha sin grund i att uppdraget ständigt varierar i omfattning beroende på vilken flyktingpolitik som för tillfället förs. Även deltagarantalet växlar oavbrutet i grupperna. Beroende på var i etableringsprogrammet de nyanlända befinner sig, ansluter nya personer kontinuerligt medan andra slutar. Utifrån tillgång och efterfrågan löses uppdraget genom en minskning respektive ökning av antalet anställda. Arbetstempot och arbetsuppgifterna för kvarvarande förändras däremot inte. Studien visar att den form av marknadsstyrning av verksamheten som fortgår får konsekvenser för kommunikatörernas möjligheter att engagera sig i förändringsarbetet.

Trots insikterna hos alla som är inblandade i flyktingmottagandet om vikten av att se till målgruppens behov, leder den rättvisepincip som jag anser ligger till grund för verksamhetens utformning, inte till att dessa insikter ger någon vägledning för hur arbetet organiseras eller utförs. Studiens resultat pekar alltså på en verksamhet som inte har sin grund i en pedagogisk tanke eller målsättning utan enbart utifrån ett innehåll. De rådande arrangemangen har därmed medverkat till att forma en vardagspraktik som upprätthåller ett arbete som, bildligt uttryckt, kan liknas vid en löpande bandprincip. Tidigare forskning påtalar också det paradoxala i att hälsofrämjande verksamheter ofta utgår från ett top-down-perspektiv som innebär olika grader av maktutövning gentemot deltagarna, samtidigt som den övergripande målsättningen är att stärka individen att ta kontroll över sitt eget liv (t.ex. Laverack & Labonte, 2000; Sundell Lecerof, 2016).

När det gäller de anställda kommunikatörerna har de både erfarenheter av, och särskilda kunskaper om, flyktingars situation. Studien visar samtidigt att det inte är dessa särskilda erfarenheter och kunskaper som efterfrågas utifrån de förutsättningar som råder för såväl verksamhetens upplägg som den roll kommunikatörerna erbjuds. Glappet mellan den strukturella och den praktiska nivån leder till svårigheter för dem att se hur de kan skapa utrymme för att stärka det hälsofrämjande arbetet. Projektet fick genom detta en trög start då samtalen inledningsvis mestadels handlade om de begränsningar som förelåg för prövandet av nya arbetsformer.

I samtalen stod det snabbt också klart att det hos kommunikatörerna, fanns en uttalad lojalitet gentemot arbetsgivaren och en önskan om att vara till lags trots att de tidvis var märkbart frustrerade. När olika problem kom på tal uppfattade jag ibland att det spred sig en spänning och försiktighet bland flera i gruppen. Det kanske var på goda grunder som gruppens hållning ibland kändes defensiv. Vissa diskussioner skulle ha kunnat leda till destruktiva samtal i en redan ömtålig situation. Frånvaro av inflytande och en känsla av frustration är en kombination som ökar risken för att de goda avsikterna och de omfattande ekonomiska resurser som avsätts för verksamheten och inom olika projekt, inte ger det resultat som förväntas. Om kommunikatörerna tvingas till beslutsfattande enligt "barnbidragsmodellen" (Rothstein, 1987) i en verksamhet som både är rörlig och i behov av situationsanpassning, kan resultatet med Rothsteins resonemang bli att legitimiteten blir låg bland de nyanlända. Det är också något som inledningsvis var märkbart i samtalen. Sammanfattningsvis blir sakläget motsägelsefullt. Å ena sidan är kommunikatörerna verksamma i ett sammanhang där den rådande diskursen lyder att hälsa är avgörande för målgruppens möjligheter till integration och egenförsörjning (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015). Å andra sidan formar befintliga praktikarkitekturer en villkorad verksamhet som, inte minst genom bristen på inflytande, inskränker möjligheterna att förmedla ett innehåll som kan bidra till att bygga upp ett varaktigt intresse för hälsofrågor hos målgruppen.

En förändrad praktik

I samtalen framgick det att projektet var initierat av kommunikatörerna utifrån en önskan om att bättre möta de nyanländas behov. I samband med Partnerskap Skånes engagemang för att åstadkomma ett hälsofrämjande flyktingmottagande hörsammades detta önskemål. Detta kan ses som en tydlig viljeinriktning hos alla parter att prioritera hälsofrågor i flyktingmottagandet. Allt tyder således på att projektet var väl förankrat i såväl organisationen som i gruppen av samhälls- och kommunikatörer.

Den kritiska aktionsforskningsansatsen valdes av tre skäl; dels för att 1) åstadkomma en förändrad praktik, dels för att 2) fördjupa förståelsen för förändringsarbetets villkor, men också för att 3) få djupare insikter i kommunikatörernas arbete. Såväl projektets arbetsmetoder som det teoretiska ramverket har fungerat väl tillsammans för att fånga och analysera erfarenheterna från arbetsprocessen. Kemmis och Grootenboers (2008) begreppsbildning gör det möjligt att klä de förändringar som blev verklighet inom aktionsforskningens ram i ord. Nya sätt att samtala på i den gemensamma mötespraktiken är exempel på de avtryck som lämnats.

Forskningsansatsen innebar, i enlighet med aktionsforskningens principer (Carr & Kemmis, 1986; McNiff, 2013; Somekh, 2006) att kommunikatörerna fick inflytande över aktionsforskningsprocessens utformning. Under arbetets gång tjänstgjorde den gemensamma mötespraktiken som en kommunikativ arena (Kemmis et al., 2014a) för erfarenhetsutbyten och kollegiala samtal kring det egna arbetet. Mina analyser synliggör hur detta skapade förutsättningar för en arbetsprocess som utmärktes av delaktighet och ett ömsesidigt ansvarstagande, vilket enligt Herr och Andersson (20005) stärker den demokratiska validiteten. Samtalens reflexiva karaktär innebar att kommunikatörernas egna yrkeskunskaper gradvis både blev tydliga och stundtals även utmanades. För min egen del innebar den öppenhet och tillit som präglade samtalen att jag successivt slussades in i ett lärande inom ett område som jag inte hade några tidigare erfarenheter av. Aktionsforskningspraktiken och min egen forskningspraktik pågick parallellt under pro-

jekttiden. Som tidigare redogjorts för (se sidan 79) innebar detta att jag utifrån mina olika roller kunde bidra med nya perspektiv och till att det hämtades inspiration från olika håll. De kollektiva samtalen ledde till att nya idéer genererades och att ett litet men viktigt manöverutrymme så småningom öppnade sig för kommunikatörerna. Jag har kunnat visa hur detta handlingsutrymme fungerade som en möjliggörare för kommunikatörerna att kunna erbjuda deltagarna nya, betydelsefulla aktiviteter. För att tala med Rönnerman (2012) ligger styrkan alltså i metodologins villkor där organiserade samtal, som utmärks av en dialog på lika villkor, gynnar ett gemensamt lärande om hur en förändrad praktik kan åstadkommas.

Resultatet visar att de aktiviteter som sattes i verket bidrog till en ömsesidig insikt hos kommunikatörerna om vad som hände i mötet med deltagarna. Genom de aktiviteter som erbjöds inom projektets ram fick deltagarna tillträde till nya sociala sammanhang utanför den egna lilla gruppen. I studien framkommer att detta var något som både kommunikatörerna och deltagarna satte stort värde på. De nyanländas positiva reaktioner fungerade också som en katalysator för det fortsatta förändringsarbetet. De arrangemang som formades inom aktionsforskningspraktiken möjliggjorde därmed en pedagogisk verksamhet där kommunikatörerna bland annat tog med deltagarna till en tidigare okänd och inkluderande lärandemiljö. En sådan inkluderande miljö definieras av att den ger alla möjligheter att lyckas oavsett bakgrund, kön eller ålder (Byra, 2006). Trots att det inte var något som explicit undersöktes i studien finns det ändå anledning att tro att förändringarna, inom projektets ram, på ett tydligare sätt skulle kunna bidra till att deltagarna lärde sig om tänkbara strategier för att ta hand om den egna hälsan. Detta i sig kan vara ett steg i rätt riktning när det gäller att motarbeta social ohälsa. När en deltagare vid ett naturbesök spontant utbrast ”hit ska jag ta min familj”, blev det konkret hur nya lärandemiljöer också kan fungera som viktiga brobyggare mellan individer och nya sammanhang. Detta är något som även tidigare studier betonat som viktigt för nyanländas möjligheter till integration (t.ex. Frisby, 2011; Mohamed et al., 2014). Oavsett ålder, kön

eller bakgrund hos deltagarna lyckades kommunikatorerna med små medel få till stånd en förändrad praktik som inrymde rörelseaktiviteter som både beskrevs som inkluderande och motiverande. Som jag tidigare förklarat kännetecknas metodvalet av ett tydligt bottom-up-perspektiv. Detta bidrog också till att skapa känslor av delaktighet och att bli sedd bland deltagarna ur målgruppen. De praktikarkitekturer som formade aktionsforskningspraktiken medverkade också till att samspeismönstren mellan såväl deltagare och kommunikatorer som mellan kommunikatorerna, ändrade karaktär. Ett exempel är hur den oro som inledningsvis kom till uttryck när det gällde deltagarnas intresse för fysisk aktivitet, visade sig vara obefogad. Slutsatsen som går att dra därav är att den hälsoinformation som kommunikatorerna erbjöd inom projektets ramar hade betydelse och gjorde skillnad för de enskilda individerna. Den kan därmed fungera som ett bra exempel på ett hälsofrämjande flyktingmottagande på lokal nivå. Detta är intressanta iakttagelser som åskådliggör att människor till syvende och sist inte är så olika. Om bara de rätta förutsättningarna erbjuds kan även enkla och i Sverige vanligt förekommande motionsaktiviteter intressera alla och envar. Här visar min empiri alltså på att likheterna oss människor emellan verkar vara större än skillnaderna. I tidigare studier har vikten av att utforma fysisk aktivitet på ett för målgruppen lämpligt sätt betonats. I det sammanhanget markeras särskilt angelägenheten av att inte homogenisera nyanlända utifrån deras språk (t.ex. Laverack & Labonte, 2000; Lee, 2005; Sundell Lecerof, 2016; Wieland et al., 2012). Trots att så varit fallet i detta projekt visar resultatet att det, detta till trots, går att erbjuda fysiska aktiviteter som upplevs som meningsfulla och som skapar intresse.

Det svängrum som uppkom under aktionsforskningsprocessen fick kommunikatorerna att bli varse att det faktiskt var möjligt att bedriva ett förändringsarbete och att kunna erbjuda olika rörelseaktiviteter inom ramen för den egna verksamheten. I takt med en ökande tillfredsställelse av att de gjorde något som är till gagn för deltagarna utvecklades också kommunikatorernas tro på och engagemang för det pågående förändringsarbetet. Detta ledde till att de fattade egna beslut och, på ett tydligare sätt, intog en roll som kan

likställas med en gatubyråkrats (Lipsky, 2010). Studien synliggör att kommunikatörerna efterhand också sökte efter en ny yrkesroll med ett utökat handlingsutrymme. Det sistnämnda för att implementera en mer nyttobetonad och inkluderande utformning av verksamheten som kunde skapa motivation för lärande och inspirera till fysisk aktivitet.

Det går så här i efterhand att konstatera att timing är av stor betydelse när det gäller ett aktionsforskningsprojekts genomförande. Att delta i aktionsforskning är en tidskrävande process som fordrar delaktighet från alla inblandade. Det fanns tillfällen under arbetets gång då detta var svårt att upprätthålla. Aktionsforskningspraktikens krav på ett nära samarbete innebar en sårbarhet i relation till de villkor som rådde under projektiden. Flyktingmottagandet är en dynamisk process och behovet av kommunikatörernas tjänster fluktuerar beroende på antalet nyanlända. Förändringsarbetet skavde därför stundom mot tillgängliga tidsramar, scheman och kommunikatörernas förpliktelser gentemot kommunernas växande behov. Som ett resultat av att projektet sammanföll med snabbt ökande flyktingströmmar kom även antalet kommunikatörer att fördubblas under projektiden. Detta påverkade naturligtvis både arbetsförhållanden och gruppdynamiken i den gemensamma mötespraktiken. Dessa förutsättningar ihop med den rörliga och röriga struktur som kännetecknar en aktionsforskningsprocess anspelas på i avhandlingens titel: *Hälsoarbete i rörelse*. Att upprätthålla kommunikatörernas engagemang för ett initiativ vars framtid är så rörlig men också oviss har varit både utmanande och frustrerande, speciellt i ljuset av deras stora personliga ansträngningar i form av tid och satsningar i projektet. Trots de hinder som tillstötte under arbetsprocessen synliggör analysen av den gemensamma mötespraktiken att aktionsforskningspraktiken påvisade möjligheter till kollegiala samtal vilket gynnade förändringsarbetet. Resultatet visar att aktionsforskningspraktiken också bidrog till att det utvecklades en starkare medvetenhet bland kommunikatörerna om värdet av fysisk aktivitet som en del av hälsoinformation. Arbetsprocessen bidrog dessutom till att det i mötespraktiken successiv utvecklades en förståelse för hur fysisk aktivitet kan erbjudas deltagarna

inom hälsoinformationens ram. Denna medvetenhet stärker enligt Herr och Andersson, (2005) studiens katalytiska validitet.

Aktionsforskningens cykliska karaktär (McNiff, 2013) kom även att påverka studiens design och resultatredovisningens utformning i fyra kronologiska sekvenser. Den del av studiens tredje frågeställning som berör vilka förändringar som åstadkommits på längre sikt, har redovisats i ett eget kapitel då denna empiri befinner sig utanför aktionsforskningsprojektets ram. Bearbetningen av empiri hämtad två år senare resulterade i att tre olika teman blev synliga. Även denna empiri har analyserats utifrån teorin om praktikarkitekturer för att efterforska talhandlingar och mönster som kan relateras till det tidigare projektet. Här nedan diskuterar jag resultatet från den andra studien.

Hållbara förändringar

Frågan är om aktionsforskning kan fungera som en lämplig förändringsstrategi som i förlängningen kan leda till utvecklingen av en hållbar miljö för hälsoarbete med nyanlända. Två år efter det att projekttiden löpt ut, kunde jag tillsammans med kommunikatörerna konstatera att vardagsarbetet huvudsakligen återgått till gamla hjulspår. Det finns en gemensam medvetenhet i gruppen om betydelsen av att erbjuda fysisk aktivitet till målgruppen. Trots dessa insikter vet kommunikatörerna att när tiden för olika projekt löper ut, är också resurserna konsumerade. Av det skälet upphör också möjligheterna att förverkliga alternativa arbetsformer. Resultatet blir att arbetet därmed återgår till de fastlagda strukturerna.

Utmaningar

För att kunna arbeta på ett mer pedagogiskt och inkluderande sätt finns en rad trösklar som måste klivas över. Kommunikatörerna arbetar i ett komplext praktikekologiskt sammanhang som influerar det dominerande sättet att organisera och värdera verksamheten på. Utifrån ett praktikteoretiskt perspektiv utgörs verksamhetsfältet av skilda praktiker med sina specifika praktikarkitekturer (Kemmis et al., 2014b). Enligt Henriksson och Lundqvist (2016)

medverkar detta till att försvåra samarbeten då de olika nivåerna varken talar samma språk, agerar eller relaterar till aktuella problemställningar på samma sätt. Detta kan också förklara varför politiska beslut ibland implementeras med metoder som står i kontrast till vad praktikerna faktiskt tänkt sig (ibid.). Detta bidrar exempelvis till kommunikatörernas uppfattning om att beslutsfattare saknar förståelse för vad nyanlända egentligen behöver. Sammantaget påverkar de olika verksamheternas olika praktikarkitekturer också hur politiska beslut verkställs, och huruvida de leder till förändringar på gräsrotsnivå för att använda Lipskys (2010) terminologi. Det är också på gräsrotsnivån som besluten möter de nyanlända och påverka deras livsvillkor.

Trots att verksamheten numera är organiserad som en egen enhet inom Länsstyrelsen visar resultatet att detta inte inneburit någon ökad autonomi när det gäller inflytande över arbetets innehåll. En byråkratisk styrningsmodell (Rothstein, 1987) skapar praktikarkitekturer som erbjuder ringa handlingsfrihet på lokal nivå. Kommunikatörerna får då en instrumentell och opersonlig roll som medför att deras erfarenheter inte tas tillvara och utnyttjas fullt ut. Det ligger i verksamhetens konstruktion att den är tidsbegränsad. Kommunerna, som står som garant för verksamheten, och Länsstyrelsen omförhandlar avtalet var tredje år. Beroende på beslut på den politiska nivån kan flyktingströmmarna växla snabbt, både i omfattning och geografiskt. Detta innebär att de flesta kommunikatörer har en visstidsanställning. Detta blev särskilt tydligt vid mitt sista möte med arbetsgruppen. Under det halvår som gått sedan vårt sista fokusgruppsmöte¹⁷ hade personalen minskat med en fjärdedel. Efterfrågan på informationsuppdraget hade minskat hastigt som en följd av att ett nytt regelverk hade börjat gälla för flyktingmottagandet. Verksamheten lever således lite på nåder, tre år i taget, vilket säkerligen också spelar in i hur samtal, aktiviteter och relationer formas både inom den egna vardagspraktiken och i relation till olika samarbetspartner.

¹⁷ Det sista fokusgruppsmötet skedde 20170424

Kommunikatörerna är väl medvetna om vad som krävs för att motivera deltagarna till att ta ansvar för sitt eget lärande, i det här fallet om vikten av fysisk aktivitet. Denna diskurs är för tillfället inte stark nog att ändra praxis. Detta får medhåll av Kemmis (2009) som understryker att hållbara förändringar fordrar förändrade praktikarkitekturer det vill säga att de villkor som formar praktiken i grunden förändras. Det räcker således inte med att kommunikatörernas förståelse har förändrats, utan det krävs något mer. Genom åren har kommunikatörerna varit delaktiga i olika projekt som kommit och gått utan att det har betytt annat än temporära förändringar i det dagliga arbetet. Som grupp har de små möjligheter att få förändringar att rotas då efterfrågan på deras insatser är desamma som tidigare. Studien synliggör hur rådande förutsättningar därmed hindrar en varaktig verksamhetsdesign som på ett tydligare sätt kan bidra till att motivera deltagarna till fysisk aktivitet och en hälsofrämjande livsstil. Detta innebär konkret att om inte förutsättningarna förändras kommer projektet enbart ha fungerat som en "aptitretare". Kommunikatörerna har utvecklat relevanta kunskaper om hur de kan utforma en praktik som skapar intresse hos deltagarna som förmodligen aldrig kan bli verklighet. Införandet av hälsofrämjande strategier förefaller exempelvis huvudsakligen vara retoriskt antaget på ledningsnivå och understödjer därför inte implementeringen av nya arbetsformer på praktisk nivå. Detta kan också förklara den maktlöshetsdiskurs som då och då visat sig och som gjorde att kommunikatörerna vid flera tillfällen satte hoppet till mig som möjliggörare av deras idéer.

Isaksson (2010, s. 44ff) skissar, som tidigare nämnts, en utveckling där inflytande alltmer förflyttas från staten till lokala nätverk och projektgrupper för att erbjuda fler möjligheten att påverka hur politiska beslut genomförs på praktisk nivå. Frågan som här bör ställas är vilka som egentligen får den möjligheten till inflytande. I denna studie framgår det klart att kommunikatörerna som grupp saknar direkt inflytande över det egna arbetet. Inte heller nyanlända flyktingar förefaller ha något egentligt utrymme att påverka den information som de anses vara i behov av.

Dilemma

I tidigare forskning framhålls vikten av att just erbjuda fysisk aktivitet som ett sätt att främja hälsa för målgruppen nyanlända (t.ex. Murray, 2014; Sundell Lecerof, 2016). Rörelse och fysisk aktivitet skulle kunna fungera som skydd mot den stress och oro som nyanlända erfar under etableringen. Detta ska sättas i relation till föreställningen om rättvisa som ju snarare förefaller få motsatt verkan. Vad jag menar med detta är att genom att organisera hälsoinformation enligt folkhälsoprincipen uppnås förvisso en rättvis fördelning av tillgängliga resurser. Men frågan är om det är rättvist eller ett lämpligt sätt att erbjuda ett färdigt informationsmaterial som metod för att främja hälsa. Det förefaller därtill inte finnas en praktikarkitektur som stödjer kommunikatörernas vilja att få reda på utfallet av gjorda insatser. Resultatet visar att detta är något som kommunikatörerna funderar över och som de anser är viktigt att få vetskap om. Det råder dock en samsyn om att det egna handlingsutrymmet inte erbjuder möjligheter att efterforska några svar. Kommunikatörernas nyfikenhet får stöd i Sundell Lecerofs (2016) avhandling där det fastslås att det saknas belägg för att hälsoinformation, så som den är utformad, har någon egentlig inverkan vare sig på deltagarnas hälsa eller på deras livsstil. Detta kan ha att göra med strukturer, målgruppens situation som nyanlända i kombination med en verksamhet som är i avsaknad av passande pedagogiska metoder. Därtill är det känt att utbildningsnivån spelar en avgörande roll för individens möjligheter att ta till sig information och att hantera etableringsprocessen (Sundell Lecerof, 2016; Svederberg & Svensson, 2001). Återigen blir det tydligt att rollen som kommunikator innebär att inrätta sig efter de etablerade strukturerna. Lipsky (2010) är intressant för att visa på det motsägelsefulla i denna roll. Å ena sidan interagerar de personligen med de nyanlända vilket väcker känslor av empati och ansvar. Å andra sidan levererar de service enligt en byråkratisk modell till ett stort antal nyanlända vilket befäster både en distanserad hållning och en rättvisediskurs. Detta arbete sker under begränsade förutsättningar både när det gäller inflytande och ekonomiska resurser. Verksamhetens uttalade stödjande funktion förefaller därmed oförenlig med de formella och opersonliga inslagen i arbetet.

I slutet av projekttiden kom det krav på en projektreDOvisning utifrån en mall tillhandahållen av Europeiska flyktingfonden. Det gemensamma arbetet förväntades där sammanfattas utifrån mängden möten och deltagarnas antal och könsfördelning. Redovisningsmallens uppbyggnad kan vara en viktig förklaring till beslutsfattarnas bristande intresse för golvperspektivet. Flyktingfonden är en betydande finansiär av olika projekt. Det är därmed begripligt att arbetet, både på individ- och organisationsnivå, är inriktat mot att uppfylla de formella krav som ställs. Programmen rymmer förvisso formuleringar som att det står deltagarna fritt att utveckla strategier för att motverka, som i det här fallet, ojämlik hälsa. Isaksson (2010) anser dock att det finns anledning att tro att EU-fondens föreställningar om hur förändringar bör ske också påverkar arbetet på nationell nivå. Unionens formuleringar om förväntad måloppfyllelse styr mot de kvantitativa sammanställningar som förefaller vara norm för projekt av detta slag (ibid.). Dessa ger en trubbig bild av verkligheten, inte minst utifrån det perspektivet att hälsoinformation är obligatorisk för deltagarna. En syntes av detta slag, alltså hur många nyanlända som deltagit i olika aktiviteter, kan därmed inte bidra med några reella klargöranden om projektet vad beträffar ett verkligt hälsofrämjande flyktingmottagande av betydelse för deltagarna. Här menar jag att denna studies design erbjuder ett bättre förklaringsvärde. Metoden och de teoretiska perspektiven medverkar till att en mångsidig bild framträder både utifrån kommunikatörernas förståelse men också genom att deltagarnas röster indirekt finns med på den kommunikativa arenan.

En hållbar praktik

Den dystra bild jag tecknar ovan till trots, går det ändå att skönja att "fröet är sått". Det som lever kvar i verksamheten, det vill säga det som uttrycker den katalytiska validiteten, är en ökad medvetenhet bland kommunikatörerna om hur en inkluderande praktik kan åstadkommas. Denna medvetenhet utgör en viktig grund för att åstadkomma vidare förändringar. Ett annat sätt att uttrycka katalytisk validitet är att ta stöd i Freire's begrepp *conscientização* (Freire, 1970/2000). Vi har arbetat tillsammans och format en alternativ verksamhet under aktionsforskningsprojektet som egentli-

gen borde kunna rymmas inom befintliga ramar. Lärdomarna från den gemensamma arbetsprocessen kommer nu verksamheten till godo i det att de tjänstgör som insiktsfulla exempel som vävs in i samtal med de deltagare som kommunikatörerna möter. Inom aktionsforskningspraktiken skapades uppfattningar hos kommunikatörerna om att de bidrog till en verksamhet som var av betydelse och gjorde skillnad för de som deltog. Studien visar förvisso på behovet av strukturella förändringar och att de huvudsakliga förändringarna enbart skedde på individnivå under projektets gång. Oaktat det, är varje människa unik och har rätt till god hälsa. Kommunikatörerna har visat att de i det avseendet gjorde skillnad. När arbetet så påtagligt var inriktat på individen erbjöds möjligheter både till delaktighet och medansvar bland deltagarna. Detta är märkbart inte minst genom det sätt att samtala på som har etablerat sig i arbetsgruppen. Aktionsforskningsprocessen bidrog med kunskapsuppbäggande i form av en ökad medvetenheten om vad som behövs för att åstadkomma hållbara förändringar. Detta är något som kommunikatörerna i dagsläget inte har några verkliga möjligheter att få till stånd. Min egen roll i detta arbete har inneburit att jag varit med om att starta processerna. Rollen har däremot inte inneburit att tvinga eller manipulera kommunikatörerna. Vi genomförde vad som skulle visa sig vara temporära förändringar inom givna ramar. Förändringsarbetets vidare fortlevnad bygger, för att tala med Freire (1970/2000), bland annat på den medvetenhet som kommunikatörerna själva utvecklat under det gemensamma projektet. Processen med att föra arbetet vidare är något som kommunikatörerna måste få ett ansvar för. Detta bekräftas också i Rönnermans (2008) studie. Hon pekar dock på att framgångsfaktorer är att arbetet är väl förankrat och systematiserat i verksamheten. Rönnerman framhåller särskilt vikten av engagerade chefer som stödjer och ger legitimitet åt denna form av kvalitetsarbete. På de förskolor som fortsatt kvalitetsarbetet genom aktionsforskning har, i de flesta fall, förskollärarna som deltog i kursen dessutom ett särskilt handlingsutrymme och avsatt tid för att verka som handledare åt sina kollegor.

Avsikten med etableringsprogrammet är att deltagarna efter genomförd utbildning ska ha tillägnat sig de kunskaper som behövs för att leva ett gott liv i Sverige. Detta betyder bland annat möjligheten att ta kontroll över de faktorer som kan skapa förutsättningar för en god hälsa (Naidoo et al., 2007). I fråga om kontextens betydelse för lärandet, visar min studie att klassrummet förefaller vara en mindre lämplig plats för undervisning för just denna målgrupp. Bristande kontextuell förståelse kan göra det svårt att exempelvis närma sig offentliga miljöer där det erbjuds fysisk aktivitet. Just detta verkar också utgöra ett hinder för målgruppen nyanlända som behöver utjämnas. I tidigare forskning (t.ex. Frisby, 2011; Mohamed et al., 2014) synliggörs att fysisk aktivitet dessutom inte verkar vara en prioriterad fråga bland nyanlända. Trots det visar Frisby (2011) i sin studie att det inte betyder att det saknas intresse. Tvärtom. Detta är en slutsats som även går att dra utifrån denna studies resultat. De erbjudna aktiviteterna uppfattades kunna erbjuda meningsskapande både i betydelsen bättre hälsa och bättre social samvaro. Även det relevanta i att aktiviteterna erbjöd ett lärande om olika miljöer och kontaktytor utanför den egna gruppen, framförs som viktigt och av stort värde för alla inblandade i detta projekt. Studien visar att när kommunikatörerna fick möjlighet att agera som gatubyråkrater likt deltagarna i Rönnermans studie (2008), det vill säga ta kommandot över innehåll och arbetsformer, nådde de längre i arbetet med att forma en verksamhet efter de nyanländas önskemål och behov. Detta är viktiga lärdomar om hur olika arbetssätt kan bidra till att stärka människor och därmed utjämna de sociala orättvisor som råder när det gäller hälsa (jmf Rostila och Toivanen, 2018). Det existerar många goda intentioner hos såväl Länsstyrelsen som i kommunerna för att åstadkomma ett hälsofrämjande mottagande. Trots det kan det vara svårt för alla samarbetspartner att överblicka vad som sker på den operativa nivån, i det här fallet i kommunikatörernas arbete med de nyanlända. Studien visar att de praktikarkitekturer som i dagsläget formar verksamheten inte ger utrymme för den form av aktiviteter som prövats i detta aktionsforskningsprojekt. Hälsokommunikatörer är en relativt ny yrkesgrupp inom hälsoområdet med en yrkesidentitet som ännu inte är så väl etablerad. Behovet av

en tydligare yrkesroll, något som förordas av Bäärnhielm et al. (2013), skulle kunna innebära en förändring där kommunikatörerna fick ägarskap över processerna. De skulle då få ett utrymme där de på allvar kunde bidra med sina erfarenheter. Genom att på ett tydligare sätt knyta beslutsfattare närmare projektnivån kan det också skapas gynnsamma förutsättningar för ett förändringsarbete. Andra verksamheter i kommunikatörernas närhet skulle då också på olika sätt kunna fungera som möjliggörare för nya idéer. Detta får också stöd i tidigare forskning som presenterats i denna avhandling (Aspfors et al., 2015; Langelotz, 2013; Tyrén, 2013; Henriksson & Lundqvist, 2016; Rönnerman, 2008).

Avslutande reflektion

Det råder enighet om att hälsa är en viktig förutsättning för individens möjligheter till delaktighet i samhället (Rostila & Hjern, 2018). I inledningen av avhandlingen beskrivs hur den idag dominerande hälsodiskursen betonar individens egenansvar för hälsan (Palmblad & Eriksson, 2014). Samtidigt som vi lever allt längre påvisar tidigare forskning att det existerar en tydlig hälsogradient som går ut på att personer med mer resurser har bättre hälsa och lever längre än de som har sämre socioekonomiska förutsättningar. Detta har synliggjort behovet av att zooma ut från individperspektivet och även se hälsa som en del av samhällets ansvar (jmf Toivanen & Rostila, 2018b). Skillnaderna i hälsa ökar fortlöpande vilket innebär en stor utmaning för det inhemska folkhälsoarbetet. För att komma till rätta med befintliga orättvisor betonas idag vikten av ett långsiktigt och breddat folkhälsoarbete som omfattar en mängd aktörer på olika samhällsnivåer. Flera arbeten som presenterats i avhandlingen (t.ex. Holmberg, Rämgård, & Esbjörnsson, 2015; Laverack & Labonte, 2000; Stigendal & Östergren, 2013; SOU 2017:47) uppmärksammar också behovet av nya arbetsmetoder för det hälsofrämjande arbetet. Betoningen ligger på ett tydligare deltagarperspektiv där mottagarens lärande ställs i centrum. I denna studie uppenbarades det att deltagarnas eget erfarenhetsuppbyggande bidrog till att öka motivationen och engagemanget för en hälsofrämjande livsstil. Om motion och träning ska bli en

betydelsefull del i en människas liv är det en väletablerad sanning att det krävs en utformning som gör att individen känner sig delaktig och respektfullt bemött (t.ex. Wester-Wedman, 1988). Att ta emot nyanlända är i allra högt grad en dynamisk verksamhet som kräver en anpassning till situationen. Det är statligt reglerat att få delta i samhälls- och hälsoinformation inom etableringsprogrammet (SFS 2010:197). Många nyanlända lever i ett spänningsfält mellan egna tidigare traditioner och erfarenheter, och de krav på förändring som de möter i det nya hemlandet (Bäärnhielm et al., 2013). Jag menar att det med denna kunskap i bagaget, vore önskvärt att formulera mer medvetna mål beträffande flexibla lösningar där fokus är att främja individens lärande på bästa sätt. I studien tydliggörs olika kritiska aspekter som knyter an till hur rollen som hälsokommunikatör kan utvecklas. Resultatet visar att nya arbetsätt frammanar en mer handledande roll när den enskilde deltagaren får möjlighet att ta ett tydligare egenansvar för sitt lärande. Detta belyser det önskvärda i att kommunikatorerna får möjlighet att förfoga över en repertoar av möjliga läraaktiviteter och miljöer som de kan erbjuda målgruppen. Med det sagt kan det vara värt att pröva att byta perspektiv och se samhälls- och hälsoinformation som en pedagogisk verksamhet snarare än en folkhälsainsats. Detta skapar också legitimitet för att förändra målen för verksamheten. Möjligheterna att göra skillnad skulle avsevärt förbättras om hälsofrämjande och pedagogiska arbetsformer blev en kontinuerlig del av verksamheten. Genom att bjuda in deltagarna till dialog och medverkan i planering, design och genomförande går det att ytterligare stärka deltagarnas engagemang. På detta sätt skulle kommunikatorerna kunna skapa en ökad *delaktighet* i det hälsofrämjande arbetet. Genom detta förfaringssätt kan ett ofta använt begrepp inom folkhälsorabete, *empowerment*, på allvar få betydelse. Här finns det också skäl att återigen betona att nyanlända inte är en homogen grupp även om de kanske har ett språk gemensamt (Lee, 2005). Många lider av migrationsstress efter att ha blivit utsatta för varierande trauman och har dessutom ännu inte fått ta del av den syn på arbete, fritid och hälsa som genomsyrar det svenska samhället (Bäärnhielm et al., 2013; Palmblad & Eriksson, 2014). Dessa förhållanden kräver kreativt tänkande. Studien har

visat att ett aktivt deltagande föder engagemang vilket är en viktig faktor för att skapa motivation för en hälsofrämjande livsstil. Alla människor har rätt till en god hälsa och alla har allt att vinna på att det erbjuds goda förutsättningar för delaktighet och inkludering i samhället.

Studiens bidrag och begränsningar

I denna avhandling har en hälsokultur som betonar värdet av fysisk aktivitet, synliggjorts. Idag är folkhälsoarbetet i större omfattning inriktat mot hur en ojämlik fördelning av hälsa kan motverkas. Förhoppningen är att avhandlingen kan bidra med relevanta kunskaper om olika förändringar som kan stärka de nyanländas möjligheter till inkludering. Jag är väl medveten om det normativa i att ensidigt se fysisk aktivitet som en lösning på allvarliga samhällsproblem. Denna studie avser dock inte att problematisera huruvida fysisk aktivitet är ett bra medel för hälsofrämjande arbete eller inte, utan att fördjupa kunskapen om villkoren för ett förändringsarbete inom en etablerad verksamhet. Den ojämlikt fördelade hälsan i samhället är oroväckande och avhjälpas inte genom att iscensätta ett småskaligt och lokalt aktionsforskningsprojekt som detta. Att ta dessa frågor på allvar innebär dock att adressera dem från många olika infallsvinklar. Flera forskare som presenteras i denna avhandling, lyfter fram hur småskaliga deltagarorienterade forskningsprojekt som tar avstamp i praktiken kan erbjuda tillfällen att utveckla viktiga kunskaper om hur stödjande lokala miljöer kan skapas (t.ex. Lee, 2005; Persson, et al., 2014; Wieland et al., 2012).

Inom aktionsforskningspraktiken formades praktikarkitekturer som visade på möjligheter att åstadkomma hälsofrämjande aktiviteter inom ramen för samhälls- och hälsokommunikatörernas verksamhet. Genom studiens design har kommunikatörernas yrkeskunskaper fått inflytande över och utformat arbetet. De flesta i arbetsgruppen har flerårig erfarenhet av arbetet som samhälls- och hälsokommunikatörer och de har också språkkunskaper och kulturella insikter om deltagarnas bakgrund. Därmed har de en central

och viktig roll i flyktingmottagandet i regionen. Deras personliga erfarenheter av migrationsprocessens svårigheter och etableringen i Sverige ger värdefulla kunskaper. Avhandlingen möjliggör att de erfarenheter som generats i aktionsforskningsprojektet får spridning och kan bli tillgängliga, inte minst för personer som är verksamma inom olika delar av flyktingmottagandet. Fysisk aktivitet som strategi för att bidra till en hälsofrämjande livsstil står högt på agendan inom MILSA (Björngren Cuadra & Carlzén, 2015). Förhoppningen är att den här studien kan medverka till en ökad förståelse av villkoren för kommunikatörernas arbete och till att sprida tanken om att använda fysisk aktivitet som *en* strategi för ett hälsofrämjande flyktingmottagande.

I slutet av aktionsforskningsprojektet framgick det att arbetsprocessen bidragit till att en tro på att det går att få till stånd nya arbetsformer som på ett bättre sätt kan skapa ett intresse för hälsofrågor hos de nyanlända, hade förankrats. Vid den uppföljning som genomfördes med projektgruppen två år efter det att projektet avslutats, tonade en mörkare bild fram. I ljuset av detta faktum kan studien också bidra med att visa på betydelsen av att vid lokala hälsoprojekt som detta inte avveckla arbetet för tidigt. Det kan vara lätt att dra slutsatser om vad som åstadkommit under ett avgränsat och väldefinierat projekt. Syftet med aktionsforskning är däremot att åstadkomma varaktiga förändringar. Genom denna studies longitudinella karaktär kan den lämna ett nytt bidrag till det angelägna i att fördjupa inblickarna i lokala förändringsprocesser även i ett längre perspektiv. Detta är viktigt, inte minst för att utnyttja de ekonomiska och tidsmässiga resurser som avsätts på ett så verkningsfullt sätt som möjligt. Studien kan inte göra några anspråk på att ha utvecklat generaliserbara kunskaper då syftet har varit att studera villkoren för ett förändringsarbete i en lokal kontext. Det är ändå min förhoppning att denna avhandling kan medverka till hur ett hälsofrämjande arbete skulle kunna organiseras och möjliggöras inom liknande verksamheter.

I studien har teorin om praktikarkitekturer (Kemmis & Grootenboer, 2008) använts. Teorins förklaringsvärde ligger i att den har

synliggjort behovet av en förändrad arkitektur för att på ett varaktigt sätt kunna åstadkomma ett mer hälsofrämjande och inkluderande praktik. Denna avhandling demonstrerar också ett användningsområde för denna relativt sett nya teori, som ligger utanför det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet.

Vidare forskning

Mycket har hänt på integrationsområdet de senaste åren och så gott som dagligen går det att via medierna ta del av integrationsprojekt som pågår inom varierande former av idrottsliga verksamheter. Detta är också ett område inom vilket det behöver utvecklas systematisk kunskap. I Sverige har vi idag en omfattande organiserad idrottsverksamhet för barn, unga och vuxna (Norberg, 2017). Det är viktigt att de resurser som samhället avsätter för folkhälsoarbete på denna arena fördelas utifrån den uttalade värdegrunden inom svensk idrott: *Idrott för alla*¹⁸ det vill säga *alla* grupper i samhället. Detta är i grunden en rättvis- och demokratifråga. Under aktionsforskningsprocessen kom deltagarnas röster efterhand att framträda tydligare i samtalen. Även under det uppföljande fokusgruppsamtalet blev det påtagligt att det saknas kunskaper bland kommunikatörerna om vilken betydelse de olika insatser som görs gällande fysisk aktivitet har för de nyanländas erfarenheter av dessa insatser. Detta har väckt intresse för en studie om deltagarnas upplevelser och erfarenheter av vad fysisk aktivitet och motion kan erbjuda för meningsskapande. Något som förefaller intressant är ett kultursociologiskt tillvägagångssätt. Jag finner att Bourdieus (1990) nyckelbegrepp om kapital och habitus skulle kunna vara användbara för en sådan studie. Bourdieus teoretiska begrepp har använts inom idrottsforskning för att belysa hur makt, sociala orättvisor och exkludering verkar i olika idrottsliga sammanhang (t.ex. Londos, 2010). I denna studie har de kvinnliga deltagarna på skilda sätt då och då lyfts fram. Även ett genusteoretiskt perspektiv kunde vara av intresse att fördjupa sig i. En framtida studie skulle tillsammans med denna avhandling kunna bilda en helhet som kan bidra med ny kunskap kring fysisk aktivitet som ett medel för ett hälsofrämjande flyktingmottagande. Lokala hälsokommunikatörers kunskaper

¹⁸ <https://www.rf.se/Undermeny/RFochsvenskidrott/visionochvardegrund/>

och de nyanländas röster skulle då på ett djupare sätt kunna komma till tals. En sådan studie skulle därmed kunna ge ytterligare dimensioner genom att studera vilken betydelse nyanlända tillskriver möjligheten att få engagera sig i organiserad fysisk aktivitet och hur detta kan iscensättas på ett för individen lämpligt sätt.

SUMMARY

Introduction

Even though we live longer, there still exist notable differences in health status between different groups in society (Fritzell, 2012). Newly arrived refugees form a particularly exposed group in this respect (Rostila & Hjern, 2018). While, on one hand, consensus prevails about the importance of health for this group's chances of integration and work, several studies show that the health status of the newly arrived tends to further deteriorate during their initial time in Sweden (Rostila & Hjern, 2018). This situation is related to different challenges they encounter both during the migration process and during the introductory establishment in their new country (Rostila & Hjern, 2018). This has led to a number of projects especially focusing on health issues for this group (Baker & Allebeck, 2012; Björngren Cuadra & Carlzén, 2015; Lecerof & Stafström, 2011). This thesis (*Health work in motion*) also concerns such commitment. The idea behind the study is to contribute to the area within the research field of Sport sciences that particularly focuses on physical activity as a way of working with the unequal health distribution. Its basis is an action research project carried out by a group of social and health communicators within the framework of their own work during a three-year period. In short, the communicators' task involves informing newly arrived refugees about how Swedish society functions. Part of the information in the province of Skåne also includes informing and communicating with the participants about health issues (Länsstyrelsen, 2017). The objective of the action research project was, in addition to the in-

formation, to create opportunities for the newly arrived to experience various forms of physical activity as an example of what health may represent in a Swedish context.

Aim and research questions

The aim of this study is to contribute with knowledge about the conditions of a group of social and health communicators for changing the form of health information for newly arrived refugees.

Research questions:

1. What enables and constrains the work on implementing physical activity as part of the health information?
2. How does the action research process affect the communicators' own understanding of health-promoting strategies?
3. What changes in the arrangements take place within the action research framework and what remains in the long run?

Theoretical framework

This study applies Kemmis and Grootenboers' (2008) Theory of Practice Architectures to study the social context. The starting point of the theory lies in ontological perspectives and is based on the assumption that practice is constituted by three different conditions or arrangements. These arrangements include:

- 1) *Cultural-discursive arrangements*, expressed through specific ways of talking within a practice.
- 2) *Material-economic arrangements* consisting of the physical, economic and temporal conditions forming different action patterns.
- 3) *Social-political arrangements* comprising both the formal structures and the human relations established within a practice.

The arrangements, according to Kemmis and Grootenboer (2008), hang together, forming the talks, actions and activities taking place within a specific practice. Participating in a practice thus entails becoming part of and facing other participants in the intersubjective space as well as learning to talk, act and understand what is right and wrong in this community. This means that a practice is always value-loaded depending on the norms and values prevailing in the context (Kemmis, 2009). The theory includes useful concepts that may work as a language resource to describe the social context under study. The concepts also make it possible to steer the analysis in different directions to enable interpreting and understanding what actually happens *in a site* (Mahon et al., 2017).

Kemmis et al. (2014b) illustrate how different practices sometimes interact and affect each other's practice architecture. The authors thus expand the conceptual apparatus surrounding practice architecture by an additional dimension, illustrated as a web of connections, or *ecologies of practices*. In addition to focus on the local practice, it is highlighted to demonstrate the connections and relations existing between adjacent practices and the way these influence the everyday practice of the communicators as well as the practice of action research.

To understand the conditions for public administration work, Lipsky's (2010) concept of *street-level bureaucrats* is also applied. Street-level bureaucrats comprise various occupational groups within public administration, such as police, judges, social workers, teachers or health and medical care staff. In spite of what is specific to many of these occupational categories, Lipsky (2010) claims the existence of general similarities in their occupational role, which he includes in the *street-level bureaucrat* concept. Hence, since the concept offers one way of understanding what characterizes public administration work, it is used for discussing the social and health communicator role from the outside.

Metholodgy

In the study, action research is applied for conducting change. It involves an action-oriented research strategy whose starting point is practice and the idea that practitioners can develop their own organization (Gustavsen, 2001; Rönnerman, 2012). The emphasis of action research lies on cooperation and dialogue, as this enables all participants to contribute to knowledge production (Gergen & Gergen, 2013). The reason for cooperating on equal terms between myself as a researcher and the communicators was to create a commitment to finding collective solutions to how new work methods could be implemented. The cyclic approach enables a systematic and structured work process to materialize, which is necessary to pinpoint the knowledge generated (McNiff, 2013; Somekh, 2006). Through democratic dialogue, conditions are created for a transformation process (Gustavsen, 2001; Somekh, 2006; Starrin, 1993). The unique knowledge of the context that the communicators possess has become accessible through this method of working. By systematically reflecting together in the joint meeting practice, the participants have obtained the possibility to view themselves and their own practice from new perspectives. The study is based on empirical data gathered through work group meetings, focus group discussions and study visits. The tools employed comprise participatory observations, sound recordings and documentation in the form of field notes and log book writing. The analysis of the empirical material has contributed to increasing the awareness and understanding of what has taken place in the joint meeting practice.

Findings

The results of this study show that the action research practice offers the possibility of achieving a practice architecture that differs from that which forms the everyday practice of the communicators. Within the framework of the project, the cultural-discursive arrangements provide for talks among colleagues about the conditions for their own work and ways of implementing new work methods. The result also demonstrates that the material and eco-

nomic arrangements pave the way for a pedagogical organization, which creates a clearer commitment in the target group to issues of health and physical activity. This must be viewed as a promising outcome, not least because commitment and motivation are judged to be important factors to attain life-style changes that may promote individual health (Svederberg et al., 2001). The project's social and political arrangements also enable that new social relations are created between those involved. Cooperating with other interested parties also offers the participants chances of building networks with other colleagues than those within the framework of their own organization. It also benefits the joint work process.

Two years after the conclusion of the action research project, a follow-up study was conducted. The aim was to find out whether the action research process had entailed any real long-term changes in the communicators' everyday practice. The result illustrates that the current practice architecture (in this case, two years afterwards) constrains the implementation of physical activity as part of the everyday work. Even though the organization aims at improving the health of the newly arrived, the talks confirm how the current structures of refugee reception create stress in the target group. This complicates the work with the consequence that the role of the communicator turns into something contrary to the purpose. The action research project has increased the group's awareness of the importance of offering activities that focus on the contextual learning of the newly arrived. The communicators request a practice architecture that facilitates making use of the knowledge generated during the project. The only remains of the joint transformation work that can be traced are the individual experiences adopted by the communicators that come to the fore in their sayings.

Discussion

The aim of the study is to contribute with knowledge about a group of social and health communicators' possibilities to change the form of the health information for newly arrived refugees. The

study pinpoints that the health information offered to newly arrived refugees within the framework of the establishment programme builds on an idea of public health involving equal rights for everybody, in this case the right to the same information. In the introduction to the study, the work done by communicators appears to be tightly regulated. The analysis shows that communicators are locked *into practice architectures* providing little room to influence the form of the task. This means that current arrangements have given the communicators the role of executing decisions made by others positioned at various distances from their own everyday practice. The static character of the information seems to derive from a task whose extent continuously varies due to the current refugee policy. Even the number of participants in the group changes incessantly. The principle of justice, which forms the basis of the information design, leaves no room for allowing talks about the requirements of the target group to guide the organization or implementation of the work. The result indicates an organization that seems to proceed without any specific pedagogical goals. Consequently, the current arrangements have contributed to forming an everyday practice maintaining work of a kind that can be metaphorically likened to the conveyor belt principle.

A changed practice

The research approach entailed, in accordance with the principles of action research (Carr & Kemmis, 1986; McNiff, 2013; Somekh, 2006), that communicators were given an influence on the design of the action research process. During the project period, the joint meeting practice functioned as a *communicative space* (Kemmis et al., 2014a) for the exchange of experiences and dialogue among colleagues about their own work. The analyses illustrate how this created possibilities for introducing a work process characterized by participation and mutual responsibility. The reflective character of the talks meant that the communicators' own professional knowledge became gradually visible as well as challenged. The collective talks led to generating new ideas and to the opening up of a small but important space for the communicators to operate in.

The result shows that this latitude enabled offering the participants new activities that were deemed important by the communicators. In Rönnerman's words (2012), the strength lay in the conditions of the methodology, where organized talks characterized by a dialogue on equal terms favour joint learning of how to achieve a changed practice.

The result demonstrates that the implementation of the activities contributed to a mutual understanding in the work group of what happened during encounters with the participants. Through the activities offered within the framework of the project, the participants gained access to new social contexts outside their own group. The arrangements formed within the action research practice thus created possibilities for a pedagogical activity, in that the communicators, for instance, introduced the participants to a new inclusive learning environment (Byra, 2006). The practice architecture forming the action research practice also contributed to changing the character of the interplay patterns, both between participants and communicators and among the communicators themselves. The elbow room arising during the action research process enables communicators to realize that it really *is* possible to organize change and to offer various physical activities within the framework of their own organization. This induced them to make their own decisions and to adopt a more distinct role in line with that of a *street-level bureaucrat* (Lipsky, 2010). The study also illustrates that communicators gradually look for a new professional role with greater discretion, which in turn opens up for a more utilitarian and inclusive organizational structure that can provide motivation for learning and inspire to physical activity.

Retrospectively, it can be stated that timing is of major importance in the implementation of an action research project. Taking part in action research is a time-consuming process that requires the participation of everyone involved. During the work process, there arose situations when this was difficult to uphold. The demands of action research practice for close cooperation thus caused a vulnerable relation to the conditions prevailing during the project period.

In spite of the obstacles encountered during the work process, the analysis of the joint meeting practice illustrates that action research practice offered opportunities for talks among colleagues, which benefitted the change management. The result shows that action research practice also contributed to developing a strengthened consciousness among the communicators of the value of physical activity as part of health information.

Sustainable changes

The question is whether action research can function as a suitable change strategy, which by extension can lead to the development of a sustainable environment for working with health among newly arrived refugees. Two years after the conclusion of the project I realized, together with the communicators involved, that everyday work was, on the whole, stuck in a rut. Still, what remains is a strengthened consciousness among the communicators of how an inclusive practice can be achieved. The experiences from the joint work process benefits the organization by serving as perceptive examples that are interwoven in talks with the participants the communicators encounter. To make work more pedagogical and inclusive, a series of thresholds have to be crossed. Communicators work in the context of a complex ecological practice that influences the predominant way of organizing and evaluating activities.

The communicators are well aware of what is required to motivate participants to take responsibility for their own learning, in this case regarding physical activity. For the time being, this discourse is not strong enough to change practice, something with which Kemmis (2009) agrees in underlining that sustainable changes require changing practice architectures, in other words, a fundamental shift of the conditions forming the practice. Consequently, since a change in communicators' understanding is not enough, something more is required. The study illustrates how current circumstances prevent attaining a permanent organization design that can more clearly contribute to motivating participants for physical activity and a health-promoting lifestyle.

Despite the somewhat daunting picture that emerges, it is still possible to discern that the action research practice contributed to creating a feeling in the communicators that they contributed to an activity of importance to the participants. The study definitely points to the need for structural changes as well as observing that the major changes took place on the individual level during the time-limited project. Nevertheless, since every human being is unique and entitled to good health, the communicators demonstrated that they made a difference in this respect. Working with such a tangible focus on the individual offered opportunities both for participation and shared responsibility among the participants. This is visible, not least, by the manner of talking to each other that has become established in the work group. The action research process contributed by building up local knowledge in the form of an increasing consciousness of what is necessary for achieving sustainable changes, an area over which communicators currently lack real influence. The study demonstrates that when the communicators were given the possibility to act as street-level bureaucrats, in other words, to take command over content and working methods, they proceeded further in their work on forming an organization that was in agreement with the needs and wishes of the newly arrived. This constitutes important knowledge of how different work methods can contribute to strengthening people and hence help erasing the social injustice prevailing in the area of health (cf Ros-tila and Toivanen, 2018).

Contribution of the study

This thesis focuses on an action research project conducted by a group of social and health communicators within the framework of their work. The study contributes with knowledge of how to provide health-promoting activities that strengthen the chances of participation and inclusion among the newly arrived within the framework of the establishment program. The thesis also contributes by increasing the knowledge about health communicators' work conditions and disseminating the idea of using physical activity as *one* strategy for health-promoting work in receiving refugees.

It also enables the dissemination of the knowledge generated during the action research project to make it accessible, not least for those engaged in various parts of refugee reception. This has been done by applying the theory of practice architecture (Kemmis & Grootenboer, 2008). The thesis also demonstrates an area of use for this relatively novel theory, which lies outside the research field of educational science.

REFERENSER

- Aagaard Nielsen, K. (2004). Aktionsforskningens videnskabsteori. Forskning som forandring. I Fuglsang, L. & Olsen, P.B. (Eds.), *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. på tværs af fagkulturer og paradigmer* (pp. 517–546). Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Altrichter, H., Feldman, A., Posch, P., & Somekh, B. (2008). *Teachers investigate their work: An introduction to action research across the professions*. New York: Routledge.
- Aspfors, J., Pörn, M., Forsman, L., Salo, P., & Karlberg-Granlund, G. (2015). The researcher as a negotiator - exploring collaborative professional development projects with teachers. *Education Inquiry (Co-Action Publishing)*, 6(4), 401–416.
- Baker, U., & Allebeck, P. (2012). *Hälsokommunikatörer i Stockholms län: En utvärdering av projektverksamheten 2010–2011*. Stockholm: Karolinska institutet.
- Berger, G., & Peerson, A. (2009). Giving young emirati women a voice: Participatory action research on physical activity. *Health & Place*, 15(1), 117–
- Bjørndal, C. R. P. (2005). *Det värderande ögat: Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning* [Det vurderende øjet.] (1st ed.). Stockholm: Liber.
- Björngren Cuadra, C., & Carlzén, K. (2015). Inledning MILSA. I *Milsa: Stödplattform för migration och hälsa. Grunden läggs* (pp. 9–23). Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM).
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. San Francisco: Stanford University Press.
- Bradbury, H., Mirvis, P., Neilsen, E., & Pasmore, W. (2008). Action research at work: Creating the future following the path from Lewin. *The SAGE handbook of action research: participative inquiry and practice* (pp.77–92). Los Angeles: Sage Publications.

- Bradley, H. A., & Puoane, T. (2007). Prevention of hypertension and diabetes in an urban setting in South Africa: Participatory action research with community health workers. *Ethnicity & Disease*, (17), 49-54.
- Brinton Lykes, A., & Mallona, A. (2013). Towards transformational Liberation: Participatory and action research and praxis. In P. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *The SAGE handbook of action research: participative inquiry and practice* (pp. 106–120). Los Angeles: Sage Publications.
- Buch, A., & Andersen, V. (2015). Team and project work in engineering practices. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 5(3a), 27-46.
- Byra, M. (2006). Teaching styles and inclusive pedagogies. *The Handbook of Physical Education* (pp 449–466). London: Sage Publications Ltd.
- Bäärnhelm, S., Hussein, H., Baker, U., & Allebeck, P. (2013). Hälsoekonomikörer kan bidra till bättre hälsa hos utlandsfödda. *Läkartidningen*, 110(29–31), 1343–1345.
- Carlgren, I., Eriksson, I., & Runesson, U. (2017). Learning study. I I. Carlgren (Red.), *Undervisningsutvecklande forskning - exempel learning study* (ss. 17–30). Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Carlsson, B. (1998). Health and civic duty: Framing and projecting life styles and attitudes. In B. Carlsson (Ed.), *Social steering and communicative action: Essays in sociology of law* (pp. 186–201). Lund: Lunds universitet
- Carlzén, K. (2012). *Partnerskap Skåne: Slutrapport 2008-2011*. Malmö: Länsstyrelsen. ISBN: 978-91-86533-65-6.
- Carr, W., & Kemmis, S. (1986). *Becoming critical: Education knowledge and action research*. London: Falmer Press.
- Chiu, L. F. (2013). Health promotion and participatory action research: The significance of participatory praxis in developing participatory health intervention. In P. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *The SAGE Handbook of action research: participative inquiry and practice* (pp. 534–549). Los Angeles: Sage Publications.
- Dahl, U. (2010). Femme on femme: Reflections on collaborative methods and queer femme-inist ethnography. In K. Browne & C. Nash (Eds.), *Queer methods and methodologies* (pp. 143- 166). Farnham: Ashgate.
- Daryani, A. & Löthberg, K. (2011). *Modersmålsbaserad hälsokommunikation 2001-2011*. Hämtad 20181015 från <https://www.mah.se/upload/Forskningscentrum/MIM/IMHAd/Modersmålsbaserad%20hälsokommunikation%202001-2011.pdf>
- Edwards-Groves, C. (2008). The praxis-oriented self: Continuing (self-) education. In S. Kemmis & T. Smith, *Enabling Praxis: Challenges for Education* (pp. 127–148). Rotterdam: Sense Publishers.
- Ehn, B., & Löfgren, O. (2012). *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö: Gleerups.

- Engeström, Y. (1999). Activity theory and individual and social transformation. In Y. Engeström, R. Miettinen & R-L. Punamäki (Eds.), *Perspectives on Activity Theory* (pp. 19-38). Cambridge: Cambridge Press.
- Engström, L., & Lindgärde, F. (2004). Fysiskt aktiva mår bättre. *Klinik Och Vetenskap*, 101(15-16), 1387-1393.
- Europakommissionen (2014). *Special Eurobarometer 412: Sport and physical activity*. Europakommissionen. Hämtad 181001 från http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_412_en.pdf
- Fangen, H. (2014). *Deltaogande observation* (1:4 ed.). Malmö: Liber.
- Faskunger, J. (2011). *Motivation för motion: En handbok för hälsovägleddning steg för steg* (1:a uppl. 6:e tryckningen). Farsta: SISU Idrottsböcker.
- Faskunger, J., & Nylund, K. (2014). *Motivation för motion: Hälsovägleddning för ökad fysisk aktivitet* (1st uppl.). Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Flyvbjerg, B. (2001). *Making social science matter: why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Folkhälsomyndigheten. (2014). *Folkhälsan i Sverige, årsrapport 2014*. Hämtad 180925 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/17825/Folkhalsan-i-Sverige-arsrapport-2014.pdf>
- Folkhälsomyndigheten (2018a). *Folkhälsans utveckling, årsrapport 2018*. Hämtad 180925 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/577b81a929364c6da074a391e29c134d/folkhalsans-utveckling-arsrapport-2018-18001.pdf>
- Folkhälsomyndigheten (2018b). Folkhälsopolitiska mål. Hämtad 180928 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsomyndigheten/folkhalsopolitiska-mal>.
- Forssten Seiser, A. (2017). *Stärkt pedagogiskt ledarskap: Rektorer granskar sin egen praktik*. (Doktorsavhandling). Karlstad: Karlstad universitet.
- Freire, P. (1970/2000). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.
- Frisby, W. (2011). Promising physical activity inclusion practices for Chinese immigrant women in Vancouver, Canada. *Quest*, 63(1), 135-147.
- Fritzell, J. (2012). Socioekonomiska skillnader i hälsa. I M. Rostila, & S. Toivanen (Red.), *Den orättvisa hälsan: Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd* (ss. 46-61). Stockholm: Liber.
- Frykman, M. & Skaffari-Multala, M. (Eds.). (2011). *MIM academic record 2007-2010*. Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare.

- Gaventa, J., & Cornwall, A. (2013). Power and knowledge. In P. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *The SAGE handbook of action research: participative inquiry and practice* 2nd ed., (pp. 172–189). Los Angeles: SAGE Publications.
- Gergen, K. J., & Gergen, M. M. (2013). Social construction and research as action. In P. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *The SAGE handbook of action research. participative inquiry and practice* 2nd ed., (pp. 159–171). Los Angeles: SAGE Publications.
- Green, B. (2009a). Introduction: Understanding and researching professional practice. In B. Green (Ed.), *Understanding and researching professional practice* (pp. 1–18). Rotterdam: Sense Publishers.
- Green, B. (2009b). The primacy of practice and the problem of representation. In B. Green (Ed.), *Understanding and researching professional practice* (pp. 39–54). Rotterdam: Sense Publishers.
- Gustavsen, B. (2001). Theory and practice: The mediating discourse. In I. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *Handbook of action research: participative inquiry and practice* (pp. 17–26) London: Sage Publications.
- Habermas, J. (1974). *Theory and practice* London: Heinemann.
- Hansson, A. (2003). *Praktiskt taget: Aktionsforskning som teori och praktik i spåren efter LOM*. (Doktorsavhandling). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Hargreaves, A. (2004). Inclusive and exclusive educational change: Emotional responses of teachers and implications for leadership. *School Leadership & Management*, 24(3), 287–309.
- Henriksson, G., & Lundqvist, Å. (2016). Jämlikhetsarbete i praktiken - har vi kapacitet att arbeta effektivt med komplexa samhällsfrågor? *Socialmedicinsk Tidskrift*, 93(5), 519–528.
- Henriksson, J., & Sundberg, C. (2008). Allmänna effekter av fysisk aktivitet. I A. Ståhle (Red.), *FYSS 2008. fysisk aktivitet i sjukdomsprevention och sjukdomsbehandling* (ss. 4–37) Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Herr, K., & Anderson, G., L. (2005). *The action research dissertation: A guide for students and faculty*. London: Sage Publications Ltd.
- Hjern, A. (2009). *Migration och hälsa*. (Folkhälsorapport 2009). Hämtad från 180928: <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8495/2009-126-71.pdf>
- Hjern, A. (2012). Migration and public health: Health in Sweden: The national public health report 2012. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40(9), 255–267.

- Holmberg, A., Rämgård, M., & Esbjörnsson, M. (2015). *Jämlik hälsa: En agenda för att främja innovationer för en bättre och mer jämlik hälsa*. Hämtad 180928 från Malmö University Electronic Publications: http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/19142/Jämlik-hälsa_final1.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Hopwood, N., Fowler, C., Lee, A., Rossiter, C., & Bigsby, M. (2013). Understanding partnership practice in child and family nursing through the concept of practice architectures. *Nursing Inquiry*, 20(3), 199–210.
- Isaksson, A. (2010). *Att utmana förändringens gränser: En studie om förändringsarbete, partnerskap och kön med Equal-programmet som exempel*. (Doktorsavhandling). Lund: Sociologiska institutionen.
- Jansson, E., & Andersson, S. A. (2008). Allmänna rekommendationer om fysisk aktivitet. I A. Ståhle (Red.), *FYSS 2008. Fysisk aktivitet i sjukdomsprevention och sjukdomsbehandling* (ss. 38–46). Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Johansson, R. (2007). *Vid byråkratins gränser: Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. (Doktorsavhandling). Lund: Arkiv förlag.
- Jönsson, K. (2009). Fysisk fostran och föraktet för svaghet: En kritisk analys av hälsodiskursens moraliska imperativ. *Educare* (1), 7–20.
- Kalleberg, R. (1993). Konstruktiv samhällsvetenskap. I J. Holmer, & B. Starrin (Red.), *Deltagarorienterad forskning* (ss. 27–49). Lund: Studentlitteratur.
- Kemmis, S., & Grootenboer, P. (2008). Situating praxis in practice. Practice architectures and the cultural, social and material conditions for practice. In S. Kemmis, & T. J. Smith (Eds.), *Enabling praxis* (pp. 37–62). Rotterdam: Sense Publishers.
- Kemmis, S. (2008). *Praxis and practice architectures in mathematics education*. Paper presented at the *proceedings of the 31st annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia (MERGA)*, Brisbane. Retrieved 181006 from https://researchoutput.csu.edu.au/ws/portalfiles/portal/9663729/Kemmis%26%2320%3BMERGA%26%2320%3B2008%26%2320%3B080528_17sk.pdf
- Kemmis, S. (2009). Understanding professional practice.: A synoptic framework. In B. Green (Ed.), *Understanding and researching professional practice* (pp. 19–38). Rotterdam: Sense Publishers.
- Kemmis, S. (2012). Researching educational praxis: Spectator and participant perspectives. *British Educational Research Journal*, 38(6), 885–905.

- Kemmis, S. (2013). Critical theory and participatory action research. In P. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *The SAGE handbook of action research: participative inquiry and practice* (pp. 121–138). Los Angeles: SAGE Publications.
- Kemmis, S., McTaggart, R., & Nixon, R. (2014a). *Action research planner: Doing critical participatory action research*. Singapore: Springer.
- Kemmis, S., & Smith, T. J. (Eds.). (2008). *Enabling praxis: Challenges for education*. Rotterdam: Sense Publications.
- Kemmis, S., Wilkinson, J., Edwards-Groves, C., Hardy, I., Grootenboer, P., & Bristol, L. (2014b). *Changing practices, changing education*. Singapore: Springer.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Langelotz, L. (2013). *Vad gör en skicklig lärare? En studie om kollegial handledning som utvecklingspraktik*. (Doktorsavhandling). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lauvås, P. (2001). *Handledning och praktisk yrkesteori* (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University press.
- Laverack, G., & Labonte, R. (2000). A planning framework for community empowerment goals within health promotion. *Health Policy and Planning*, 15(3), 255–262.
- Lecerof, S. S., & Stafström, M. (2011). *En osynlig intervention? Hälsoeffekter bland nyanlända irakier av (sambälls-) och hälsokommunikatörernas arbete*. Malmö: Malmö högskola. Hämtad 181006 från: <https://195.178.227.58/upload/Forskningscentrum/MIM/IMHAd/En%20osynlig%20intervention.pdf>
- Lee, S. M. (2005). Physical activity among minority populations: What health promotion practitioners should know--a commentary. *Health Promotion Practice*, 6(4), 447–452.
- Lennartsson, C., & Fors, S. (2018). Sociala skillnader i hälsa bland äldre. I M. Rostila, & S. Toivanen (Red.). *Den orättvisa hälsan: Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd* (ss. 361–379). Stockholm: Liber.
- Lenneis, V. (2016). *The life, work and recreational physical activity of female cleaners*. (Doctoral Thesis). Copenhagen: University of Copenhagen.
- Levin, M. (2013). The praxis of educating action researchers. In P. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *The SAGE handbook of action research: participative inquiry and practice*. (pp. 669–681). Los Angeles: SAGE Publications.
- Lewin, K. (1946). Action Research and Minority Problems. *Journal of Social Issues*, 2(4), 34–46.

- Lipsky, M. (2010). *Street-Level bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Service*. New York: Russell Sage Foundation.
- Locke, T., Alcorn, N., & O'Neill, J. (2013). Ethical issues in collaborative action research. *Educational Action Research*, 21(1), 107–123.
- Londos, M. (2010). *Spelet på fältet: Relationen mellan ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan och idrott på fritiden*. (Doktorsavhandling). Malmö: Malmö högskola.
- Länsstyrelsen. (2012). Projektplan europeiska flyktingfonden - europeiska återvändarfonden. Hämtad 20150801 <http://www.lansstyrelsen.se/skane>.
- Länsstyrelsen (2017). *Samhälls-och hälsokommunikation i Skåne*. Hämtad 180824: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.6ae610001636c9c68e541999/1530188331378/SHKFOLDER2017.pdf>
- Löthberg, K., Fryklund, B., Westerling, R., Daryani, A., & Stafström, M. (2012). Hälsokommunikation på modersmål-gör den någon skillnad? etablering, utveckling och utvärdering. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 89(2), 131–139.
- Mahon, K., Francisco, S., Kemmis, S., & Lloyd, A. (2017). Introduction: Practice Theory and the Theory of Practice Architectures. In K. Mahon, S. Francisco, & S. Kemmis (Eds.), *Exploring education and professional practice: Through the lens of practice architectures* (pp. 1-30). New York: Springer.
- Marmot, M., Friel, S., Bell, R., Houweling, T. A., Taylor, S., & Commission on Social Determinants of Health. (2008). Closing the gap in a generation: Health equity through action on the social determinants of health. *The Lancet*, 372(9650), 1661–1669.
- Mattsson, M., & Kemmis, S. (2007). Praxis-related research: Serving two masters? *Pedagogy, Culture & Society*, 15(2), 185–214.
- McKenney, S., & Reeves, T. (2012). *Conducting educational design research*. New York: Routledge.
- McNiff, J. (2013). *Action research: Principles and practice* (3rd ed.). London: Routledge.
- Mohamed, A. A., Hassan, A. M., Weis, J. A., Sia, I. G., & Wieland, M. L. (2014). Physical activity among somali men in Minnesota: Barriers, facilitators, and recommendations. *American Journal of Men's Health*, 8(1), 35–44. Doi:1557988313489132.
- Moksnes Furu, E., & Salo, P. (2012). Förord. I K. Rönnerman (Red.), *Aktionsforskning i praktiken-förskola och skola på vetenskaplig grund* (ss. 13–18). Lund: Studentlitteratur.

- Murray, K. (2014). Sport across Cultures: Applications of the human capital model in refugee communities. *Journal of Physical Activity & Health*, 11(4), 1-12.
- Naidoo, J., Wills, J., & Larsson-Wentz, K. (2007). *Folkhälsa och hälsofrämjande insatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Nehez, J. (2015). Rektorers praktiker i möte med utvecklingsarbete. Möjligheter och hinder för planerad förändring. (Doktorsavhandling). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Nelson, M. E., Rejeski, W. J., Blair, S. N., Duncan, P. W., Judge, J. O., King, A. C., Macera, C.A., Castaneda-Sceppa, C. (2007). Physical activity and public health in older adults: Recommendations from the American college of sports medicine and the American heart association. *Circulation*, 116(9), 1094–1105.
- Nicolini, D. (2012). *Practice theory, work, and organization: An introduction* (1.th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Nilsson, P., Wallo, A., Rönqvist, D., & Davidson, B. (2011). *Human resource development: Att utveckla medarbetare och organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Noffke, S. E. (1997). Professional, personal, and political dimensions of action research. *Review of Research in Education*, 22, 305–343.
- Norberg, J. R. (2004). *Idrottens väg till folkhemmet*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Norberg, J. R. (2017). *Staten stöd till idrotten-uppföljning*. Hämtad 180928 från <https://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2018/05/Statens-stod-till-idrotten-uppfoljning-2017.pdf>
- O'Driscoll, T., Banting, L. K., Borkoles, E., Eime, R., & Polman, R. (2014). A systematic literature review of sport and physical activity participation in culturally and linguistically diverse (CALD) migrant populations. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 16(3), 515–530.
- Olin, A., Karlberg-Granlund, G., & Furu, E. M. (2016). Facilitating democratic professional development: Exploring the double role of being an academic action researcher. *Educational Action Research*, 24(3), 424–441. doi:10.1080/09650792.2016.1197141
- Palmblad, E., & Eriksson, B. E. (2014). *Kropp och politik: Hälsoupplysning som samhällspegel*. (2 rev och utökad ed.). Stockholm: Carlsson.
- Pennanen, M., Bristol, L., Wilkinson, J., & Heikkinen, L.T. (2017) Articulating the Practice Architectures of Collaborative Research Practice. In K. Mahon, S. Francisco, & S. Kemmis (Eds.), *Exploring education and professional practice: Through the lens of practice architectures* (pp. 201-217). New York: Springer.

- Persson, G. (2014). *Physical activity as a treatment in primary health care. The role of the GP and somali women's views and levels of physical activity*. (Doctoral Thesis). Lund: Lund University.
- Persson, G., Mahmud, A. J., Hansson, E. E., & Strandberg, E. L. (2014). Somali women's view of physical activity- A focus group study. *BMC Women's Health*, 14(129), 1–11. Doi: 10.1186/1472-6874-14-129
- Reason, P., & Bradbury, H. (2001). *Handbook of action research: Participative inquiry and practice*. London: SAGE Publications.
- Reason, P., & Bradbury, H. (2013). *The SAGE handbook of action research: participative inquiry and practice* (2nd ed.). Los Angeles: Sage Publications.
- Rostila, M., & Hjern, A. (2018). Migration och ojämlik hälsa. I M. Rostila, & S. Toivanen (Red.), *Den orättvisa hälsan: Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd* (ss. 86–110). Stockholm: Liber.
- Rostila, M., & Toivanen, S. (Red.). (2012). *Den orättvisa hälsan: Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd*. Stockholm: Liber 1:a utg.
- Rostila, M., & Toivanen, S. (2018a). Den orättvisa hälsan. I M. Rostila, & S. Toivanen (Red.), *Den orättvisa hälsan: Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd* (ss. 17–30). Stockholm: Liber.
- Rostila, M., & Toivanen, S. (2018b). Vägar mot en rättvis hälsa. I M. Rostila, & S. Toivanen (Red.), *Den orättvisa hälsan: Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd* (ss. 381–394). Stockholm: Liber.
- Rothstein, B. (1987). Välfärdsstat, implementering och legitimitet. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 90(1), 21–37.
- Rönnerman, K., Moksnes Furu, E., & Salo, P. (Eds.). (2008). *Nurturing praxis: Action research in partnerships between school and University in a nordic light*. Rotterdam: Sense Publications.
- Rönnerman, K. (2008). *Medvetet kvalitetsarbete. En uppföljning av kursen Q i förskolan och dess inverkan på förskollärares handlingar i praktiken* (2008:7). Hämtad 181017 från: https://www.gu.se/digitalAssets/1211/1211823_Medvetet_Kvalitetsarbete081126.pdf
- Rönnerman, K. (2012). Vad är aktionsforskning? I K. Rönnerman (Red.), *Aktionsforskning i praktiken - förskola och skola på vetenskaplig grund* (ss. 21–40). Lund: Studentlitteratur.
- Rönnerman, K., & Salo, P. (Eds.). (2014). *Lost in practice: Transforming Nordic educational action research*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Salo, P., & Rönnerman, K. (2014). The Nordic tradition of educational action research. In *Lost in practice* (pp. 53–71). Rotterdam: Sense Publishers.

- Sandberg, Å. (1982). Från aktionsforskning till praxisforskning. *Sociologisk Forskning*, 19(2/3), 80–89.
- Schatzki, T. R. (2002). *The site of the social: A philosophical account of the constitution of social life and change*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- SFS 2010:197. *Lag om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*. Hämtad från 140506 from <http://www.notisum.se/rnp/sls/sfs/20100197.pdf>.
- Shove, E., Pantzar, M., & Watson, M. (2012). *The dynamics of social practice: everyday life and how it changes*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Smith, T., Edwards-Groves, C., & Brennan Kemmis, R. (2010). Pedagogy, education and praxis. *Pedagogy, Culture & Society* 18(1), 1-8.
- Somekh, B. (2006). *Action research: A methodology for change and development*. Maidenhead: Open University Press.
- SOU 2017:47. *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa: Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Starrin, B. (1993). Participatory research - att skapa kunskap tillsammans. I J. Holmer, & B. Starrin (Red.), *Deltagarorienterad forskning* (ss. 119–135). Lund: Studentlitteratur.
- Stigendal, M., & Östergren, P. (Red.) (2013). *Malmöns väg mot en hållbar framtid: Hälsa, välfärd och rättvisa*. Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö. Hämtad 181006 från: https://malmo.se/download/18.693435e1616fea8abdc029f/1519310350066/malmo-kommissionen_slutrapport_2014.pdf.
- Sundell Lecerof, S. (2016). *Exploring the potential of health promotion for recently settled migrants in Sweden*. (Doctoral Thesis). Lund: Lund University.
- Svederberg, E. & Svensson, L. (2001). Ett folkhälsovetenskapligt synsätt. I E. Svederberg, L. Svensson, & T. Kindeberg (Red.), *Pedagogik i hälsofrämjande arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, P., & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I G. Ahrne, & P. Svensson (Eds.), *Handbok i kvalitativa metoder* (ss. 17–31). Stockholm: Liber.
- Södergren, M. (2009). *Physical activity in Swedes in general and minority women in particular*. (Doctoral Thesis). Stockholm: Karolinska institutet.
- Thomsson, H. (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

- Thörne, K., Andersson-Gäre, B., Hult, H., & Abrandt-Dahlgren, M. (2017). Co-producing interprofessional round work: Designing spaces for patient partnership. *Quality Management in Health Care*, 26(2), 70–82.
- Tiller, T. (2009). *Aktionslärande: Forskande partnerskap i skolan*. Stockholm: Liber.
- Tracy, S. J. (2010). Qualitative quality: Eight “big-tent” criteria for excellent qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837–851.
- Tyrén, L. (2013). "Vi får ju inte riktigt förutsättningarna för att genomföra det som vi vill": En studie om lärares möjligheter och hinder till förändring och förbättring i praktiken. (Doktorsavhandling). Göteborg: Göteborgs universitet .
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wester-Wedman, A. (1988). *Den svårfångade motionären: En studie avseende etablerandet av regelbundna motionsvanor*. (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå universitet.
- WHO. (1948). *Constitution of the World Health Organization*. Retrieved 180927 from: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>.
- WHO. (1986). *The Ottawa Charter for Health Promotion*. Retrieved 180927 from: <http://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/>.
- WHO. (2013). *Health 2020: A European policy framework and strategy for the 21st Century*. Geneva: World Health Organization. Retrieved 181013 from: <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/health-2020.-a-european-policy-framework-and-strategy-for-the-21st-century-2013>.
- WHO (2018). Global action plan on physical activity 2018-2030. More active people for a healthier world. Retrieved 180927 from: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272722/9789241514187-eng.pdf?ua=1>.
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod* (2uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Wieland, M. L., Weis, J. A., Palmer, T., Goodson, M., Loth, S., Omer, F., Abbenyi, A., Krucker, K., Edens, K. & Sia, I. G. (2012). Physical activity and nutrition among immigrant and refugee women: A community-based participatory research approach. *Women's Health Issues*, 22(2), 225–232.
- Winroth, J., & Rydqvist, L. (2008). *Hälsa & hälsopromotion: Med fokus på individ-, grupp- och organisationsnivå*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

- Wirén Åkesson, J. (2014). *Idrottens akademisering: Idrottsvetenskaplig kunskap inom forskning, utbildning och på arbetsmarknaden*. (Doktorsavhandling). Malmö: Malmö högskola.
- Zeichner, K. (2001). Educational action research. In P. Reason, & H. Bradbury (Eds.), *handbook of action research: participative inquiry and practice* (pp. 273–283). London: Sage Publications Ltd.
- Zeni, J. (2001). A guide to ethical decision making for insider research. In J. Zeni (Ed.), *Ethical issues in practitioner research* (pp. 153–165). New York: Columbia University.

Malmö Studies in Sport Sciences

- VOL. 1 JOHAN R. NORBERG *Idrottens väg till folkhemmet: Studier i statlig idrottspolitik 1913–1970* SISU IDROTTSBÖCKER 2004
- VOL. 2 JYRI BACKMAN *Idrattsjuridisk rättsfallssamling med kommentarer och lästips* KFS 2006
- VOL. 3 LEIF YTTERGREN *I och ur spår! En studie om konflikter och hjältar i svensk skidsport under 1900-talet* KFS 2006
- VOL. 4 KUTTE JÖNSSON *Idrattsfilosofiska introduktioner: Nio kapitel om idrott och sport, moral och etik, kultur och kritik, kön och genus, politik och ideologi, kropp och teknologi* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2007
- VOL. 5 SUSANNA HEDENBORG *Arbete på stallbacken: Nittonhundratalets svenska galoppsport ur genus- och generationsperspektiv* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2008
- VOL. 6 KARIN BOOK & BO CARLSSON (RED) *Idrott och city-marketing* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2008
- VOL. 7 BO CARLSSON *Idrottens rättskulturer: Rättssociologiska och idrottsvetenskapliga essäer och exkurser* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2009
- VOL. 8 JONAS HAVELUND, LISE JOERN & KRISTIAN RASMUSSEN (RED) *Fotboll och huliganism i Skandinavien* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2010
- VOL. 9 TOBIAS STARK *Folkhemmet på is: Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2010
- VOL. 10 HELENA TOLVHED & DAVID CARDELL (RED) *Kulturstudier, kropp och idrott: Perspektiv på fenomen i gränslandet mellan natur och kultur* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2011
- VOL. 11 LEIF YTTERGREN *Träna är livet: Träning, utbildning och vetenskap i svensk friidrott, 1880–1995* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2012
- VOL. 12 BILL SUND *Backe upp och backe ner: Svensk cykelsport och cykelhistoria i ett internationellt perspektiv* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2012
- VOL. 13 AAGE RADMANN *Huliganlandskapet: Medier, våld och maskulinitet* MALMÖ HÖGSKOLA 2013
- VOL. 14 JOAKIM WIRÉN ÅKESSON *Idrottens akademisering: Idrottsvetenskaplig kunskap inom forskning, utbildning och på arbetsmarknaden* MALMÖ HÖGSKOLA 2012
- VOL. 15 JOHN S. HELLSTRÖM *Den svenska sporthjälten: Kontinuitet och förändring i medieberättelsen om den svenska sporthjälten från 1920-talet till idag* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2014
- VOL. 16 BILL SUND *Fotbollens strategier: Spelsystem och ledarskap i ett internationellt och svenskt historiskt perspektiv* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2015
- VOL. 17 INGA OLYNIAK *Att göra utdelning: Om att synliggöra och diskutera ämnet idrott och hälsa för de yngre åldrarna ur ett genusperspektiv* MALMÖ HÖGSKOLA 2014
- VOL. 18 JONNY HJELM *Idrott, tävling och allvar: En kritisk granskning av svensk idrottsforskning* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2015
- VOL. 19 ANNIKA AHLBERG *Elevers förståelse och av och förhållningssätt till hälsa: Ett möte mellan elevernas livsvärld och skolämnet idrott och hälsa* MALMÖ HÖGSKOLA 2015
- VOL. 20 JULIA RÖNNBÄCK *Det är väl typiskt tjejer: Om basket, kropp och femininitet* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2015

- VOL 21 PETER DAHLÉN *Nationens väl och kroppens fostran: En biografi om idrottsledaren, militären och radiomannen Bertil Uggla* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2016
- VOL 22 BODE JANZON *Paragrafer, pokaler och politiska inkast: Idrottsdistriktet Värmland 1900–1940, omvärld och formering* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2016
- VOL 23 TORUN MATSSON *Expressiva dansuppdrag: Utmanande läraruppgifter i ämnet idrott och hälsa* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2016
- VOL 24 NIKLAS HAFEN *En vandring längs välviljans väg: En studie om idrott och internationellt utvecklingsarbete genom de skandinaviska exemplen LdB FC For Life i Sydafrika och Open Fun Football Schools i Moldavien* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2016
- VOL 25 MATTIAS MELKERSSON *Identities and Images in Football: A case study of brands and the organisational settings in the development of Scandinavian women's club football* BOKFÖRLAGET IDROTTSFORUM.ORG 2017
- VOL 26 JENS ALM *Hög standard? En studie om kommunal anläggningspolitik och elitfotbollens standardiserade arenakrav* MALMÖ HÖGSKOLA 2017
- VOL 27 JYRI BACKMAN *Ishockeyns amerikanisering: En studie av svensk och finsk elitishockey* MALMÖ UNIVERSITET 2018
- VOL 28 SOFIA SEBELIUS *Att vara idrottslärare – om de själva får berätta* MALMÖ UNIVERSITET 2018
- VOL 29 ANNA BERGENFELDT FABRI *Hälsoarbete i rörelse: Ett aktionsforskningsprojekt inom etableringsreformens samhälls- och hälsoinformation* MALMÖ UNIVERSITET 2019

ISBN 978-91-7104-967-4 (print)

ISBN 978-91-7104-968-1 (pdf)

ISSN 1652-3180

MALMÖ UNIVERSITY
205 06 MALMÖ, SWEDEN
WWW.MAU.SE